

**СОҒЛОМ ЭЪТИҚОД –
МЎМИНГА НАЖОТ**

УЎК: 297
КБК: 86.38
С 22

**Имом Бухорий номидаги
Тошкент Ислом институти**

*Диёримиздан етишиб чиққан етук ҳанафий уламола-
римизнинг асарлари тавҳид ва мотуридия ақидасини тарғиб
қилиши билан эътиборга моликдир.*

*Қўлингиздаги китобда жамланган Мақсудхўжа Мансурхўжа
ўғлининг «Махзанул мақсуд», Мулло Йўлдош Хилватийнинг
«Чароғи мактаб», Шайх Назруллоҳхон Фарибийнинг «Қасидаи
Амолий шарҳи» ҳамда Сайфиддин Сайфуллоҳ тўплаб, нашрга
тайёрлаган «Ақидавий аҳкомлар» рисоалари ақида маса-
лаларини ёритишга бағишланган.*

Нашрга тайёрловчилар:

**Сайфиддин САЙФУЛЛОҲ,
Одилхон қори ЮНУСХОН ўғли**

Сўзбоши муаллифи:

Усмонхон АЛИМОВ,
Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси, муфтий

Масъул муҳаррир:

Нуриимон АБУЛҲАСАН

Тақризчи:

Ҳайдархон ЙЎЛДОШХЎЖАЕВ

**Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси
ҳузуридаги Дин ишлари бўйича қўмитанинг
3279–рақамли тавсияси билан нашр этилди.**

ISBN 978-9943-26-148-8

© «Sharq» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси
Бош таҳририяти, 2014.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

НОДИР МАНБАЛАР

Бизни аҳди суннат вал жамоа тоифасидан қилиб, тўғри йўлга бошлаган Аллоҳ таолога ҳамду санолар бўлсин ҳамда умматларини ҳақ йўлга бошлаган Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломга салоту саломлар бўлсин!

Ақидада ихтилофлар бўлган жойда ва ботил эътиқодлар илдиз отган маконда фитна-фасодлар рўй бериши тарихдан маълум. Чунки ақидаси дуруст ва соғлом бўлмаган одамнинг дини ва имони комил ва саҳиҳ бўлмайди. Шу боис диёримиздаги уламоларимиз қадимдан ақида илмига диққат қилганлар ва халқнинг эътиқодини муҳофаза этишда жидду жаҳд кўрсатганлар.

Қўлингиздаги рисоалар ҳақида ҳам илиқ гаплар айтиш мумкин. Айниқса, «Мухтасари виқоя»нинг шориҳи, ҳанафий фикҳига оид машҳур «Мажмаъ ул-мақсуд» асарининг муаллифи — Мақсудхўжа Мансурхўжа ўғлининг «Махзан ул-мақсуд» ҳамда етук шоир ва олимлардан бўлган Хилватий Намангонийнинг ақида борасидаги «Чароғи мактаб» рисоалари ўзбек тилида ёзилгани ва илк бор нашр бўлаётгани билан диққатга сазовор. Ҳар иккала рисола ўтмишда мадрасаларда ўқитилиб, айниқса, ёшлар тарбиясида асосий дастурлардан бири бўлиб келган. Уларда эътиқодий масалалар оят

ва ҳадислар асосида талқин ва тарғиб қилинган, фикр-хулосалар имкон даражасида содда ва тушунарли тилда баён этилган.

Шайх Назруллоҳхон Ғарибийнинг «Қасидаи Амолий шарҳи» 2008 йили юртимизда нашр этилиб, китобхонларимиз қўлига етиб борган ва толиби илмларимиз ундан баҳраманд бўлган эдилар. Бу манбанинг қайта нашр этилаётгани ҳам нур устига нур бўлибди.

Заҳматкаш олимларимиздан Сайфиддин Сайфуллоҳ манбалардан тўплаб, таржима қилиб, нашрга тайёрлаган «Ақидавий аҳкомлар. Шубҳалардан холи бўлиш» рисоласи эса тавҳид, ақида илми борасида ўзининг илмийлиги ва далилларга бойлиги билан алоҳида аҳамиятга эгадир.

Рисолалар насрда ва шеърӣй йўлда ёзилган бўлиб, ҳар бирининг ўзига яраша афзаллиги, ўзига хос маъноси ва бир-бирини тўлдирадиган жиҳатлари бор. Шу барча хусусиятлар бирлашиб, китоб яхлит ҳолда эътиқод ҳақида маълумот берувчи мукамал бир манбага айланибди.

Биз маданий меросимизга оид зарур манбаларни халқимизга, айниқса, ёшларимизга тақдим этар эканмиз, уларнинг эътиқоди тўғри, имони мустаҳкам, юрт учун, миллат учун фидойи авлодлар бўлиб етишишларини Аллоҳ таолодан тилаб қоламиз.

Усмонхон АЛИМОВ,
*Ўзбекистон мусулмонлари
идораси раиси, муфтий*

Мақсудхўжа
Мансурхўжа ўғли

МАХЗАН
УЛ-МАҚСУД

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

АҚИДА БИЛМАГАН ШАЙТОНА ЭЛДУР...

Бизга тўғри эътиқод йўлини кўрсатган Аллоҳ таолога беадад ҳамду санолар, умматларини Ҳақ йўлига бошлаган севимли Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломга салоту саломлар бўлсин!

Ақида арабча сўздан олинган бўлиб, «ақд» — бир нарсани иккинчисига маҳкам боғлаш маъносидадир. Кўпликда «ақоид» дейилади. Ақида истилоҳ сифатида Ислом динидаги ишонилиши ва қалбан тасдиқ этилиши керак бўлган заруриёти динияларни билдиради. Ақида динимизнинг асосини, тамалини ташкил этади. У исломий илм соҳаси сифатида имон масаласининг асосий ҳукмлари ва қонуниятларини хос шаклда тушунтириб беради. Ақида аниқ ишониш нарса, имон ва уни тушуниш шаклидир. Амални эмас, балки имонни асос қилиб олган исломий тушунча ва ҳукмлар мажмуасидир. Қисқа қилиб айтганда, ақоид Қуръон ва суннат доирасида Ислом динининг имон асосларидан сўз юритувчи, шаръий эътиқодий ҳукмлар мажмуини ташкил қилувчи таълимотдир.

Ақида, имон билан боғлиқ масалалар нозик бўлгани учун ҳам Аллоҳ таолонинг Ўзи бу тушунчаларни баён қилиб, инсониятни ҳақиқий имон-эътиқодга йўллаб келган. Шунинг учун ҳам биз Аллоҳга ишонамиз, ғайбга имон келтирамиз...

Динлардаги, ўтмиш пайғамбарлар шариатидаги баъзи ҳукмлар ўзгариб келган. Лекин Одам алай-ҳиссаломдан бўён инсониятга туширилган илоҳий динларда Аллоҳнинг бирлиги, пайғамбарларнинг юборилиши, фаришталар, жаннат ва дўзах каби ақидага боғлиқ қарашлар ўзгармаган ҳолда етиб келган.

Исломнинг суннийлик йўналишидаги имон асоси: «имони муфассал»даги Аллоҳнинг бирлигига, фаришталарга, китобларга, пайғамбарларга, охи-рат кунига, тақдирга, яхшилик ва ёмонликнинг Аллоҳдан эканлигига ва қайта тирилишга имон келтириш, ишонишдан иборат. Булар ислом ақида-си ва тавҳид ишончининг асосини ташкил этадиган тушунчалардир.

Исломнинг илк давлари ҳисобланган саодат асрида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳаётлик пайтларида бошқа исломий илмлар қатори ақоид илми ҳам тасниф қилинмаган ва у ҳақда ҳали китоб ёзилмаган эди. Зеро, ваҳий келиши давом этаётган бир пайтда, мусулмонлар ўзларини қийнаётган барча саволларга ҳазрат Пайғамбаримиз орқали жавоб олар эдилар. Асҳоби киром барча масалаларда бўлганидек, ақида борасида ҳам Расул алайҳиссаломнинг сўзларини яқдиллик билан қабул қилишарди ва айтганларига сўзсиз ишонишарди. Баъзи масалаларда ноўрин мужодала қилган саҳобаларга эса фаҳри коинот жанобимиз танбеҳ берардилар.

Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам вафот-ларидан сўнг баъзи диний ва ижтимоий масала-ларда аста-секин ақидавий ихтилофлар юзага чиқа бошлади. Натижада ислом миллати ўртасида ботил ақидали фирқалар, турли гуруҳларнинг эътиқод ва даъволари ҳам пайдо бўла борди.

Шундай бир вазиятда соф исломий ақидани, яъни аҳли суннат вал жамоа эътиқодини ҳимоя

қилиб, Имоми Аъзам, Имом Мотрудий, Имом Ашъарий, Имом Ғаззолий, Умар Насафий, Усмон Ўшй, Нуриддин Собунй, Абдулқодир Бағдодий, Саъдиддин Масъуд ибн Умар (Тафтазоний), Алиюл Қорий каби бир қатор алломалар китоблар ёздилар. (Аллоҳ барчаларининг охиратларини обод қилсин!) Зеро инсоннинг икки дунё саодатига эришуви айнан унинг ақидасига боғлиқ бўлади. Агар ақида бузуқ, эътиқод ботил бўлса, кишининг амали беҳуда кетади ва ўзи жаҳаннамга сазовор бўлади. (Аллоҳ асрасин!)

– Бу соҳада китоб ва рисоалар ёзиш, яхши асарларни таржима қилиш мустақиллик даврида ҳам давом этди. Диёримизда: Шайх Аҳмад Зиёвуддин Кумушхонавийнинг «Жомиъ ул-мутун» Шайх Муҳаммад Зоҳид Қўтқунинг икки жилдли «Аҳли суннат вал жамоат эътиқоди», домла Дўстмуҳаммад Насриддин нашрга тайёрлаган «Ақоид» рисоласи, шунингдек, Шайх Муҳаммад Содикнинг «Сунний ақидалар», Шайх Абдулазиз Мансурнинг «Ақоид матнлари», Ҳожи Аҳмаджон Бобомуроднинг «Соф исломий ақида» каби китоблари нашр бўлиб, халқимизни эътиқод жиҳатдан тарбиялашда самарали таъсир кўрсатди.

Алишер Навоий «Сирож ул-муслимин» асарида шариат ҳукмлари иккига бўлиниши, бири ақида соҳаси бўлса, иккинчиси амал қилиш билан боғлиқ жиҳат эканини шундай таъкидлайди:

*Бурун билким, эрур шаръ ичра аҳком,
Ки, билмак они бўлмиш элга ноком.
Ул аҳком икки янглиғ бўлди мавжуд,
Ки, бордур ҳар бирида ўзга мақсуд.
Бирисидин мурод ўлди ақида,
Амал матлуб бўлди ул бирида.
Ақоид гегилар аввалгига исм,
Икинчи аҳком фаръидин топиб қисм.*

*Амалдин чун бурун келди ақойиг,
Пас, андин еткурай аввал фавойиг...*

Кейинги асрлардаги баъзи уламолар эса исломий билимларни ҳукмий жиҳатдан бир неча гуруҳга бўлиб ўрганганлар. Жумладан:

1. Эътиқодий ҳукмлар.
2. Амалий ҳукмлар.
3. Ахлоқий ҳукмлар.

Умуман олганда, Ислом дини, ислом маданияти асосида мукаммал, яхлит, бир бутун таълимот ётади. Лекин юқоридаги таснифдан ҳам эътиқодий ҳукмларнинг бирламчи ва зарурлиги англашилиб турибди.

Соғлом эътиқод нафақат шахс, балки жамият ҳаётида ҳам муҳим ўрин тутати. Қайси жамиятда шахслар эътиқоди тоза ва қарашлари соф бўлса, ўша жойда мустаҳкам тинчлик-тотувлик ва диний қардошлик ҳукм суради. Аксинча, бузуқ эътиқодли кишилар ижтимоий муҳитда ҳамиша жанжал-тўполонларга сабаб бўлиб келганлар. Тарихдан ҳам маълумки, Исломга қарши фаолият кўрсатган миссионерлар аввало мусулмонларнинг эътиқодларига путур етказишга ҳаракат қилганлар.

Қўлингиздаги ҳанафий мазҳаби, мотуридия ақидасига мувофиқ ёзилган «Махзан ул-мақсуд» асарининг муаллифи юртдошимиз Мақсудхўжа ибн Мансурхўжадир. Бу олимнинг мазкур рисоласи мўъжазлиги, пухта ва пишиқлиги билан қадимдан ғоят эътиборга молик бўлган. Шунингдек, унинг «Мухтасарул виқоя» асарига ёзган «Мажмаъ ул-мақсуд» номли икки жилдли шарҳи ҳам бир асрдан зиёд Мовароуннаҳр халқлари орасида мўътабар манбалардан бири сифатида шуҳрат қозониб келган.

«Махзан ул-мақсуд» рисоласининг ўзига хос хусусиятларидан бири ақидага оид ҳукмларнинг

ақлий ва нақлий далиллар билан баён қилин-
ганидир. Яъни, ҳар бир ақидавий масала ўқувчига
оят ва ҳадислар асосида аниқ далиллар билан ту-
шунтирилган. Мўмин-мусулмоннинг зарур вазифа
ва бурчлари ҳам кўрсатиб берилган.

Тўпламдаги қолган рисоалар ҳам илмий ва
амалий жиҳатдан эътиборга молиқдир.

Биз ушбу асарларнинг фойдали ва муҳимлигини
инобатга олиб, нашрга тайёрлашда матнларнинг
айрим ўринларини янада тушунарли бўлсин деб,
ҳозирги тилимизга мувофиқ бир оз таҳрир қилдик.
Уларнинг илмий манбалар эканидан келиб чиқиб,
оят ва ҳадисларнинг арабча матни ва таржимасини
ҳам бердик.

Аллоҳ таоло ушбу китобни халқимизга хайрли
ва баракотли қилсин!

**Сайфиддин САЙФУЛЛОҲ,
Одилхон қори ЮНУСХОН ўғли**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

МАХЗАН УЛ-МАҚСУД

Меҳрибон Аллоҳ таолога Ўзининг улуғлиги қадар ҳамду санолар бўлсинки, мени мўмин-мусулмон қилиб, муқаддас Ислом дини арконига боғлади. Мен эса У улуғ Зотнинг борлигига ва бирлигига ишондим, имон келтирдим. У бирдир, зотида ва сифатида шериги йўқдир. Унинг сифатлари нуқсонлардан пок ва муназзаҳдир. У Зот етти қават осмонни устунсиз турғазиб қўйди. Ерда илонларни беоёқ юргизиб, ҳавода қушларни учирди ва жамики махлуқларни йўқдан бор қилиб, уларга ризқ берди. Бу Аллоҳ таолонинг комил сифатларидан бир нишонадир.

Ул меҳрибон Зот ҳақида шуни идрок этиш керакки, У зоти шариф олти жиҳатдан пок ва муназзаҳдир. Яъни, аввалининг аввали ва охирининг охири йўқдир. У ҳеч кимга ўхшамас ва ҳеч бир яралгувчи ҳам унга ўхшамайди. У Ўз зотида қойимдир. Ҳар бир тирик жоннинг ризқини бергувчи, ўлдиргувчи ва яна жон ато қилгувчи фақат Удир. Ҳамма нарсани У яратгандир. Ундан бошқа ҳақиқий таъсир қилгувчи йўқ.

Бизлар Аллоҳ таолога хос мана бу сифатларни билишимиз вожибдир.

Вужуд, яъни Аллоҳ таолонинг борлиги. Бунга Аллоҳ таолонинг: «**انى انا الله**» – «**Дарҳақиқат, Мен**

Аллоҳдирман...» (Тоҳо, 14) деган муборак сўзи нақлий далилдир. Ақлий далилимиз шуки, бу одамларни пайдо қилган Зот мавжуддир. Унинг мавжуд бўлмаслиги мумкин эмас. У Зотнинг зоти ва сифати банданинг нуқсонли тасаввур ва мулоҳазаларига сиғмайди.

Аллоҳ таолонинг бизлар билишимиз лозим бўлган сифатлари бешта:

1. Қадим – яъни, Аллоҳ борлигининг аввали йўқ.
2. Бақо – борлигининг охири ҳам йўқ. Буни «вожибул вужуд» дейдилар. Нақлий далилимиз Аллоҳ таолонинг:

هو الاول و الآخر و الظاهر و الباطن – «...У Аввал, Охир, Зоҳир, Ботиндир...» (Ҳагуг, 3), деган муборак сўзидир. Ақлий далилимиз шуки, агар У Зотнинг аввали ва охири бўлса, ожиз ва нуқсонли бўларди. Ожиз ва нуқсонли бўлиш эса Аллоҳ азимуш-шаънга мутлақо жоиз эмас.

3. Қиём – Аллоҳ табароқа ва таоло зотида, сифатида ва ишларида ҳеч кимга муҳтож бўлмайди. Бунга У Зотнинг:

و الله الغنى و انتم الفقراء – «...Аллоҳ Ғаний (бой), сизлар эса фақирдирсиз...» (Муҳаммад, 38), деган муборак сўзи нақлий далилдир. Ақлан мулоҳаза этадиган бўлсак, агар Аллоҳ таоло бирор нарсага муҳтожлик сезса, У ожиз ва нуқсонли бўларди. Бу эса Аллоҳга жоиз эмас.

4. مخالفة للحوادث – яъни, У Зот зотида ва сифатида ҳеч кимга ўхшамайди. Нақлий далил:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ – «...Унинг мислидек бирор нарса (ер ва осмонда) йўқдир. У эшитувчи ва кўрувчидир» (Шўро, 11), деган муборак сўзидир. Ақлий далилимиз: баён қилинган бу сифатлар Аллоҳ таолода топилмаганида эди, У ожиз ва нуқсонли бўлиб қолган бўларди.

5. Ваҳдоният – Аллоҳ таборака ва таолонинг зотида, сифатида ва ишларида ҳеч бир шериги ва тенгдоши йўқ. Бунга нақлий далил Аллоҳ таолонинг Ихлос сураси, 1-оятидаги:

قل هو الله احد - «(Эй Муҳаммад!) **Айтинг: «У Аллоҳ ягонадир»,** деган муборак сўзидир. Ақлий далилимиз эса бундай: агар У зотнинг шериги бўлса эди, бу олам йўқ бўлган бўларди. Чунки уларнинг бири оламини пайдо қилишни ихтиёр этса, бошқаси пайдо қилмасликни хоҳларди.

Бизлар Аллоҳ таолонинг қуйидаги саккиз сифатини ҳам билмоғимиз вожибдир:

«Ҳаёт» – Аллоҳ таоло мангу тирикдир. Нақлий далил:

الله لا اله الا هو الحي القيوم - «...Аллоҳ – Ундан ўзга илоҳ йўқдир. (У) ҳамиша Барҳаёт ва абадий Тургувчидир...» (Бақара, 255), деган муборак сўзидир. Ақлан ўйлаб кўрадиган бўлсак, агар У Зот тирик бўлмаса эди, жамики махлуқот ва мавжудот вужудга келмасди.

«Илм» – маъноси билмоқ. Аллоҳ табарока ва таолонинг ҳамма нарсани билмоғига, олимлигига нақлий далилимиз У зотнинг:

عالم الغيب والشهادة - «... (У) **яширин ва ошкора нарсаларни билувчидир...**» (Ҳашр, 22), деган муборак каломидир. Ақл билан мулоҳаза этадиган бўлсак, Аллоҳ табарока ва таоло олим бўлмаса эди, ожиз ва нуқсонли бўлиб қоларди. У зотнинг ожиз ва нуқсонли бўлиши эса мумкин эмас.

«Самиъ» – маъноси эшитмоқ. Аллоҳ таоло эшиттувчидир. Бунга нақлий далил Аллоҳ таолонинг:

و هو السميع العليم - «...**У Самиъ** (эшитувчи) **ва Алим** (билувчи зот)**дир...**» (Бақара, 137), деган муборак сўзидир. Ақлий далил эса, агар У зот эшитмаса эди, махлуқотга хос ожиз ва нуқсонли бўларди.

«Басар» – маъноси кўрмоқ. У зот кўргувчидир. Нақлий далил Аллоҳ таолонинг:

إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ - «...Албатта, Аллоҳ – У (шундай зотки), эшитувчи ва кўрувчидир...» (Ғофир, 20) каломидир. Ақлий далилимиз эса бундай: агар У Зот кўрмаса, ожиз ва нуқсонли бўлиб қоларди. Бундай бўлмоқ мумкин эмас.

«Ирода» – маъноси хоҳламоқ. Аллоҳ таоло хоҳлаган ҳар бир иш албатта бўлади. Нақлий далил:

ان الله يفعل ما يشاء - «...Албатта, Аллоҳ ўзи хоҳлаган ишини қилур» (Ҳаж, 18), деган муборак сўзидир. Ақлан ўйлаб кўрадиган бўлсак, агар У Зотнинг иродати бўлмаса эди, бу ҳолда ҳам ожиз ва нуқсонли бўларди.

«Қудрат» – маъноси кучи ва қудрати етмоқ. Аллоҳ таоло қудратлидир. Бунга нақлий далил У зотнинг:

ان الله على كل شيء قدير - «...Албатта, Аллоҳ барча нарсага қодирдир» (Ғотир, 1), деган муборак каломидир. Ақлий далил эса, агар У зотнинг бирор нарсага қудрати етмаса, ожиз ва нуқсонли бўларди.

«Калом» – маъноси гапирмоқ, сўзламоқ. Аллоҳ таоло гапирмаслик, сўзламаслик нуқсонларидан холидир. Бунга нақлий далил У зотнинг:

و كلم الله موسى تكليما - «...Аллоҳ Мусо билан (бе-восита) гаплашди» (Нисо, 164), деган муборак сўзидир. Ақлан ўйлаб кўрсак, агар У зот сўзламаса, ожиз ва нуқсонли бўларди.

«Таквин» – маъноси йўқдан пайдо қилмоқ, бор қилмоқ. Жамики ашъени яратган ва пайдо қилган зот Аллоҳ таолодир. Ундан бошқа йўқдан бор қиладиган яратувчи йўқ. Бунга нақлий далил Аллоҳ азимуш-шаъннинг:

الله خالق كل شيء - «Аллоҳ барча нарсанинг яратувчисидир...» (Зумар, 62), деган муборак сўзидир. Ақлий далилимиз шуки, одам зотини, еру осмонни ва бу орадаги ажойиб махлуқотларни йўқдан бор

қилган зот Аллоҳ азимуш-шаъндир.

Бундан ташқари Аллоҳ таолонинг мана бу сифатларини ҳам ҳар биримиз билишимиз вожиб ва лозимдир. Яъни, У зот **Ҳайй, Алим, Самӣ, Басир, Мурид, Қодир, Мутакаллим, Мукаввиндур**. Бу олий сифатларнинг маънолари бундай:

1. Аллоҳ таоло ҳар доим тирикдир.
2. Қадимий Илми бирла билгувчи.
3. Қадимий Самӣ бирла эшитгувчи.
4. Қадимий Басари бирла кўргувчи.
5. Қадимий Иродати бирла хоҳлагувчи.
6. Қадимий Қудрати бирла кучи етгувчи.
7. Қадимий Каломи бирла сўзлагувчи.
8. Адамдин (йўқдан) вужудға келтиргувчи.

Мен Аллоҳ таолонинг фаришталарига ишондим ва имон келтирдим. Қодир Аллоҳ фаришталарини нурдан пайдо қилди. Улар таом емайдилар, ичмайдилар. Уларда эркаклик ёки аёллик хусусиятлари йўқ. Фаришталар кўз очиб-юмгунча осмондан ерга тушадилар, ердан осмонга чиқадилар, истаган ҳолатга (шаклга) кира оладилар. Улар Яратганнинг фармонидан ташқарига чиқмаганлари боис бизларга ўхшаб гуноҳ қилиб, Аллоҳ таолога осий бўлмайдилар. Фаришталар ичида ҳам муқарраблари ва пайғамбарлари бор. Фаришталарнинг энг афзали Жаброил, Микоил, Исрофил ва Азроил алайҳимуссаломлардир. Булар ҳамма фаришталарнинг пайғамбарларидир.

Мен Аллоҳ таолонинг Китобларига ишондим ва имон келтирдим. Китобларининг ҳаммаси бир юзу тўрт Китоб ҳисобланади. Аниқроғи, юз саҳифа ва тўртта Китобдир. Биринчи Китоб – Таврот Мусо алайҳиссаломга, иккинчиси – Забур Довуд алайҳиссаломга, учинчиси Инжил – Исо алайҳиссаломга нозил бўлди. Юз саҳифанинг ўн саҳифаси Одам алайҳиссаломга, элик саҳифаси

Шис алайҳиссаломга, ўттиз саҳифаси Идрис алай-ҳиссаломга, ўн саҳифаси эса Иброҳим алай-ҳиссаломга нозил бўлди. Бу илоҳий китоб ва хитобларнинг ҳаммасини Жаброил алайҳиссалом олиб келдилар. Ва ниҳоят, мазкур китобларнинг ҳаммаларидан сўнг ҳазрат Пайғамбаримизга йигирма уч йил давомида оят-оят бўлиб Қуръони шариф нозил бўлди. Бу муқаддас Китобнинг ҳукмлари қиёматгача инсоният учун дастуриламалдир. Бу ҳукмларнинг ва шу ҳукмлар жорий этган шариатнинг муҳофазаси У зотнинг зиммасидасир.

Мен Аллоҳ таолонинг пайғамбарларига ишондим ва имон келтирдим. Пайғамбарларнинг аввали Одам алайҳиссалоту вассалом ва охири бизнинг Пайғамбаримиз Муҳаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламдир. Бу икковлари ораларида кўп пайғамбарлар келиб-кетган, бироқ ул зоти бобарокотларнинг саноқларини фақат Ҳақ субҳонаҳу ва таолонинг Ўзи билади. Бу пайғамбарлар ҳақида бизнинг билишимиз вожиб бўлган сифатлар эса мана булардир: **сидқ, омонат, таблиғ, исмат, фатонат**. Яъни, ҳамма пайғамбарлар рост гапиргувчилардир. Омонатдор – хиёнат қилмайдилар. Улар Аллоҳ таолонинг амрларини умматларига баён қилгувчилардир. Ҳаётлари давомида мутлақо гуноҳлардан покдирлар. Улар ўз замонларида ҳамма одамлардан ақлли бўлишади. Пайғамбарларда ҳам оддий инсонларга хос еб-ичиш, бетоб бўлиш, дунёларини эҳтиёт қилиш сифатлари бўлади. Аммо улар бизларга ўхшаб дунёга муҳаббат қўймайдилар.

Мен Қиёмат кунининг бўлмоғига ишондим ва имон келтирдим. Албатта, қиёмат куни ҳақдир. У кунда тирик жон борки, ҳалок бўлади ва қайта тиради. Жаннат, дўзах, мезон, сирот, ҳашр ва нашр, қабр азоби, қабрда Мункар ва Накир исми

фаришталарнинг: «Худойинг ким?», «Пайғамбаринг ким?», «Дининг қайси дин?» деб савол-жавоб қилмоғи ҳақ ва ростдир.

Қиёматда ҳаммамиз ялангбош ва ялангоёқ ҳолда турамиз. Аллоҳнинг муқаддас Қуръони амрларини қоим этганлар эса Арши аъзамнинг соясида бўлади. Нафсининг хоҳишига эргашиб, Ҳақ таолонинг фармонини бажо келтирмаганлар оч ва ташна ҳолда, юраклари хун бўлиб турадилар.

Мен қазо ва қадарга рози бўлдим. Яъни, тақдирга ишондим. Яхшилик ҳам, ёмонлик ҳам Аллоҳнинг тақдири ва хоҳиши эканига, бу тақдир албатта Лавҳул Маҳфузда ёзилганига имон келтирдим. Ҳар бир нарсанинг содир бўлиши азалдан тақдир қилиб битиб қўйилган. Бунга ҳеч ким қаршилиқ қилолмайди. Магарки, фақат Аллоҳ таолонинг иродаси билан ҳар бир нарса вужудга келиши ёки ўзгариши мумкин. Бу ақиданинг ростлигига кўнглимизда ҳеч бир шак-шубҳа йўқдир.

Дарҳақиқат, «Ла илаҳа илаллоҳу Муҳаммадур расулуллоҳ» Тавҳид калимасини, «Ашҳаду алла илаҳа илаллоҳу ва ашҳаду анна Муҳаммадан абдуҳу ва расулуҳу» Шаҳодат калимасини қалбимга жо қилдим. Албатта, гувоҳлик бераманки, Аллоҳ таолодан бошқа ҳеч бир илоҳ йўқдир. Гувоҳлик бераманки, Муҳаммад алайҳиссалом Аллоҳ таолонинг бандаси ва ҳақ пайғамбаридир.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бошқа пайғамбарлардан алоҳида ажралиб турадиган сифатлари бор. Булар қуйидагилардир:

1. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бутун башариятга ва жинларга юборилган ҳақ пайғамбардир.

2. Ул зот келтирган шариат ҳукми қиёматгача собитдир.

3. Ислом дини шариати илгари ўтган баъзи пайғамбарларнинг ҳукмларини мансух қилди. Энди у ҳукмларга амал қилмоқ дуруст эмас.

4. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам хотимул-анбиёдир. Яъни, энг сўнги пайғамбардир.

5. Шафоатчидир. Ул зоти шарифнинг шафоатлари катта (кабира) ва кичик (сағира) гуноҳ согир қилган умматларига барорбар.

6. Волидаи шарифаларидан суннат қилинган ҳолда туғилган.

7. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳожатларини ҳеч ким кўрган эмас. Уни ўша заҳоти ер ютиб кетар эди.

8. Сояи муборақлари ерга тушмас эди.

9. Ул зот қаршисига турган нарсаларни қандай кўрсалар, ортида турганларни ҳам ҳудди шундай кўра олганлар.

10. Муборақ оёқларини қумга боссалар, ҳеч бир из қолмас, тошга боссалар, из қолар эди.

11. Азият берадиган ҳеч бир нарса муборақ баданларига қўнмас эди.

12. Бирор марта ҳам эҳтилом бўлмадилар.

13. Ул зот бир жойга бормоқни хоҳласалар, нури поклари ўзларидан илгари борар эди.

14. Ҳар қандай кишининг ёнида турсалар, муборақ қадлари тўрт бармоқ узун кўринар эди.

15. Ҳар доим бошлари узра бир оқ булут соя солиб турар эди.

16. Аввобин (шом намозидан кейин ўқиладиган нафл) намози ҳамда таҳажжуд (тунги) намоз ул жаноб соллаллоҳу алайҳи васалламга вожиб эди. Бизларга эса суннати завоид бўлди.

17. Таяммум билан намоз ўқимоқ ул зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шариятидир.

18. Ухлаганларида таҳоратлари шикаст топмас эди. Чунки пайғамбарларнинг кўзлари ухлайди, қалблари эса уйғоқдир.

19. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам

дунёга келмасларидан илгари шайтонлар осмонларга чиқар эди. Ул зот дунёга келганларидан сўнг улар осмонларга чиқолмайдиган бўлиб қолишди.

Албатта, у зотнинг булардан ташқари ҳам кўплаб сифат ва сийратлари, мўъжизалари улуғ китобларда дарж этилган.

Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васалламнинг насаблари улуғдир. Ул зотнинг насаблари Иброҳим алайҳиссаломнинг ўғли Исмоил алайҳиссаломга бориб тақалади. Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам Абдуллоҳнинг ўғли, ул Абдулмутталибнинг ўғли, ул Ҳошимнинг ўғли, ул Абдуманофнинг ўғли, ул Қусаййнинг ўғли, ул Килобнинг ўғли, ул Мурранинг ўғли, ул Катъбнинг ўғли, ул Луайнинг ўғли, ул Фолибнинг ўғли, ул Фехрнинг ўғли, ул Моликнинг ўғли, ул Назирнинг ўғли, ул Каноннинг ўғли, ул Ҳузайманинг ўғли, ул Мудриканинг ўғли, ул Илёснинг ўғли, Илёс эса Адноннинг ўғлидир. Бундан кейин келадиганлари Исмоил алайҳиссаломга етгунча бироз ихтилофлироқдир.

Муҳаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи васаллам арабларнинг Бани Қурайш жамоасидан бўлиб, Маккаи муаззамада туғилганлар. Мадинаи мунаварага ҳижрат қилганлар. Қирқ ёшларида пайғамбарлик хабари келган. Олтмиш уч ёшларида вафот этганлар.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан кейин одамларнинг энг афзали Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳудир. Бу ҳақда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам айтдилар:

مَا طَلَعَت الشَّمْسُ وَلَا غَرَبَتْ عَلَى أَحَدٍ بَعْدَ النَّبِيِّ
وَالْمُرْسَلِينَ أَفْضَلُ مِنِّي أَبَدًا

яъни: «Набий ва мурсал пайғамбарлардан кейин Абу Бакрдан афзалроқ бирор кишининг бошида офтоб чиқмас ва ботмас».

Абу Бакр Сиддиқдан (розияллоҳу анҳу) кейин умматнинг афзали Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳудир. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам айтдиларки:

مَا مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَلَهُ وَزِيرَانِ مِنَ أَهْلِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ فَأَمَّا وَزِيرَايَ
مِنْ أَهْلِ السَّمَاءِ فَجِبْرِائِيلُ وَمِيكَائِيلُ وَأَمَّا وَزِيرَايَ
مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ فَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ

яъни: «Ҳеч бир пайғамбар йўқки, уни осмон аҳлидан ва ер аҳлидан икки вазири бўлмаса. Бас, менинг ҳам осмонда ва ерда иккитадан вазим бор. Самодагилари – Жаброил ва Микоил, ердагилари эса Абу Бакр ва Умардир».

Ҳазрати Умардан (розияллоҳу анҳу) кейин одамларнинг афзали Усмон ибн Аффон розияллоҳу анҳудир. Аввало, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Руқия исми қизларини ул жанобга никоҳлаб бердилар. Ул қизлари вафот этгач, Умму Гулсум исми қизларини никоҳлаб бердилар. Бу қизлари ҳам вафот қилди. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам айтдилар: «Агар учинчи қизим бўлса эди, албатта уни ҳам сизга никоҳлаб берар эдим». Ушбу жиҳатдан ҳазрат Усмон розияллоҳу анҳуни «зуннурайн», яъни «икки нур эгаси» дея улуғлайдилар.

Ҳазрати Усмондан (розияллоҳу анҳу) кейин уммати Муҳаммадиянинг энг афзали Али ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳудир. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳазрат Али розияллоҳу анҳуга:

أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي

дедилар. Яъни: «Сен менга Мусонинг қардоши Ҳорун кабидирсан. Лекин мендан кейин пайғамбар чиқмайди», — дедилар.

Бу муҳтарам зотларнинг ҳаммаси Ҳақ йўлида собит ва барқарор эди. Яъни, Ҳақ таолога сидқ ва ихлос, хушӯ ва тавозе билан ибодат қилар эдилар. Бу улуғ зотларнинг ҳар бири халифадир. Биз уларнинг ҳаммаларини дўст тутамиз ва яхши кўрамиз. Айрим фирқаларга ўхшаб бирини дўст, бирини душман деб билмаймиз. Чунончи, равофизлар бу зотларнинг уч нафарини ўзларига душман тутиб, ҳақ мазҳабни тарк қилдилар. Хаворижлар эса ҳазрат Али розияллоҳу анҳуни душман билиб, сироти мустақимдан, яъни шариат йўлидан чиқдилар. Бизлар саҳобаларнинг ҳеч бирини ёмонлик билан ёд қилмаймиз. Зеро, «Аҳли суннат вал жамоат» эътиқоди бўйича Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг барча саҳобалари мадҳ ва сано билан ёд қилинади.

Яна билмоғимиз керакки, биз ақидамызга кўра, мусулмон одамни бирор гуноҳи сабабли кофир демаймиз. Гарчи у гуноҳи кабира бўлса ҳам. Лекин у қилган ана шу гуноҳини ҳалол санаса, кофирдир. Чунки гуноҳни ҳалол билмоқ Аллоҳ ва Унинг расулини ёлғончи қилмоқдир. Гуноҳи кабира ҳаром эканини билиб қилган одамдан имон кўтарилмайди. Бундай киши ҳам мўминдир. Лекин у фосиқ мўмин ҳисобланади.

Маҳсининг устига масҳ тортмоқ суннатдир. Яъни, масҳ тортмоқнинг жоизлиги машҳур суннат билан собит бўлган. Кимки бу ҳукмга мункир бўлса, у одам кофир бўлиб қолиши мумкин, деб хавф қилинади.

Рамазон ойининг кечаларида таровеҳ намози ўқиш суннатдур.

Ҳар қандай солиҳ ёки фожир одамга имони сабабли иқтидо қилиб намоз ўқиш жоиз. Аммо макруҳдир.

Шариатни барпо этган манбалар тўрттадир:

Китоб.

Суннат.

Ижмои уммат.

Қиёси мужтаҳид.

Китоб – Аллоҳ таолонинг Каломи шарифидир.

Суннат – Пайғамбар алайҳиссаломнинг сўзлари, феъллари ва қилган амалларини баён қилади.

Ижмои уммат – уммат пешволарининг, яъни уламоларнинг шариат масалалари бўйича бир тўхтамга келишларидир.

Қиёси мужтаҳид – мужтаҳид уламоларнинг шаръий ҳукми йўқ бирор нарсани, шаръий ҳукми маълум нарсага қиёс қилиб ҳукм чиқаришидир.

Аллоҳ таоло тарафидан пайғамбар алайҳиссаломлар келтирган ва ишонмоқ лозим бўлган нарсалар «дин ва миллат» дейилади. Умнатларнинг қабул қилгани «шариат» дейилади. «Мазҳаб» эса йўл, йўналиш маъносини ифодалайди.

Бизнинг иккита мазҳабимиз, яъни, ибодат қилиш учун икки йўлимиз бор: эътиқод ва амал йўли. Биз ҳанафийлар эътиқодда Абу Мансур Мотурудий раҳматуллоҳи алайҳнинг мазҳабларидамиз.

Амалда эса тўртта мазҳабимиз бор:

Имом Аъзам,

Имом Шофеъий,

Имом Молик,

Имом Аҳмад ибн Ҳанбал.

Бу мазҳабларнинг қайси бирига бўлса ҳам амал қилмоқ жоиз. Лекин биз амал йўлида Имом Аъзам раҳматуллоҳи алайҳнинг мазҳабларидамиз.

Абу Мансур Мотурудий ҳазратларининг номи шарифлари Муҳаммад бўлиб, отасининг ҳам, бобосининг ҳам исмлари Муҳаммад бўлган. Ус-този Абу Наср Ибодий, Абу Наср Ибодийнинг устози Абу Бакр Жузжоний, бу улуф зотнинг

устози Абу Сулаймон Жузжоний, Абу Сулаймон Жузжонийнинг устози Абу Юсуф ва Имом Муҳаммад раҳимахуллоҳлардир. Бу зоти покларнинг ҳаммалари эса Имом Аъзам Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳнинг шогирдлари ҳисобланади.

Мусулмон аҳлининг имоми (раҳнамо ва йўл кўрсатувчиси) учтадир. Буларни билиш ҳар бир мусулмонга фарздир. Яхшиликка амр қилиш ва ёмонликдан қайтаришдаги имомимиз Қуръони шарифдир. Шариатда имомимиз Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васалламдир. Дунё мезонларида имомимиз диёримиз подшоҳи олампаҳо ҳазратлари ҳисобланади.

Имом Аъзам раҳматуллоҳи алайҳнинг номи шарифлари Нўъмон, оталарининг исми Собит, бобосининг исми Ҳурмуз, Ҳурмузнинг отаси Товусдир.

Имом Аъзам раҳматуллоҳи алайҳнинг устозлари ҳазрати Ҳаммод, Ҳаммоднинг устози Иброҳим Нахаъий, Иброҳим Нахаъийнинг устози Имом Алқама, Имом Алқаманинг устози машҳур саҳоба Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳудир. Ул зоти пок Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васалламдан шариат илмини ўрганган. Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам Жаброил алайҳиссаломдан ўрганганлар, Жаброил алайҳиссаломга эса Аллоҳ таоло амр қилган.

Яна шуни билмоқ керакки, тафсилий имон ўн иккитадир:

1. Раббим Аллоҳ таолодур. Далили Аллоҳ таолонинг:

وَالْهُكْمُ إِلَهُ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ

яъни: «Илоҳингиз ягона илоҳдир. Ундан ўзга илоҳ йўқдир. (У) меҳрибон ва раҳмлидир» (Бақара, 163) қавли шарифидир.

2. Пайғамбар — Муҳаммад алайҳиссалоту вас-
саломдир. Далили Аллоҳ таолонинг:

كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿١٠٠﴾ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ

яъни: «...Аллоҳнинг Ўзи (бунга) етарли гувоҳдир.
Муҳаммад Аллоҳнинг расулидир...» (*Фатҳ, 29*)
қавли шарифидир.

3. Диним Исломдир. Далили Аллоҳ таолонинг:

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ

яъни: «**Албатта, Аллоҳнинг наздида** (мақбул)
дин Ислом (дини)дир...» (*Оли Имрон, 19*) қавли
шарифидир.

4. Китобим Қуръони шарифдир. Далили Аллоҳ
таолонинг:

الْم ﴿١٠١﴾ ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ

яъни: «**Алиф, Лом, Мим. Ушбу** (илоҳий) **Китоб**
(Қуръон) **шубҳадан холи...**» (*Бақара, 1-2*) қавли
шарифидир.

5. Қиблам Каъбаи шарифдир. Далили Аллоҳ
таолонинг:

قَوْلٍ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ

яъни: «...**Юзингизни Масжиди Ҳаром** (Каъба)
томонга буринг!..» (*Бақара, 144*) қавли шарифидир.

Эътиқодда мазҳабим аҳли суннат вал жамоатдир.
Далилим Аллоҳ таолонинг:

وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا

السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ

яъни: «**Албатта, мана шу** (Менинг) **Тўғри йўлим-**
дир. Унга эргашингизлар! (Бошқа турли) **йўлларга**

эргашмангиз!» (Анъом, 153) қавли шарифидир.

6. Зурриётим Одам алайҳиссаломнинг зурриёт-ларидандир. Далили Аллоҳ таолонинг:

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ
ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ

قَالُوا بَلَى شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا

كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ

яъни: «**Раббингиз Одам ўғилларининг беллари** (пушти камарлари)**дан зурриётлари** (руҳлари)**ни олиб, уларни ўзларига гувоҳ қилиб туриб: «Мен Раббингиз эмасманми? (деди)».** (Улар): «Йўғ-е! (Раббимизсан!) **Гувоҳлик бердик», – дедилар.** (Бу аҳду паймон) **Қиёмат куни: «Биз бундан ғофил (беҳабар) эдик»** (демасликларингиз учундир). (Аъроф, 172) қавли шарифидир.

7. Миллатим миллати Исломдир. Далили Аллоҳ таолонинг:

مَلَّةَ أَيْكُمْ إِبْرَاهِيمَ

яъни: «**...Оталарингиз Иброҳимнинг дини (Ислом) ни (ушлангиз)!..»** (Ҳаж, 78) қавли шарифидир.

8. Муҳаммад алайҳиссалоту вассаломнинг умматлариданман. Далили Аллоҳ таолонинг:

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ...

яъни: «**Одамларга чиқарилган (маълум бўлган) умматнинг энг яхшиси бўлингиз (эй, мусулмонлар! Зеро, сиз) амри маъруф, наҳйи мункар қиласиз**

ва Аллоҳга имон келтирасиз...» (Оли Имрон, 110) қавли шарифидир.

9. Ҳақ ва рост мўминман. Далили Аллоҳ таолонинг:

أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ...

яъни: **«Айнан ўшалар ҳақиқий мўминлардир. Улар учун Парвардигорлари ҳузурида даражалар ва фаровон ризқ (бордир)»** (Анфол, 4) қавли шарифидир.

Бизларда имон боқий қолиб, йўқ бўлмаслигининг шарти ва сабаби олтитадир:

Аввали шулки, бизлар ғойибга имон келтирдик ва ишондик. Бизларнинг имонимиз зоҳирга эмас, ғойибгадир. Чунки биз Аллоҳни, пайғамбарларини кўзимиз билан кўрмадик. Лекин кўргандек ишондик ва имон келтирдик. Бунга мутлақо гумонимиз йўқ.

Иккинчиси, еру осмонда, жинлар ва фаришталар қавмида, пайғамбарлар орасида ғойибни биладиган ҳеч бир зот йўқдир. Ғойибни билмоқ фақат Аллоҳ табарока ва таолога хосдир. Ислом аҳли ана шундай эътиқодда бўлмоғи керак.

Учинчиси, ҳаром нарсаларни ҳаром деб ва ҳаром билиб эътиқод қилмоқ.

Тўртинчиси, ҳалол нарсаларни ҳалол деб ва ҳалол билиб эътиқод қилмоқ.

Бешинчиси, Аллоҳ табарока ва таолонинг азобидан хотиржам бўлмай, доимо қўрқув ичида турмоқ.

Олтинчиси, ҳар қанча гуноҳкор бўлса ҳам Аллоҳ табарока ва таолонинг раҳматидан умид узмаслик.

Ўзини мусулмон санайдиган кишида баён қилинган мана шу олтита шартнинг атиги биттаси бўлмаса ёки биттаси топилса-ю, бештаси бўлмаса, у одамнинг мусулмонлиги саҳиҳ эмасдир.

Яна шуни билмоқ керакки, шаҳодат калимасини

айтмоқнинг тўрт шarti бор:

- 1. Тил билан айтиб, дил билан тасдиқ этмоқ.*
- 2. Маъносини билмоқ.*
- 3. Холис кўнгил билан айтмоқ.*
- 4. Таъзим билан айтмоқ.*

Шаҳодат калимасини айтмоқнинг бир юз ўттизта фойдаси бор. Бироқ бу ҳам муҳим шартлар билан боғлиқ. Яъни, кишининг кўнглида ширк, шак, ташбеҳ, ва таътийл бўлмаслиги керак.

Ширк – Аллоҳ таолонинг зотига бирор шерик қўшмоқдир.

Шак – динга гумон қилмоқ.

Ташбеҳ – қўрқув ичида ёки хаёлан Аллоҳ таолони бирор махлуққа ўхшатмоқ.

Таътийл – Аллоҳ табарока ва таоло оламга аралашмайди. Ҳар бир нарса вақти келганда табиий равишда пайдо бўлади, демоқдир.

Кимки ана шундай беҳуда сўзларни гапирса, унинг айтган Шаҳодат калимасидан ҳеч бир фойда бўлмайди. Биз қуйида ушбу муборак калимадан келадиган бир юз ўттиз фойданинг ўттизтасини баён қилиш билан кифояланамиз. Бу фойдаларнинг бештаси дунёда, бештаси ўлар вақтда, бештаси қабрда, бештаси маҳшар майдонида ва яна бештаси жаҳаннамдадир.

Бу дунёдаги беш фойдаси:

1. Кишининг номи яхшилик билан тилга олинади, яъни мусулмон дейилади.
2. Шаҳодат калимасини айтганга шариат ҳукмлари фарз бўлади.
3. Кофир ё муртад бўлса, Шаҳодат калимасини айтиш билан ўлимдан озод бўлади.
4. Шаҳодат калимасини айтган кишидан Аллоҳ таоло хушнуд ва рози бўлади.
5. Шаҳодат калимасини айтган кишини ҳамма мўминлар яхши кўради.

Ўлар вақтдаги беш фойдаси:

1. Азроил алайҳиссалом унинг қошига чиройли суратда келади.

2. Жони сарифғдан қил суғургандек осон чиқади.

3. Унга жаннатнинг хушбўйлари келади.

4. Жони Иллийюнга олиб чиқилади.

5. Хушхабар етказишга масъул фаришталар келиб: «Марҳабо, эй мўмин, сиз жаннатийсиз», деб хабар беришади.

Қабрдаги беш фойдаси:

1. Гўри васиъ (кенг) бўлади.

2. Мункар ва Накир фаришталар яхши сурат билан келади.

3. Аллоҳ таолонинг лутфи билан бир фаришта унинг қошига келиб, билмаган нарсаларини ўрта-тиб туради.

4. Аллоҳ табарока ва таоло унинг билмаганини хотирига келтиради.

5. Шаҳодат калимасини айтгувчи жаннатда ўз мақомини кўради.

Маҳшар майдонидаги беш фойдаси:

1. Савол ва ҳисоби осон бўлади.

2. Номаи аъмоли ўнг тарафдан берилади.

3. Амаллари тарозига қўйилганда, савоблари оғир келади.

4. Муборак Аршнинг соясида сояланади.

5. Сирот кўпригидан яшиндек ўтади.

Жаҳаннамдаги беш фойдаси:

1. Баъзи бир гуноҳлари сабаб дўзахга лойиқ топилиб, жаҳаннамга кирган тақдирда ҳам, дўзах аҳлидек кўзлари кўк бўлмайди.

2. Шайтон билан бир вақтда кишанланмайди.

3. Қўлларига оташдан кишан урилмайди. Шунингдек, гарданига ҳам занжир урилмағай.

4. Жаҳаннамнинг «ҳамийм» номли сувидан ичирилмайди.

5. Дўзахда мангу қолмайди.

Жаннатдаги беш фойдаси:

1. Шаҳодат айтгувчига ҳамма фаришталар салом беради.

2. Жаннатда сиддиқлар билан бирга бўлади.

3. Абадий ва ҳамиша жаннатда қолади.

4. Аллоҳ таоло ундан рози бўлади.

5. Аллоҳ таолонинг муборақ дийдорини кўради.

Кофир бўлмоқнинг етти зарари бор:

1. Дини кетиб, хотини талоқ бўлади.

2. Сўйган жонлиғи ҳалол бўлмайди.

3. Кофир бўлганидан кейин хотини билан қилган жимоъ зино бўлади.

4. Диндан чиққан золим ва хиёнаткор одамни ўлдирмоқ жожибдир.

5. Кофир бўлган кишидан жаннат йироқдadir.

6. Унга жаҳаннам яқин бўлади.

7. Агар шу ҳолда ўлса, унга жаноза ўқилмайди.

Ва яна «Имон», «Маърифат», «Тавҳид», «Шариат», «Дин», «Миллат» дейдилар. Бу нима дегани?

Имон – шариатда олти нарсага ишонмоққа айтилади:

«Оманту биллоҳи...»ни охиригича.

Маърифат – Аллоҳ табарока ва таолонинг олий сифатларини эътироф этиб, нуқсонли сифатлардан муназзаҳ ва пок билмоқдир.

Тавҳид – Аллоҳ табарока ва таолони Бир демак ва Бир билмақдир.

Шариат – Аллоҳнинг амрига бўйсунмоқ ва қайтарган нарсаларидан мутлақо қайтмоқдир.

Дин ва миллат – шариати набавийга айтилади.

Билмоқ керакки, кишининг имони беш қалъа ичида сақланади:

1. Бешубҳа ва бегумон бўлмоқ.

2. Ихлос.

3. Фарзларни адо қилмоқ.

4. Суннатларни адо этмоқ.

5. Мустаҳабларни адо қилмоқ.

Ҳар бир мўмин ушбу беш нарсани эҳтиёт қилиб, яхши муҳофаза этса, имонини эҳтиёт қилган бўлади. Агар баён этилган шартларнинг бирини тарк қилса ҳам, душман ғолиб бўлади.

Кишининг душмани тўрттадир: ўнг тарафда **Ҳавою Ҳавас**, чап тарафда **Нафс**, олд тарафда **Дунё**, орқа тарафда **Шайтон** мўминнинг имонига қасд қилишга шай туради. Меҳрибон Аллоҳимиз мана шу душманларнинг шарридан, ёмонлигидан имонимизни саломат қилсин.

Мусулмон одамнинг мусулмон одамда еттита ҳақи бор:

1. Мўмин киши чақирса, бориши.
2. Мўмин одам касал бўлса, бориб кўриши.
3. Мўмин кишининг жанозасига бориши.
4. Мусулмон кишига насиҳат қилиши.
5. Мусулмон одамга салом бермоқ.
6. Золимнинг қўлидан мазлумни халос қилмоқ.
7. Мусулмон киши атса (акса) урса, «Ярҳаму-кalloҳ» демоқ.

Яхши мусулмоннинг беш хислати бўлади:

1. Тоат-ибодатга жидду жаҳд қилгувчи бўлади.
2. Шариат аҳкомларига фойда келтириб, илм олишга ғайрат кўрсатади.
3. Одамлар унинг шарри ва ёмонлигидан саломат бўлади.
4. Халқнинг молига тама қилмайди.
5. Кўп ибодат қилиб, ҳар доим ўлимга ҳозир бўлади.

«Аҳли суннат вал жамоат» бўлганларнинг ўн-та нишонаси бор:

1. Ҳар доим намозларни жамоат билан ўқимоққа шошилади.
2. Фосиқ ёки фожир демай, шариатга мувофиқ

намоз ўқийдиган ҳар қандай имомга иқтидо қилиб намоз ўқийди.

3. Масҳ тортишни жоиз деб билади.

4. Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васалламни ва саҳобалар ризвонуллоҳи таоло алайҳим аж-маъинларни обрўсизлантирадиган бирор сўз гапирмайди.

5. Муслмон аҳлига бошчилик қилиб турган кишига муҳолиф бўлмайди.

6. Дини набавийга ноҳақ хусумат қилмайди.

7. Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам олиб келган динга шак ва гумон этмайди.

8. Яхшиликни ҳам, ёмонликни ҳам Аллоҳдан деб билади.

9. Аҳли қиблани кофирликда айбламайди.

10. Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васалламни, саҳобаларини ва бошқа ёронларини мартаба жиҳатдан устун деб билади.

Тўрт саҳобаи киром ичида Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳу ҳаммаларидин улуғ туради. У зотдан кейин ҳазрати Умар розияллоҳу анҳу, сўнгра ҳазрати Усмон розияллоҳу анҳу, у кишидан кейин эса ҳазрати Али розияллоҳу анҳу туради. Бу ҳақда юқорида баён қилинди.

Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳу икки йилу уч ой, йигирма кун халифа бўлдилар. Умарул Форуқ розияллоҳу анҳу ўн йилу олти ой, тўрт кун халифа бўлдилар. Усмон Зуннурайн розияллоҳу анҳу ўн бир йилу ўн бир ой, ўн саккиз кун халифа бўлдилар. Ҳазрати Али розияллоҳу анҳу эса тўрт йилу ўн ой, бир кун халифа бўлдилар. У зотнинг ўғиллари Имом Ҳасан розияллоҳу анҳу олти ой халифа бўлдилар. Ҳаммаларининг халифаликлари ўттиз йилга тенг бўлди.

Шуни ҳам билмоқ керакки, Пайғамбаримизнинг соллаллоҳу алайҳи васаллам шарияти насх (бе-

кор) бўлмайди, ботил қилинмайди. Зеро, шариат Пайғамбарнинг қўлида бўлади. Муҳаммад алай-ҳиссаломдан кейин эса пайғамбар йўқдир. Ҳатто қиёмат яқинлашиб, Исо алайҳиссалом тушсалар ҳам, бизнинг Пайғамбаримиз шариатига амал қиладилар. Бу шариат асло маънодан узилмайди.

Расули акрам соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Абу Бакр Сиддиқ, Умарул Форук, Усмон Зуннурайн, Алийул Муртазо, Талҳа, Зубайр, Абу Убайда ибн Жарроҳ, Саъд ибн Абу Ваққос, Саид ва Абдурраҳмон ибн Авф розияллоҳу анҳумларнинг жаннатий эканликларини башорат берганлари ҳақиқатдир. Шунингдек, Пайғамбаримизнинг қизлари Фоти-маи Заҳро ва ул муҳтараманинг ўғиллари Ҳасан ва Ҳусайн розияллоҳу анҳумларнинг ҳам жаннатий бўлганларини Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва-саллам башорат берганлари ҳақ ва ростдир.

«Тухфат ул-фуқаҳо»да қайд этилишича, «Байт ур-Ризвон» аҳли ва Бадр ғазотида иштирок этган-лар, Фотима, Хадича, Ойша оналармиз, умуман Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг барча завжалари «жаннатий» эканликларининг башо-рати берилган.

Билишимиз лозим бўлган нарсаларнинг яна бири шуки, ажал бирдир. У бир оз олдин ёки бир оз кейин келмайди. Аҳли суннат вал жамоат эъти-қодига кўра, бир одам хоҳ бировнинг қўлида, хоҳ бирор сабаб билан ўлган бўлсин, у ўз ажали билан ўлган, дейилади.

Ўлгандин кейин икки фариштанинг қабрда са-вол-жавоб қилмоғи ростдир. Бу фаришталардан бирининг исми Мункар, иккинчисиники Накирдир. Улар: «Парвардигоринг ким?», «Дининг нима?», «Пайғамбаринг ким?» — деб сўрагайлар. Мўмин ки-ши Аллоҳ таолонинг инояти билан жавоб беради. Динсизлар жавоб бера олмайди. Динсизларнинг ва

баъзи гуноҳкор мусулмонларнинг қабрда азобланиши ҳақ ва ростдир. Аллоҳ таолонинг қудрати билан қабрдагилар неъматларнинг лаззатини ва азобларнинг аламини биладилар. Сирот кўпригининг борлиги ҳам ҳақдир. Бу кўприк жаҳаннамнинг устидан тортилган. Ундан аҳли жаннатлар эсон-омон ўтиб олади. Дўзах аҳлининг эса оёғи тойиб, ундан ўтолмайди. Қиёматда тарозининг борлиги, ҳар бир банданинг гуноҳ ва савоблари ҳисоб қилиниши ҳам ҳақ ва ростдир.

Агар сўрасалар: «Қайси жойда ҳисоб қилинади?», «Қайси жойда тарозига тортилади?» Жавоб берамиз: «Ҳисоб ва тарози Сиротнинг устида бўлади». Ҳамманинг савобию гуноҳлари Сирот кўпригининг устида тортилади. Кимнинг савоби оғир келса, жаннатга равона қилинади. Кимники, гуноҳлари оғир келиб, бадбахт аҳлидан бўлса, дўзахга ташланади.

Қиёматдаги ҳавзи Кавсарнинг борлиги ҳақ ва ростдир.

Тавҳид калимаси: «Ла илоҳа иллаллоҳу Муҳаммадур росулуллоҳ». Бу – бир Аллоҳдан бошқа ҳеч бир илоҳ йўқдир. Муҳаммад алайҳиссалом Аллоҳ таолонинг ҳақ расули, дегани.

Шаҳодат калимаси:

اشهد ان لا اله الا الله و اشهد ان محمداً عبده و رسوله

«Ашҳаду алла илаҳа иллаллоҳу ва ашҳаду анна Муҳаммадан абдуҳу ва росулуҳу». Бу – гувоҳлик бераман, Аллоҳ таолодан ўзга ҳеч илоҳ йўқ ва гувоҳлик берман, Муҳаммад алайҳиссалом Аллоҳ таолонинг бандаси ва ҳақ пайғамбаридир, дегани.

Ушбу калималарни кимки маъноларини билиб, сидқ ва эътиқоди билан айтса, мўмин, заифа (аёл киши) бўлса, мўмина бўлади. Имон келтирган одамнинг молига, жонига, обрўйига зарар келтирилмайди. Мўминлик ҳолида ўлса, дўзахда абадий

қолишдан қутулиб, жаннатда абадий қолиш саодатини қўлга киритади.

Бу Тоййиба калимасини балоғатга етган одам бир маротаба айтмоғи фарздир. Балоғатга етмасдан илгари айтса, мусулмон бўлади. Ҳамиша айтиб юрмоғи савобдир.

Муҳаммад алайҳиссаломнинг оталари Абдуллоҳ Абдул Мутталибнинг ўғилларидир. Абдул Мутталиб Ҳошимнинг ўғли. Расулуллоҳнинг оналари Омина Ваҳбнинг қизларидир. Муҳаммад алайҳиссалом Каъбаи муаззамада туғилдилар. Қирқ ёшларида пайғамбарлик келди. Шундан кейин Маккаи мукаррамада ўн уч йил халқни имонга даъват қилдилар. Сўнгра Аллоҳ табарока ва таолонинг хоҳиши билан Маккаи муаззамадан Мадинаи мунавварага ҳижрат қилдилар, яъни кўчиб кетдилар. Мадинаи мунавварада бориб турганларига ўн йил тўлиб, пайғамбарлик қилганларига йигирма уч йил бўлганда, олтмиш уч ёшида дорул фанодан дорул бақога риҳлат қилдилар.

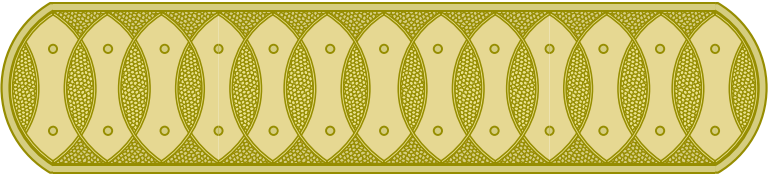
Шу муддат ичида Жаброил алайҳиссалом Аллоҳ таолонинг фармони билан Қуръони шарифни Муҳаммад алайҳиссаломга оятма-оят келтириб турди. У зот эса бу Каломи шарифни саҳобаларига таълим бердилар. Асҳоблари ризвонуллоҳи таоло алайҳим ажмаъинлар эса, ўз навбатида, бошқа халқларга ўргатдилар.

Омин! Ё Роббал оламин.

اللهم صلى على محمد وعلى

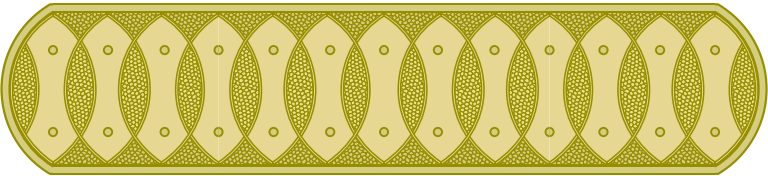
و (صحابه) (جميعين)

(Ё Аллоҳ, Муҳаммадга (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) унинг хонадон аҳлига ва барча саҳобаларига салот (раҳмат)ингни етказ).

АҚИДАВИЙ АҲКОМЛАР

(ШУБҲАЛАРДАН
ХОЛИ БЎЛИШ)

Мусанниф:
Сайфиддин САЙФУЛЛОҲ

Муҳаррир:
Алишер НАЗАР

Қўлингиздаги рисолада Ислом ақидасига оид нозик саволларга Қуръон ва ҳадис, замонавий илму фан, ақлий ва нақлий далиллар ҳамда ҳаётий тажрибалар асосида жавоб берилган. Кўпчилик китобхонлар ўзларини қийнаётган баъзи муҳим саволларга ушбу рисоладан жавоб топадилар, деган умиддамиз.

© Сайфиддин САЙФУЛЛОҲ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

КОМИЛ ЭЪТИҚОД АСОСЛАРИ

Аллоҳу таолога ҳамду санолар бўлсин! Ҳазрат пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломга салоту саломлар йўллаймиз!

Маълумки, исломий илмлар ичида ақида илми алоҳида эътиборга молик. Шу боис ҳар бир мўмин-мусулмон ҳаётида ақида илми, соғлом эътиқод муҳим ўрин тутadi. Шунини эътиборга олиб, уламоларимиз мустақиллик йилларида ақидага оид бир қатор муҳим китобларни нашр этишди. Турли воситалар билан ҳанафий мазҳабини ва мотуридия эътиқодини халқимиз орасида тарғиб ва ташвиқ қилишди. Аммо, шунга қарамасдан, баъзи ёшларимиз бузуқ эътиқодда экани ва ботил фирқаларга қўшилиб қолаётгани маълум бўлмоқда.

Инсоннинг ақидаси икки сабабдан ноқис бўлиши мумкин:

1. Эътиқод илмини яхши билмагани ва пишиқ ўзлаштирмагани учун.

2. Исломга қарши ғаразли кимсаларнинг мусулмонлар онгини турли бўлмағур гоя ва фикрлар билан заҳарлаётгани боис.

Ҳақ билан ботил, Ислом билан куфр, яхшилик билан ёмонлик, тақво билан фаҳш ишлар орасида абадий кураш мавжуд. Бир соҳада эмас, барча жабҳа ва майдонларда намоён бўлаётган бу кураш, зиддият асосан икки йўналишда кўзга ташланади:

1. Ўз ғоясини илмий асослаш орқали.

2. Ҳарбий зўравонликни ишга солиш воситасида.

Мусулмон раҳбарлар ва уламолар аввало фаҳш ва гуноҳ ишларнинг номақбул эканини ва ўз ғоялари ҳақлигини илмий асосда исботлашади. Иккинчи тарафдан, динимиз ва тараққиётимизни кўролмайдиган кимсалар мафкураси ва мақсади остида ғаразли ниятлар ётганини фош қилиш орқали халқимизни бирдамлик ва аҳилликка даъват этадилар.

Ўзбекистон мусулмонлари идораси ходимлари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамаси ҳузуридаги Дин ишлари бўйича қўмита мутасаддилари ҳам бу борада қўлларидан келганча тушунтириш ишларини олиб бордилар ва бормоқдалар.

Ҳарбий зўравонлик эса ўз дини ва мафкурасини бошқа бир давлатга сингдириш воситаси бўлиб хизмат қилади. Тарихда салиб юришлари бўлганини ҳаммамиз биламиз. Қолаверса, кейинги даврларда ҳам бундай ишлар айрим давлатларни гаровга қўйиб амалга оширилаётгани бор ҳақиқат.

Ислом ғанимлари исломий илмлар, аҳком ва қонунларни одамларга номаъқул кўрсатиб, ўзларининг куфрий таълимотларини, таги пуч низомларини жозибали суратда тақдим этиш билан ҳаммани ишонтириш пайида бўладилар. Ҳатто бу борада салоҳиятли миссионерларни ёки молдунёга учган айрим мунофиқ одамларни ишга соладилар. Яқин ўтган йилларда мамлакатимизда ҳам бундай воқеалар содир бўлган эди. Яхшиямки, бу ғаразли кимсаларнинг қабих ниятлари фош этилди ва мамлакатимиз телевидение кўрсатувлари орқали халқимизга намоён қилинди.

Баъзида даҳрий шарқшунослар ҳам муқаддас Ислом динимиз ва унинг ғояларини ёмонотлиқ қилишга бел боғлашади. Улар Исломнинг ақоид ва аҳкомларини ўрганиб чиқиб, эътироз ва танқид қиладиган жойларини топишга уринадилар. Сўнгра

сохта эътироз, туҳмат ва бўҳтонларини мусулмон ва ғайри мусулмонлар орасида тарқатишади. Бу билан ғайридинлар қалбида исломга нафрат пайдо қилишса, мусулмонлар дилида шак ва шубҳаларга йўл очадилар, баъзиларни диндан чиқаришга ҳам эришадилар. (Аллоҳ асрасин!)

Улар бу заҳарли мафкураларини оммавий ахборот воситалари орқали халққа ёядилар. Айрим мансабдор ёки чаласавод ёшларни турли йўллар билан ўзларига оғдириб, Исломга зарба бермоқчи ва халқни пароканда қилмоқчи бўладилар.

Ҳадиси шарифда айтилганидек, Аллоҳ таоло мусулмон уммати орасидан қиёматгача бир гуруҳ инсонларни етиштириб чиқарадики, улар Ислом динининг тарфиби ва ҳимояси учун бор кучлари ва имкониятлари билан хизмат қиладилар. Бу фидойи инсонлар ўзларининг эзгу мақсадларидан осонликча чекинмайдилар, ғанимларга қаршилиқ кўрсатадилар ва ҳар қандай маломатчиларнинг маломатидан қўрқмайдилар. Булар ўз юрти ва динини ҳимоя қиладиган, миссионерларнинг таълимотларини фош қиладиган ҳақиқий уламолардир. Юртимиз тараққиётини кўролмайдиган ва Исломга душманларча кайфиятда юрадиган кимсалар айнан Ислом уламоларини ўзларининг ғанимлари деб биладилар. Исломни ҳимоя қиладиган, халқни зарарли таълимотлардан асраб, дину диёнатга бошлаётган уламоларни ҳатто йўқотиш пайида ҳам бўладилар. Чунки ақлли одамлар аслини, илдизни, моҳиятни кўриб, уни ҳимоя қилишга бел боғлашини яхши билишади.

Шу ўринда бир тамсил келтирамиз: Бир жамоатга катта бир дарахтни авайлаб асраш топширилди. Сўнг бу дарахтга ҳар томондан душманлар ҳужум қила бошлади. Баъзилар мевасини, айримлар баргларини узишга киришди. Бошқа бир гуруҳ шохларини синдириш билан машғул

бўлди. Тажрибали, айёр бир тоифа эса илдизини чопарди. Бу қўриқчи жамоат бутун кучини мева ва баргларни сақлаб қолишга ҳаракат қилди. Илдизнинг муҳимлиги уларнинг эсига келмади. Улар мева ва барглар билан овора экан, дарахт тагидаги душман уни бирин-кетин илдизларидан жудо қилаётган эди. Қўриқчиларнинг аҳволи ташқаридан жуда ачинарли кўринарди. Чунки шу ҳол яна бироз давом этса, дарахт бутунлай қулаб тушиши тайин эди.

Бу қўриқчи жамоат уламолардир. Бу дарахт Исломдир. Ақида унинг илдизи, ибодат, муошарот – шохлари, ахлоқ-одоб – барг ва меваларидир. Аллоҳ таоло уламоларга Исломни авайлаб асрашни топширди. Ислом динини кўролмайдиганлар бирлашиб ҳужум қилмоқда. Баъзилари ибодатни йўқотишга, айримлари ахлоқ-одобни, қай бир гуруҳлари муомалот-муошаротни даф қилишга куч сарфлашмоқда. Энг хавфли тоифаси эса исломий ақидани йўқотишга киришган. Уламолар бутун кучларини ибодат, ахлоқ-одоб ва муошаротни мудофаа қилишга сарфлашса, дарахтнинг илдизи бўлган исломий ақоид уларнинг назаридан четда қолса, ғанимлар айнан шу илдизга болта уришга ҳаракат қиладилар ва Аллоҳ асрасин, Ислом дарахти афдарилган жойда куфр ривожланади.

- Худонинг борлигига далил нима?
- Кўринмаган нарсага қандай ишонаман?
- Охиратга ким бориб келибди?
- Аллоҳ тақдиримда гуноҳни ёзган бўлса, менда нима айб?
- Қуръоннинг мўъжизалигига далил нима?
- Нега аёллардан пайғамбар чиқмаган, ахир, бу адолатдан эмас-ку?
- Ўғрининг қўлини кесиш адолатданми?
- Зинокорни жазолаш инсонгарчиликка тўғри келадики?

— Исломда аёл ҳуқуқлари поймол қилинган-ку?
— Нега аёл эркақдан икки баробар кам мерос олади?

Шу каби юзлаб савол ва эътирозлар билан мусулмонлар диндан совутилиб, имонсиз қилинмоқда. Исломий ақида, таълимот ва қонуни илоҳийни мудофаа қилиш уламо ва мутасадди кишиларга фарз устига фарздир. Улар бу мавзуларда мукаммал маълумотга эга бўлишлари, Исломни турли душманлардан ҳимоя қилишлари зарурдир.

Исломни ғайридинларга даъват қилишда, ғаразли кимсаларнинг эътирозларига жавоб беришда фақат ақлий далиллар, илмий ва статистик маълумотлар, тажриба, тарих, социология, психология каби ижтимоий ҳамда физика, астрономия, биология, физиология, анатомия каби аниқ фанлардан фойдаланиш керак. Чунки Ислом ғанимлари ва ғайридинлар Қуръон ва ҳадисни далил деб билмайдилар. Динни мусулмон халққа етказувчи уламо, даъватчи, воиз ва машойихлар шубҳаларни кетказишда юқоридаги далиллардан фойдаланганларида, халқни қуйидагича огоҳлантиришлари лозимдир:

«Биз – мусулмонлар бу илмий кашфиёт ва маълумотларсиз ҳам Исломга ишонамиз. Зотан улар пайдо бўлишидан олдин имон келтириб бўлганмиз. Бизга энг ишончли далил ўлароқ Қуръони карим ва ҳадиси шариф етарлидир. Бу ақлий далилларни, илмий асосларни ғайридинларга ва ғаразли кимсаларга жўяли жавоб бериш учун очиқ-ойдин исбот сифатида келтирмоқдамиз, холос».

Маълумки, фикрий инқилоб қилиш учун халқнинг тафаккури, дунёқарашили ислоҳ этиш, тайёрлаш керак. Бунинг учун уларга исломий таълимот ва қонуни илоҳийнинг маъқуллигини, куфрий таълимот, фаҳш ҳамда бузуқ низомларнинг номаъқуллигини исботлаб бериш лозим. Шунда

халқ мавжуд куфрий ва даҳрий низомлардан нафрат қилади, беҳаёлик, ҳаромхўрлик, фоҳишабозлик ва порахўрликдан ҳазар этиб, шариати мутоҳҳарага муҳаббат қўяди, мусулмончиликнинг асл асосини яхши билиб олади ва унга кўр-кўрона эмас, оқилона ёндашади. Ўзига ҳам бошқаларга ҳам хайрихоҳ, некбин бўлади. Жамият учун фойдали бир инсонга айланади.

Бир неча мўътабар манбалардан таржима қилинган, тўпланган ва каминанинг мулоҳазалари билан бойитилган ушбу рисола, исломий ақидани ўргатадиган, дин душманлари ва ғаразли кимсаларнинг эътирозларига жавоб сифатида битилган қўлланмадир. Бу рисоладан баҳраманд бўласизлар, деган умиддамиз. Аллоҳ мададкор бўлсин!

Сайфиддин САЙФУЛЛОҲ

ИСЛОМИЙ АҚИДАГА ОИД САВОЛЛАР

Илоҳиёт

1. Савол: Худонинг борлигига далил нима?

Жавоб: 1. Худога ишониш инсоннинг фитрати (туғма мойилликлари ва хусусиятлари)да бордир. Ҳозирги позитив ва ижтимоий илм-фан диний ҳис-туйғу инсонда фитрий эканлигини кўрсатмоқда. Гўдакда икки ёшдан бошлаб диний-эътиқодий ҳис шакллана бошлайди. Бола уч ва беш ёшлар орасида сабабият қонунини тушунади. Ўзи билан бошқаларнинг фарқига боради, ҳатто: «Мени, қушларни, ўйинчоғимни ким ясаган?» — деб сўрай бошлайди. Инсонда туғилишдан Яратувчига нисбатан мойиллик, софич бордир.

Инсон фитрий ҳиссиётлар билан ўзининг очлигини сезади, демак, очлик ҳодисаси мавжуд. Инсон фитрий ҳиссиётлар билан Худонинг борлигини ҳис этади, бу эса Худонинг мавжудлигига далолат қилади.

Баъзан бу фитрат жамиятдаги (нотўғри тарбия, атроф-муҳитда ботилнинг ғолиблиги ва даъвати хобиса каби) монелар ёки (кибр, инод, қайсарлик ва ғафлат сингари) нафсоний тўсиқлар билан тўсилади, инсон ҳақиқатни кўролмай қолади. Лекин қаттиқ мусибатлар шамоли бу тўсиқларни учириб, инсон фитратини озод қилади. Натижада, инсон дарров Аллоҳга қайтади, Унга ёлворишга тушади.

Сталин мисоли: Дialeктик материализмни барча илмларга пойдевор назария сифатида қабул қилган собиқ СССР раҳбари Сталин диндор—

ларга қарши қаттиқ курашди. Насроний, яҳудий ва мусулмон олимларни қамади, қатағон қилди ва кўпчилигини қатл этди. Иккинчи жаҳон урушида Германиянинг ғолиб бўлиш эҳтимоли кучайгач, бутун насроний олимларни қамоқдан чиқариб, ўзи ҳаққига дуо қилишларини буюрди. Шунингдек, қаттиқ касалликка чалинганида ҳам насронийлардан Худога дуо қилишни сўраган. Маълум бўладики, инсоннинг ич-ичида, замирида бошқа туғма мойилликлар қатори Худога ишониш, ундан ёрдам сўраш каби илоҳий туйғулар мавжуд экан. Инсон ички ҳиссиёти билан очлиги, тўқлиги, севиши, нафратланишини сезиши бу туйғуларнинг ҳақиқатан мавжудлигига далолат қилади. Инсон замиридаги Худога ишонч ҳисси ҳам Унинг борлигига шубҳасиз далолатдир.

Америкалик аскар мисоли: Вьетнам билан бўлган урушда қатнашган бир аскар қандай қилиб Худога имон келтирганини ҳикоя қилади: Мен материалист бир оилада ўсганман. Оиламиз диндан жуда узоқ бўлиб, илгари бирон марта Худо ҳақида эшитмаган эдим. Бизнинг десант бўлинмамизни Вьетнамга ташлашга қарор қилишди. Самолётдан парашют билан сакрашимиз керак эди. Мен тезлик билан пастга тушиб борар эканман, ичимда илгари ҳеч сезмаган бир ҳис пайдо бўлди. Ботинимдан ўзидан-ўзи: «Эй Худо! Эй Худо!» деган нидо келаверди. Мен Худодан ёрдам сўрар эдим.

Кўринадики, қаттиқ қўрқув бу йигит фитратигаги тўсиқларни кетказиб, унинг Худога ишонишдек фитрий ҳиссини зоҳир қилган.

2. Мантиқ ва фалсафа қоидалари ҳам Худонинг борлигини исботлайди. Бу олам олдин йўқ эди, кейин пайдо бўлди. Кейин вужудга келган барча нарсалар бир пайдо қилувчига муҳтож. Демак, олам ҳам бир яратувчига муҳтождирки, бу яратувчи барча нарсага қодир Аллоҳдир.

3. Худони инкор қилувчилар бу олам ўзидан-ўзи, тасодифан пайдо бўлган дейишади. Ҳолбуки, оддий бир стол ўзидан-ўзи пайдо бўлиши мумкин эмас. У олдин дарахт эди, кейин тахта қилинди, сўнгра уста ундан стол ясади. Ахир шу оддий стол ўзидан-ўзи пайдо бўлолмагач, бизни қамраб олган ўта мураккаб ҳамда мукаммал тизимларни ташкил қилувчи саноқсиз юлдуз ва галактикалардан иборат улкан коинот қандай қилиб ўзидан-ўзи пайдо бўлсин?!

Масалан, фақат қуёш системасининг катталигини кўриб чиқайлик. Қуёш бу тизимнинг марказидир. Ердан 150 миллион километр узоқликда. Бир со- нияда ерни 7,5 марта айланиб чиқадиған ёруғлик қуёшдан бизгача 8,5 дақиқада етиб келади. Соатига 1000 км тезлик билан учадиған самолёт қуёшга 17 йилда етиб боради. Қуёш ҳам бутун тизими билан биргаликда бошқа марказ атрофида айланади.

4. Бир киши эрталаб туриб ҳаммомга кирганида, иссиқ сув, сочиқ, совун каби ювиниш воситала- рини тахт қилиб қўйилган ҳолда топди. Албатта, у рафиқаси ё бошқа биров вақтлироқ туриб, бунинг ғамини қилган деб тушунади. Борингки, буни ўзидан-ўзи бўлиб қолган, тасодиф деб ҳам фараз қилайлик.

Бу одам ювиниб чиқиб, хонасига кирса, ки- йимлари дазмолланиб, кийишига тайёр турибди. Албатта, бу ишни кимдир қилган бўлади. Лекин буни ҳам тасодиф деб билайлик.

Кийиниб ошхонага кирса, дастурхон иссиқ нон, қаймоқ, асал, турли пишириқлар билан тузалган ва иссиқ чой дамлаб қўйилган. Энди энг аҳмоқ одам ҳам аниқ биладики, бу рафиқаси ё уйдагилардан бирининг иши. Чунки бундай жиддий амалларнинг пайдар-пай тасодифан бўлавериши асло мумкин эмас. Худди шунингдек, атроф-муҳитдаги шарт- шароитлар, курраи замин, балки бутун коинот

ҳаётимиз учун мослаштирилиб, аниқ меъёр билан ўлчаб қўйилган. Ажабо, буларни ким қилган?

Ер ва коинотнинг ҳаётимиз учун мослаштириб қўйилганига баъзи мисолларни кўриб чиқайлик.

Қуёш ҳозирги жойидан кўра ерга бир оз яқинроқ бўлса эди, она сайёрамиз ёниб кетиб, яшашга имкон топилмасди. Салгина узоқлашса, ердаги бор нарса музлаб қолиб, заминимиз ҳаёт учун яроқли бўлмасди.

Ернинг қуёш атрофида айланиш тезлиги бир оз камайса, қуёшнинг тортиш кучи билан унга яқинлашиб, куйиб кетарди. Аксинча, тезлиги бир оз ошса, узоқлашиб, музлаб қолган бўларди. Ҳозир ер билан қуёш орасидаги масофа ерда ҳаёт бўлиши учун айнан мосдир.

Ер атмосферасидаги ҳаво таркибида кислород, водород, азот, аргон, карбонат ангидрид ва бошқа газлар мавжуд. Шунингдек, уларнинг нисбати инсон, ҳайвонот ва ўсимликлар ҳаёти учун мосдир. Ернинг тортишиш кучи кўпроқ бўлганда, атмосферада хавfli миқдорда аммиак ва метан йиғилиб қолар эди.

Агар ер қобиғи қалинроқ бўлганда эди, кислороднинг катта қисми атмосферадан унга ўтиб кетарди.

Ерни ким айнан шу тезликда юргизмоқда?

Сайёралар орасидаги масофани ердаги ҳаёт учун ким мувофиқ қилиб қўйди?

Ер атмосферасидаги газлар нисбатини ким яшаш учун мослаб қўйди?

Буларнинг барчасини қудрат ва илм соҳиби бўлган Аллоҳ қилмоқда.

5. Химия лабораторияси мисоли: Фараз қилинг, бир химия лабораториясидасиз. У ерда тоқчалардаги турли махсус идишларда ҳар хил моддалар турибди. Бирдан кучли шамол кўтарилиб, бутун идишларни ерга ағдариб юборди. Улар ичидаги моддалар

тўкилиб, бир-бирига аралашиб кетди. Тасодифан уларнинг ҳар қайси бир дардга шифо бўлиб қолди: баъзиси қувват берувчи, баъзиси витамин, баъзиси даво бағишловчи. Қўққисдан ўз-ўзидан минглаб шундай фойдали дори-дармонлар пайдо бўлиши мумкинми? Албатта, йўқ. Ер юзидаги ўсимликлар, чорвалар ҳам шу моддаларга ўхшайди. Баъзиси дори, баъзиси витамин, баъзиси қувват, баъзиси озикдир. Булар ҳам ўз-ўзидан бўлиши мумкинми?

6. Тўкилган бўёқлар мисоли: Бир столда турли бўёқлар турган эди. Бир куни ўтаётиб, столга тегинганингизда, бўёқлар ерда ётган бир қоғозга тўкилиб кетди. Ажабланарлисиз шуки, у қоғозда тасодифан ниҳоятда чиройли расм гавдаланди. У бир боғнинг расми эди. Боғ ўртасида катта бир уй. Уй атрофида турли дарахтлар. Бир дарахт тагида сўрида қари киши невараси билан ўтирибди. Расм ниҳоятда аниқ ва равшан. Жажжи неварасининг ўйнаётганидан хурсандлиги қариянинг юзидан аниқ кўриниб турибди. Ҳовлининг бошқа томонида боланинг онаси ўчоқда овқат пиширмоқда. Бўёқлар тўкилиб тасодифан шундай мураккаб ва тафсилотли расм намоён бўлиши мумкинми? Сиз айтасизки: соддароқ бир шакл ифодаланиб қолиши мумкин. Лекин бундай мураккаб расм пайдо бўлишини ақл бовар қилмайди.

Келинг, бундан ҳам мураккаброқ расмга, яъни воқеий оламга қарайлик. Ҳайвонот, наботот, инсон, ер, бошқа сайёралар, галактика ва коинот. Мана шу мураккаб расмдан кичик бир қисмини олиб, кўриб чиқайлик. Масалан, инсон тасвирини. У чиройли ва муносиб шаклга эга: бош, тана, қўл, оёқ. Инсон аъзолари вазифа эътиборидан уч қисмдир:

- а) ҳаётий зарур аъзолар: юрак, мия, орқа мия, нафас органлари — уларсиз инсон яшай олмайди;
- б) муҳим аъзолар: қўл, оёқ, кўз, қулоқ, қисман буйрак — инсон уларсиз яшаши мумкин;

в) ҳусн берувчи аъзолар: қош, киприк, соч, кўз ранги, лаб ранги кабилар.

Маълум бўладики, инсон танасидаги ҳар бир аъзонинг вазифаси ва мақсади бор. Мана шу барча ички ва ташқи органлар, нафас олиш, қон айланиш, нерв тизимлари билан инсон юқорида зикр этилган расмдан миллион марта мураккаброқдир. Инсоннинг икки ўлчамли расми шунчаки тасодиф туфайли пайдо бўлмас экан, миллион марта мураккаброқ уч ўлчамли инсон қандай қилиб тасодифан вужудга келсин?

Ҳайвонот, наботот ва жамодот олами қай йўсинда ўз-ўзидан пайдо бўлсин?

Коинотда системали-тизимли ва ҳамоҳанг равишда ҳаракатланаётган миллиардлаб планета — юлдузлардан ташкил топган галактикалар қандай қилиб тасодифан пайдо бўлсин?

Борлиқдаги ҳамма нарсa муайян тартиб, низом ва ҳамоҳангликка эга. Буларнинг барчаси ўта қудратли Яратувчидан хабар бермоқда.

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ
وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَبْصَارِ

«Албатта осмонлар ва ернинг яралишида ҳамда кеча ва кундузнинг алмашилиб туришида ақл эгалари учун (бир яратувчи ва бошқариб тургувчи Зот мавжуд эканлигига) оят-аломатлар бордир» (Оли Имрон, 189–190).

7. Биз инсонни кўриб чиқдик. Аслида, биргина ҳужайра ўзидаги цитоплазма, ядро, ҳужайра суюқлиги ва бошқа элемент-унсурлари билан тасодифий пайдо бўлиш эҳтимолини рад қилади ва Яратувчининг борлигини исботлайди.

Уни қўйинг, ҳатто бир молекула ҳам ўзидаги ядро, электрон, позитрон, нейтрон ва уларнинг

интизомли ҳаракати билан Яратувчидан хабар беради. Олимлар айтадики, бир протеиннинг пайдо бўлиш эҳтимоли 10 дан биттадир. Чунки ДНК ва РНКлар ўн минглаб турли маълумотларга эга.

8. Биофизик профессор Пол Клейранс Бросолд эътирофи: «Илмий тадқиқотни бошлаган пайтимда ҳаёт манбаини, ақл ва бошқа барча нарсаларни илмий услуб билан билиш мумкин, деб ўйлар эдим. Лекин атомдан коинот жисмларигача, микробдан инсонгача маълумотим кўпайгани сари англадимки, коинотда илм тушунтириб беролмайдиган ҳали кўплаб синоатлар бор экан... Тўғриси, салим ақл ва мантиқ қоидалари бизни Аллоҳнинг борлигига ишонишга мажбур қилмоқда».

9. Профессор Рассел Чарлз айтадики: «Мўътадил ақлга эга одам электрон бир соатда ўзидан-ўзи пайдо бўлди, дейиши мумкин эмас. Шундай экан, микроскопик бир ҳужайра ичида қандай қилиб бундай мураккаб низом бўлиши мумкин? Бутун бу жараён ортида бошқарувчи бир «қўл» борлигини қабул қилишдан бошқа чорамиз йўқ».

10. Кимё олими профессор Вагн Олд айтадики: «Радар ускунаси ўзидан-ўзи пайдо бўлганми? Ёки олимлар режа ва лойиҳалар билан ижод қилишганми? Кўршапалак жисмида мавжуд бўлган, айнан радар вазифасини бажарувчи унсур тасодифан вужудга келган бўлиши мумкинми? Ёки бу ҳам режа ва лойиҳа билан яратилганми?»

11. Келинг, биргаликда дунёдан ташқарига чиқайлик, яъни дунё яратилишидан олдинги ҳолатга қайтайлик. Сиз йўқ эдингиз... Дунё ҳам йўқ эди. Сўнгра Қодир зот дунёни яратди. Кўп инсонларни пайдо қилди. Йиллар ўтиб, сиз ҳам дунёга келдингиз. Атрофингизга қараб ажабланисиз. Чунки инсоннинг ҳавога эҳтиёжи бор, ҳаво яратиб қўйилган. Сувга эҳтиёж сезади, сув яратиб қўйилган. Озиқ-овқатга эҳтиёжи бор,

чорва моллари ва турли мевалар яратиб қўйилган. Иссиқликка эҳтиёж туяди, олов яратиб қўйилган. Уйқуга эҳтиёжи бор, уйқу яратиб қўйилган. Гапиришга эҳтиёж сезади, тил яратиб қўйилган. Овқатни чайнашга эҳтиёжи бор, тиш яратиб қўйилган. Ҳазм учун ошқозон яратилган. Ҳид сезиш учун бурун, эшитиш учун қулоқ, кўриш учун кўз яратилган. Қисқаси, инсоннинг нимага эҳтиёжи бўлса, шу нарса муҳайё этилган. Буларнинг барчаси нечун барпо этилган?.. Коинотни яратишдан қандай мақсад кўзланган? Албатта, ҳаммаси инсон учун яратилган. Инсон эса Аллоҳни таниб, Унга бандалик қилиши учун дунёга келтирилган.

Бир кишининг кўзини боғлаб, Африка ўрмонларига ташлаб кетсалар, у кўзини очиб: «Бу ер қаер?» — деб ҳайратга тушмайдими? Худди шундай уни хотини билан бирга ташлаб кетишса: «Бизни бу ерга ким келтирди?» — деб сўрамайдиларми? Шунда биров уларга бир мактуб келтириб: «Бу мактубни сизларни шу ерга олиб келган киши юборди. Нега бундай қилганини ушбу хатда батафсил айтган» — деса, бу икки инсон шу хатни ўқимасдан, бемалол ухлай оладими? Албатта, уни қизиқиб ўқиб кўрадилар. Қаерга тушиб қолдилар, уларни бу ерга ким ва қайси мақсадда келтирди, улардан нима талаб қилинади...

Эй дўстим, ўша номаълум жойга тушиб қолган киши сиз бўласиз. Бир Зот сизни нотаниш бир жойга – дунёга келтирди. У Зотнинг кимлиги, нима сабабдан бундай қилганини сизга Унинг Ўзи юборган мактуби — Қуръонда айтиб қўйган...

12. Инсон таом егач, маълум муддатдан кейин унинг тирноқлари ўсади. Ейилган таом тирноққа айланади. Истеъмол қилган емиши соч ҳолига келиб, сочлари ўсади. Хулоса, озиқ-овқат инсоннинг нерв, мушак, суяк, юрак, жигар ва бошқа барча аъзоларида ўз жойини топади. Масалан,

кўзга керакли витамин ва озуқалар кўзга, мияга зарур витамин ва озуқалар мияга боради ва ҳоказо. Энди ўйлаб кўрайлик, онгдан ҳеч белгиси бўлмаган бу таом кўзимизнинг айнан шу витаминга муҳтожлигини қаердан билди? Миянинг эҳтиёжларидан қандай хабар топди? Оёқ суягини, жигар ва буйракни қай йўсинда фарқлади? Маълум бўладики, буларнинг ҳаммасини қодир ва доно Аллоҳ бошқариб туради.

13. Тиш чўткаси мисоли: Тиш чўткаси ишлаб чиқариш учун катта-катта фабрикалар қурилади. Унинг хом-ашёси алақаёқлардан келтирилади. Турли ишчилар, олат-ускуналар ҳозирланади. Шуларнинг ҳаммаси тиш чўтканинг соддагина пластик толасини ишлаб чиқариш учун зарур. Эътибор берсак, баданимизда бундан ҳам ажойиб-роқ бир фабрика бор. Тук ва соч ҳужайраси – тук ишлаб чиқарувчи энг такомиллашган корхонадир. Унинг хом ашёси инсон ейдиган озиқ-овқат, мева-чевалардан иборат. Бу ҳужайралар тукларни шунчаки пала-партиш ишлаб чиқариш билан шуғулланмайди, балки уларни жой-жойига қараб аниқ ўлчов билан чиқаради. Масалан, қўлдаги туклар қирилса, ўсиб, эски узунлигига етгач, тўхтайди. Ҳолбуки, бошдаги соч ҳужайралари ундай эмас. Улар узайишда давом этади. Сочдан бир оз пастроқда бўлган қошлар эса муайян узунлиқдан ошмайди. Гўёки белгиланган бир ўлчами бордай. Ақлни лол қолдирадиган бу ишларни онгсиз ҳужайраларнинг ўзи қилолмаслиги аниқ. Бу ғайриоддий фабриканинг бошқарувчиси ким?

«Бир жойга цемент, фишт, қум, темир, тахта ва бошқа қурилиш материалларини ғамлаб қўйган эдик, ўзидан-ўзи бир чиройли бинога айланиб қолди», — десак ишонасизми? Зарур малакага эга муҳандис, лойиҳа, уста ва ишчиларсиз бино бунёд этиб бўладими? Ейиладиган озиқ-овқат

бадан биносининг қурилиш материаллари бўлса, уларни лойиҳага кўра иншо қилувчи бир муҳандис, устага эҳтиёж йўқми? Нон-емишдек хомашёларни ҳужайра каби кичик фабрикада тук қилиб ишлаб чиқарган уста ким?

14. Бир юрак мутахассиси касалнинг кўксини ёриб, юракнинг қопқоқ ва қулоқчаларини даволайди. Бу докторни кўкка кўтарадилар, тинимсиз мақтайдилар. Юракни бироз даволаган шифокорни мақтовчилар нега уни яратган Зотни унутадилар? Доктор кўли ичимизга кириб, юракни даволаши учун олдинроқ уни биров ўша жойда яратиб қўйган бўлиши керак-ку!

15. Жинсий гармон ҳужайрасининг ичида хромосомалар ўрин олган. Бу хромосомаларда генлар бўлиб, унда бутун инсоннинг лойиҳа, режа-тархи батафсил қайд қилинган бўлади. Бундай кичик бир жиҳозга инсон вужудига тааллуқли маълумотларни ким жойлаштирди? Албатта, ундай зот ниҳоясиз қудрат ва илм соҳиби бўлиши керак.

Ота-онанинг гармон ҳужайраларидан бир инсон пайдо бўлади. Бу инсоннинг икки кўли, икки кўзи, қулоқлари тенг ва мутаносибдир. Бир ҳайкалтарош ясаётган ҳайкалининг аъзоларини симметрик (мутаносиб) қилиб, бир-бирига ўхшатиш учун қанчалар ҳаракат қилади. Ҳар томонлама ўлчаб, ҳисоб-китоблар устида бош қотиради. Инсоннинг аъзоларини ўлчаб, мутаносиб қилган ким?

Рассом икки кўзни бир хил қилишга қанчалик уринади, вақт ва куч сарф қилади. Кўзларимизнинг бир хил бўлишини тасодиф дея оламизми? Рассомни мақтаганлар аслида рассомни Яратган Зотни мақташлари керакмасми? Ҳайкалтарошларга ҳайрон қолувчилар ўз баданларидан ҳайратланиб, ўзларини Яратган Зотни излашлари керакмасми?

Инсон вужудини ташкил қилувчи унсур (модда)–ларни ҳаво, сув, тупроқ, турли озиқлардан олиб, бачадонда тўплаган, она қорнида унга кўз, қош, суяк, мия, юрак, қўл, оёқ каби аъзоларни яратувчи бир илм ва қудрат соҳиби бўлиши керак. Чунки бу фабрика, яъни инсоннинг онгсиз ва ақлдан холи бадани бу ишни қилолмайди, ўзидан–ўзи пайдо ҳам бўлолмайди. Мана шу барча ишларни бажарувчи Зот Аллоҳ таолодир.

2. Савол: Аллоҳни нега кўриб бўлмайди?

Жавоб: 1. Маълумки дунё ҳаёти имтиҳондир. Аллоҳ ва расули берган хабарларга ишониш ва амал қилиш билан инсон имтиҳондан муваффақиятли ўтади. Агар Аллоҳ ўзини кўрсатса, имтиҳоннинг маъноси қолмасди. Зеро, ғайбга имон келтириш мўминнинг сифатларидан биридир.

2. Келинг, микрооламга (ўта кичкина жисмлар оламига) назар солайлик. Баданимизда миллионлаб микроб ва бактериялар бўлиб, биз уларни кичкиналиги сабабли кўролмаймиз. Ўша бактериялар ҳам катталигимиз сабабли бизни ихота қилолмайди, яъни бутунлай қамраб ололмайди. Шунинг учун ҳам бизни кўришдан ожиздир.

Энди макрооламга (ўта катта жисмлар оламига) назар солайлик. Энг замонавий телескоп ёрдамида узоқ–узоқ космосдаги юлдуз ва сайёраларни кўришимиз мумкин. Лекин уларнинг орқа томонини, бутун борлигини кўролмаймиз, чунки уларни мукамал қамраб, ихота қилолмаймиз. Биз микрооламдаги бактериялар мисоли фақатгина қаршимизда турган, ўзимизни қамраб, ихота қилган нарсаларни кўра оламиз. Микроолам ва макрооламни кўришдан ожиз эканмиз, қандай қилиб уларнинг Яратувчисини кўра олайлик.

3. «Кўринмаган нарс мавжуд эмас», деган фикр нотўғридир. Чунки кўп нарсаларни инсон илға–

майди, лекин борлигига ишонади. Масалан, ток, ҳаво, электронлар ҳаракати ва ҳ.к.

Сут таркибида ёғ, қаймоқ бор, биз уларни равшан кўрмаймиз, лекин борлигига ишонамиз.

Бирон жойимиз оғриса, оғриқни кўрмаймиз, лекин борлигига ишонамиз.

Инсон Аллоҳнинг борлигини ҳис қилади, қалби билан сезади. Ичида унга ёлвориш истаги бўлади.

Инсон қуёшга қараса, кўзи қамашиб, нигоҳини буради. Қуёшни кўролмаса, унинг Яратувчисини қандай қилиб кўрсин?!

4. Инсоннинг бешта ҳис органи мавжуд: ҳид билиш, таъм билиш, кўриш, эшитиш ва ушлаб сезиш. Бу органларнинг сезиш, идрок қилиш кучи чекланган бўлиб, барча жонзотларда турличадир. Масалан, итнинг ҳид билиш, эшитиш ҳисси инсонникидан бир неча баробар устундир. Чегарачилар наркотик ўтказувчиларни ушлашда итлардан фойдаланишади. Чунки инсон юк ичида наркотик модда борлигини, унинг ҳидини сезмайди. Ит бўлса сезиб, дарров хабар беради. Демак, инсон «Мен сезмаган нарса мавжуд эмас», деб айтолмайди.

Бургутларнинг кўриш қобилияти ўта кучли бўлади. Узоқ масофадан инсон кўрмаган нарсани кўролади. Демак, инсон «Мен кўрмаган нарса мавжуд эмас», деб даъво қилолмайди.

5. Кўришнинг баъзи шартлари бор:

- а) кўрадиган нарсаси қаршисида бўлиши;
- б) кўриш масофасида бўлиши;
- в) ёруғ жойда бўлиши;
- г) кўзнинг соғломлиги.

Шу шартларнинг ҳаммаси мавжуд бўлсагина инсон бирор предмет (нарс)ни кўролади. Булардан биронтаси топилмаса, кўролмай қолади. Масалан:

а) ҳамма шарт топилса, яъни нарса яқин жойда, ёп-ёруғ маконда, кўзи ҳам соғлом бўлса-ю, нарса орқасида турса, бу одам уни кўролмайди.

б) нарса қаршисида, ёруғ жойда, кўзи ҳам соғлом, лекин нарса жуда узоқда бўлса ҳам, уни кўролмайди.

в) нарса қаршисида, яқин жойда, кўзи ҳам соғлом, лекин қоронғи бўлса, яна кўролмайди.

г) нарса унинг қаршисида, яқин ва ёруғ жойда турса-ю, кўзи ожиз бўлса ҳам кўролмайди. Демак, инсон кўрмайдиган жуда кўп нарсалар бор экан. Инсон ноқис кўзлари билан Аллоҳни ҳам кўрмаслиги ақлга мувофиқдир.

6. Инсон: «Фақат ҳис органларим билан идрок қилган нарсага ишонаман», — дейди. Ҳолбуки бу органлар кўпинча хато маълумот беради.

Кўз сувга солиб қўйилган тўғри таёқни қийшиқ кўради.

Кўзда касаллик бўлса: бир рангни бошқача кўради; бир нарсани иккита кўради.

Гоҳида бир нарсанинг шаклига қараб бошқа нарсани кўради.

Баъзида нерв тизими ишдан чиққанидан, бадани куйганини ҳам сезмайди.

Шамоллаганда ҳидни сезмай қолади.

Касал пайти таъм билмай, мазали нарса ҳам бемаза туюлади.

Касаллик сабабли бошқалар эшитмаган шовқинларни эшитади, бошқалар эшитган овозни эшитмайди.

7. Инсон ўзининг бешта ҳис органи билан коинотдаги жисмларни идрок қилолади. Аллоҳ эса коинотдан ташқаридадирки, **«Унга ўхшаган бирон нарса йўқдир»**. Кўз коинот жисмларидан бошқа нарсани кўришга мўлжалланмаган. Шунинг учун коинотнинг Яратувчисини кўролмайди.

3. Савол: Баъзан Шайтон «Аллоҳ ҳамма нарсани яратди, Уни ким яратди?» — деб васваса солади. Бунинг жавоби нима?

Жавоб: 1. Аллоҳ мавжудлигининг аввали йўқ, азалдан мавжуддир. Абадгача мавжуд бўлади. Кейин пайдо бўлган нарсанинг бошланғичи ва яратувчиси бўлади. Ўша яратувчи Аллоҳдир. Аллоҳ кейин пайдо бўлгани йўқ, У Аввалдир ва яратувчиси ҳам йўқ.

2. Бу савол давр мезонига, яъни икки нарсанинг бир-бирига асосланиши, тўхталишига олиб келади. Бу эса бутун мантиқ ва фалсафа илмларига кўра ботилдир. Масалан, олдин товуқ пайдо бўлганми ё тухумми? Аввал товуқ десак, «товуқ қаердан пайдо бўлди?» деган савол пайдо бўлади. Аввал тухум пайдо бўлган десак, «тухум қаердан пайдо бўлди?» деган савол туғилади. «У тухумдан, тухум эса яна товуқдан», деб мунозаралар чексиз давом этаверади. Саволни бир жойда тўхтатишга мажбурмиз. Ё «Аллоҳ аввал тухумни яратган», ё «товуқни яратган», деб бири тайин қилинади. Акс ҳолда, натижа чиқмайди. Ҳамма нарсани яратган бир Аллоҳ бўлса, уни ким яратди? Кейин унисини ким яратди? Кейин олдингисини ким яратди? деб сўрайверсак, занжир чексиз давом этаверади. Мантиқан бу занжирни узиш керак. Бунинг учун энг охирги: «Уни ким яратди?» деган саволга Аллоҳ яратди десак, занжир узилади.

3. Аллоҳ яратилмаганлиги учун Илоҳдир. Унинг ўзи яратувчидир. Агар У бошқаси томонидан яратилганида, Илоҳ эмас, махлуқ бўлиб қоларди. Аллоҳ қоим биззот, яъни ўз зотида қоимдир, мавжудлигида бир нарсага муҳтож эмасдир.

Поезд мисоли: кетаётган бир поездга қаранг. Энг охирги вагон нимага уланган? Ўзидан олдинги вагонга уланган. Униси нимага уланган? Униси ўзидан олдингига уланган... юзта вагон – ҳаммаси бир-бирига уланган. Сиз ҳеч қачон: «Энг олдинда бутун вагонларни тортиб кетаётган моторли локомотив нимага уланган?» — деб сўрайсизми?

Сўрамайсиз, чунки моторли локомотивнинг ўзи ҳаракатланувчи, бошқасига муҳтож эмас. «Локомотив нимага уланган?» — деб сўраш аҳмоқлик бўлгани каби «Аллоҳни ким яратди?» — деб сўраш ҳам ақсизлиқдир. Аллоҳ вожибул вужуд, яратилмагандир. Унинг аввали ва охири йўқдир.

Сонлар мисоли: Бир даҳрий Абу Ҳанифа раҳматуллоҳи алайҳдан сўради: «Бошланиши ва охири йўқ нарса мавжуд бўлиши мумкинми?» Абу Ҳанифа унинг Аллоҳ ҳақида сўрамоқчилигини тушуниб: «Беш рақамини қайси рақам пайдо қилди?» — деб сўради. Даҳрий: «Тўрт», — деди. Абу Ҳанифа: «Тўртни-чи?» — деди. У: «Уч», — деди.

– Уч рақамини-чи?

– Икки.

– Икки рақамини-чи?

– Бир.

– Бир рақамини-чи?

– Бир рақами аввалдир, ундан олдин рақам йўқ.

– Аллоҳдан олдин ҳам бирон нарса бўлмаган, у азалий ва абадийдир.

4. Ақл билим олати бўлиб, унинг ишлаш доираси чеклидир. Метафизика ва коинот орти унинг ишлаш доирасидан ташқаридир. Шунинг учун ақл Аллоҳнинг ҳақиқатини билишга қодир эмас. Булар ақлга хилоф эмас, ақл орти, унинг кучи етмайдиган нарсалар дейилади. Аллоҳ пайғамбарлар орқали ўзи ҳақида нимани билдирган бўлса, инсон шуни била олади.

4. Савол: *Худо мавжуд бўлса, нега дунёда бегуноҳ инсонларга шунча зулм бўлмоқда? Африкада норасида гўдаклар нега очликдан ўлмоқда?*

Жавоб: 1. Аллоҳ таоло бу коинотнинг Моликидир, ўзи хоҳлаганича тасарруф қилади.

2. Аллоҳ бу дунёни имтиҳон ўлароқ яратди ва яхшилик ва ёмонлик қилишда инсонларга ихтиёр

берди. Имтиҳон тақозосига кўра, уларга амалларда эркинлик ато этди. Яхшилик ва ёмонликлар қайд қилиниб, охиратда ҳисоб-китоб бўлади. Натижада, имтиҳондан яхши ўтган жаннатга, ўтолмаган дўзахга киради.

3. Бегуноҳ одамларга зулм қилинишида эса кўп ҳикматлар бор. Масалан, улар Худонинг амрига итоатсизлик қилиб, жазога мустаҳиқ бўлганлари эҳтимолдир, бу зулмлар улар учун огоҳлантириш вазифасини ўтайди. Баъзи ҳолларда бандалар ўзлари бирлашиб зулмга қарши чора кўришлари керак бўлади. Шундай қилишмаса, мазлумликларича қолаверадилар.

4. Бу зулм ўша мазлум кишилар учун имтиҳондир. Имтиҳон ҳар кишининг тоқати ва салоҳиятига қараб турлича бўлади. Зулмларга қарамай, Аллоҳнинг аҳкомларига амал қилинаверилса, имтиҳондан яхши ўтилган бўлади.

5. Бегуноҳ ўлаётган болалар учун имтиҳон тугаган бўлади. Ўлим – имтиҳоннинг якун топиши ва имтиҳон хонасидан чиқишдир. Балоғатга етмаган гўдаклар учун ҳисоб-китоб бўлмайди.

5. Савол: Баъзилар: «Мени Худо эмас, ота-онам яратди», — дейди.

Жавоб: 1. Агар ота-оналар фарзанд яратишга қодир бўлганларида эди, дунёда хунук, ногирон ва ёмон одам бўлмасди. Ҳамма инсонлар чиройли ва айбсиз туғиларди. Ота-она ўз фарзандининг соғлом туғилишини қанчалик хоҳламасин, унинг қўлидан ҳеч нарса келмайди.

2. Ота-она фарзанд пайдо бўлишида бир сабаб, холос. Улар фақат жинсий алоқа қилиш билан икки сув (эркак ва аёл тухум ҳужайрасининг) бирлашишига сабаб бўлишади. Бундан кейин юз берадиган жараёнлардан уларнинг хабари ҳам йўқ. У ҳужайра катталашиб, бўлинади, кўпайиб

боради. Гўшт парчасига айланади. Вақт ўтиши билан унинг аъзолари шаклланиб, инсон суратига киради. Охирида унга тириклик манбаи бўлган руҳ жойлаштирилади. Бу ишларнинг қайси бири ота-онанинг қўлидан келади?

3. Бу дунё имтиҳон дунёси бўлгани учун Аллоҳ таоло ўзини сабаблар билан яширди. Инсон сабаблар билан алданиб қолмаслиги керак. Шу сабаблар ортида уларни бошқариб турган бир қудрат ва илм соҳибини топа олиши керак.

6. Савол: *Исломда «Шифо берувчи - Аллоҳ» дейилади, ҳолбуки, беморни шифокор даволайди-ку?!*

Жавоб: 1. Агар шифо докторнинг қўлида бўлганида эди, тузалмаган бемор қолмасди. Лекин баъзилар тузалади, баъзилар ўлади, айримлар эса, ўша дардлари билан узоқ давр азоб чекади. Демак, шифо доктор ё дорида эмас, Аллоҳнинг измидадир.

2. Шифо докторнинг қўлида бўлганида шифокорларнинг ўзлари касалга чалинмас эди.

3. Доктор бир сабаб, холос. Шифони берувчи Аллоҳ. Агар Аллоҳ шифо беришни хоҳласа, дори беморнинг тузалишига сабаб бўлади. Истаса, дорисиз ҳам шифо беради.

7. Савол: *Аллоҳ ҳеч нарсага муҳтож бўлмаса, нега бандаларни ибодат қилишга буюрди?*

Жавоб: 1. Ибодатга бандаларнинг эҳтиёжи бор. Инсон бадан ва руҳдан иборат. Бадан тупроқдан бўлиб, унинг озуқаси ҳам тупроқдандир. Руҳ эса Аллоҳдан, озуқаси ҳам Аллоҳдандир. Танага озуқа берилмаса, заифлашиб, касал бўлади. Руҳга ҳам озуқаси берилмаса, хаста бўлиб қолади. Унинг озуқаси эса, ибодатдир.

2. Бу дунё имтиҳон бўлиб, Аллоҳ бандаларни ибодат билан синайди. Ундан ўтиш учун Ал-

лоҳга бандалик қилиш керак. Бутун дунёдаги инсонларнинг ҳаммаси солиҳ бўлиб қолса ҳам, ё ҳаммаси кофир бўлиб кетса ҳам, Аллоҳ учун бирон фойдаси ва зарари йўқ.

3. Ибодатга буюриш билан Аллоҳнинг Парвардигор ва Қодир зотлиги зоҳир бўлади.

8. Савол: *Нега Аллоҳ бировни кўр, бировни чўлоқ қилиб яратди?*

Жавоб: 1. Аллоҳ бу коинотнинг соҳибидир. Ундаги бор нарсаларни йўқдан яратди. Молик ўз мулкида хоҳлаганича тасарруф қилади, бу айти адолатдир. Бировнинг мулкидан фойдаланиш адолатсизлик бўлиши мумкин. Инсоннинг ўзига тегишли бирон нарсаси йўқ. Унинг бутун вужуди, истеъмол қилаётган озиқ-овқатлари, суви, олаётган нафаси ва ҳаёти учун зарур бошқа барча нарсалар — ҳаммаси Аллоҳникидир.

2. Инсонлардаги туғма ё кейин етган бу камчилик ва айблар ҳам синовдир. Улар ҳар кишининг ҳолати, тоқатига кўра турлича бўлади. Банда уларни Аллоҳдан деб, сабр қилса, унга савоб ёзилади, шикоят қилса, нолиса, гуноҳ ёзилади.

3. Инсонларни ноқис яратиш билан Аллоҳ уларнинг ожизлигини ва ўзининг қодирлигини билдиради.

Нубувват

9. Савол: *Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг пайғамбар эканига далил нима?*

Жавоб: 1. Қуръони карим: набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ўқиш-ёзишни билмаган ҳолда, мўъжизавий сифатларга эга бўлган Қуръонни келтириши Аллоҳнинг элчиси эканига далилдир.

2. Жаҳоншумул инқилоб: ўқиш-ёзишни билмаган кишининг башарият тарихида мисли кўрилмаган, қиёматгача давом этувчи жаҳоншумул

ислоҳот ва инқилоб қилиши унинг пайғамбарлигига далилдир.

3. Саҳобалар: Устознинг яхшилиги шогирддан билинади. Пайғамбаримиз инсониятни жаҳолат ботқоғидан камолот осмонига кўтарди. Инсонларни тарбиялаб, ҳар соҳада комил қилди. Тарихда бундай тарбиячи асло келмагандир, деганлар.

4. Комил инсон: Пайғамбаримиз ҳар соҳада — шахсий, оилавий, ижтимоий, сиёсий соҳаларда инсониятга намуна ва раҳнамо эди. Эътиқод, ибодат, муомалот, муошарот, ахлоқийетда комил эди. Бир инсоннинг барча камолотларни ўзида жам қилиши у зот Аллоҳнинг маҳбуби ва пайғамбари эканига далилдир.

10. Савол: *Баъзи шарқшуносларнинг «Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам яҳудий ё насроний роҳибларидан илм олган бўлиши мумкин», деган тахминларига жавоб нима?*

Жавоб: 1. Замондошлари – дўсту душманлари сийрат ва тарихларда унинг роҳиблар билан алоқаси бўлганини зикр қилишмаган. Фақат 12 ёшида амакиси билан Шомга қилган сафарида Бухайро деган роҳиб билан жуда қисқа учрашув бўлган. Шундай мулоқотда илоҳий таълимотларни ўрганиб бўлмаслиги аниқ. Иккинчи марта ҳам Шомга тижорат учун борганида роҳиблар билан асло учрашмаган.

2. Бу ҳақиқий эътироз бўлганида, Макка мушриклари уни албатта айтган бўлардилар. Чунки улар қўлларидан келган барча эътироз ва туҳматларни қилиб кўрдилар.

3. Қуръонда мавжуд бўлган қуйидаги мўъжизавий хусусиятларнинг аксари яҳудий ва насронийларнинг китобларида йўқдир:

а) инсон қодир бўлмаган фасоҳат ва балоғатли баён услуби;

б) мозийдан хабарлар;
в) келажак хабарлари;
г) илмий ҳақиқатларга ишоралар;
д) инсонни бахтли қила оладиган ягона қонун ва низом.

4. Одам бир фикрни такрорласа, сўз ва жумла-ларида ўзгариш бўлади. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга Қуръон 23 йил мобайнида оят-оят нозил бўлди. Ҳар бор Қуръон ўқиганида бирон ўзгаришсиз, ўша тартиб ва шаклда қайта ўқир эди. Бундан Қуръоннинг инсон томонидан эмаслиги маълум бўлади.

5. Шогирд устоздан узоқ вақт яширинча илм ўқиши мумкин эмас. Агар бировдан ўрганган бўлганида, албатта душманлари буни даъво қилишган, тарихларда ёзиб қолдиришган бўларди.

6. Қуръон шеър ҳам, наср ҳам эмас. Бундай услуб арабларда на олдин бўлган, на кейин бўлди.

7. Агар роҳиблардан бирор устоз тутинганида, албатта у устоз даъво қилиб чиққан бўларди. Ҳолбуки, аҳли китоб ҳам унга имон келтириб эргашарди.

8. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ўқиш-ёзишни билмаган ҳолда, шундай катта китобни бирон ҳарфида адашмай, ёддан ўқиши Қуръоннинг ижод маҳсули эмаслигига далилдир.

9. Варақа ибн Навфал эса жуда қари бўлиб, насронийларнинг муқаддас китобини таржима қиладиган даражада эмасди.

11. Савол: *Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Маккадаги темирчи Жабр Румийдан ўрганган бўлиши мумкинми?*

Жавоб: 1. У темирчи арабчани билмасди, тили румий эди. У Ислонни қабул қилган эди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам баъзан келиб ҳузурида ўтириб кетарди.

2. Жабрнинг хўжайини уни: «Сен Муҳаммадга ўргатдингми?» — деб урарди. У: «Йўқ. Аллоҳга қасамки, у менга ўргатди, мени ҳидоятга бошладди», — дер эди.

3. Ажнабий бир қул қандай қилиб фасоҳат ва балоғат чўққисига чиққан, сўзамол, шеършунос арабларни лол қолдирган Қуръонни ўйлаб топиши мумкин?!

4. Бу шубҳани Қуръоннинг ўзи рад қилади:

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ

«Аниқки, биз уларнинг (Қуръонни Муҳаммадга) бирон одам ўргатмоқда», деяётганиларини билурмиз. (Лекин уларнинг бу даъволари пучдир, чунки) **улар ишора қилаётган кимсаларнинг тили ажабий** (яъни, арабий эмас), **бу** (Қуръон) **эса очиқ-равшан арабийдир»** (Наҳл, 103).

12. Савол: *Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва-саллам Қуръонни ўзи ёзган бўлиши мумкинми?*

Жавоб: 1. Бунинг ҳеч иложи йўқ. У 40 йил Маккада ҳаёт кечирди, ҳамма уни яхши танирди. Унга «содиқул амин» – ростгўй ва омонатдор, деб лақаб қўйишганди. Ундан умри давомида бирор ёмон иш содир бўлмаган. Бунини душманларининг ҳаммаси эътироф этган. Шундай покиза ҳаётдан кейин у зот энг катта бўҳтонни қандай қилсин?!

2. У мозий ва келажақдан хабарларни қаердан олсин?!

3. Илмий ҳақиқатлар, социология, психология каби ижтимоий фанлар, сиёсат ва иқтисод қонунларини қаердан билсин?

4. Минглаб йиллардан буён энг ақлли, зиёли, мутафаккир кишилар йиғилиб ҳам инсонни бахтли

қилувчи комил низом тузишолмаяпти-ю, ўқиш-ёзишни билмаган, илм ўрганмаган ҳолда у қандай қилиб тузади?! Маълум бўладики, Қуръон унга оламлар Парвардигори томонидан берилгандир.

5. Пайғамбар сўзи, яъни ҳадис башар сўзидир. Гарчи кўпчилик бундай сўзга қодир бўлмаса ҳам, баъзи одамларнинг сўзи ҳадисга ўхшаши мумкин. Шунинг учун баъзан муайян бир ҳадисни пайғамбаримиз айтганми ё саҳобами, фарқлай олмай қоламиз. Қуръоннинг эса ҳеч ўхшаши, мисли ва назири йўқдир.

6. Агар Қуръонни Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам ёзганида, Қуръон ва ҳадис бир услубда бўларди. Лекин бу жиҳатдан улар орасида жуда катта фарқ бор. Қуръоннинг инсонни ожиз қолдирувчи услубида илоҳий тажаллилар зоҳир бўлиб туради. Буни ўша даврдаги араблар, Пайғамбаримизнинг дўсту душманлари яққол сезишган. Қуръон билан ҳадис орасидаги фарқ уларга ҳам, кунимиздаги араб тилини яхши биладиган бизга замондош одамларга ҳам равшандир.

13. Савол: Пайғамбар юборишнинг нима ҳикмати бор?

Жавоб: Аллоҳ инсонни яратиб, имтиҳон учун дунёга юборди. Дунёда Аллоҳнинг борлигига ва қудратига далолат қилувчи: жамомот, наботот, ҳайвонот, коинот каби турли аломатлар яратди. Бу аломатлар билан Яратувчини топиш учун инсонга ақл берди. Меҳрибон бўлганидан булар билан кифояланмади. Эслатувчи пайғамбарлар юбориб, улар учун ҳаёт дастури бўлган китоблар нозил қилди.

1. Пайғамбар инсонларга дунё ҳаёти имтиҳон эканини эслатади.

2. Уларга шу имтиҳон шартларини, яъни Аллоҳнинг аҳкомларини етказди.

3. Аллоҳнинг ҳукмларини шарҳлайди, тафсилоти билан тушунтиради.

4. Ҳукмларга амал қилишда одамларга тирик намуна бўлади.

14. Савол: *Баъзи ғаразгўй шарқшунослар пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кўп уйланишига эътироз қилиб, уни ҳирс ва шаҳватпарастликда айблашади. Ҳақиқат нимадан иборат?*

Жавоб: 1. Пайғамбаримиз ҳам инсон экан, уйланиши табиий ҳолдир.

2. Пайғамбаримиз даврида кўп хотинга уйланишда муайян бир ҳудуд йўқ эди. Ҳар киши иқтисодий аҳволига қараб истаганча аёлга уйлана оларди. Шу ҳолатда пайғамбаримиз илк марта 25 ёшида, ўзидан 15 ёш катта, яъни 40 ёшли Ҳадича розияллоҳу анҳога уйланди. 25 йил Ҳадича (р.а.) билан яшади. 65 ёшида у вафот этгач, Пайғамбаримиз 3 йил уйланмади. Кейин Аллоҳнинг амри билан уйланди.

3. Пайғамбаримиз Маккадаги энг келишган, насл-насабли йигит бўлиб, обрўли хонадондан эди. Тижорат билан шуғулланар, «амин» – ишончли деган лақаб билан машҳур бўлганди. Ўша 25 ёшида, энг гуллаган ёшлик чоғида Маккадаги ҳар қандай хонадон уни куёв қилишни ўзига обрў деб биларди. Мана шу ҳолатда икки эрдан чиққан 40 ёшли бева аёлга уйланиши унинг шаҳватга берилган инсон бўлмаганини билдиради.

Агар «Ҳадича (р.а.)га моли учун уйланган бўлиши мумкинми?» — деб сўралса, жавоб шуки: бундай бўлиши мумкин эмас. Чунки уйланганидан кейин қисқа муддат ичида бутун молини фақирларга тарқатиб юборди. Оила қуришидан мақсади бойлик топиш бўлган киши шундай қилармиди?

4. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам

40 ёшида нубувватни эълон қилгач, Макканинг раислари тўпланиб, унга айтишди: «Кел, пайғамбарлик даъвосидан воз кеч. Подшоҳ бўлишни истасанг, подшоҳ қилайлик. Агар уйланишни хоҳласанг, энг гўзал қизларимиз сеники бўлсин. Мол истасанг, мол тўплаб берайлик. Пайғамбарлик даъвосидан ва оталаримиз динини ҳақорат қилишдан воз кечсанг бўлди». Пайғамбаримиз «Бир қўлимга қуёшни, бир қўлимга ойни берсангиз ҳам, Аллоҳга қасамки, даъвоимдан воз кечмайман», — деди. Бу пайтда Хадича онамиз 60 ёшда эди. Пайғамбаримиз агар шаҳватга берилган одам бўлганида шундай имкониятдан фойдаланмасмиди?

5. Пайғамбаримиз Хадича (р.а.) вафотидан 3 йил ўтиб, яъни 53 ёшидан ошгач, кўп уйланишни бошлади. Нафси учун бўлса, уни қариликда эмас, ёшлигида кўп уйланиб қондирмасмиди?

6. Пайғамбаримиз уйланган аёлларнинг фақат 2 нафари 20 ёшдан пастроқ, қолганлари 36 дан то 50 ёшгача бўлган аёллардир. Яъни, ёши катта, яна беваларга уйланган. Ҳирсли одам ёш ва боки-раларга уланади. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга жонларини ҳам беришга тайёр мингларча мухлислари бўлган ҳолда, у зотнинг бундай йўл тутиши бошқа сабаблар борлигига далолат қилади.

15. Савол: *У зотнинг кўп уйланишида хусусан қандай сабаб ва ҳикматлар бўлган?*

Жавоб: 1. Ўша даврда мавжуд бўлган чекланмаган кўпхотинлиликни Ислом дини 4 тага чеклаб қўйди. Лекин Аллоҳ таоло Пайғамбаримизни бошқа ҳукмга буюрди. Бунинг кўплаб сабабларидан бири: у зот Аллоҳдан янги дин келтирган эди. Бу диннинг ҳукмлари орасида аёлларнинг махсус ҳолатларига тааллуқли (ҳайз, нифос, истиҳоза каби) ҳукмлар ҳам бор эди. Расулуллоҳ бу ҳукмларни номаҳрам

аёлларга батафсил айтолмасди, лекин айтиши зарур эди. Шу сабабдан Аллоҳнинг амри билан кўп аёлга уйланди.

2. Пайғамбаримиз динга даъватни бошлагач, у зотга мушриклар томонидан кўп азиятлар етказиларди. Исломни қабул қилган кишининг ҳимояси бўлмаса, мушриклар уни турли азобга гирифтор қилишарди. Баъзан муслима аёл бошига бевалик тушса ёки бир мушрикнинг хотини ё синглиси Исломни қабул қилса, ҳимоясиз қоларди. Шуларни муҳофаза қилиш учун Пайғамбаримиз ўшаларнинг ризолиги билан баъзан саҳобаларга никоҳлаб берарди, баъзан ўзи уйланарди.

3. Хотинларининг ҳаммаси турли қабилалардан бўлгани тufайли қабилалар ва уларнинг раислари орасида қариндошлик ришталари боғланди, ўзаро муҳаббат ва алоқага йўл очилди. Ҳар қабил Пайғамбаримизни ўзидан деб биларди ва унга қаттиқ боғланарди. Турли қабиладан Расулуллоҳга хотин бўлган аёллар у киши ҳаётлигида ҳам, вафотидан кейин ҳам муҳим диний хизматларга васила бўлишди. Бу барча араб қабилаларини бирлаштиришдаги энг кучли сиёсий омиллардан эди. Маҳзун ўғиллари Умму Салама (р.а.) воситаси сабаб-боис, умавийлар Умму Ҳабиба (р.а.) воситасида, ҳошимийлар Зайнаб бинти Жаҳш (р.а.) воситасида ўзларини Пайғамбаримизга яқин олишлари билан бахтиёр эдилар.

Бани Мусталақ қабиласининг Мадинага ҳужум қилмоқчилигидан хабар топган мусулмонлар уларни енгиб, аксарини асир олдилар. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам асирларни қул қилиб саҳобаларга тарқатди. Қабил бошлиғининг қизини ўз никоҳига олди. Бани Мусталақ Пайғамбаримизга қариндош бўлиб қолганини кўрган саҳобалар у қуларни озод этишди. Шу муомалалар сабабли бутун Бани

Мусталақ Исломни қабул қилди.

Маймуна (р.а.) Нажд қабиласи бошлиғининг қизи эди. Жуда қайсар бу қабила 70 га яқин саҳобани ўлдирганди. Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам Маймунага уйланиши билан ушбу қабила ҳам итоатга кирди. Умму Ҳабиба (р.а.) Макка сардорларидан Абу Суфённинг, София (р.а.) яҳудийлар сардорининг қизи эди. Ҳафса (р.а.)га уйланиш билан Умардек шижоатли ва эътиборли саҳобага қариндош бўлди.

4. Зайнаб (р.а.)га уйланиш билан жоҳилиятда мавжуд бўлган катта бир бидъат йўқ қилинди.

5. Кўп уйланишдан мақсад умматта муаллималарни кўпайтириш бўлган. Чунки у зотнинг ҳар аёли динни одамларга ўргатадиган бир муаллима эди.

6. Пайғамбаримиз комил инсон қандай бўлишини, ҳаётнинг барча соҳаларида илоҳий дастурга мувофиқ яшашни кўрсатувчи намунадир. Инсоннинг ҳаёти икки қисмдан иборат: шахсий ҳаёт ва ижтимоий ҳаёт. Ижтимоий ҳаёт ҳам икки қисмдир: оилавий ҳаёт ва оиладан ташқаридаги ҳаёт. Инсон умрининг аксари шахсий ва оилавий ҳаётдан иборат. Бу иккисини энг яхши биладиган киши одамнинг умр йўлдошидир. Демак, башарият учун намуна бўлган бу зотнинг шахсий ва оилавий ҳаёти ҳақида фақатгина у кишининг аёлларидан билиш мумкин. Кўп уйланиш эса янада тўлиқроқ маълумот ҳосил қилишга сабаб бўлади. Чунки бир аёли кўрмаган нарсани бошқаси кўради. Бири эшитмаган ҳукмни бошқаси эшитади.

Видеокамера мисоли: Ҳозирги кунимиздан мисол келтирадиган бўлсак, маълумки, футбол чемпионатида майдоннинг ҳар томонига бир нечтадан камера қўйилади. Бундан мақсад ўйиннинг ҳар бир тафсилоти қайд қилиниб, равшан бўлишидир. Бирон кор-ҳол юз берса, дарров барча камералардаги видеоёзувлар кўриб чиқилиб, кейин ҳукм

қилинади.

Пайғамбаримизнинг аёллари ҳам унинг ҳаётидан хабар беришда видеокамералар каби бўлганлар. Кўпликлари туфайли аниқ ва равшан маълумот тўпланган.

16. Савол: *Масаланинг моҳиятини тушунмайдиган шарқшуносларнинг «Пайғамбаримиз 53 ёшида тахминан 9 ёш бўлган Ойша (р.а.)га уйлانган. Бу ёш қизни бахтсиз қилиш эмасми?» деган таъналарига жавоб нима?*

Жавоб: 1. Ҳар киши ўз атроф-муҳитига қараб ҳукм қилади. Ғарбдаги одам «9 ёшли қиз» деганда, балоғатга етмаган кичик қизчани тасаввур қилади. Чунки совуқ иқлимли диёрларда инсон кеч етишади. Арабистон каби иссиқ минтақаларда 9 ёшли қиз ғарбдаги 15 ёшли балоғатга етган, она бўлишга тайёр қизга ўхшайди. Шунинг учун бу уйланишда ҳеч қандай ғайритабиийлик йўқдир.

2. Ёш қизга уйланишни хоҳлаганида, 25 ёшида имкони бўлатуриб, 40 ёшли бева аёлга уйланмасди.

3. Агар ҳақиқатдан ёш қизга уйланишни хоҳлаганида, Макка зодагонлари таклифини рад этмаган бўларди.

4. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Ойша (р.а.)га Аллоҳнинг ҳукми билан уйланди. Бунинг кўп ҳикматлари бор.

5. Ойша (р.а.) пайғамбаримиздан шариат аҳкомларини ўрганиб, уммат учун хос муаллима бўлиши керак эди. Ёш ўқувчининг илмга чанқоқлиги ва хотираси кучли бўлади

6. Қари ҳолда уйланиб, ёш қизни бахтсиз қилди, деган гап умуман ҳақиқатга тўғри келмайди. Ойша (р.а.) Расулуллоҳ билан турмуш қурганлиги сабабли дунёдаги энг бахтли кишилардан эди.

7. Пайғамбаримиз Ойша (р.а.) билан пойгалашиб югурдилар ва Ойша ғолиб келди. Йиллар ўтиб

иккинчи марта югуришганда Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам енгиб чиқди. Маълум бўладики, у киши қари, заиф эмас, куч-қувватда эди.

8. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳатто 60 ёшдан ошганда ҳам соч ва соқолларига саноқлигина оқ оралаган эди. Яъни, ёшига нисбатан ёшроқ кўринарди.

9. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам тўхтовсиз жиҳодда қатнашарди, 25 дан зиёд жангда ўзи бош бўлган. Саҳобалар кучи етмаган ишларни бажарарди. Хулоса: шарқшунослар тасаввур қилгандек қари ва қувватсиз эмасди. Балки тоғни талқон қиладиган марди майдон эди.

10. Асал воқеаси: Ойша (р.а.) Пайғамбаримизни қаттиқ яхши кўрарди, бошқалардан қизғанарди. У зотнинг завжаларидан бири асал шарбати тайёрлар эди, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам буни ёқтирарди. Ойша (р.а.) бундан хабар топгач, рашк қилди, бошқа завжалар билан ҳийла қилишга тил бириктирди. Пайғамбаримиз қайси бирининг олдига келса, «Оғзингиздан бир ҳид келяпти. Асал унча яхши бўлмаса керак», — деб айтишди. Шунда Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бошқа асал шарбати ичмасликка аҳд қилди. Сўнгра Аллоҳ таолонинг азвожларга танбеҳи нозил бўлди.

11. Янги келин воқеаси: Пайғамбаримиз бир аёлга уйланганида, уни чимилдиққа тайёрлашди. Шунда Ойша (р.а.) рашки келиб, унга шундай ўргатди: Пайғамбаримиз олдига кирсанг: «Сиздан Аллоҳга сиғинаман», — деб айтгин. Бу гап у кишига ёқади, деди. Янги келин тушунмай, ўша сўзларни айтиб қўйди ва Пайғамбаримиз унга талоқ беришга мажбур бўлди. Бу воқеалардан Ойша (р.а.)нинг Пайғамбаримизни қаттиқ севгани ва у билан бахтли ҳаёт кечиргани маълум бўлади.

12. Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг аёллари бир куни нафақаларини кўпайтиришни

талаб қилишди. Шунда Аллоҳ таоло уларга ихтиёр беришни буюрди: хоҳласалар, Пайғамбарнинг жуфти ҳалоли бўлиб, фақирона ҳаёт кечирадилар, хоҳласалар, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга рухсат беради, ажралишади. Пайғамбаримиз Ойша (р.а.)га шу ихтиёрни бериб: «Ўйлаб кўр, шошилма», — деб тушунтиргач, у ўйламай туриб: «Мен Аллоҳ ва расулини танладим» — деди. Бу ҳам кучли муҳаббати ва саодатли ҳаётига далолат қилади.

17. Савол: *Аллоҳ нега севикли пайғамбарини баъзан душман азиятларидан ҳимоя қилмади?*

Жавоб: Аллоҳ уни ҳимоя қилишга қодир эди. Лекин пайғамбаримиз уммати учун барча ишларда ўрнатилган бўлишга даъват этилганди. Ҳақиқатан ҳам динни ғолиб қилиш йўлида турли мусибат, исканжа, азиятларга бардош бериб, биз учун намуна бўлди. Биз эса у зотнинг изидан юришимиз керак.

Қуръон ва ҳадис

18. Савол: *Қуръон Аллоҳнинг каломи эканига далил нима?*

Жавоб: Қуръон Каломуллоҳ эканига далил унинг мўъжизалигидир. Яъни, барча махлуқлар ундай китоб келтиришдан ожиздир. Қуръон қуйидаги 6 жиҳатдан мўъжизадир:

1. Фасоҳат ва болоғат.
2. Мозийдан хабарлар.
3. Келажакдан хабарлар.
4. Илмий ҳақиқатларга ишора.
5. Инсон қалбига таъсири.
6. Инсониятни бахтиёр қилувчи ягона қонун.

Тафсил: 1. Аллоҳ таоло пайғамбарларнинг ҳақлигини исботлаш учун уларга мўъжиза

юборади. Яъни, улар коинот ва табиатга тегишли доимий қонунлардан ташқарида бўлган ғайритабиий бирор воқеани содир қиладилар. Қуръон нозил бўлган даврда арабларда адабиёт ва шеърият энг баланд чўққисига чиққан эди. Одамлар шунчалик маҳорат ҳосил қилдиларки, ўйламай тўғридан-тўғри шеър тўқир эдилар. Муҳаммад ибн Абдуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шеърга умуман қобилияти йўқ эди. Шеър битиш у ёқда турсин, бировнинг бирор байт шеърини ҳам аралаштириб ўқиб қўярди. Мана шу пайтда Қуръон нозил бўла бошлади. Араб тилининг нозикликлари, фасоҳат, балоғат, латоифларини ниҳоят даражада яхши билган моҳир шоир, адиб ва фасиҳлар Қуръон оятларини эшитиб: «Бу инсон сўзи эмас», — деб ҳайратдан ёқа ушлашарди. Қуръон уларни майдонга чақирди ва дейилди:

а) ким Қуръонни инсоннинг каломи деса, шунга ўхшаш бир китоб келтирсин! Муҳолифлар ожиз қолишгач, Аллоҳ шартларни осонлаштирди:

б) ким Қуръонни инсон каломи деса, унга ўхшаган бир сура келтирсин! Улар ожиз қолгач, яна осонлаштирди:

в) Ким Қуръонни башар ёзган деса, унга ўхшаш бир оят келтирсин! Бутун башарият ожиз қолиб, Қуръон Аллоҳнинг сўзи экани маълум бўлди.

2. Пайғамбаримиз ўқимаган, таълим олмаган ҳолда мозийдаги халқларнинг ҳолатларидан Қуръон оятлари орқали хабар берди. Бу хабарлар насроний ва яҳудийларнинг китобларидаги маълумотга мувофиқ келарди. Чунки Инжил ва Тавротни нозил қилган Зот, Қуръонни ҳам нозил қилган эди.

3. Қуръон келажақда бўладиган баъзи воқеалардан хабар берган. Буларнинг кўпчилиги Пайғамбаримиз ҳаётлигида зоҳир бўлди. Масалан, Макка мушрикларининг мағлубияти, Румнинг Эронга ғолиб бўлиши каби. Баъзи воқеалар эса

вафотидан кейин бирин-кетин маълум бўла борди.

4. Қуръонда жуда кўп илмий ҳақиқатларга ишора бор. Бу ҳақиқатлар XX ва XXI асрлардаги янги технология ва илм-фан билан кашф қилинган. Бугунги кунда ҳам Қуръоннинг Каломуллоҳ (Аллоҳнинг каломи) эканини исботловчи кашфиёт ва ихтиролар давом этмоқда.

5. Қуръоннинг назми ҳам, маъноси ҳам инсонлар қалбига мўъжизавий таъсир кўрсатади. Дўсту душманлар қалби уни эшитиш билан ларзага тушади, сўнг роҳатланиб ором олади. Тарихда фақат Қуръон тиловатини эшитгач, Исломга кирганлар жуда кўп бўлган.

6. Қуръон инсонларни дунёда ҳам, охиратда ҳам бахтли қилиши воқеан, тажриба билан собит бўлган ягона дастур ва илоҳий қонундир. Қуръон соясида жуда кўп халқлар минг йиллаб бахтли, осуда ҳаёт кечирдилар. Лекин башарият ундан воз кечиб, ўзи қонунлар ўйлаб топиб, тажриба қила бошлади. Диктатура, монархия, республика каби бошқарув тизимлари, капитализм, социализм, коммунизм каби низомлар... Муваффақиятсизлик кетидан муваффақиятсизлик келаверади. Тоғутий қонун-қоидалари кутилган самарани бермагач, ўтириб янги низом тўқишга тушардилар. Ўргимчак инидан ҳам заиф бўлган тартиботлари бирин-кетин бузилиб келди. Охирги тажриба бўлган капитализм, аралаш низомлар ҳам муваффақиятсиз экани мутахассислар томонидан эътироф қилинмоқда.

فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ

فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ

«Энди у кўпик-чиқинди ўз-ўзидан йўқ бўлиб кетур, одамларга фойдали бўлган (низом) эса ер юзида қолур» (Раъд, 17).

Бутун башарият ожиз бўлган шу ишни

Қуръонгина бажаришга қодир, чунки у барча нарсани билувчи ва ҳар нарсага қодир Аллоҳ томонидан нозил бўлгандир.

19. Савол: Нега Қуръон ва ҳадисларда тааруз (зиддиятлар) бор?

Жавоб: 1. Ҳақиқатда эса, Қуръон ва ҳадисларда зиддият йўқ. Баъзи иш ва ходисаларнинг тафсилотини билмаганимиз учун улар бизга зиддиятли бўлиб кўринади.

Масалан, бир киши: «Бугун Аҳмад уйда эди», — деб хабар беради. Бошқа киши эса: «Бугун Аҳмад шаҳарда эди», — дейди. Илк қарашда бу зиддиятли хабардек туюлади. Лекин яхшилаб суриштирсак, Аҳмад пешингача уйда бўлиб, пешиндан кейин шаҳарга бориб келгани ойдинлашади. Биринчи киши уни пешингача уйда кўрган, иккинчи киши уни пешиндан кейин шаҳарда учратган бўлиб чиқади.

2. Масалан, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам намозда баъзан «рафъул ядайн» (ҳар рукудан олдин ва кейин қўл кўтариш) қилган, баъзан қилмаган. Саҳобалар иккисини ҳам ривоят қилишган. Бунга **татбиқ** дейилади.

3. Баъзан бир ҳукм илгари амалда бўлиб, кейин насх (бекор) қилинганини кўрамыз. Илгари намоздан ташқарида шароб ичиш жоиз эди, кейин ман этилди.

4. Баъзан заиф ровийнинг хабари кучли ровийлар хабарига хилоф бўлади. Бу ҳолатда кучли ровийлар хабарига амал қилинади. Чунки заиф ровий хато қилган бўлади. Бунга **таржиҳ** дейилади.

20. Савол: «Қуръон етти ҳарфда нозил қилинди», деган ҳадиснинг маъноси нима?

Жавоб: Бир қавлга кўра, бу синоним (талаффузи турли, маъноси бир) лафзларга ишора. Масалан, бир қироатда «ъиҳнил манфуш», бошқа қироатда «суфил

манфуш» деб келади. Иккисининг маъноси бирдир.

Бошқа қавлда етти ҳарф:

1. Муфрад, музаккар, жамъдаги фарқ.
2. Феълнинг мозий, музорий, амр тасрифидаги фарқ.
3. Ибдол (ҳарфий ва лафзий)даги фарқ.
4. Тақдим ва таъхирдаги (ҳарфий ва лафзий) фарқ.
5. Вужуҳи иъробдаги фарқ. Масалан, бир қироатда «Зул аршил мажиди», бошқасида «Зул аршил мажиду» келади.
6. Зиёда ва нуқсдаги фарқ.
7. Лаҳжа (тафҳим, тарқиқ, имола, изҳор, идғом) даги фарқ. Масалан, бир қироатда «Ваз-зуҳа», бошқасида «Ваз-зуҳэ» ўқилади.

21. Савол: *Қуръон етти ҳарфда нозил қилинишининг нима ҳикмати бор?*

Жавоб: 1. Ислом умматига, хусусан, уммати арабийга осонликдир. Чунки уларнинг лаҳжалари турлича эди. Ҳадисда айтиладики, Жаброил алайҳиссалом Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга келиб деди: «Аллоҳ умматингизга Қуръонни бир ҳарфда ўқишга буюрди». Пайғамбаримиз деди: «Аллоҳдан офият ва ёрдам сўрайман. Чунки умматим бунга қодир эмас». Пайғамбаримиз то етти ҳарфга етгунича сўрашда давом этди.

2. Умматни қурайш тилида бирлаштириш. Араб қабилалари тил ва лаҳжалари хусусиятларининг аксари қурайшда бор эди. Тил бирлиги инсонлар бирлигига сабаб бўлади.

3. Қуръондаги турли ҳарф ва қироатларда ҳалол ва ҳаром, жоиз ва ножоиз ҳукмлар ўзгармайди.

22. Савол: *Қуръонда ихтилоф ва таноқуз (зиддият) йўқ дейилган. Ҳадисда бўлса, Қуръон 7 хил нозил бўлган дейилади. Бу иккиси қандай*

татбиқ қилинади?

Жавоб: Ҳадисда келган фарқ ўқиш ва талаффузга тааллуқлидир. Қуръонда эса аҳком, маъно ва таълимотда ихтилоф йўқ, дейилган.

23. Савол: Нега Қуръон бир дафъада эмас, бўлак-бўлак нозил қилинди?

Жавоб: 1. Душман азиятларига қарши Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ва мусулмонларнинг қалбини қувватлаш учун. Қачон Қуръондан бирон оят нозил бўлса, мусулмонлар имонига зиёдалик ва қалбларига тасалли бағишларди.

2. Пайғамбарга оғир бўлмаслиги учун. Чунки ваҳий нозил бўлиши оғир жараён эканидан ҳатто совуқ қиш кунларида ҳам ваҳий пайти Пайғамбаримиз терлаб кетарди.

3. Ҳукмларда даража ва босқичлар кетма-кетлигига риоя қилиниши кўзланиб.

4. Қуръонни ёдлаш ва тушуниш осон бўлиши учун.

5. Ўша вақтда бўлиб ўтаётган воқеа-ҳодисаларга мувофиқ мусулмонларга раҳнамолик қилиш маъносида.

6. Комил инсон етиштириш узоқ вақт талаб қилувчи, аста-секин бўладиган иш экани боис.

24. Савол: Нега Қуръон Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам даврида бир мусҳафга жам қилинмади?

Жавоб: Маълумки, Қуръон Абу Бакр (р.а.) даврида бир мусҳафга жам қилинди. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам даврида жам қилинмаганининг кўп сабаблари бор:

1. Нозил бўлиши тугамай жам қилиш тўғри келмасди. Пайғамбаримиз вафоти билан нозил бўлиш жараёни якун топди.

2. Орада баъзи оятлар насх бўлиб турарди.

3. Нузул тартиби билан Қуръондаги сура ва оятлар тартиби фарқлидир. Баъзи кейин нозил бўлган суралар умумий тартибда олдинда келарди.

4. Пайғамбаримиз охирги оят нозил бўлганидан 9 кун ўтиб вафот қилди. Бу муддат Қуръонни бир мусҳафга жамлашга етмасди.

5. Пайғамбаримиз даврида Қуръонни мукаммал ёд билган қорилар кўп, мусулмонларнинг ҳоли яхши, фитна бўлмаганидан Қуръонни бир мусҳафда жам қилишга ҳожат йўқ эди.

25. Савол: *Шариатда баъзи ҳукмлар муайян вақт мавжуд бўлиб, кейин насх қилинган, яъни бекор этилиб, бошқа ҳукм билан алмаштирилган. Бунинг ҳикмати нимада?*

Жавоб: 1. Аллоҳ таоло коинотдаги бор нарсаларнинг Холиқи ва Хожасидир. Банданинг вазифаси хожаси нимани буюрса, сабабини суриштирмай бажаришдир. Сабаб ва ҳикматини сўраш одобсизлик ҳисобланади.

2. Аллоҳ таоло ҳамма нарсани билувчи, ҳикматли зотдир. Унинг барча ишларида ҳикмат бордир. Амр ва наҳйиси (қайтариши), ҳалол ва ҳаромга ажратиши – умуман, барча аҳкомлари беадад ҳикматларга йўғрилган. Уларнинг баъзилари Қуръон ва ҳадисларда баён этилган бўлса, бошқаларининг баёни келмаган. Баъзиларига инсоннинг ақли етади, айримларига етмайди.

3. Баъзи ҳикматлар шариатни яхши биладиган олимлар томонидан айтилган бўлса-да, улар билан чекланилмайди. То қиёматгача Аллоҳнинг ҳукмларидаги ҳикматлар кашф бўлиб боради. Инсонларнинг бу ҳикматларни билмасликларига сабаб илмининг ноқислигидир. Аллоҳ эса комил илм соҳибидир.

Бола мисоли: Инсоннинг ҳоли ёш болага ўх-

шайди. Ота-онаси унга «яхши ўқи», «терлаб совуқ сув ичма», «овқатланишдан олдин қўлингни юв», деб насиҳат қилса, унга ёқмайди. Ўзича, «буларнинг нима фойдаси бор?! Шундоқ ҳам яхши-ку!..» деб ўйлайди. Ҳолбуки, бу насиҳатлар боланинг фойдаси учундир. У эса буни билмагани боис уларни бефойда деб ўйлайди. Аллоҳнинг ҳукм ва қонунларида ҳам башарият учун саноқсиз фойдалар, ададсиз бахту саодат бор, лекин инсонлар буни билмайдилар.

4. Шариат барча замон ва маконга мувофиқ бўлади. Аҳкомларнинг даражама-даража, босқичма-босқич жорий этилиши Аллоҳнинг раҳматидир. Бу билан бандалар уларни малолланмай, машаққатсиз қабул этиб, амалга оладилар. Аҳкомларда бандаларнинг фойдаси қасд қилинади. Бу фойдалар замон ва маконга қараб ўзгаради. Маълум вақтда, муайян эҳтиёжга кўра умумий ҳукм бўлади. Эҳтиёж тугагач, ақлга кўра бу ҳукм бекор қилиниб, мувофиқи жорий этилиши керак.

Моҳир шифокор беморнинг иродаси, мизожи, ҳолатига қараб дориларни ва даволаш тартибини ўзгартириб боради. Анбиёлар қалб ва нафс шифокорларидир. Шунинг учун уларнинг шариатлари турли замон ва маконга қараб турлича бўлади. Ҳукмлар дори кабидир. Бир вақтда фойдали бўлгани бошқа вақтда зарарли бўлиши мумкин. Бир умматга тўғри келадиган дори бошқа умматга тўғри келмаслиги эҳтимолдир. Энг тубан ҳолатда турган жамиятдан комил инсонга муносиб ҳукмлар ва амалларни талаб қилиш ақлга тўғри келадими? Бундай жамият аъзоларидан гўдаклик чоғида ҳам, кексалик пайтида ҳам бир хил ҳукмлар ижросини талаб қилиб туриб олиш ҳикмат ва ақлга хилофдир.

Насх икки қисмдир:

а) шариат насхи;

б) ҳукм насхи.

Шариат насхи: Аллоҳ таоло инсониятга пайғамбарлар орқали доимо ҳаёт дастури – шариат юбориб турган. Масалан, Нух (а.с.)га бир шариат, Мусо (а.с.)га бошқа шариат, Муҳаммад (а.с.)га учинчи бир шариат берилган. Шу ва бошқа пайғамбарларга юборилган шариатлар назарий билим ва ақоидда бир хил бўлиб, фақат фуруъ ва амалий аҳкомларда фарқлидир. Турли даврда турли шариат берилишининг кўп ҳикматлари бор. Улардан баъзилари қуйидагилар:

а) маконда фарқ борлиги;

б) замонда фарқ борлиги;

в) шароитда фарқ борлиги;

г) ақл ва дунёқарашдаги фарқ баъзи қонун ва аҳкомларнинг фарқли бўлишини тақозо қилади.

Ҳукм насхи: Ислом шариатида баъзи ҳукмлар муайян вақт давом этиб, кейин бошқа ҳукм билан алмаштирилган. Масалан: Исломнинг бошида шароб ичиш намоздан бошқа вақтларда жоиз эди, кейин мутлақо ҳаром қилинди. Илгари Байтул Муқаддасга қараб намоз ўқиларди, кейин Маккага қараб ўқишга буюрилди. Маккада мусулмонларга барча азиятларга сабр қилиш буюрилган, Мадинада эса бу буйруқлар ҳаммаси насх қилинди, душманга қарши жиҳодга амр бўлди.

26. Савол: *Нега Қуръондаги баъзи ҳукмлар насх (бекор) қилинган, лекин тиловати қолдирилган?*

Жавоб: 1. Қуръон Каломуллоҳ бўлиб, инсон уни ўқиш билан савоб топади.

2. Насхдан мақсад кўпинча бандаларга осонлаштиришдир. Бекор қилингандан кейин ҳам оятнинг қолиши ўша неъматни эслатиб туради.

27. Савол: *Аллоҳ ягона бўлган ҳолда, нега*

Қуръонда «Биз» дейилади?

Жавоб: 1. «Биз» сўзи арабларда буюклаш, таъзим ва улуғлик маъносида ҳам истифода этилади. Аллоҳ ўзига нисбатан «Биз» деса, «Мендек буюк зот» деган маънода бўлади.

2. Агар бу ҳақиқий эътироз бўлганда, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам даврида муҳолифлар уни айтмай қўймасдилар. Ҳолбуки, бирон мушрик бундай эътироз қилмаган. Чунки улар араб тилидаги мазкур қоидани билишарди.

28. Савол: Қуръонда ёмғирнинг қачон ёғишини ва она қорнидаги боланинг аҳволини Аллоҳдан бошқаси билмайди, дейилган. Ҳозир булар янги технология ёрдамида аниқланмоқда-ку. Буни қандай тушунтирасиз?

Жавоб: Ёмғирни билиш:

1. Аллоҳдан ўзга ҳеч ким ғайб (бизга номаълум нарсалар)ни билмайди. Ёмғир ёғиши ғайблиқдан чиқиб, биз кўраётган оламга яқинлашганда баъзи аломатлар зоҳир бўлади. Расадхона (гидрометеорология маркази) шу аломатларга қараб, келаётган ёмғирни аниқлайди. У аломат пайдо бўлишидан олдин ҳаргиз айта олмайди. Аломатга қараб ҳис қилиш ревматизм касали бўлган ёки бошидан лат еган кишиларда ҳам бўлади. Чунки ёмғирдан олдин ҳавода намлик кўпайиб, босим ўзгариши улар аҳволига қаттиқ таъсир этади. Бу хусусият ҳайвонларда ҳам мавжуд.

2. Улар фақат тахминга асосланадилар. Хато ҳисоб-китоб қилинса, натижа ҳам хато чиқади. Аллоҳ эса аниқ билади. Зотан ёғдирувчи Унинг Ўзидир.

3. Ёмғирни улар сабаб ва олатлар билан аниқлайдилар. Аллоҳ эса сабаб ва олатларсиз билади.

Қориндаги болани билиш:

1. Улар қориндаги боланинг ўғил ё қизлигини

олат ва сабаблар билан билади. Олат носоз бўлса, нотўғри аниқлайди. Аллоҳ олат ва сабабларга муҳтож эмас, у аниқ билади.

2. Улар фақат текширилаётган қориндаги болани билиши мумкин. Аллоҳ эса бутун дунёдаги барча оналар қорнидаги болаларни бутун тафсилоти билан билади.

3. Қуръонда:

وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ

«(оналарнинг) бачадонларидаги ҳомилаларини билур» (Луқмон, 34) деб умумий айтилган. Бу боланинг расо ёки ноқис, бахтли ёки бахтсиз ва бошқа ўзига хос хусусиятларига ишора бўлиб, буларни Аллоҳдан бошқа билмайди.

САМЪИЙЁТ — ҚУЛОҚҚА ЧАЛИНАДИГАН САВОЛЛАР

29. Савол: *Руҳнинг мавжудлигига далил борми?*

Жавоб: 1. Инсоннинг бутун моддий ва руҳий фаолияти асносида мияси бир хил фаолият кўрсатади. Яхши кўриш, хафа бўлиш ва ҳоказоларда мияда бирон ўзгариш юз бермайди. Моддий изоҳга кўра, миянинг нейронидаги молекулалар бир ҳолатда хурсанд бўлади, бошқа ҳолатда ғамгинликка чўқади, баъзан ғазабланади. Ажабо, севиш, нафратланиш, хафа бўлиш, ғазабланиш миядаги молекулалар хусусиятими? Масалан, киши қизиқ китоб ўқир экан, баъзан йиғлайди, гоҳида кулади, гоҳида ҳаяжонланади. Бадан, яъни модда қандай кулади? Қандай қилиб йиғлайди? Китоб унга бирор даражада моддий таъсир кўрсатгани йўқ-ку?! Модданинг ҳаракати учун моддий таъсир зарур. Ундай бўлса, моддий таъсирсиз кулган,

йиғлаган, ҳаяжонланган нимадир? Албатта, у **руҳдир**.

2. Америкалик бир олим руҳга ишониш сабабини қуйидагича изоҳлайди: «Бир касалнинг вазнини ўлишидан олдин ўлчадик. Ўлганидан кейин ҳам ўлчаб кўрдик, бирон ўзгариш йўқ. Жонли бадан жонсиз қолиши учун ундан нима чиқиб кетди? Демак, моддани ҳаракатлантириб турган нарсаруҳ экан. Руҳ чиққач, бадан ҳаракатдан тўхтади». Ўликка қизиқ китоб ўқиб берилса, у кулмайди ҳам, йиғламайди ҳам. Чунки модда кулмайди ва йиғламайди. Булар руҳнинг фаолиятидир.

3. Телепатия – узоқдан ҳис қилиш ва фикр алмашишдир. Хусусан, кучли муҳаббат билан боғланган кишилар орасида оғир мусибатлар, касалликлар ва ўлим каби воқеаларнинг узоқдан туриб сезилиши жуда кўп содир бўлиб туради. Урушларда ўғли ўлаётган пайтларда қаттиқ дардга чалинган оналар саноксиздир. Бу борада Америкада 600 нафар она билан тажриба қилинган. Уларнинг 60 фоизи боласининг йиғлаганини сезган. Модда билан тушунтириб бўлмайдиган бу воқеалар руҳнинг борлигини исботлайди.

4. Руҳ бадан аппаратининг бошқарувчисидир. Бутун нерв ва қон айланиш тизимлари, кўз, қулоқ, ошқозон ва бошқа аъзолар руҳнинг ижро воситаларидир. Масалан, нарсаларни кўз эмас, руҳ кўради. Кўз фақат бир дераза вазифасини бажаради.

5. Италияда «Песаво ақли ожизлар шифохонаси» мудирини машҳур проф. Цезарь Ломброзо «Hypnotisme et Sprisme» китобида айтадики: «Мен илгари таълимим сабабли спиритизм (руҳнинг борлиги ва юриши ҳақидаги назария)нинг энг ашаддий душмани эдим. Ҳар бир қувват моддага боғлиқ ва моддадан келиб чиқади, деб ишонардим. Лекин баъзи ҳодисалар эски фикримнинг ўзгаришига

сабаб бўлди. 1982 йили эрталаб мени 14 ёшли С.С. исмли бир касал қизчани даволашга чақиришди. Бемор асабийлашганда кўзлари кўрмай, бурни ҳид сезмай қоларди. Аксинча, бурнининг учи ва чап қулоғининг юмшоқ жойи билан кўрар ва оёқ тўпиқлари билан ҳид сезарди. Қулоғига яқин олиб борилган мактубни ўқир, тўпигига яқинлаштирилган хушбўйларни сезарди». Бу ҳодисадан маълум бўладики, кўрадиган кўз эмас, руҳдир. Ҳид сезадиган бурун эмас, руҳдир. Шунинг учун ўлик одам кўрмайди ва ҳис қилмайди.

6. Баъзи ҳодисалардан олдин бўладиган сезги ҳам руҳнинг борлигини исботлайди. Кўпинча инсон тўсатдан сиқилиш ё севиниш тарзида олдиндан баъзи нарсаларни сезади. Бу ўлимга яқин пайтда кучаяди. Шунинг учун кўп инсонлар ўлиmidан олдин худди аниқ билгандек васият ва бошқа тайёргарликлар қилади. Самолёт ё машина ҳалокатларидан олдин оёғи тортмай қутулиб қолганлар ҳам бор. Бу воқеаларни модда билан тушунтириш мумкин эмас. Булар руҳга тааллуқлидир.

7. Клиник ўлим ҳодисалари ҳам руҳнинг борлигини исботлайди. Кризис, кома ва транс ҳолатларида баъзан руҳнинг чиқиб, кейин кириш ҳодисалари машҳурдир. Буни бошидан ўтказганларнинг кўрган воқеаларини фақат руҳ билан тушунтириш мумкин.

8. Қуйидагича тушлар ҳам руҳнинг борлигига далилдир:

- а) келажақдаги воқеалар ҳақидаги рост тушлар;
- б) ҳеч кўрмаган жойларни тушда кўриш ва уларни бир ички гапирувчи бизга шарҳлаши;
- в) айрим мутахассислар «туш фақат кундуз кўрган нарсаларимизнинг такроридир», гўдак 25 кундан кейингина уйғоқлигида кулиши мумкин, дейишади. Лекин баъзида бир кунлик чақалоқнинг ухлаётганда кулиши ҳам кузатилган. Бу юқоридаги

назарияни инкор қилади.

30. Савол: *Баъзан қабрлар очилганда ичига бирон савол-жавоб бўлаётгани ё азоб берилаётганини кўрмаймиз. Қабр азоби ҳақ бўлса, у нега бизга кўринмайди?*

Жавоб: Материалист (моддапараст) тушунча инсонга ғолиб бўлса, у ҳамма нарсани ақли билан ўлчай бошлайди. Ҳолбуки, ақлнинг идрок қилдиган нарсалари шу моддий дунёда чекланган. Ундан нарисини ақл идрок қилолмайди. Қабр азоби эса барзах оламида бўлади. Яъни, охират ҳаёти билан дунё ҳаёти ўртасидаги вақтинчалик бир муддат. Баъзи инсонлар ёниб кулга айланади, баъзилари ҳайвонларга ем бўлади. Ҳатто булар учун ҳам қабр азоби бордир. Лекин бизнинг ақл, кўз ва бошқа ҳис органларимиз барзах оламидаги ҳодисаларни идрок қилолмайди.

31. Савол: *Ўлгандан кейин қандай тириламиз?*

Жавоб: 1. Бизни биринчи марта Яратган Зот қайта яратишга қодир эмасми?! Маълумки, илк марта қилинган ишни, кейинги сафар такрорлаш осон ва енгил бўлади.

Шогирд ва уста мисоли: Бир киши кулолга шогирд тушди. У бошида кўза ясашда кўп қийналади. Уста эса ҳеч мушкулот сезмай, ишини бемалол бажараверади. Бунга сабаб нима? Чунки шогирд биринчи марта ясаяпти. Уста эса бунинг ҳадисини олган, тажрибага эгадир. Аллоҳ бу коинотни илк мартаданоқ комил низом, шакл ва суратда яратди. Уни йўқ қилиб, қайта яратиш ақл ва мантиққа кўра осонроқ бўлиши керак.

2. Буғдой мисоли: Баҳорда ҳаммаёқ ям-яшил бўлади. Далада экилган яшил буғдойлар кундан-кунга етишиб, сарғая бошлайди. Бу сарғайиб пишишни «буғдойнинг ўлими», деб фараз

қилайлик. У ўриларкан, иккинчи марта ўлади. Тегирмонда эзилиб ун қилиниши билан 3-бор ўлади. Сўнгра хамир қилиниб, нон ёпиш учун тандирда қиздирилганда 4-марта ўлади. Энди қайта-қайта ўлган бу буғдойнинг тирилишига диққат қилинг!

Дала ҳаёти, янги уйланган келин-куёвнинг деҳ-қончилик қилиб яшаётганини тасаввур этамиз. Улар муайян муддат фақат буғдой нони ва сув билан ҳаёт кечиришини фараз қиламиз. Албатта, нон ва сув билан яшаш мумкинлигини ҳеч ким инкор этмайди. Маълум муддат ўтгач, бу эр-хотинни таҳқиқ қиламиз. Юқорида ҳам таъкидлаб ўтганимиздек, уларнинг тирноқларини ўсган ҳолда топамиз. Демак, ейилган таом тирноққа айланган. Сочлари ҳам ўсган, демак, нон соч ҳолига келган. Хулоса, нон инсоннинг нерв, мушак, суяк, гўшт ва бошқа бутун аъзоларида ўз жойини топган, яъни инсоннинг бир бўлаги бўлиб қайта тирилгандир.

Ниҳоят, келин-куёв бола ҳам кўришди. Ҳолбуки, улар буғдой ва сувдан бошқа бирон нарса истеъ-мол қилмаган эдилар. Ундай бўлса, қандай қилиб бу хомашё, яъни қайта-қайта ўлган буғдой тирик бола шаклига келди... Бас, шундай экан, ўлган буғдойни инсон ҳолига келтирган Зот, албатта, инсонни ўлдириб, қайта тирилтира олади. Инсон жасади ҳам бир буғдой каби тупроққа киради ва охиратда қайта қад кўтаради.

3. Диққат қилсак, ўсимликлар сув аралашган тупроқни истеъмол қилиб, бизга буғдой, гуруч, каби дон-дунлар, ранго-ранг мевалар, турли саб-завоатлар етиштириб бермоқда. Буларнинг ҳаммаси тупроқдан пайдо бўлган. Инсон ҳужайраси эса бу озиқлардан ҳосил бўлган экан, демак, унинг танаси ҳам тупроққа оиддир.

32. Савол: Инсон ўлиб чиригач, ҳужайралар

тарқалиб кетади, атомлар ҳолига келиб, ўсимликлар ва улар орқали турли ҳайвонларга ўтади. Тарқалиб кетган инсон зарралари охираб қандай йиғилади?

Жавоб: 1. Аллоҳ барча нарсани билувчи, барча нарсага қодир зотдир. Қайси зарра қаердалигидан воқиф, чунки инсон жасадини чиритиб, зарраларини тарқатиб юборган Аллоҳнинг Ўзидир. Албатта, жамлаб, қайта яратишга ҳам қодирдир.

2. Вужудимизни ташкил қилган озиқлар турли жойлардан келгандир. Масалан, ҳалиги даладаги келин-куёвни эслайлик. Улар фақат нон ва сув еб яшаган эдилар. Улар етиштирган буғдой қаердан келган? У буғдой гўнг билан озиқланган. Гўнг қаердан келган? Ахлат чиқарган ҳайвонлар, улар еган ўтлар қаердан? Ичилаётган сув қайси тоғлардан оқиб келган? Биз чанқоғимизни босаётган сувлар неча бор буғланиб осмонга кўтарилгач, ёмғир бўлиб пастга тушиб, ер остига киради. Ва яна қайтиб, бизни баҳраманд қилади. Аъзоларимизни суғориб, қайтиб чиқиб кетади. Биз еяётган таомлар, уларнинг моддалари турли минтақалардан келади. Демак, бизни илк марта яратган, узоқ-узоқлардан турли нарсалар келтириб, озиқлантираётган Зот иккинчи марта зарраларимизни олис-олислардан келтириб, қайта тирилтиришга қодирдир.

3. Инсон танаси қуйидаги моддалардан иборат: карбон, кислород, водород, фосфор, азот, кальций, магний, темир, марганец, мис, йод, фтор, кобальт, алюминий, цинк, цилиций. Инсонни ташкил қилувчи бу унсур ва моддалар ҳаво, сув, тупроқ, озиқ-овқатларда бўлиб, ота-онанинг еб-ичиши ва нафас олиши билан бу моддалар уларнинг баданига ўтади. Сўнгра отанинг баъзи моддалари онанинг моддалари билан қўшилиб, давомли озиқланиб туриши туфайли бола пайдо бўлади. Ўсиб-ўлғайиб

қарийди, ўлади ва чириб, яна элемент–унсурларга айланади. Бу унсур ва зарраларнинг ҳар бир ҳаракатини бошқариб турган Яратувчи охиратда уларни йиғиб, инсонни қайта тирилтиради.

4. Охиратга, қайта тирилишга имон келтириш инсонни хотиржам, сокин ва бахтли қилади. Бирон қариндошини йўқотган киши агар охиратда яна бирга бўлишига ишонмаса, у қаттиқ қийналади, стресс ҳолатига тушади, ҳатто баъзилар ақлдан озишгача боради. Ўзининг қайта тирилишига ишонмаган киши йўқ бўлиб кетишдан доимо изтироб чекиб, сиқилиб юради. Бу фикр унга кечалари уйқу бермайди. Имонли киши эса кўнгли тўқ, қалби ором олади. Маълум бўладики, инсон вужуди охиратга ишонишга мос қилиб яратилган.

5. Аллоҳ наздида ўлик данакни тирилтириш билан инсонни тирилтириш орасида ҳеч фарқ йўқ. Аллоҳ хоҳлаган ишини қилади.

33. Савол: *Қиёматда Одам алайҳиссаломдан то қиёматгача яшаган инсонлар қайта тирилса, маҳшар майдонига қандай сиғади?*

Жавоб: 1. Триллионлаб юлдузлар сиғадиган коинотни яратган Зот барча инсонлар сиғадиган майдон яратишга ҳам қодирдир.

2. Осмондаги минглаб юлдузларни кичкина кўзимизга сиғдирган Зот маҳшар майдонига ҳам истаганича инсонни сиғдиради.

34. Савол: *Агар ҳамма нарса Аллоҳдан бўлса, инсоннинг нима айби бор? Нега инсонларга гуноҳ ёзилади?*

Жавоб: 1. Ҳамма нарса Аллоҳдан дегани – ҳамма нарсани яратувчи Аллоҳдир, дегани. Яъни бу дунё имтиҳондир. Унда Аллоҳ барча бандаларга яхшилик ва ёмонлик қилиш ихтиёрини берди. Банда ўз ихтиёри билан савоб ё гуноҳ ишлар қилади.

Шунга яраша жазо ёки мукофотга сазовор бўлади. Коинотдаги барча нарсалар: осмон, юлдузлар, уларнинг ҳаракати, ер, денгиз, жамомот, наботот, ҳайвонотларнинг ҳаракатларидан энг майда зарраларнинг ҳаракатларигача Аллоҳнинг хоҳиши, ижозати, қудрат бериши билан бўлади. Инсон ҳам яхши ёки ёмон бир ишни қилишга қасд этса, Аллоҳ унга қудрат беради ва у ўша ишни қилади. Яъни, Аллоҳ яратувчидир, банда касб қилувчидир. Ишлар яратиш эътиборидан Аллоҳдандир. Касб қилиш, бажариш эътиборидан бандадандир. Инсон қасд қилиб бажаргани учун жазо ёки мукофот олади.

2. Аллоҳ таоло инсонни йўқдан яратгани учун унга молик ва хўжайиндир. Хўжайин ўз мулкида хоҳлаган ишини қилади. Бунга зулм дейилмайди. Қачонки киши бировнинг мулкани зое қилса, шунда ноҳақлик, зулм дейилади.

Кўза мисоли: Бир киши лойдан ниҳоятда чиройли бир кўза ясади. Кўза унинг мулки бўлиб, хоҳласа сақлашга, хоҳласа синдириб ташлашга тўлиқ ҳаққи бор. Шунингдек, инсон ҳам Аллоҳнинг мулкидир, хоҳласа, азоблайди, хоҳласа, мукофотлайди.

3. Аллоҳ инсонни яратиб, унга фикрлаш, тушуниш учун ақл берди. «Инсон шу ақли ёрдамида Худони топишга, танишга масъулдир. Агар танимаса, жазоланади», деб ҳукм чиқаришга ҳаққи эди. Лекин меҳрибон Аллоҳ ундай қилмади, балки ақлга ёрдамчи бўлиши учун Худога далолат қилувчи ҳайвонот, наботот, жамомот, осмон, юлдузлар каби аломатлар яратди.

4. Аллоҳ инсон учун ақл ва мазкур аломатларни яратиб чекланиши мумкин эди. Лекин бундай қилмади. Инсон Ўзининг махлуқи бўлганлиги учун унга раҳми келиб, имтиҳондан огоҳлантирадиган пайғамбарлар юборди.

5. Парвардигор бандалари имтиҳондан яхши ўтиши учун уларга ақл ва аломатларни яратиш,

пайғамбарлар юбориш билан кифояланса бўларди. Лекин пайғамбарлар вафот қилгач, инсонлар яна амрларимни эсдан чиқаради, дея китоблар юборди. Кетма-кет қилинган шунча яхшиликлардан кейин ҳам агар инсон ўз Раббини унутса, албатта, у азобга мустаҳиқ-сазovor, лойиқ бўлади.

6. Аллоҳ олдиндан қайси ишлар тақиқланганини, қандай ишлар буюрилганини, қайси бир амалга жазо, қайсинисига мукофот борлигини айтиб қўйгандир. Ҳеч ким баҳона қилолмайди. Агар Аллоҳ айтмаса, банда баҳона қилиши мумкин бўларди.

**35. Савол: Тақдиримда бор эканки, гуноҳ қил-
япман. Менга нима айб?**

Жавоб: 1. Ризқ ҳам тақдирда ёзилган. Нега ризқ масаласида тақдирга суянилмайди? Эртаю кеч тирикчилик деб югуриб-еламиз. Лекин эътиқодий амал, ибодатга келганда, тақдирга суянилади. Бундан маълум бўладики, бу инсон Аллоҳга итоат этишга эринади ва тақдирни баҳона қилади.

2. Одамлар кўпинча тақдир масаласида Қуръондаги баъзи оятларни ўзларига далил қилишади. Ҳолбуки, бу оятларнинг маъноси бошқадир. Бандалар Аллоҳ тақдирга ёзгани учун муайян амални қилмайди, балки банданинг нима амал қилишини Аллоҳ олдиндан билгани учун шу амални унга тақдир қилиб ёзди. Қуръон оятларини, ҳадисларни тушуниш учун фақат зоҳирий маъносига қараш кифоя қилмайди. Уларнинг сабаби нузулига, тафсир ва ҳадисларга қараш керак.

3. **Қадар** (тақдир) Аллоҳ таоло барча нарсаларни: коинот ва ундаги ҳодисаларни азалий илми билан белгилаб қўйишидир. **Қазо** – азалдан белгиланган ишларни вақти етганда оламда пайдо бўлиши.

Ой тутилиши мисоли: Масалан, бир астроном олим ҳисоб-китоблар билан ойнинг тутилиш

пайтини ёзиб қўйди. Ўша кун ва соат келгач, ой тутилди. Ёзилиши – тақдир, тутилиши – қазо каби-дир. Ой астроном олим ёзгани учун тутилдими ё олим ой тутилишини билгани учун ёзди? Албатта, ой тутилишини билгани учун ёзди. Демак, банда ҳам: «Аллоҳ тақдиримда ёзгани учун гуноҳ қиляпман», — дейишга ҳаққи йўқ.

Маст шофёр мисоли: Бир киши дўсти ичган ҳолда машинага ўтираётганини кўрди. Уни қай-тармоқчи бўлиб: «Маст ҳолда ҳайдама. Авария қиласан, ҳалок бўласан», — деди. Маст шофёр қулоқ солмай, газига босди. Бир-икки километр юргач, машинани дарахтга уриб, ҳалок бўлди. Бу ҳалокатга ким айбдор? Олдиндан сезиб огоҳ-лантирган дўстими ёки маст шофёрми? Албатта, шофёр айбдор. Чунки машинани у ҳайдади, дўсти олдиндан айтди, лекин уни мажбур қилгани йўқ. Гуноҳ қилаётган кимса ҳам унга ўз иродаси билан қўл урмоқда. Аллоҳ олдиндан гуноҳ қилишини тақдирда ёзган, лекин мажбур қилмаган. Бояги огоҳлантирувчини ҳалокатда айблаш қандай адолатсизлик бўлса, ўзининг гуноҳида Аллоҳни айблаш ҳам шундай адолатсизликдир.

Хулоса: тақдирнинг гуноҳ ва савобга тегишли қисмида инсонга ихтиёр берилган. Буни жузъий ихтиёр дейилади. Бу ишлар ва амаллардан инсон масъулдир. Тақдирнинг туғилиш, ўлиш, касал-ликлар, мусибат ва шу каби ҳодисаларида инсонга ихтиёр берилмаган. Инсон булардан масъул эмас.

36. Савол: Аллоҳ қандай қилиб келажақда бўладиган нарсаларни олдиндан билади?

Жавоб: 1. Аллоҳнинг ҳақиқати, қудрати, илмини тўлиқ билишга банданинг ақли етмайди. Дунёдаги аксар майда-чуйда нарсаларга ақли етмаган инсон қандай қилиб коинот Яратувчисини идрок қилсин.

2. Аллоҳнинг зоти ва сифатларини бошқа

нарсаларга қиёс қилиш дуруст эмас. Ҳамма хато шундан келиб чиқади. Бир чумолидан: «Аллоҳнинг қудрати қанчалик?» — деб сўрашганида: «Катта бир чумолича бўлса керак», — деган экан. Бир туядан сўрашганда: «Катта туяча қудрати бўлса керак», — деган экан. Инсон ҳам Аллоҳнинг қудрати ва илмини ўзининг ноқис қудрати ва илмига қиёс қилади.

37. Савол: *Аллоҳ имтиҳон натижасини ол-
дундан билар экан, нега дарров дўзах ё жан-
натга киргизиб қўя қолмайди?*

Жавоб: 1. Аллоҳ барча нарсаларнинг соҳибидир, хоҳлаганини қилади. Ҳеч ким ундан «нега?» деб сўрашга ҳақли эмас, аксинча, бандалар сўралади.

2. Имтиҳон натижасини Аллоҳ мукаммал билар эди. Лекин шунда ҳам амалан бандалар ўз вазифаларини бажариб, маънан юксалиб, қобилият ва истеъдодларининг зоҳир бўлиши учун дунё ва инсонларни яратди. Инсонлар маъдан кабидирлар. Бири олтин маъдани, бири кумуш, бири темир ва ҳ.к. Имтиҳон туфайли ҳар инсоннинг қадр қиммати маълум бўлади.

3. Дунё ва инсонларни яратиб, имтиҳон қилиш билан Аллоҳнинг бениҳоя Қодир Зот экани зоҳир бўлади. Аллоҳнинг барча сифатлари бандаларга тажалли ўлароқ ойдинлик топади. Инсонлар Аллоҳнинг ниҳоятда меҳрибон, ризқ берувчи, гуноҳларни кечирувчи, ризқни танг ва тор қилувчи, махлуқотларга сурат ато этувчи, комил илм соҳиби экани ва бошқа сифатларини кашф қилишади.

4. Амалий имтиҳон инсонга ҳужжатдир. Агар биров имтиҳонсиз дўзахга киргизилса: «Мени имтиҳон қилганингда, солиҳ бандалар сафида бўлардим», — дея даъво қилган бўларди.

38. Савол: *Пайғамбар ҳозиргача яшаганида, албатта у зотга имон келтириб, эргашган бўлардим. Аллоҳ суюкли расулига ўлимни раво кўрганини қандай тушуниш керак?*

Жавоб: 1. Пайғамбар инсондир, ҳар инсон ўлади. Ёлғиз Аллоҳ мангу тирикдир.

2. Пайғамбаримизни кўрганларнинг ҳам ҳаммаси имон келтиргани йўқ. Мўъжизаларни кўриб туриб ҳам эргашмаганлар бўлди.

3. Агар Пайғамбаримиз ҳаёт бўлганида, бошқа баҳона топиларди. Одамлар: «Пайғамбар 14 асрдан бери барҳаёт. Албатта, Аллоҳнинг буюрганларини бажаради. Менинг ҳам умрим шунча узун бўлганида, мен ҳам кўп ибодат қилардим. Бундай қисқа умримни беролмайман», — деган бўлардилар. Аллоҳ бандасига 1400 йил умр берса ҳам, бошқа баҳона топарди.

39. Савол: *Одам алайҳиссаломнинг фарзандлари нега бир-бирига уйланди? Аллоҳ бошқа Одам билан Ҳаввони яратиб, ака-сингил уйланмаганида бўлмасмиди?*

Жавоб: 1. Аллоҳ таоло мингларча Одам ва Ҳавво яратиши мумкин эди. Лекин бу билан саволлар тугармиди?

2. Агар инсонлар кўп Одам ва Ҳавволардан яратилганида эди, баъзилар яна: «Аллоҳ бирлик ва баробарлик истаса, нега бир ота-онадан яратмади?» — деб сўраган бўларди.

3. Аллоҳ таоло барча инсонларни бирликка буюриб имтиҳон қилди. Шунинг учун уларни бир ота-онадан яратди. Имтиҳон бўлиши учун фарзандларида яшаётган жойининг ҳавоси, иқлимига кўра ташқи кўринишда баъзи фарқлар пайдо қилди. Сўнгра уларни ирқ, қавм, ранг, миллат таассубидан қайтарди. **«Барчангиз Одамдан, Одам эса тупроқдан», — деб огоҳлантирди».**

«Аллоҳнинг наздида энг яхшингиз Ундан кўпроқ қўрқувчингиздир» — деди. Агар улар кўп ота-онадан дунёга келганларида эди, ўзаро ихтилоф ва таассубни умуман йўқотиб бўлмасди.

4. Аллоҳ ҳукм соҳибидир, истаганини қилади. Бошида ака-сингилнинг уйланишини қонунлаштирган ҳам, сўнгра шу қонунни бекор қилган ҳам Аллоҳ.

5. Ўғил ва қиз гўдакни она бачадонидек бир ётоқда ётқизган Аллоҳ улар туғилганидан кейин бундан қайтарди. Ундан сўрашга ҳеч кимнинг ҳақи йўқ. Бутун коинот Уники, қонунлар жорий қилиш ҳам Унинг измида.

6. Аллоҳнинг ҳар бир ишида саноксиз ҳикматлар бор. Бизнинг ақлимиз баъзисига етса, баъзисига етмайди. Шунингдек, Одам (а.с.)нинг фарзандлари бир қиз, бир ўғил туғилар экан. Олдин туғилган ўғил кейин туғилган қизга уйланган. Демак, шу ерда ҳам бир қонунга риоя қилинган.

7. Ахлоқий жиҳатдан муҳим томони шуки, улар бир-бирига уйланиш дурустлигини билмасдилар. Бу ҳукм кейин келди.

40. Савол: Ислом дини бориб етмаган жойлардаги инсонларнинг аҳволи қандай бўлади?

Жавоб: Агар бир киши Ислом етиб бормаган жойда бўлса, ўз ақли билан Худонинг борлигига далолат қилувчи атроф-муҳитдаги ер, осмон, юлдузлар ва бошқа аломатларни тафаккур қилиб, бир Яратувчи борлигини билиши шарт. Акс ҳолда, масъул бўлади.

41. Савол: Жаҳаннам нега яратилган?

Жавоб: 1. Ҳозирги инсонлар ҳамма нарсани ақл ва мантиқ билан ўлчади. Мантиқ ҳақ билан ботилни ўлчаб беролмайди. Лекин у билан ҳақни ҳам, ботилни ҳам исботласа бўлади. Масалан, бир

киши эътироз қилиб, деди: «Узум ҳалол бўлса, унинг суви ҳам ҳалол бўлиши шарт. Демак, шароб ҳалол бўлиши керак». Эшитаётганлар унинг сўзини жуда мантиқли топдилар. Сўнгра унга жавоб берилди: «Чўнтагингизда гугурт борми? Шу гугуртни ёқиб, қайтиб чўнтагингизга соласизми?» «Албатта, йўқ». Нега, бу ўша гугурт-ку?» «Чунки у ёқилганидан кейин хавфли бўлди». «Худди шундай узум суви ҳам ачитилиб, маст қилувчи шаробга айлангач, ақл учун хавфли бўлади». Эшитаётганлар бу жавобни ҳам мантиқли топдилар. Демак, мантиқий йўл билан ҳақни ҳам, ботилни ҳам исботласа бўларкан. Аммо у меъёр эмас экан.

Жаҳаннамнинг яратилиши Аллоҳнинг адолатидир. Чунки қанчадан-қанча одамлар турли жинойтлар, ваҳшиёна қатллар, ғаддорлик, хунхўрлик, зулмлар қилмоқда. Уларнинг аксари дунёда жазосиз қолмоқда. Агар улар қиёматда жазоланмасалар, адолатсизлик бўларди.

2. Нарсалар зидди билан билинади. Кеча бўлмаса, кундузнинг қадри билинмасди. Очлик бўлмаса, тўқликнинг қадри номаълум қоларди. Дўзах бўлмаса, жаннатнинг қадри билинмайди.

3. Аллоҳнинг сифатлари икки қисм: жамолий ва жалолий (лутфий ва қаҳрий)дир. Фаришта, жаннат, солиҳ амалларни яратиш лутф сифатининг зоҳир бўлишидир. Шайтон, жаҳаннам, ёмон амалларни яратиш қаҳр сифатининг зоҳир бўлишидир. Қаҳр бўлмаса, лутф бўлмайди. Очлик бўлмаса, тўқлик, оғриқ бўлмаса, лаззат бўлмайди. Дунёдаги мажозий подшоҳлар қўл остидагиларнинг баъзисини вазир, баъзисини супуриб-тозаловчи қилади. Уни ҳеч ким маломат қилиб, ишини зулмга нисбат бермайди. Чунки бу мамлакатнинг заруратларидандир.

42. Савол: Аллоҳ таоло кофирни нега яратган?

Жавоб: 1. Нарсалар зидди билан ойдиндир. Мўминнинг қадри кофир билан билинади.

2. Кофирнинг қотили ғозий, мақтули шаҳид бўлади. Демак, фойдаси бор экан.

3. Ёмонликни яратиш ёмон эмас, балки камолотдир. Ёмонлик билан уни яратувчи эмас, бажарувчи сифатланади. Масалан, одам тўпни тепиб, унга ҳаракат бағишласа, одамга эмас, тўпга мутаҳаррик (ҳаракатланувчи) дейилади. Сарик рангга бўёвчига эмас, шу рангга бўялган нарсага сарик дейилади. Аллоҳ ҳам ёмонликни яратиш билан ёмон бўлмайди, балки шу ёмонлик билан сифатланган киши ёмондир.

43. Савол: Шайтон нега яратилган?

Жавоб: 1. Шайтонга қарши курашиш билан инсон баланд даражаларга эришади.

2. Шайтоннинг васвасаси ёрдамида яхши инсон билан ёмон инсон ажралади, имтиҳон амалга ошади.

44. Савол: Шайтон нима сабабдан жаҳаннамга ташланади?

Жавоб: 1. Амаллар ниятларга кўрадир. Шайтоннинг нияти инсоннинг юксалиши эмас, унинг дўзахга ташланишидир.

2. Шайтон бу ишнинг ёмонлигини била туриб, қасддан қилади. Бировни қасддан ёмонликка буюриш гуноҳдир.

3. Шайтон Аллоҳнинг амрини номаъқул топди ва унга эътироз қилиб, кофир бўлди.

45. Савол: Зилзила ва мусибатлар пайтида гуноҳкор билан қўшилиб гуноҳсиз ҳам азият чекмоқда. Уларнинг нима айби бор?

Жавоб: 1. Мусибатлар гуноҳкор мусулмонларнинг гуноҳига каффорат, яъни кечирилишига сабабдир.

2. Кофирларга жазодир.

3. Солиҳ бандаларнинг даражаси кўтарилишига сабабдир.

4. Мусибат ва бало инсонлар учун огоҳлантириш, ўлим, охират ва Худони эслатишдир.

5. Зилзила пайти болалар ва бегуноҳлар ажратилса, имтиҳон сири бузилади. Масалан, бинолар катталар устига қулаб, болалар омон қолса, ҳамма имон келтирган бўларди.

6. Ўлим деб имтиҳон муддати туташига айтилади. Бегуноҳ ўлган болалар имтиҳондан чиққан ҳисобланади. Улар учун ҳисоб-китоб бўлмайди.

46. Савол: *Зилзила ва мусибатлар фазилати огоҳлантириш бўлса, нега динсизлар мамлакатига юз бермайди?*

Жавоб: 1. Уларда ҳам бўлиб туради. Фақат катта жиноят катта маҳкамаларда кўрилади. Уларни охират маҳкамаси кутмоқда.

2. Мусулмонларнинг жинояти қуфрга нисбатан кичикроқ бўлгани учун қисман шу дунёдаёқ жазоланади, охиратда осонроқ бўлади.

47. Савол: *Мен намоз ўқимайман, лекин қалбим ўқийдиганларникидан тозароқ.*

Жавоб: 1. Ибодат учун қалб тозалиги эмас (бу ҳам муҳим шартлардан, албатта), ният бирламчи шартдир.

2. Давлат бир қонун чиқарса, бажармай: «Менинг қалбим тоза», — дейиш билан қутуласизми? Коинот соҳиби Аллоҳ ҳам амр қилмоқда. Унга итоатсизлик қилишга кимнинг ҳақи бор?

3. Итоатсизнинг қалбидан нопокроқ қалб бўлиши мумкинми? Қалб ибодат билан тоза бўлади.

4. Инсон қалби тозалигини қаердан билади, ё совунлаб ювибдими?

АҲКОМЛАР

48. Савол: *Дастлаб Ислом динининг тарқалишида жангу жадаллар ҳам бўлган. Буни қандай тушуниш мумкин?*

Жавоб: 1. Бу саволларга сабаб ғайри муслимларнинг Ислом ҳақида нотўғри тушунчага эгалигидир. Чунки бундай жойларда барча оммавий ахборот воситалари Ислом душманларининг қўлида бўлиб, ушбу динни ёмон кўрсатишда улардан мукамал фойдаланадилар.

Одамлар кўпинча Исломни ғайри муслим ёзувчиларнинг китобларидан ўрганишади. Ҳар нарсанинг ҳақиқатини билиш учун унинг асл манбасини ўрганиш керак. Масалан, Ленин тўғрисида билмоқчи бўлган киши энг аниқ маълумотни унинг китобларидан топади. Агар Ленин ҳақида ёзилган китобларни ўқиса, аниқ маълумотга эга бўлолмайди. Чунки шу китобларни ёзувчиларнинг баъзиси уни қаттиқ яхши кўради, айримлари жуда ёмон кўради. Бу муҳаббат ва нафрат туйғулари ёзувчиларнинг фикрлашига таъсир қилади. Хулоса, Исломни танимоқчи бўлган одам унинг манбаларига мурожаат қилиши керак. Қуръон, ҳадис ва уларнинг мўътабар шарҳларини ўрганиб, исломни тўғри ва аниқ билиш мумкин.

2. Исломда мажбурий имоннинг эътибори йўқ. Шунинг учун мусулмонлар ҳеч қачон одамларни қилич билан Исломга мажбурлашмаган. Улар қайси давлатга борсалар, сўрашарди: «Исломни қабул қиласизларми ё жизъя тўлаб ислом ҳукумати паноҳида тинч яшайсизларми?» Тарихдан маълумки, насронийлар салиб юришларида одамларни ўз динларига мажбурлаб киритишган, қабул қилмаганларини ўлдиришган. Ислом эса ихтиёр беради.

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ
يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنِ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ
الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

«Динга зўрлаб (киритиш) йўқдир. Зеро, ҳақ йўл залолатдан ажраб бўлди. Бас, ким тоғутдан юз ўгириб, Аллоҳга имон келтирса, у ҳеч узилиб кетмайдиган мустаҳкам ҳалқани ушлабди. Аллоҳ эшитгувчи, билгувчидир» (Бақара, 256).

3. Исломдаги жидду жаҳд одамларни динга мажбурлаш учун эмас, балки ғайридинларнинг зеҳнидаги куфрий ва зўравонлик занжирларини узиб, дин танловини тақдим қилиш учундир. Чунки кўпинча одамлар ҳукуматдан қўрқиб Исломни қабул қилмайдилар. Бу занжирлар узилгач, у бировдан қўрқмаган, таассуб ва тарафкашлиқдан узоқ бўлган ҳолда ўйлаб, ўз дини билан Исломни солиштиради.

4. «Ислом қилич билан тарқалди» деган фикр-ни «мажбурлаш билан» деб тушуниш, мутлақо нотўғри ва тарихга ҳам хилофдир. Маълумки, дастлабки даврларда Ислом турли диндаги одамларга етказилиб, уларга ўз дини билан солиштириб, ўйлаб кўриш имкони берилган эди. Лекин Ислом душманлари бунга монелик қилиб, унинг йўлида бир тикан бўлдилар. Қилич йўлдаги мана шу тиканни чопиб ташлади ва Исломни инсонларга етказди.

5. Мусулмонлар араб диёрларида 1400 йилдан бери ҳукмрондирлар. Бу давлатларда ҳаммаси бўлиб 20 миллионга яқин насронийлар яшайди. Ислом қилич кучи билан тарқалганида, уларни ҳам шу куч билан мусулмон қилган бўларди. Мусулмонлар Ҳиндистонда узоқ вақтлар ҳукмрон бўлиб, ҳиндуларни Исломга киришга мажбурлашмаган-ку?!

6. Малайзия, Индонезия, шарқий Африка давлатлари аҳолисини қайси лашкар Исломга мажбурлади?! Уларнинг аксари мусулмон тижоратчи ва кўчманчилар сабабли Исломни қабул қилганлар.

7. «The Plain Truth» рисоласида (асли 1986 йилги «Readers digest» журналидан олинган) ёзилишича, 1934 йилдан 1984 йилгача энг тез кўпайиш мусулмонларда бўлиб, 235 фоизни ташкил қилган. Бу қайси жанг билан бўлди?

8. Ҳозирги кунда Америка, Европа, Россия ва Ҳиндистонда энг тез тарқалаётган дин Исломдир. Қайси қилич кучи бундай тараққиётга ундамоқда?!

9. Исломни янги қабул қилган Муҳаммад Асаднинг «Islam at the cross roads» (Ислом йўллар кесишмасида) китобида: «Тарих собит қиладики, исломнинг қилич кучи билан тарқалиши мусулмонлар ҳақидаги асоссиз гапдир», — дейилади.

10. Адам Питерсон айтадики: «Атом бомбаси араблар қўлига тушишидан қўрқаётган сиёсатчилар шунини тушунишмаяптики, Ислом бомбаси аллақачон тушиб бўлган. У Ислом пайғамбари Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам туғилган куни тушгандир».

Ўз юрти ва дини ҳимояси учун қилинган жангларнинг мақсадларидан бири даъват йўлидаги тиканларни тозалашдан иборат бўлган. Чунки куфрий ҳукуматлар Ислом тарқалишини, одамлар уни қабул қилишини хоҳлашмайди. Шунинг учун Ислом нотўғри даъватларнинг олдини олади. Ҳақ ва ҳақиқат йўлидаги урушлар ёвуз ижтимоий тузумларни синдириб, нурли даъват йўлини очиб беради.

Бир қўли гангрена (қорасон) бўлган бемор киши шифокор олдига борса, доктор текшириб, уни шундай касалликка чалинганини аниқлагач, зудлик билан қўлни кесишга буюради. Кесилмаса, бошқа

аъзоларга ҳам ўтиб, инсон ҳалок бўлади. Бемор тирик қолиш учун операцияга рози бўлади. Доктор ҳам агар ачиниб, қўлни кесмаса, беморнинг ўлимига сабаб бўлади. Шунинг учун у дарҳол ишга киришиб, киши ҳаётини сақлаб қолади. Бемор меҳрибон доктордан миннатдор бўлиб, уни яхши кўради.

Бу танбеҳ азалдан жамият тарихида ҳам амалий исботини топиб келган. Бемор — бу жамиятдир. Гангрена бўлган аъзо — Исломни маҳв этишга шайланган кучлардир. Меҳрибон шифокор Исломни, миллатини ҳимоя қилган курашчилар тимсолидир. Агар улар бирлашиб, Ислом душманларини дарҳол йўқ қилмасалар, куфр ва фаҳш марази ижтимоий тананинг бошқа аъзоларига тарқалиб, бутун жамият ҳалок бўлади. Ҳақиқат учун курашувчилар жамиятни қутқарганлиги учун уларга раҳмат айтиб, яхши кўришлари керак.

Ҳар бир инсон ислом фитратида туғилади, яъни Ҳақни таниб, қабул қилиш истеъдодига эга бўлади. Агар ўз ҳолига қўйилса, у албатта Ҳақни топади. Лекин у туғилган куниданоқ жоҳил ота-она, қўни-қўшни, дўстлар, жоҳилият урф-одатлари, куфрий қонун ва низомлар каби фитратни тўсувчилар жамиятида ўсишини тасаввур қилайлик. Табиийки, улар инсоннинг фитрий истеъдодини ўтмаслаштириб, йўқотишга ҳаракат қилишади. Улар инсоннинг фитрати ва ақлини ҳақдан тўсувчи занжирлардир. Дин ва ватан йўлидаги ҳар қандай уруш зулм занжирларини кесувчи қиличдир. У ўша занжирларни кесиб, ақлни озод этади ва фитратни ташқи таъсир қилувчилардан холи қилади. Натижада, инсонлар соғлом ақли ва аслий фитрати билан ҳақ ҳамда ботил ҳақида ўйлаб кўриш имконига эга бўлишади.

4. Ҳар қайси ҳукумат ва давлат ўзини ҳимоя қилиш, ҳудудини кенгайтириш каби маълум мақсадлар учун уруш қилиб келган. Уруш сиёсий услублардан

бири экан. Ислом дини ҳам мусулмонларни дини, юрти ва бола-чақасини ҳимоя қилишга буюради.

5. Тарихда ўтган баъзи зўравон давлат ва зулмкор низом соҳиблари ҳудудларини кенгайтириш, гегемонликка эришиш, ўз миллат ё қавмини ўзгалардан устун қўйиш, бошқаларнинг бойликларини талон-торож қилиш, фаҳш ва фасодни дунёга ёйиш каби ифлос мақсадлар билан уруш қилиб, миллионлаб одамларнинг қонини тўкканлар. Шундай шароитда Ислом буюрган ғазотдан мақсад эса ҳақни, Аллоҳнинг қонунини ҳимоя этиш, даъват йўлидаги тўсиқларни кетказиш, заиф бечораларга ёрдам бериш, ўз ҳудудларини мудофаа қилиш ва керакли пайтда дин ва Ватан учун жонини қурбон беришдан иборат бўлган.

Ҳозирги кунда ҳам айрим мамлакатлар олиб бораётган урушларнинг баъзиси моддий-сиёсий манфаатга асослангандир. Шундай бир вазиятда мусулмонлар огоҳ бўлиши ва керакли пайтда юрти ва динини ҳимоя қилиши керак. Йўқса, ғайридинлар қўлида хор ва асир бўлиб қолишлари ҳеч гап эмас.

49. Савол: Ражм (тошбўрон қилиш) ғайридинларга жуда қаттиқ жазодек кўринади. Бу жазонинг қандай ҳикматлари бор?

Жавоб: Ҳозирги пайтда ғарб ва бошқа давлатларда зинокорлик, баччабозлик ва бир жинсдаги кишиларнинг никоҳланиши авж олган. Тез-тез номусга тегишлар содир бўлмоқда. 1998 йил октябрда «Times of India» ва бошқа газеталарда Ҳиндистон вазирининг баёноти эълон қилинди. Унда «Бировнинг номусига тажовуз қилиш жиноятига ўлим жазоси берилиши керак», дейилди.

Ислом қонунларига эътироз қилганлардан «Сени хотининг ё онангга биров жинсий тажовуз қилса ва жазо бериш сенинг қўлингда бўлса,

қандай жазо берардинг?» — деб сўрасак: «Ўлим жазоси берардим», — дейишади. Баъзилари: «Ўзим уриб ўлдиарардим», — деб жавоб беради. Ислом ҳам ўлдиришга буюради.

Зинокор қатл этилса, унинг ўзига шахсий (кичик) зарар бўлади. Ўлдирилмаса, бутун жамиятга ижтимоий (катта) зарар етади. Одамларда бу жиноятни қилиш жасорати пайдо бўлиб, зино кўпаяди, натижада иффат-номус, наслу насаб йўқолади. Оилалар бузилиб, ижтимоий ҳаёт издан чиқади. Социология, жамиятшунослик қоидаларига кўра, катта зарар билан кичик зарардан бирини қўллашга мажбур бўлинганда, катта зарардан қутулиш учун кичик зарар танланади.

50. Савол: Ислом зинонинг олдини олиш учун нималарга эътибор беради?

Жавоб: 1. Ислом инсонларни ёшлиқдан тарбиялаб боради. Ислом ақидаси билан тарбияланган одам коинотни яратган бир Қодир Зот борлигига, барча нарсаларни кўриб, эшитиб турганига чин қалбдан ишонади. Мусулмонларни жиноятдан икки нарса тўхтатиб туради: Худога ишонч ва тинчликни сақлаш (яъни, ҳуқуқ-тартибот) ходимлари. Куфрий низомларда бўлса, инсонларни жиноятдан фақатгина бир куч – милиция тўсиб туради. Агар улар кўрмаса, жиноятга бемалол қўл урадилар. Лекин мусулмон ҳеч ким кўрмаган жойда ҳам Аллоҳдан қўрқиб, номақбул ишни ўзига эп билмайди.

Пайғамбаримиз ва саҳобалар даврида 10 йилдан зиёд даврда бор-йўғи 2 марта ражм ижро этилган. Бу ҳам бўлса, жиноятчиларнинг ўзлари тавба қилган ҳолда келиб, гуноҳларига иқрор бўлишган ва жазо қўллашни талаб этишганда. Улардан бири Моиз деган саҳоба, иккинчиси ғомидлик аёл бўлган.

2. Ислом тарбиядан ташқари аҳком ва қонунларни таълим беради. Ҳар бир киши уйланган

ҳолда қилинган зинонинг жазоси ўлим эканини билади.

3. Исломий таълимотлар ёш уйланишга тарғиб қилади. Балоғатга етиб, эҳтиёж сезилиши билан имкон қадар оила қуришга буюради. Уйланиш осон бўлиши учун маҳр ва тўй харажатларини кам қилишни амр этади.

4. Агар иқтисодий етишмовчилик билан уйланишнинг имкони бўлмаса, байтулмол (давлат бюджети)дан уйлантирилади. Етимлар ва қаровсизларни уйлантиришга алоҳида аҳамият берилади.

5. Ислом эркакнинг фитрий «кўп аёлни яхши кўра олиш хусусияти»ни ҳамда айрим сабабларни эътиборга олиб, кўп хотинликка ижозат беради. Аммо адолат қила олмаса, имкони бўлмаса, эр учун битта хотин кифоя эканини алоҳида таъкидлайди. Бундан тўғри хулоса чиқариш керак. Куфрий низомларда эса бу тақиқланган. Шунинг учун хотини бўлишига қарамай, ўйнаш орттиришади. Статистик маълумотларга кўра, Россияда уйланган кишиларнинг 70 фоизи яширин ўйнаш тутати.

6. Шунча имконларга, никоҳида хотини бўлишига қарамай, зинога қўл урса, маълум бўладик, у жамиятга зарарли шахс экан. Чораси кўрилмаса, бу иллат жамиятнинг бошқа аъзоларига ҳам ўтиб кетиши мумкин. Шунинг учун жазолашдан бошқа чора қолмайди.

7. Исломда гувоҳларга бу жиноятни яшириш тавсия қилинади. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам айтдиларки: «Ким мусулмонни (гуноҳини) яширса, қиёматда Аллоҳ унинг (гуноҳини) яширади» (*Имом Абу Довуд ривояти*).

8. Қозиларга ҳудудлар (қўл кесиш, ражм, дарра уриш каби жазолар)дан иложи борица сақланишга буюрилади. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам дедилар: «Мусулмонларда қўлингиздан келганча

ҳудудлар(жазолар)ни тарк қилинглар» (Имом Термизий ривояти).

9. Шариатда бу жазонинг ижро қилиниши учун жуда кўп шартлар қўйилган. Зино жинояти икки хил собит бўлади: иқрор (эътироф) билан ё гувоҳлар билан.

Иқрор билан собит бўлиши учун қуйидагилар шарт қилинади:

Қози зинокорни уч марта иқрор бўлган ишидан қайтаради.

1. Иқрор қилувчи оқил ва болиғ бўлиши керак.

2. Агар тўртинчи марта гуноҳига иқрор бўлса, қози ундан қуйидаги саволларни сўрайди:

— Зино нимадир?

— Қандай қилдинг?

— Қаерда қилдинг?

— Қачон қилдинг?

— Ким билан қилдинг?

Булардан биронтасига номувофиқ жавоб берса, ражм тарк қилинади. Масалан, агар у (аёлнинг) фаржидан бошқа жойига яқинлашган бўлса, дорул ҳарбда зино қилган бўлса, илгари зино қилган бўлса, ўғлининг чўрисига яқинлашган бўлса, жазо ижро этилмайди.

3. Жазо ижро қилинишидан илгари ё ижро пайтида иқроридан қайтса, жазо тўхтатилиб, айбланувчи озод қилинади.

4. Жиноятчини иқроридан қайтишга даъват қилиш қозига мустаҳабдир. У жиноятчига «Эҳтимол, фақат тегиб қўйгандирсан» ёки «фақат ўпгандирсан» ёхуд «хотининг билан қилгандирсан», деб қайтаришга ҳаракат қилади.

5. Жазо ижроси учун жиноятчи муҳсан ҳолда зино қилган бўлиши шарт. Муҳсан бўлиши учун қуйидаги сифатларга эга бўлиш керак:

а) ҳур;

б) оқил;

- в) балоғатга етган;
- г) мусулмон;
- д) дуруст никоҳ билан уйланган;
- е) муҳсанлик ҳолида аёли билан жинсий алоқа қилган бўлиши.

Киши муҳсан ҳисобланиши учун хотинида ҳам шу сифатлар топилиши керак. Биронтаси топилмаса, муҳсан ҳисобланмай, ражм тарк қилинади.

Зино гувоҳлар билан собит бўлиши учун қуйидагилар шарт қилинади:

1. Гувоҳлар тўртта бўлиши керак.
2. Уларнинг ҳаммаси эркак бўлиши лозим.
3. Қози гувоҳлардан қуйидаги саволларни сўрайди:

- Зино нимадир?
- Қандай қилди?
- Қаерда қилди?
- Қачон қилди?
- Ким билан қилди?

Булардан биронтасига номувофиқ жавоб берса, ражм тарк қилинади. Масалан, агар у фарждан бошқа жойга яқинлашган бўлса, дорул ҳарбда зино қилган бўлса, илгари зино қилган бўлса, ўғлининг чўриси билан зино қилган бўлса, жазо ижро этилмайди.

4. Гувоҳлар жиноятни сурмадондаги қаламдек равшан кўришлари керак.

5. Гувоҳлар одил бўлиши лозим. Уларнинг адолати ошкор ва махфий собит бўлиши керак. Махфий собит бўлиш қуйидагичадир: қози гувоҳнинг маҳалласига хат ёзиб, унинг диёнати ва адолати ҳақида суриштиради. Одил бўлиш учун катта гуноҳлардан мутлақо сақланиш ва кичик гуноҳларда давом этмаслик зарур.

6. Зинокор муҳсан бўлиши керак. Муҳсан бўлишнинг шартлари юқорида зикр қилинди.

51. Савол: Исломда ўғрининг қўлини кесиш буюрилади. Бу жазонинг қандай ҳикматлари бор?

Жавоб: 1. Америка, Европа, Россия каби ривожланган давлатларда тез-тез ўғриликлар содир бўлаётгани ҳақида оммавий ахборот воситалари хабар бериб туради. Агар у ерларда Ислом қонунлари жорий бўлса, яъни закотлар адо қилинса, ўғриларга жазо берилса, қўли кесилса, бу жиноят ўз-ўзидан йўқолар эди.

2. Фараз қилинг, агар сиз бир уй сотиб олиш учун 40 йилдан буён эртаю кеч ишлаб пул тўпладингиз. Етмаган маблағни бировдан қарз олиб, уйга тўлашга тайёрлаб қўйдингиз. Кутилмаганда ўғри шу пулларингизнинг ҳаммасини ўғирлаб кетди. Шу пайтда ўзингизни қандай ҳис қиласиз? Қўлингизга тушса, унга қандай жазо берардингиз? Уни ҳатто ўлдиришга ҳам тайёр бўлардингиз, тўғрими?! Лекин Ислом ўлдиришга ижозат бермайди, фақат қўлини кесишни буюради.

3. Қўл кесилса, ўғрининг ўзига зарар, яъни шахсий (кичик) зарар бўлади. Кесилмаса, бутун жамиятга зарар, яъни ижтимоий (катта) зарар бўлади. Одамларда бу жиноятга жасорат пайдо бўлиб, ўғри кўпаяди, натижада одамларнинг моли, жони, хотиржамлигига путур етади. Социология, жамиятшунослик қоидаларига кўра, катта зарар билан кичик зарардан бирини танлаш эҳтиёжи туғилганда, каттасидан сақланиш учун кичиги танланади.

4. Ислом ўғриларга чора кўрадиган бўлса, дарҳол ҳар бир ўғрининг қўлини кесиб ташлашга буюрмайди. Аввал ҳақиқатни юзага чиқаради.

а) Ислом аввал инсонларни тарбиялайди. Ислом ақидаси билан тарбия топган одам ўғрилиқни катта гуноҳ деб билади, ҳеч ким кўрмаган жойда ҳам Аллоҳдан қўрқиб, бундай ишга қўл урмайди. Абу Бакрнинг хилофати даврида бутун Ислом оламида бир йил мобайнида маҳкамага бирон

масала кўтарилмаган. Ҳозир исталган мамлакатда жиноят бўлмаган кунни тасаввур қилиш қийин.

б) Ислом одамларга тарбия билан бирга аҳком ва қонунлар таълимини ҳам беради. Ҳар бир киши ўғрилиқнинг жазоси қўл кесиш эканини билади.

в) Ислом фақир ва мискинларга моддий ёрдам беришга буюради.

д) Шунча имконларга қарамай, агар бир киши ўғрилиқ қилса, маълум бўладики, у жамиятга зарарли шахс экан. Чораси кўрилмаса, бу иллат жамиятнинг бошқа аъзоларига ҳам ўтиб кетиши мумкин. Шунинг учун жазолашдан бошқа чора қолмайди.

5. Қўл кесилиши учун Ислом қонунчилигида кўп шартлар қўйилган. Масалан:

а) ўғрининг оқил бўлиши;

б) балоғатга етган бўлиши;

в) ўғирланган нарсанинг 10 дирҳамдан кам бўлмаслиги;

г) қўриқладан диган жойдан ўғирланган бўлиши;

д) ўғирланган нарсанинг тез бузилмайдиган бўлиши, масалан, сут, гўшт, мева кабилар ўғирланса, қўл кесилмайди;

е) икки кишининг гувоҳлиги;

ё) гувоҳларнинг одил, яъни катта гуноҳлардан умуман сақланадиган ва кичик гуноҳларни давомли қилмайдиган бўлиши.

Бу зикр қилинганлардан маълумки, шариат амрлари инсонлар ва жамият учун фақат фойда келтиради.

52. Савол: Қўл кесишнинг шартларидан бири ўғирланган мол 10 дирҳамдан кам бўлмаслигидир. Бошқа исломий қонунларда эса, бир кишининг қўлини кесиб юборса, 5000 дирҳам товон тўланади, дейилган. Буни қандай тushунмоқ керак?

Жавоб: Инсонга асосий тирикчилик қуроли қилиб берилган 5000 дирҳамлик қўл Аллоҳга исён қилиб, кимларнидир зор қақшатиб ўғрилиқ қилгач, унинг қиймати 10 дирҳамга тушиб қолади.

53. Савол: *Ислом етимларга қандай муносабатда бўлади?*

Жавоб: Ислом етимларни боқиб олишдан ман қилмайди, аксинча, тарғиб қилади. Фақатгина уларнинг аслий насабини сақлаб қолишга буюради. Чунки насабини йўқ қилиб юбориш кейинчалик баъзи муаммоларга олиб келади:

1. Насабини билмаслик билан бола асл шахсиятини йўқотади.
2. Ҳақиқий фарзандлар ҳақи поймол бўлади.
3. Балоғатга етгач, ҳақиқий фарзандлар билан унинг ўртасида номаҳрамлик юзага келади.
4. Мерос тақсимида Қуръонга хилофлик келиб чиқади.

ИСЛОМДА АЁЛ

54. Савол: *«Ислом аёлларга ҳуқуқ бермайди, уларга иккинчи даражали инсонлар сифатида муомала қилади», деган гап тўғрими?*

Жавоб: 1. Бу гап Исломий таълимотлардан ва мусулмонлар ҳаётидан беҳабар, Ислом душманларининг китобларидан маълумот олган кишилар гапидир.

2. Ислом аёл у ёқда турсин, ҳайвонларнинг ҳақларини ҳам ҳимоя қилади. Уларни бесабаб азоблаш, тоқатидан ташқари ишларни қилдириш сабабли охиратда жазо берилади. Исломда ҳайвонга зулм қилиш ҳам ман қилинган.

Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам ансорлардан бирининг боғига келди. У ерда бир туя бор эди. У набий соллаллоҳу алайҳи васалламни кўриб

ингради ва кўзларидан ёш тўкди. Пайғамбаримиз туяга яқинлашиб, унинг ўркачи ва қулоқ орқасини силади. Туя тинчланди. Кейин: «Туя кимники?» – деб сўради. Ансордан бир йигит: «Меники», – деди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Аллоҳ сенга омонат қилиб берган бу туя борасида Аллоҳдан қўрқмайсанми? Бу туя оч қолдирганингни ва жуда чарчатганингни менга шикоят қилди», – деди («Риёзус-солиҳин»дан).

3. Ислонинг аёлга берган ҳуқуқларини билишдан аввал Ислон келишидан олдин дунёдаги аёлларнинг мавқеи ҳамда ғарбдаги аёлнинг 150–200 йил олдинги ҳолатини билиб олиш лозим. Ислон келишигача аёлга деярли бутун қавм ва миллатларда энг паст бир махлуқ каби қаралар, у залил ва ҳақир бир асир ҳолатида эди.

Аввалги ҳинд ҳуқуқида аёлнинг никоҳ, мерос ва бошқа кўп ҳуқуқлари йўқ эди. «Аёл мурдор мойилли, мизожи заиф ва ёмон ахлоқли», деган эътиқод ҳукмрон эди. Буддизмнинг асосчиси Будда аввал аёлларни динига умуман қабул қилмаган.

Исроил ҳуқуқига кўра, қизлар ҳатто оталарининг уйида хизматчи каби яшар, отаси уни сотиши ҳам мумкин эди. Қизлар бошқа бирон ворис бўлмасагина мерос олишга ҳақли эдилар.

Эронда Сосонийлар даврида кишининг ўз синглиси, қизига уйланишига рухсат берилган эди. Ҳатто бунга ташвиқ қилинарди. Опа–сингиллик ва оналик ришталарининг бирон эътибори йўқ эди. Европада аёлнинг ва эркакнинг ўз жинсдошига қонун йўли билан уйланишига рухсат берилиши, диёнатли ва виждонли ҳар бир инсонни ларзага солади. Америкада баъзи аёллар итга ҳам турмушга чиқмоқда ва бунини ошкора намоиш қилишмоқда.

Қадимги Юнон ва Румда аёллар шахсият ва ҳуқуққа эга эмасди. Файласуф Афлотун фикрига кўра, аёл мушгтарак мол каби қўлдан–қўлга ўтиши керак.

Хитойда аёл инсон ҳисобланмасди, ҳатто унга исм ҳам қўйилмасди.

Англияда милодий V асрдан XI асргача эр хотинини сотиши мумкин эди. Биринчи гуноҳ қилинишига ва инсониятнинг ҳалокатига сабабчи Ҳавво онамиз деб ишонган насронийлар аёлга доим «шайтон» назари билан қарашарди. Аёл мурдор махлуқ ҳисобланиб, Инжилни қўлига ололмас эди. Бу ҳукм қирол Генри VIII (1509–1547) даврида парламент қарори билан тўхтатилди. Шу қарорга кўра аёлларга Инжил ўқишга рухсат берилди.

Европада XIX асргача аёлнинг руҳи борми-йўқми, деган баҳслар бўлиб турар эди. Рум ва Юнонда баъзи аёллар айрим хусусиятлар ва имтиёзларга эга бўлган эсалар-да, бу фақат пойтахт ва муайян шахслар доираси билан чекланган эди. Хулоса, Европада аёлларнинг бундай тубан даражадаги ҳолати саноат инқилобигача давом этди. Бу инқилоб сабабли хотинлар ва болалар ҳам ишлай бошлашди. Оилавий ришталар заифлашиб, ҳаёт низоми бузилди.

Биринчи жаҳон урушида Европа ва Америка ёшларидан 10 миллионга яқини ҳалок бўлди. Аёл бола-чақасини боқиш учун ишлашга мажбур эди. Эркакка нисбатан уларга маош кам тўланарди. Бу қийин ҳолатдан фойдаланиб, сармоядорлар ўзларининг ифлос ҳою ҳавасларини қондиришга ҳаракат қилардилар. Уларни тўхтатувчи бирон моне йўқ эди. Аёл бутун кучини, номусини қурбон қилишига қарамай, эркак билан тенг маош олиш ҳуқуқига эришолмади. Лекин шу мақсадга етишга жиддий ҳаракат қила бошлади. Мажлислар, чиқишлар ташкил қилиб, мақолалар ёзди. Кейин сиёсий ҳуқуққа эга бўлишга ҳаракат қилди. Аввал сайлов ҳуқуқини, кейин вакил қилиш ҳуқуқини талаб этди. Бу Европада аёлнинг ўз ҳуқуқи учун мужодаласи тарихидир.

Комунист давлатларда ҳолат бундан ҳам ёмонроқ эди. Яратилишдан нозик бўлган аёллар эртаю кеч завод, фабрика ва далаларда ишлашарди. Эр бир заводда, хотин бошқа заводда, бола эса умумий тарбия уйларида. Учаласининг жам бўлиши бир муаммо. Эр уйга келса, хотин йўқ, хотин келса, эр йўқ. Ошхона умумий, хожатхона умумий. Шахсий мулк йўқ. Ҳаётдан мақсад ҳам йўқ. Қул ҳаёти. Роботдан фарқи қолмаган аёл қайси бахтдан гапирсин?! Аёлни ишлатишдан мақсад нима? Уйми, молу мулкми? Булар коммунизмда мавжуд эмас-ку. Ҳамма нарса муштарақ.

4. Ислом келишидан олдинги ҳолатни ҳам, ҳозирги ХХІ аср жоҳилиятини ҳам тасаввур қилгач, энди Исломнинг аёлга берган ҳақларидан гапирсак бўлади.

Аёлларни асрлар бўйи қийнаб, эзиб келаётган золим қўлларни Ислом ҳавода ушлаб қолди. Бутун мазлумлар билан бирга бу тутқунларни ҳам қутқарди. Ислом аёлнинг асрлар давомида қийналган нозик баданини «иффат тимсоли» дея ипакларга ўради. Эркакларнинг қўлларида олтин, жавҳарларни олиб, аёлларга тақди. Золим қўллар тортган сочларини авайлаб, рўмолга ўради. Кейин эркакларга:

وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ

«Аёлларга яхши муомала қилинглар» (Нисо, 19), — деб буюрди. Бу инқилобни келтирган Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам: «Сизларнинг энг яхшиларингиз аёлига энг яхши бўлганингиздир», — дея мурожаат қилди (*Имом Термизийдан*). Чеккан изтиробларининг, тўккан кўз ёшларининг мукофотини «Жаннат оналар оёғи остидадир» («Файзул-қодир»дан) ҳадиси билан олган аёл бахту саодатни Исломда топди. Пайғамбаримиздан сўрашди:

— Кимга яхшилик қилай?
 — Онангга, — деб жавоб берди.
 — Кейин кимга?
 — Онангга.
 — Кейин кимга?
 — Яна онангга.
 — Кейин кимга?
 — Отангга, — деди Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам.

Ислом аёлни тубан ҳаётдан қутқаргач, унга қу-
 йидаги моддий ва маънавий имконларни берди:

а) аёлнинг инсонлигидан шубҳаланган, уни шай-
 тон ё ҳайвон деб ўйлаган баъзи қавмларга ҳақи-
 қатни қуйидагича етказди:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى

**«Эй инсонлар, дарҳақиқат биз сизларни бир
 эркак (Одам) ва бир аёл (Ҳавво)дан яратдик»**
(Ҳужурот, 13).

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ
 وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا
 رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً

**«Эй инсонлар, сизларни бир жондан (Одамдан)
 яратган ва ундан жуфтини (Ҳаввони) вужудга
 келтирган ҳамда у икковидан кўп эркак ва
 аёлларни тарқатган Парвардигорингиздан қўр-
 қингиз!»** *(Нисо, 1).*

б) буддизм ўз қавмига аёлларни қабул қилиш
 тараддудини узоққа чўзар экан, Европа аёлларни
 Инжилни ушлашдан ман этар экан, Ислом кўп
 ўтмай, «Мусулмон эркаклар ва мусулмон аёллар»
 каби иборалар билан диний эътибордан иккисини

тенг деб эълон қилди. Исломни биринчи қабул қилган одам ҳам аёл (Хадича онамиз) эди;

в) эски ҳуқуқий тизимларнинг кўпчилигида аёл мерос олишга ҳақли эмасди. Ҳаммураби ҳамда Браҳма қонунлари, Эски Исроил ҳуқуқида, Исломдан аввалги араб қавмларининг тартиб-қоидаларида шундай эди. Ислом аёлларга яна ёрдам берди.

وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ
مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا

«Аёллар учун ҳам ота-оналари ва қариндош-уруғлари қолдириб кетган нарсадан — меросдан улуш бордир. Бу улушлар озми-кўплигидан (қатъи назар) фарз қилинган ҳақлардандир» (Нисо, 7).

Ислом аёлга мулк ҳақи билан бирга тижорат ва тасарруф ҳақини ҳам ато этди:

وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ

«Аёллар учун ҳам қилган меҳнатларидан насиба бордир» (Нисо, 32).

Бу билан аёл мол-мулкка эгалик, ижара, вақф, ҳиба, олди-сотди каби соҳаларда ҳақларга эга бўлди. Бу муомалотлардан келадиган маблағ-фойдада эркак билан аёлнинг ҳеч фарқи йўқ.

Америкада аёлга мулк ва тасарруф ҳақлари XX асрда берилди. Францияда аёл киши эрининг изнисиз мулкни ишлатиш ҳақига эга эмас эди.

55. Савол: Ислом аёлни тўрт девор орасига зиндонбанд қилганми?

Жавоб: 1. Эркак ва аёл қайси мақсад ва вазифага мувофиқ қилиб яратилган? Шу масала англашилса, эркак ва аёлнинг тенглик масалалари ҳам осон тушунилади.

Гайридинлар аёл эркак билан тенг, ёнма-ён туриб ишлаши керак, деган фикрни бутун дунёга тарқатдилар. Лекин улар шу нарсага аҳамият бермайдиларки, биринчидан, эркак ва аёлнинг бир хил оғир иш қилиши имконсиз, иккинчидан, улар бир хил вазифа учун яратилган бўлишса, нега жисми, табиати ва истеъдоди жиҳатидан фарқ қилишади? Орасидаги тафовут равшан кўриниб турган ҳақиқат-ку! Янги маданиятлар бу фарқни йўқ қилишга ҳаракат қиляпти. Аёл эркак каби кийинса ҳам, сочларини эркакка ўхшатса ҳам, барибир баданий қувват ва ақлий истеъдод фарқли эканини ҳеч ким инкор қилолмайди.

Инсон ҳаёти 2 қисмдир:

1. Уй ичи ҳаёти.
2. Уй ташқарисидаги ҳаёт.

Бу икки жабҳа тўғри идора қилинса, инсон бардавом ва осуда ҳаёт кечиради. Агар биронтасида камчилик бўлса, эр-хотин орасида ҳамжиҳатлик йўқолади.

Аллоҳ таоло бу икки қисмни эр-хотин ўртасида жуда гўзал ва мувофиқ тарзда тақсим қилди. Эркак уйдан ташқаридаги ишларга масъул. Касбу кор, сиёсий ва ижтимоий фаолиятлар унинг зиммасида. Уй ичидаги ишларни эса аёлга топширди.

Пайғамбаримиз даврида эр-хотин ўртасида иш шундай тақсим қилинган эди. Эркак киши уй ташқарисидаги ишларни қиларди. Аёл эса уй ичидаги ишлар бошида: ҳовлига сув сепиб супурар, қўл тегирмонида буғдой янчиб, ун қилар, тикиш-бичиш билан шуғулланар, сув олиб келар, овқат пиширар, фарзанд тарбияси билан машғул бўлар эди.

2. Олдин Европада ҳам шундай ҳаёт тарзи бўлган. Кейинчалик жамият диндан узоқлашиб, бузилгач, аёл-эркак қўшилиб ишлаш фикри ёйилди. Куфрий ҳукуматлар бу фикрни безаб, «Аёлларни

озод қилиш», «Аёл ҳуқуқларини ҳимоя қилиш» шиорларини тарқатишди. Аёллар шу пайтгача зиндонда яшаб келганига ва энди озодликка чиқиш пайти етганига ишонтирдилар. «Зиндондан чиқинглар! Эркаклар билан ёнма-ён туриб, ҳар бир ишга ҳиссангизни қўшинглар. Сизлар ҳам сиёсат ва ҳукуматда иштирок этинглар. Сизларни баланд мартабалар, мансаблар кутмоқда», деб улар қалбига қутқу солдилар. Бу шиорларга ишонган бечора аёл ташқарига чиқди.

Ғарб тижорат моли яхши кетиши учун аёллардан сотувчи сифатида, манекен ўрнида фойдаланди. Хулоса: шу ҳийла билан аёлнинг ҳар бир аъзосини бозорларга тайин қилиб қўйдилар. Ҳаёсизлик авж олди.

Олдин Ислом, диёнат, фитрат, ҳаё аёлнинг бошига иззат тожини кийдирган бўлса, энди бу эътиқоддан йироқ жойларда у тижорий мол, реклама олати, эркакларнинг шаҳватини қондириш воситасига айланиб қолди.

Аёллар озодлиги ғояси тарқатилганидан буён бутун дунёда қанча аёл давлат раҳбари, ҳоким бўлди? Бу кўрсаткич жуда арзимас камчиликни ташкил қилади. Ҳийла ишлатиб, бир-икки аёлга баланд мансаблар беришди. Эвазига миллионлаб аёлларни кўчаларга, бозорларга чиқариб, тижорат ва бизнес матоҳига айлантирдилар. Шунинг учун ҳозир Ғарбда аёлларни ишга олишда аксар ишхоналарда қуйидагиларни шарт қилиб қўядилар:

1. Чиройли бўлиши керак.
2. Хушмуомала бўлиши лозим.
3. 35 дан ёшроқ бўлсин.

Европа, Америка ва бошқа ривожланган давлатларга қарасак, ресторан, меҳмонхоналарда тозалик ишлари, дўконларда сотувчилик юмушларининг аксарини аёллар қилади. Кўп ҳолларда бирон бошлиққа котиба бўлиб ёки меҳмонхона,

аэропорт, банк каби идораларда нисбатан паст вазифаларда ишлайдилар. Аммо улар орасида бир жинсли кишилар никоҳи, фаҳш ишлар ҳам илдиз отаётганидан кўз юмиб бўлмайди...

3. Фарб ўз фалсафасини одамларга чиройли қилиб кўрсатди. Гўё аёл ўз уйида эри, ота-онаси, ака-ука, опа-синглиси, фарзандларига қараб, хизматини қилса, бу унинг учун зиндон ва хорлик эмиш. Лекин оғир амалларни бажариб эзилса, фаҳш ишларга жалб қилинса, корхоналарда юқори амалдорларнинг таъна-дашномларини тортса, оқибатда соғлиғидан айрилса ва фарзандига меҳр беришдан узоқлаштирилса ҳам, бу барибир озодлик ва эркинлик экан. Бундай озодликнинг фойдасидан зарари кўпроқ эмасми?!

4. Аёл ҳар куни тўлиқ кун ишлаб ҳам уй-рўзғор ташвишларидан қутулгани йўқ. Уй ишларининг ҳаммаси аввалгидек унинг зиммасида. Европа, Америка, собиқ СССР давлатларида аксар аёллар саккиз соатлик оғир ишдан сўнг уйга келиб, овқат пиширишади, идиш-товоқларни, кирларни ювишади, уйни йиғиштириб-тозалашади, бозор қилишади. Бу ишлар аёлга осон эмас.

5. Улар аёлларни озодликка даъват қилар эканлар: «Давлатни ривожлантиришни хоҳлар эканмиз, жамиятимизнинг ярмини уйларда сақлай олмаймиз!», – дедилар. Бу уларнинг навбатдаги ёлғони эди. Чунки ишсизлик сабабли баъзи давлатларда миллионлаб эркаклар уйда ўтиради. Айрим мамлакатларда бу кўрсаткич даражаси шунчалик баландки, бир қоровул ишдан кетса, унинг ўрнига кўз тикиб ўн киши навбатда турган бўлади.

6. Агар аёллар уй вазифаси билан машғул бўлганда эди, жамиятдаги барча муаммолар ўз-ўзидан ечимини топган бўларди. Жумладан, ишсизлик муаммоси ҳам кескинлигини анча йўқотарди. Зеро, аксар иш жойларини аёллар эгаллаган. Жамият, давлат

катта бир механизм бўлиб, унинг ҳар қайси қисми бошқа бўлагига узвий боғлиқдир. Бири ўз жойига қўйилмаса, бутун механизм ишдан тўхтайдди. Ислом эса бу механизмни тўғри ишлата олади. Чунки унинг низоми ноқис башардан эмас, барча нарсани билувчи Аллоҳдандир.

7. Аллоҳ эркакни ҳоқимлик, аёлни маҳкумлик психологияси-онгу руҳияти билан яратди. Уларнинг фитрати, жисмоний кучи, ақлий қуввати ва бошқа барча сифатлари шунга мувофиқдир. Ҳоқим (раҳбар) иложи борида бошқаларга нисбатан кучлироқ, ақллироқ, чидамлироқ бўлиши керак. Эркакда шу сифатларнинг ҳаммаси топилади.

— Эркак буюришга мойил бўлади, аёл киши эса бўйсунушга мойилдир.

— Эркак ақли билан қарор қилади. Аёл эса ҳис-туйғуси билан ҳукм чиқаради.

— Эркак бир ишни шошилмай, ўйлаб қилади, аёл шошқалоқ бўлади.

— Эркак туғма равишда бир вақтда кўп аёлларни яхши кўролади, аёл эса ўзини бир эркакка, оиласига бағишлашга мойил.

Демак, эркак оила раҳбари бўлса, аёл унинг ёрдамчиси ва уй ишларига масъулдир.

8. Ҳар бир киши ўзининг қимматбаҳо нарсасини бошқалардан яширади, бегоналар кўришини, қўлига олишини хоҳламайди. Аёл ҳам мусулмон кишининг энг қимматли нарсаларидандир. Шунинг учун уни ҳаммадан қизғанади. Унга бегона кўзлар тушиши, бегона қўллар тегишини истамайди. Демак, мусулмон киши ўз аёлини қизғанса, авайласа, асло камситиши ва паст кўришидан эмас, балки муҳаббати ва эҳтироми сабаблидир.

9. Аёл ҳам болаларига эркак каби муомала қилса, она-бола ўртасидаги алоқа заифлашади. Бола асосий тарбияни боғча ва мактабларда олса-да, унинг учун оила муҳитидаги ғамхўрлик умумий тарбия

муассасаларидагидан яхшироқдир. Гўдак тарбияси она қучоғидан бошланади. У энг муҳим тарбиявий омил – она меҳри ва муҳаббати билан улғаяди. Шундай ҳис-туйғулар болада ҳам ҳосил бўла боради. Агар бола тарбиясини фақат боғча ёки мактабларга топшириб қўйиб, она тарбиясини унутсак, бунинг оқибатида жамиятда шафқатсиз, меҳру муҳаббатсиз инсонлар етишиб чиқиб, дунё зулму ситамга тўлади.

10. Аёл ҳам эркак каби ташқарига чиқиб ишласа, сафарма-сафар юриб, болалар ўз ҳолича ўсса, эр-хотин ўртасидаги алоқа заифлашади. Аёл ўз иши билан, эр ўз иши билан овора бўлиб қоларкан, орада ўзаро муносабат ва муҳаббат камаяди. Киноларда кўрганимиз каби улар фақат баъзи-баъзидагина қисқа муддат дийдорлашади-лар. Бири ишдан келса, иккинчиси ухлаб қолган, униси келса, буниси ухлаётган бўлади. Шунинг учун зино ва ажралишлар ниҳоятда кўпайган. Бу ҳақиқатларни ғайридинларнинг ўзлари эътироф қилмоқда.

Собиқ СССР президенти Михаил Горбачев «Перестройка» (Қайта қуриш) деган китобининг «Аёллар мавқеи» деган бўлимида мана буларни зикр қилган: «Ғарбда аёлларни ташқари чиқаришди. Аёлларни чиқаришдан ҳосил бўлган ижтимоий зарарлар иқтисодий фойдадан кўпроқ бўлди. Шунинг учун мен ўз давлатимда «Қайта қуриш» ўтказиб, бу аёлларни уйга қайтаришни мақсад қилдим. Агар бундай қилмасак, нафақат оила низоми, балки бутун миллат қўлдан кетиши мумкин. Барча бу фасодларга сабаб биз аёл нима вазифа учун яратилганини тушуниб етмаганлигимиздандир».

11. Ҳозирги моддий манфаатга асосланган айрим низомлар ҳамма нарсани бойлик билан ўлчаيد. Ҳолбуки, бойликнинг ўзи билангина бахтли бўлиш мумкин эмас.

Бойлик тўплашга ружу қўйиш мисоли: Бир катта

бой мол-дунёсини кўпайтиргандан-кўпайтириб, ўз пуллари, олтин-кумушларини бир омборда сақларди. Омбор жуда мустаҳкам қурилган бўлиб, темир эшиклари ичкаридан ёпилиб қолса, очилмасди. У бойлигини текшириш учун кирганида, эсдан чиқариб, эшикни ёпиб қўйибди. Ичкарида қамалиб қолибди. Қорни очиб, чанқабди. Лекин бирон егулик ва ичгулик йўқ экан. Олтинлари унинг очлигини ва ташналигини кеткизмабди. Ўша ерда қолиб ўлиб кетибди. Маълум бўладики, молу дунёнинг ўзи бахтли бўлиш учун кифоя қилмайди. Башарий низомлар фақат молиявий, иқтисодий томонни ўйлайди, шунинг учун ҳам ноқислиги билан инсониятнинг бахтсизлигига сабаб бўлади.

12. Эркак ва аёлнинг ўзига хос хусусиятлари бор. Бу туғма хусусиятларга зид иш қилиш уларга зарар етказди. Балиқни сувдан чиқариб, қуруқликда яшатиб бўлмайди, булбул ўтирган шохга филни ўтқазиш ақлга сиғмайди. Ҳар жинснинг ўзига хос мавқеи, ўрни бўлади. Ҳамманинг баробарлиги, тенглиги ҳам адолат бўлавермайди. Масалан, бақувват бир одамга ҳам, заиф кишига ҳам 40 килодан юк ортсак, адолат бўладими? Албатта, йўқ. Адолат ҳар бирига муносиб юкни кўтартиришдадир. Эркак билан аёл ҳам шундай. Иккаласига ҳам бир хил вазифа юкланса, адолат меъёри бузилган бўлади.

Ислом биттадан ортиқ хотин олишга рухсат бергани билан улар ўртасида адолат қилишни шарт этиб қўйди, адолат қилолмаса, бир хотин билан кифояланишга буюрди. Қуръонда шундай амр этилади:

فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَى وَثُلَاتٍ

وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً

«Сизлар учун (никоҳи) ҳалол бўлган аёлларга

иккита, учта, тўрттадан уйланаверинглар. Энди агар (улар орасида) **адолат қилолмасликдан қўрқсангиз, бир аёлга** (уйланинг)» (*Нисо*, 3). Адолат, албатта, ейиш-ичиш, макон, либос, кечаси олдида тунашда бўлади. Муҳаббат эса, албатта, мураккаб масала.

Пайғамбаримиз с.а.в айтдиларки: «Ким икки хотини орасида адолат қилмаса, қиёматда бир томони шол бўлган ҳолда келади».

1. Кўп хотинга уйланиш Исломда фарз – мажбурий ибодат эмас. Балки зинодан сақланиш, жамиятни ҳалокатли иллатлардан сақлаш учун бир йўл ва рухсатдир. Фақат қуйидаги ҳолатларда қўшимча хотинга уйланиш зарур бўлади:

- а) табиатан аёлининг жинсий хоҳиши бўлмаса;
- б) хотинлик вазифасига тўсқинлик қиладиган бир касаллик бўлса;
- в) аёл бола туғмайдиган бўлса;
- г) қарилиги сабабли аёл жимога қодир бўлмаса (аёлларнинг жинсий қудрати эркакларга нисбатан 10–20 йил олдин заифлашади);
- д) уруш ва бошқа сабаблар билан эркаклар камайиб кетса.

Иккинчи жаҳон урушидан кейин Германиядаги ҳолат бунга мисол бўлади. Шунчалик эркак камайиб кетган эдики, аёллар чет элдан «эркак импорти» (эркаклар келтирилиши)ни орзу қилиб қолдилар.

Исломдаги кўпхотинлилик моҳиятини тўғри тушунмаган ва унга ҳужум қилган айрим давлатлар юқорида зикр қилинган муаммоларни «эркин муҳаббат», яъни «зинога буюриш» билан ҳал қилмоқчи бўлдилар. Улар зино, фоҳиша тутиш, валади зинолар пайдо бўлишини қонуний никоҳ, қонуний хотин, қонуний фарзанддан афзал билдилар. Натижада, насабсизлар, қаҳри қаттиқлар, тарбиясиз ва золимлар кўпайиб, шахс ва жамиятга кўп зарарлар етказгани илмий асослар

билан кўрсатиб берилган.

2. Масалани тиббий ва физиологик жиҳатдан кўриб чиқадиган бўлсак, Аллоҳнинг буйруғи билан кўпхотинлиликда ҳам ҳикмат борлигидан кўз юмиб бўлмайди. Полигамияни ман қилиш бузғунчилик, фаҳшга олиб келади.

Машҳур адиб Виктор Маркверитте жаҳон урушидан сўнг Францияда рўй берган аҳоли камайишига парламентнинг диққатини жалб қилиб, бундай деган: «18 миллион европалик аёл эрлари ўлганлиги учун бир хотинлилик қонуни-нинг қурбони сифатида бевалик ҳаётининг иқтисодий ва ахлоқий тубанлигига маҳкум бўлмоқда».

Аяндан Гогслеро: «Расмий тадқиқотларга кўра, бу йили Францияда уйланадиган бир эркакка тўрт аёл тўғри келяпти. Шунга кўра, агар полигамия ман қилинса, Франция жиноят кодексининг 340-моддаси ўзгартирилиши керак», – дейди. Киши улардан бирига уйланса, қолган уч нафари эркакларнинг бир кечалик кўнгилхушлигига маҳкум бўлади».

3. Доктор Раволт айтадики: «Инсон ўлимига энг кўп сабаб бўладиган касалликлар касбий ва ирсий хасталиклардир. Кўп хотинга уйланиш ва ёш уйланиш билан бу касалликлар камаяди».

4. Полигамия сабабли аҳоли сони кўпаяди. Бу эса давлатнинг кучли бўлиши, иқтисоднинг ривожланиши ва соғлиқни сақлашни таъминлайди. Виктор Гамбон «*Revve Contemporaine*» (Рэвве Комтемпорейн) нусхаларида айтадики: «Чорак асрдан кейин Франциянинг 40 миллион аҳолиси 25 миллионга тушиб қолиши математик йўллар билан маълум бўлмоқда».

Физиолог олим Чарлз Ричет «Прогрессиф» деган китобида «Франция аҳолиси кундан-кунга камаймоқда. 200 йилдан кейин биронта француз қолмайди». Кўпхотинлилик аҳоли кўпайиши

учун фойдали эканини тушунган бу олимлар уни Франция ҳукуматига расмий қабул қилдиришга ҳаракат қиладилар.

Америкада насронийларнинг мормон деган тоифаси бор. Уларнинг одатида кўп хотинга уйланиш кенг тарқалгани сабабли ўша қавмда фаҳш ва бузғунчилик бошқаларга нисбатан анча кам экан ва ҳар мормон кишига 7 бола тўғри келаркан.

5. Чарлз Ричет ва Бинет Санглет каби машҳур докторлар айтадики: «Кўпхотинлилик аҳоли сонини оширгани каби унинг сифатини ҳам кўтаради. Қайси аёл соғлом ва қодир бўлса, ўшандан насл-фарзанд олинади. Бунинг аёлга ҳам фойдаси бор. Чунки раҳм (бачадон), қанча дам олса, тухум ҳужайралари шунча яхши етишади. Етарлича дам олганидан кейин ҳомиладор бўлса, аёлдан соғлом ва кучли бола туғилади. Шунинг учун полигам (кўп хотинли киши)ларнинг хотинларида аёл касалликлари камроқ учрайди».

6. Руҳий медицинанинг устози Форел айтадики: «Эркак киши яратилишдан кўп хотинлиликка мойилдир. Аёлининг муҳаббати камаймаган ҳолда, ҳар кўрган чиройли аёлни севишга, орзу қилишга эркакнинг руҳий қобиляти бор. Ҳолбуки, аёллар яратилишдан моногам (бир эркакни севувчи) бўлади. Албатта, насабсиз, руҳий хаста аёллар бундан мустасно. Шунинг учун ҳатто фоҳишалардан ҳам баъзан ҳаётида фақат бир эркакни севганлиги эшитилади. Ер юзида қонуний ё ноқонуний кўпхотинлилик ортмоқда. Ҳатто полигамия ман қилинган Шимолий Америкада ҳам кўпхотинли мормонларнинг сони миллиондан ошган.

Айтилганлардан маълум бўладики, Исломнинг хотинлар ҳақидаги ҳукми инсон ва жамият ҳаёти учун фойдали бўлиб, аксар ижтимоий муаммоларга ечим хизматини ўтайди.

56. Савол: Ислом нега кўп эрликка рухсат бер-

майду?

Жавоб: 1. Кўп эрлик гуноҳи кабира (катта гуноҳ) бўлиши билан бирга, табиий физиологик жараёнлар ҳам бу жирканч ишни тақозо қилмайди. Маълумки, эркак ва аёлнинг мойилликларида катта фарқ бор. Эркак бадани эътиборидан қувватлироқ бўлиб, қийинчилик ва мусибатларга бардош қилади, аёл эса заифроқ яратилган. Айниқса, ҳайз вақтларида вужудда кўп ўзгаришлар юз бериб, нерв тизимига салбий таъсир кўрсатади. Америкада қилинган тадқиқотларга кўра, аксар жанжал ва оила бузилишлари аёлнинг ҳайз пайтида юз берар экан.

2. Тиббиёт илми таъкидлайдики, кўп эркаклар билан жинсий яқинлик қилувчи аёл турли жинсий касалликлар тарқалишига сабаб бўлади.

3. Уйланишдан мақсад фарзанд кўришдир. Бир аёл 10 киши билан яқинлик қилса ҳам, фақат биридан ҳомиладор бўлади. Лекин бир эркак кўп аёлларни ҳомиладор қила олади. Кўп эрли хотин боласининг кимдан бўлганини билмайди. Эр битта, хотин кўп бўлса, ота ҳам, насаб ҳам маълумдир.

4. Эркак яратилишдан қувватлироқ ва ҳоким бўлади. Аёл эса нозик ва маҳкум. Хотин оилада эрнинг ёрдамчисидир. Бир раҳбарнинг кўп ёрдамчилари бўлиши мумкин. Лекин бир ёрдамчининг кўп бошлиқлари бўлмагани яхши.

57. Савол: *Нега аёллардан пайғамбар чиқмаган?*

Жавоб: 1. Қуръон эркакни оиладан ташқаридаги ишларга масъул қилди. Чунки эркак шунга мувофиқ хусусиятларга эга. Аёл киши эса оила ишларига мослаштириб яратилган. Бу хусусиятларни ҳисобга олмай, бирининг вазифаси бошқасига топширилса, ижтимоий мувозанат бузилади.

2. Пайғамбар доимо одамлар билан муомала қилиши керак. Аёлнинг кўп вақти эса ҳайз, нифос,

ҳомила, боласига қараш билан ўтади.

3. Эркак ҳоким, яъни буюришга мойил қилиб яратилган. Аёл киши эса маҳкум, яъни бўйсунушга мойиллиги билан ажралиб туради. Пайғамбар эса умматга раҳбар ва пешво бўлиши керак.

4. Даъват ва динга хизмат вазифаси жуда оғир бўлиб, турли машаққат ва қийинчиликларга тўладир. Бу ишни табиатан нозик бўлган аёлга топишириш ақлга тўғри келмайди.

5. Агар аёллар баланд даражага етишни истаса, Биби Марям, Фотимаи Заҳро, Ойша р.а. каби солиҳа бўлишсин. Аллоҳ уларнинг қадрларини кўтариб қўяди.

58. Савол: *Нега аёл эркакка нисбатан икки баробар кам мерос олади?*

Жавоб: Ислом динининг баъзи соҳалардаги ҳукмларини мажмуа (умумий ҳукмлардан)дан айириб, алоҳида ўрганиш хато тушунишга олиб келади. Ислом низоми бир-бирига боғлиқ турли қисмлардан ташкил топган мураккаб механизмга ўхшайди. Агар бирон қисми олиб ташланса ёки бегона нарса қўшилса, унинг ишлашига зарар етади. Шунинг учун Исломдаги эркак ва аёлнинг ҳуқуқ ва мажбуриятларини мукамал билмай туриб, аёлнинг камроқ мерос олишини тушуниб бўлмайди.

Исломда аёлнинг иқтисодий таъминоти доим бировнинг зиммасида бўлади:

1. Турмушга чиқишидан олдин отасининг зиммасида.

2. Отаси бўлмаса, ака-укаси зиммасида.

3. Ака-укаси бўлмаса, амакиси ва ҳоказолар зиммасида.

4. Буларнинг биронтаси бўлмаса, байтулмолнинг зиммасида.

5. Турмушга чиққандан кейин эрнинг зиммаси—

га ўтади.

6. Эри ўлса, ўғлининг ёки юқорида айтилган кишиларнинг қарамоғида бўлади.

Яъни, шариатга кўра, аёл ўзини боқиш учун ҳеч қачон ишлашга муҳтож бўлмайди. Агар эркак аёлга ушбу мажбурий ҳақларни адо қилмаса, маҳкамага мурожаат қилади ва қози аёлнинг ҳақини олиб беради.

Ислом эркакнинг зиммасига қуйидаги кишиларнинг иқтисодий таъминотини юклаган:

1. Фарзандларини боқиш.
2. Уларга таълим бериш.
3. Уларни уйлантириш.
4. Улар номидан баъзи тўловларни тўлаш.
5. Аёлини егулик, ичгулик, либос ва уй билан таъминлаш.
6. Бева қолган онасини таъминлаш.
7. Қаровсиз қолган опа-сингилларини таъминлаш.
8. Хирож ё ушр тўловларини тўлаш.
9. Юрти, дини ва халқини ҳимоя қилиш учун моддий ёрдам кўрсатиш.

Аёлнинг иқтисодий масъулияти йўқлиги ҳамда эркак зиммасига юкланган мазкур харажатлар эътиборга олинса, соғлом ақлга кўра, аёлга умуман мерос берилмаслиги керак. Лекин меҳрибон Аллоҳ аёлга эркак ҳиссасининг ярмича ҳақ ажратди. Демак, бу бир таассуб ё камситиш эмас, балки холис ҳисоб-китоб масаласидир.

59. Савол: *Исломда талоқ – эру хотиннинг ажралиши ҳукумат томонидан чекланмаган, балки эрга топширилган. Бунинг қандай ҳикматлари бор?*

Жавоб: 1. Исломда талоқ фарз ва мажбурият эмас, балки бир рухсатдир. Оилани давом эттиришнинг бирон чораси қолмаганда, мурожаат

қилинадиган охирги имкониятдир.

2. Исломдан олдин ажралиш мутлақ эркин эди. Лекин Ислом ажралишнинг олдини олувчи чоралар кўрди. Камчиликларга сабрли бўлишга, аёлларга яхши муомала қилишга буюрди:

وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ
تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا

«Улар (хотинларингиз) билан хушмуомала бўлиб, тинч-тотув яшанглар! Агар уларни ёмон кўрсаларингиз ҳам (сабр қилиб иноқ ҳолда яшайверинглар!) Зеро, сизлар ёмон кўрган нарсада Аллоҳ кўп яхшиликларни қилиб қўйган бўлиши мумкин» (Нисо, 19).

Бошқа оятда ажралиш учун баҳона қидиришдан қайтарилади:

وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ
وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ
بَيْنَهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا

«Агар эр-хотиннинг оралари бузилиб кетишидан қўрқсангизлар, эрнинг уруғ-аймоғидан бир ҳакам, хотиннинг уруғ-аймоғидан бир ҳакам чақирингиз. Агар улар ислоҳ қилишни истасалар, Аллоҳ эр-хотин орасига иттифоқликни солур. Албатта, Аллоҳ билгувчи ва хабардор бўлган зотдир» (Нисо, 35).

Пайғамбаримиз айтдики: «Уйланинглар, фақат ажралманглар. Чунки Аллоҳ шаҳватга берилган эркак ва аёлларни ёқтирмайди». Бошқа ҳадисда: «Аллоҳ наздида энг ёқимсиз мубоҳ (рухсат) ажра-

лишдир» («Файзул Қодир»дан), – дейилиб, заруратсиз ажралишлардан қайтарилди.

3. Фарбда гарчи ажралиш ҳукумат томонидан чекланган бўлса-да, бундай ҳодисалар сони ниҳоятда кўп, мусулмонларга ажралиш ҳуқуқи берилганига қарамай, бу кўнгилсизликлар уларга нисбатан жуда камдир. Ўзларида саноқсиз ажралишлар бўлгани ҳолда, Исломдаги талоққа эътироз қилишлари аҳмоқликдир.

4. Европада ажралиш қийин бўлгани учун улар жуда кеч ҳамда кам уйланадилар. Уйланмай, зино ҳаётини кечириб юраверишни афзал биладилар. Швейцариялик проф. Фарел айтадики: «Исломда икки нарса менга ёқади – шаробнинг ҳаромлиги ва талоқ масаласи».

5. Бальзак айтади: «Яхши оила қурилиши биринчи кечаданоқ маълум бўлади». Келажакка умид боғлаб, ёшликни зое қилиш, ҳаётни заҳарлаш тўғри эмас. Уйланиш икки киши орасидаги бир шартномадир. Ундан зарар кўришини англаса, уни бузиш ҳақиқага эга бўлиши керак.

60. Савол: Аёл киши ҳам талоқ бера оладими?

Жавоб: Аёл киши қуйидаги йўллар билан ажралиши мумкин:

1. Эр-хотиннинг бирга яшолмасликка кўзлари етганда ўзаро рози-ризолик билан.

2. Эрлик вазифасини бажаролмаса, ҳоким (суд) орқали.

3. Хуль, яъни аёл томонидан бериладиган муайян мол эвазига.

4. Аёлларга тўғридан-тўғри талоқ сўзи билан ажралиш ҳуқуқи берилмаганининг ўзига хос ҳикмати бор: яъни, аёлларнинг ҳис-туйғуга берилувчанлиги, ўйламай, тез ҳукм чиқариши, кўп вақтларда физиологик сабабларга кўра асабий-стресс ҳолатида бўлишлари каби хусусиятлар ҳисобга олинган. Агар аёлга талоқ ҳуқуқи берил-

ганида, эри бирор айтганини қилмаса, дарҳол унга талоқ бериб юборган бўларди.

61. Савол: *Нега Исломда гувоҳликда бир эркак икки аёлга баробар қилинган?*

Жавоб: 1. Аллоҳ таоло Қуръонда айтадики:

وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رَجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى

«**Ва сизлар рози бўладиган (адолатли) гувоҳлардан икки эркак кишини, агар икки эркак киши топилмаса, бир эркак ва икки аёлни – бири унутиб адашса, бири унга эслатади – гувоҳ қилинглар!**» (Бақара, 282).

Бу оятдан эркак ва аёлнинг ҳолатида фарқ борлиги тушунилади. Аёлларнинг ўзига хос руҳий (психологик) ҳолати бўлади. Руҳшунос (психолог) проф. Мазҳар Усмон айтадики: «Эркак билан аёл орасидаги фарқ кичик ёшдан бошланади ва борган сари кучаяди. Аёлнинг мизожида ҳис-ҳаяжон кучли бўлади. Аёл психоз (кескин руҳий-асабий ҳаяжон) ларининг барчасида бунинг асари кўринади. Ҳаяжон ғолиб бўлган психозлар аёлларда кўпроқ топилади. Ваҳший қавмлардан юксак маданий аёлларгача, қишлоқдаги содда бир қиздан замонавий тарбия кўрган хонимларгача — барча аёлларнинг муштарак, ўхшаш ҳаракат ва одатлари бор.

Ҳар бир аёл ойнинг ярмини тайёрланиш, ҳайз, ва ҳайздан кейинги ғайриоддий бир ҳолатда ўтказди. Боласини 9 ой қорнида, икки йил қўйнида сақлайди. Ҳомила, туғиш ва нифос сабабли турли руҳий ўзгаришлар, табиий ва одатий асабийликлар кўзга ташланади. Эркак ва аёл жисмонан ҳам фарқланади».

2. Аёл ҳаяжон ва ҳис-туйғу билан яшайди, эркак мулоҳазакорлиги, ўйлаб иш кўриши билан фарқ қилади. Аёл қалбан туйғуларга берилади, таъсирланади ва бетараф бўлолмайди. Натижада, нотўғри қарор қабул қилиш эҳтимоли кўпаяди.

3. Аёл ҳассослиги сабабли баъзан воқелиқдан четланади, васвасали, хаёлчан бўлади. Ислом ҳуқуқида баъзи ўринларда икки аёлнинг бир эркак гувоҳ ўрнига ўтиши, бу — аёлнинг қиймати эркакнинг ярмича дегани эмас, балки физиологик ва психологик сабабларга кўрадир.

4. Бутун махлуқотларда эркаклари урғочисидан физик, физиологик ва анатомик жиҳатдан кучлироқ ва устунроқдир. Қийинчиликларга сабр қилиш, ирода, жасорат, азм ва бошқа психологик хусусиятлар билан аёлдан фарқланади. Шунинг учун у оилада раҳбар, аёл эса ёрдамчи этиб тайин қилинган. Ҳар кишига ўзига муносиб масъулият берилиши ақлга мувофиқдир.

5. Аёл илоҳий вазифа эътиборидан эркакка баробар, оналик эътиборидан устун, оилада ёрдамчидир.

6. Станлей Лейн Поль (Stanley Lane Pole) айтдики: «Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг аёллар борасида амалга оширган ислохотларини бирон буюк қонуншунос қилмаган».

Вилл Дюрант (Will Durant): «Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам араблардаги ўз қизларини ўлдиришдек бемаъни одатга чек қўйди. Ҳуқуқий ва молиявий соҳаларда аёлни эркакка тенглаштирди. Аёл ҳар машруъ-қонуний касбни қилиши мумкин. Фойдасига молик бўлади, мол ва мулкка ворис бўлолади, хоҳлаганича тасарруф қилолади».

Проф. Жакес Рейслер (Jacques C. Reisler) эътирофи: «Ҳуқуқ масалаларида аёл мукамал эркакка баробар даражага кўтарилди. Ўша пайтдан бошлаб аёл ҳам ворислик, васият ва машруъ маслак ҳуқуқига эга бўлди».

Гоудфрой Демомбинес (Gaudefroy Demombynes)

айтадики: «Аёлнинг фойдасини ниҳоят даражада кўзлаган Қуръон қонунлари назарий жиҳатдан бўлса-да, ҳозирги Европа аёлларига берилган ҳуқуқлардан кўра мақсадга мувофиқроқдир».

Француз файласуфи Вольтер (Voltaire) эътироф қилади: «Турк биродаримга айтаманки, сенинг дининг менга жуда ҳурматли кўринмоқда. Бир Худода ибодат қиласан. Ҳар йили фойданинг қирқдан бирини беришга, байрам кунларида душманларинг билан ярашишга мажбурсан. Бутун дунёга ифтиро (туҳмат) қиладиган бизнинг поплар сенинг динингни шаҳватпараст деб минг бора айтдилар. Уларнинг ба-ри ёлғон гапирган, сенинг дининг жуда асдир». У кўпхотинлилик мавзусида: «Ғарб ёзувчилари Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам аёлларни инсон деб билмайди, Қуръонга кўра, улар қул қилинади, жаннатда уларга жой йўқ, деган ёлғонларга бутун инсониятни ишонтиришга уринадилар», – дейди.

62. Савол: Исломда аёл ва эркак тенгми?

Жавоб: Аёл ва эркак инсонлик, бандалик ҳамда имтиҳон қилиниши эътиборидан тенгдир. Устунлик фақат имон, амал, тақво биландир. Шу сифатларда қайси бири устун бўлса, Аллоҳнинг наздида ҳам ўшаниси афзалдир.

Юқорида таъкидлаганимиздек, эркак ва аёл яратилиши, жисми ва вазифаси эътиборидан фарқлидир. Ташқарида турли очиқ аёлларни кўрган кишида, одатда, ўз аёлига муҳаббати камайиб боради. Натижада, оилавий низолар, ажралишлар кўпаяди. Мусулмонларда аёллар зийнатларини беркитиб юрганликлари сабабли эркакнинг ўз аёлига муҳаббати сақланади. Катта киши билан ёш бола ўртасида фарқ бўлгани каби эркак ва аёл ўртасида ҳам фарқ бордир. Табиийки, катта кишига буюрилган амал ёш болага буюрилмайди, катта кишига берилган ҳуқуқ ёш болага берилмайди. Ҳар бири яратилиш

эътиборидан нимага мос бўлса, шунга муносиб вазифа топширилади. Албатта, ҳуқуқлар ҳам шунга яраша бўлади. Чунки ҳуқуқ ва масъулият бир-бирига тўғри пропорционал, яъни орасида тўғри нисбат бордир. Масъулият қанча кўпайса, ҳуқуқ ҳам шунча кўпаяди, камайса, камаяди.

Аёлнинг ҳақлари Исломда 5 қисмдир:

1. Диний ҳуқуқ.
2. Иқтисодий ҳуқуқ.
3. Ижтимоий ҳуқуқ.
4. Таълимий ҳуқуқ.
5. Сиёсий ҳуқуқ.

63. Савол: *Диний ҳуқуқ нимадан иборат?*

Жавоб: Жаннат эркак ва аёл учун бирдай яратилган:

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ
مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا

«Хоҳ эркак, хоҳ аёл бўлсин – кимда-ким мўъмин бўлган ҳолида яхши амаллардан қилса, ана ўша кишилар жаннатга кирурлар ва уларга қилчалик зулм қилинмас» (*Нисо*, 124). Фарбда эса жаннат фақат эркаклар учун, деган ақида бор эди. Шунингдек, «аёлнинг руҳи йўқ», деган эътиқод яқин замонларгача мавжуд бўлиб келган.

64. Савол: *Аёлнинг исломда ўрни бошқа динлардагидан нимаси билан фарқ қилади?*

Жавоб: 1. Аллоҳ таоло инсон ўзининг халифаси эканини хабар берган. Ислом эркак ва аёл – иккисини ҳам эъзозлаган.

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ
وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى
كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا

«Дарҳақиқат, биз одам болаларини азиз-мукаррам қилдик ва уларни барру баҳрда – қуруқлик ва денгизда (от улов ва кемаларга) чиқариб қўйдик ҳамда уларга ҳалол-пок нарсалардан ризқу рўз бердик ва уларни ўзимиз яратган жуда кўп жонзотлардан афзал-устун қилиб қўйдик» (Исро, 70).

2. Инжилда жаннатдан чиқиш ва Аллоҳни ғазаблантиришнинг сабаби аёл деб кўрсатилган. Ҳатто Ғарбда ўрта асрларда «аёл шайтондир», деган фикр мавжуд эди. Исломда эса жаннатдан чиқишга сабаб шайтон экани таъкидланган:

فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ

«Бас, уларни шайтон йўлдан оздириб, масканларидан чиқарди» (Бақара, 36).

3. Насроний динида ҳомиладор бўлиш ва туғиш оғриқлари аёлга жазо сифатида берилган, дейилади. Инжилнинг 3-боб, 16-оятида: «Қачон ҳомилали бўлсанг, болани оғриқ ва қийинчилик билан туғасан ва хўжайинингнинг хоҳишига кўра яшайсан», – дейилган. Исломда эса ҳомила ва туғиш қийинчиликлари шараф бўлиб, сабр қилганга жуда катта мукофот ва савоб ваъда қилинган.

65. Савол: Амал эътиборидан эркакнинг аёлдан устунлиги борми?

Жавоб: Дунё имтиҳонидан ўтиш учун эркак ва аёлга бир хил имкон берилган. Чунки амалларнинг

асоси тақво ва ихлосга кўрадир. Мукофот ва жазо ҳам шунга яраша бўлади.

Баъзи табиий фарқлар сабабли эркакка буюрилган айрим амаллар аёлларга буюрилмаган. Лекин аёллар ўша амаллар савобидан маҳрум эмасдирлар. Улар эвазига аёлларга бошқа амаллар ҳам бордир. Ҳадисларда аёллар учун жиҳод ҳаждан иборатлиги айтилади. Шунингдек, туғишдаги оғриқларга дин ҳамда Ватан учун олиб борилган ғазот савоби бўлиши ҳақида хабарлар бор.

66. Савол: *Файри муслимларнинг «Ислом аёлни иқтисодий масъулиятдан чиқариб, эркакка қарам қилиб қўйган», деган эътирозининг жавоби нима?*

Жавоб: Бу Ғарбнинг Исломга қарши тарғиботи шиорларидан биридир. Ер юзининг аксар қисмида аёл ҳуқуқсиз бўлган бир даврда, Ислом келиши биланоқ аёлларга бошқа ҳуқуқлар қаторида иқтисодий ҳуқуқлар ҳам берди.

Аёл эркак каби туғилиши билан хусусий мулк ҳуқуқига эга бўлади. Масалан, биров унга мол ҳадя қилса, ё мерос олса, у қиз боланинг шахсий мулки ҳисобланади. Никоҳдан кейин ҳам аёлда мулк ҳуқуқи сақланиб қолади.

Бундан ташқари, аёл киши олди-сотди, тижорат, ширкат, музораба, ижара каби молиявий муомалаларни бажариш ҳуқуқига эга.

67. Савол: *Ислом инсонларни илм олишга чақиради. Бу аёлларга ҳам тегишлими?*

Жавоб: Албатта, бу жумладан, аёлларга ҳам даъватдир. Қизлар таълим-тарбияси ҳар бир ота-онанинг зиммасидаги бурч ҳисобланади. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг аёллари ҳам у кишидан дарс олишарди. Саҳобалар кўп масалаларни Ойша р.а. дан ўрганардилар. Урва

ибн Зубайр айтади: «Ойша р.а. дан кўра Қуръон, мерос, муомалотда ҳалол-ҳаромни билувчироқ олимни кўрмадим». Табобат ва ҳисобда ҳам моҳир эди. Тўқсонга яқин саҳоба ундан таълим олган. Умму Салама ва Фотима р.а. ҳам шундай эди. Тарихдаги кўп машҳур олимлар илм олишни оиладан, яъни оналаридан бошлаганлар.

68. Савол: *Ислом аёлни ишдан мутлақо ман қиладими?*

Жавоб: Ислом аёлга шариатга мувофиқ ҳолда ишлашга рухсат этади. Масалан, дарс бериш, шифокорлик, тикувчилик ва ҳоказо. Лекин аёл кишининг ижтимоий ишларга кўп аралашавериши оилавий ҳаётнинг оқсашига олиб келади.

69. Савол: *Исломда аёлга сиёсий ҳақ берилганми?*

Жавоб: Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам аёлларнинг байъатини қабул қиларди. Аёлларнинг ноҳақ ҳукмга қарши норозилик билдиришга ҳам ҳақлари бор. Мўминлар амири Умар р.а. маҳрни чекламоқчи бўлганида, бир аёл эътироз қилиб: «Аллоҳ чекламаган нарсани сен чеклайсанми?», – деди. Умар р.а. ўйлаб туриб: «Бу аёл ҳақ, Умар эса ноҳақдир», – деди.

70. Савол: *Ислом аёлнинг даражасини кўтарганига далил нима?*

Жавоб: Исломдан олдин арабларда ва кўпгина бошқа халқларда қиз болани ҳақир кўриш, ҳатто арабларда тириклайин кўмиб юбориш одатлари бор эди. Фарбда ҳам «аёл – шайтон», деган тушунча, «аёл бало келтирувчидир», деган қараш XIX асргача давом этган. Ҳолбуки, ўн тўрт аср илгари Ислом келиши билан қиз боланинг ўғил боладан фарқи йўқлигини, у ҳам Аллоҳнинг бандасига улуғ неъматини эканини таъкидлаб, қизларни ўлдиришни ман қилди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким икки қизни яхши тарбияласа, у қиёмат кунида мен билан бундай бирга бўлади», – деб икки бармоғини қўшиб ишора қилди.

Бошқа ҳадисда: «Ким уч қизини ё уч синглисини то беҳожат бўлгунича (эрга теккунича) тарбиялаб, одоб ўргатиб, шафқат билан муомала қилса, Аллоҳ таоло унга жаннатни вожиб қилади», – деди. Шунда бир саҳоба икки қиз ҳақида сўради. Пайғамбаримиз унга ҳам шу ҳукм, деди. Ровий Ибн Аббос р.а.: «Агар бир қиз ҳақида сўралганида ҳам, шу ҳукмни айтарди», – дейди.

71. Савол: *Нега мусулмон эркак аҳли китоб (насроний ё яҳудий) аёлга уйлана олади-ю, аҳли китоб эркакнинг муслима аёлга уйланишига рухсат йўқ?*

Жавоб: Мусулмон киши аҳли китобнинг пайғамбарига имон келтиради, лекин аҳли китоб мусулмоннинг пайғамбарига имон келтирмайди. Масалан, мусулмон киши яҳудий хотини имон келтирган Мусо а.с. га ҳам ишонади ва уни чин дилдан яхши кўради. Мусулмон кишининг хотини насроний бўлса, унинг пайғамбари Исо а.с. га ҳам имон келтиради ва эъзозлайди. Уларга ҳурматсизлик қилишни куфр ва Исломдан чиқиш деб билади. Лекин агар насроний ё яҳудий киши муслима аёлга уйланса, у хотини ишонган Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламга ишонмаслиги ва уни ҳақорат қилиши ҳам мумкин.

МАЛОМАТЧИЛАРНИНГ САВОЛЛАРИ

72. Савол: *Мусулмонлар: «Ёлғиз Аллоҳга ибодат қилиш керак», деб айтишади. Нега ўзлари Каъбага ибодат қиладилар?*

Жавоб: 1. Бу исломни нотўғри тушунишдан келиб чиққан саволдир. Хоҳлаган бир мусулмондан:

«Кимга ибодат қилаяпсан?», – деб сўрасангиз, у: «Аллоҳга», – дейди.

2. Каъба фақат бир қибладир. Қибла араб тилида жиҳат, тараф дегани. Бутун дунё мусулмонлари бир тарафга қараб намоз ўқишлари учун Каъба тайин қилинган. Агар шундай қилинмаганда, ҳар ким хоҳлаган тарафига қараб ибодат қиларди ва оқибатда ихтилоф пайдо бўларди.

3. Умар р.а. ҳажда Ҳажарул-асвадни ўпаётиб, айтганки: «Аниқ биламанки, сен фойда ва зарар келтирмайсан. Сени фақат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўпгани учунгина ўпаяпман».

4. Исломий ақида китобларида «Агар Каъбанинг ўзига сажда қилса (ибодат қилса), кофир бўлади», – дейилади.

5. Вақтида саҳобалар Каъбанинг устига чиқиб азон айтишган. Лекин кейинчалик одам ўз ибодатгоҳининг устига чиқмаслиги кераклиги эътибори билан бундан қайтишган. Булардан маълум бўладики, мусулмонлар Каъбага эмас, фақат Аллоҳга ибодат қилади.

73. Савол: Исломда биродарлик шарти нима?

Жавоб: Ислом дини барча инсонлар биродар бўлишлари учун баъзи шартларни баён қилади. Энг асосийси, ёлғиз Аллоҳга имон келтириш, Ундан бошқага ибодат қилмаслиқдир. Шунингдек, ноҳақ одам ўлдирмаслик, бировнинг молини ноҳақ емаслик, бировнинг номусига тажовуз қилмаслик ва ҳоказо.

74. Савол: Исломда инсонлар икки гуруҳга: мусулмон ва кофирга бўлинади. Бу ҳолда инсонларнинг бутунжаҳон биродарлиги қандай барпо бўлади?

Жавоб: 1. «Кофир» сўзи араб тилида «инкор қилувчи» деган маънони билдиради. Ислом истилоҳида Исломнинг ҳақлигини инкор қилувчи одамга кофир,

ғайри муслим дейилади. Бу камситиш ҳам, лақаб тақиш ҳам эмас, шунчаки бор нарсани эътироф этиш, ўз номи билан аташ, холос.

2. Шу вайдан бундай ажратиш фақат Исламга хос эмас. Ҳар қайси динда шундайдир. Насронийликда насроний ва ғайри насроний, яҳудийликда — яҳудий ва ғайри яҳудий, ҳиндуда — ҳинду ва ғайри ҳинду тушунчалари мавжуд.

3. Агар ғайри муслим киши, унга «кофир» дейилишини хоҳламаса, Исламни қабул қилиб, муслмон бўлсин.

75. Савол: *Бутунжаҳон биродарлигини ҳиндуизм дини билан қоим қилиш мумкинми?*

Жавоб: Барча инсонларнинг биродарлиги ҳиндуизм дини билан қоим бўлмайди. Чунки ҳиндуларнинг муқаддас китоби Ведада инсонлар уч қисмга бўлинган:

1. Браҳманлар.
2. Ҳарбийлар.
3. Ишчилар.

Ҳинду эътиқодига кўра, булар Худонинг турли аъзоларидан яратилган бўлиб, паст табақа баланд табақа билан бирга ўтиришга ҳақли эмас. Улар баланд табақага хизмат қилишлари керак. Бундай табақаланиш билан инсонларни бирлаштириб бўлмайди. Фақат барчани Аллоҳ олдида тенг кўрадиган Ислам таълимоти асосида инсоният бирлашиб, биродар бўлиши мумкин.

76. Савол: *Муслмонлар ҳайвонларни сўйиб гўштини ейдилар. Бу зулм эмасми?*

Жавоб: 1. Аллоҳ таоло Қуръонда баъзи ҳайвонларнинг гўштини ейишга рухсат берган:

وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنْفَعٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ

«У Зот яна сизлар учун иссиқ кийим ва (турли)

манфаатлар бўлсин, деб чорва молларини ҳам яратдики, сизларнинг таом-озуқаларингиз улардан бўлур» (Наҳл, 5).

2. Оят мазмунидан равшанки, Аллоҳнинг Ўзи уларни инсонлар манфаати, жумладан, озиғи учун яратган. Шундай бўлса-да, Исломда гўшт ейиш вожиб (мажбурий) ҳисобланмайди. Гўшт емайдиган одам ҳам яхши мусулмон бўла олади.

3. Маълумки, гўшт темир, протеин, витаминларга бой озуқадир. Бошқа бирон озуқа гўштчалик куч-қувват ва фойда беролмайди.

4. Ҳиндуизм китобларида ҳам гўшт ейиш жоиз. Сад Ҳавасинд ҳам гўшт ер эди. У катта чорва молларининг гўшгларини истеъмол қиларди. Сўнгра одамлар Хитой динидан таъсирланиб, «аҳанса» (ташаддудсизлик) фалсафасини қабул қилишди. Шу фалсафага мувофиқ, «чорва молларига озор етказилмасин», деган қонун чиқарилди.

5. Ислом ҳайвонларга зулм қилишдан: тоқатидан ташқари юк юклашдан, оч қолдириб қийнашдан, қаттиқ уришдан, бекорга овлашдан қайтаради. Лекин ҳамолларининг гўштини ейишга ижозат беради, чунки уларнинг яратилишидан мақсад ҳам шудир.

6. Шунинг учун ейилиши рухсат этилган ҳайвонлар ювош, гўшти ҳам юмшоқ ва лаззатли бўлади. Қўй, сигир, туя кабилар катталигига қарамай, ниҳоятда беозор ва ўтхўрдир.

7. Яхшилаб ўйлаб кўрилса, маълум бўладики, тирик мавжудотларни ўлдирмай туриб яшашнинг имкони йўқ. Ҳиндуларда гўшт ейишнинг ман этилганига сабаб, агар у ҳалол ҳисобланадиган бўлса, ҳайвонларни ўлдиришга тўғри келади. Жониворларни ўлдириш эса уларда гуноҳ саналади. Уларнинг бу ақидаси хатодир, чунки унга амал қилиб бўлмайди. Зеро, инсон ҳар нафасда юз минглаб бактерия, микроб каби майда жонзотлар ўлимига сабаб бўлади.

Исломга кўра, биродарлик фақат инсонлар орасида бўлиши мумкин. Чунки бутун коинот ва ундаги бор нарсалар инсон учун яратилгандир. Инсон эса Аллоҳга бандалик қилиш учун яратилган.

8. Аллоҳ таоло ер юзида ўрнатган низом ҳам чорва, мол гўштини ейиш жоизлигига далолат қилади. Чунки бу ҳайвонлар бир-икки йилда бир марта тўғишига қарамай, жуда тез кўпаяди. Агар уларни ейиш ман қилинса, ҳаддан ташқари кўпайиб кетиб, Ер юзида инсонларнинг яшаши ҳам қийинлашиб қолган бўларди.

9. Яна бир илмий ҳақиқат бор: мол, қўй каби ўтхўр ҳайвонларнинг тишлари фақат шундай емишга мослаштирилган. Йиртқич ҳайвонларнинг тишлари фақат гўшт ейишга ярайдди. Инсон эса тишлари билан ўт-кўкатларни ҳам, гўшт ҳам еявериши мумкин. Бундан маълум бўладикки, инсон ҳар иккаласини ейдиган қилиб яратилган.

Бундан ташқари, ўтхўр жониворлар ошқозони фақат ўтни, гўштхўр ҳайвонлар ошқозони фақат гўштни ҳазм қила олади. Инсон ошқозони эса иккисини ҳам ҳазм қилишга қодир.

10. Ҳиндуларнинг ўзлари фақат ўсимлик ейдилар. Жаҳид-замонавий илмга кўра, ўсимликларда ҳам ҳаётнинг бир нави бор. Демак, уларни ейиш ҳам ўлдириш бўлади. Баъзилар айтадики: «Ўсимлик оғриқни ҳис қилмайди. Шунинг учун ҳайвонларни ўлдириш каттароқ гуноҳдир». Жавоб шуки, жаҳид илмга қараганда, ўсимликлар хурсандчилик, ғамгинлик ва оғриқни ҳис қилади. Ҳатто овоз ҳам чиқарадилар, лекин биз эшитмаймиз.

Улар яна айтадилар: «Тўғри, ўсимликларда ҳаёт бор, улар ҳис ҳам қиладилар. Лекин ҳайвонларда бешта ҳис: кўриш, эшитиш, таъм билиш, тегиш ва ҳид билиш қобилияти мавжуд. Ўсимликларда эса шу ҳис турларининг фақат учтаси бор. Шунинг учун ҳайвонни ўлдиришнинг гуноҳи каттароқ». Жавоб шуки, фараз қилинг, сизнинг кичкина

бир укангиз бор. У соқов ва кар туғилган. Уни бир кимса ўлдирса, сиз қозига: «Қотилга камроқ жазо беринг, чунки укамнинг икки ҳис туйғуси кам эди», – дейсизми? Балки: «Унга икки баробар кўпроқ жазо беринг», – дерсиз. Чунки у маъсум, ожиз кишини ўлдирди.

11. Статистик маълумотларга кўра, Ҳиндистонда мол териси билан тижорат қилувчиларнинг аксари ғайри муслим, ҳиндулардир. Демак, гўшт ейилишининг улар учун ҳам фойдаси бор экан.

77. Савол: *Агар ҳамма нарса Худодан бўлса, одамлар орасидаги ихтилоф ва тафриқа қаердан келиб чиқади?*

Жавоб: Аллоҳ инсонларни тафриқа ва ихтилоф қилмасликка буюрди. Кейинчалик уларнинг ўзлари ихтилоф қилдилар.

إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا لَّسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ
إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ

«(Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиз динларини бўлиб, ўзлари ҳам турли тўдаларга бўлиниб олган кимсалар тўғрисида бирон нарсада масъул эмассиз. Уларнинг ишлари фақат Аллоҳнинг ўзига ҳавола. Кейин (қиймат кунида) У Зот уларга қилиб ўтган ишларининг хабарини берур» (Анъом, 159).

Масалан, бир устоз шогирдларига: «Бир-бирларингиздан кўчирманглар», – дегач, улар кўчиришса, айб кимда бўлади? Албатта, айб шогирдларда бўлади. Аллоҳ таоло бу дунё ҳаётини имтиҳон учун яратди. Инсонларни яхшиликка буюрди, ёмонликлардан қайтарди. Уларга яхши ва ёмон амал қилишда ихтиёр ва озодлик берди.

У гарчи қодир бўлса-да, бандаларнинг иродасига аралашмайди. У ҳамма бандаларни имонли қилиб қўйиши мумкин, лекин бундай бўлишини маъқул кўрмади. Чунки бу ҳолда имтиҳон бўлмай қоларди.

Устоз ҳамма шогирдларга яхши баҳо қўйиши мумкин, лекин бу мақсадга мувофиқ эмас. Ҳаракатчан, билимли ўқувчи билан ўқимайдиган, безори болага бир хил, яхши баҳо қўйса, адолатсизлик бўлади.

78. Савол: *Ҳиндистонда яшовчиларнинг ҳаммасини ҳинду деса бўладими?*

Жавоб: Жўгрофий нуқтаи назардан айтса бўлади. Масалан, Россияда яшовчига россиялик дейилганидек. Одамлар ҳинду сўзини нотўғри истеъмол қилишади, яъни ведаларга эргашувчиларга нисбатан ишлатишади. Лекин унинг аслий маъноси Ҳиндистонда яшовчи деганидир. Улар орасида кўплаб мусулмонлар ҳам бор.

79. Савол: *Динлар орасидаги ихтилофни йўқотиш учун нима қилиш керак?*

Жавоб: Ўртамиздаги муштарак таълимотларда бирлашиш керак. Аллоҳ таоло айтадики:

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا
وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا
يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّنْ دُونِ اللَّهِ

«(Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Эй аҳли Китоб, (яъни яҳудий ва насронийлар) бизга ҳам, сизга ҳам баб-баробар бўлган бир сўзга келингиз — ёлғиз Аллоҳгагина ибодат қилайлик, Унга ҳеч нарсани шерик қилмайлик ва Аллоҳни қўйиб, бир-бировларимизни Худо қилиб олмайлик» (Оли Имрон, 64).

Масалан, сизларда ўнта нуқтаи назар бўлса, бизда ҳам шунча нуқтаи назар бор. Шуларнинг бештаси муштарак, бештаси ихтилофли. Ҳаммамиз шу бешта муштарак фикрда бирлашишимиз керак. Қолган бешта ҳақида кейин бафуржа, салимий баҳс қилаверамиз. Қуръон ҳам муштарак асосларда бирлашишга чақиради.

Уларнинг биринчиси – «Аллоҳдан бошқага ибодат қилмаслик ва Унга ҳеч кимни шерик қилмаслик!»

80. Савол: *Ислом биродарликда дарс берса, нега мусулмонлар турли мазҳаб ва жамоатларга бўлиниб кетишган?*

Жавоб: 1. Аллоҳ таоло Қуръонда буюради:

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا

«Барчаларингиз Аллоҳнинг Арқонига (Қуръонга) боғланингиз ва (фирқа-фирқа бўлиб) бўлинмангиз!» (Оли Имрон, 103). Қуръоннинг шарҳи ҳадисдир. Демак, кимки Қуръон ва ҳадисни қаттиқ ушласа, тафриқадан сақланади. Бошқа оятда айтиладики:

إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ

«(Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиз динларини бўлиб, ўзлари ҳам турли тўдаларга бўлиниб олган кимсалар тўғрисида бирон нарсада масъул эмассиз. Уларнинг ишлари фақат Аллоҳнинг ўзига ҳавола. Кейин (қиёмат кунида) У Зот уларга қилиб ўтган ишларининг хабарини берур» (Анъом, 159). Бу оятдан Исломда тафриқа ва ихтилоф қилиш гуноҳ экани англашилади.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам айтдики:

«Умматим етмиш уч фирқага бўлинади. Уларнинг ҳаммаси жаҳаннамий бўлиб, фақат бир гуруҳ нажот топади». Саҳобалар: «У гуруҳ қайси?» – деб сўрашганда: Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Улар менинг ва саҳобаларимнинг йўлида юрганлар», – деди. Шу ҳадисдан маълум бўладики, Ислом ҳеч вақт тафриқа ва ихтилофга буюрмайди. Кимки Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ва саҳобалар йўлида юрса, у ҳақиқий мусулмондир.

2. Ислом аҳкомларининг манбаси Қуръон ва ҳадисдир. Улардаги баъзи сўзлар ва жумлалар кўп маънога эга. Бу маъноларнинг барчасидан турли ҳукмлар келиб чиқади. Саҳобалар орасида шу маъноларни тушунишда фарқли талқинлар пайдо бўлди. Бу фарқ кейин келган мужтаҳид ва уламолар қарашларида ҳам давом этди. Бир олим фалон саҳобанинг фикрига эргашади, бошқа олим бошқа саҳобага эргашади. Кейинчалик бу олимлар дунёнинг турли жойларида дарс бериш билан машғул бўлдилар. Уларнинг шогирдлари кўпайиб, яшаб турган шаҳарларида уларнинг таъсири ортди. Қарашлари шу ерларда илдиз отиб, мазҳаблар ҳолига келди. Бу ихтилофлар ақоидда эмас, фаръий (жузъий) аҳкомлардадир.

Қарашлар фарқлилигида кўп ҳикматлар бор. Масалан, аҳкомлар кўпайиши бир жиҳатдан умматга осонлик ва раҳмат бўлади.

Шунингдек, бу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг барча ҳадисларига амал қилинишига сабаб бўлади. Бир мазҳабдагилар муайян бир ҳадисга амал қилишса, бошқа мазҳабдагилар бошқасига амал қиладилар. Натижада, бир пайтнинг ўзида бутун дунёда барча ҳадисларга амал қилиш келиб чиқади.

3. Кўп жамоатларнинг ўзига хос фойдаси меҳнат тақсимоотида кўринади. Мусулмонларнинг вазифа ва хизмат доираси эътиборидан турли жамоатларга бўлиниши табиий ҳолдир. Ҳар жамоат бир соҳада

Исломга хизмат қилади. Бири одамларга илм ўргатади, бошқаси уларнинг ботинини поклайди, яна бири динга даъват қилади, бир жамоат бидъат ва ширкка қарши курашади, бошқа бири душманлар томонидан қулатилган ҳукуматни тиклайди, асоратни даф қилишга ҳаракат қилади, яна бир жамоат душманларга қарши моддий ва маънавий жанг олиб боради. Шу тариқа гўё мусулмонлар ўртасида меҳнат тақсимооти амалга оширилгандек бўлади.

81. Савол: *Барча динлар яхши ишларга чақирадиган бўлса, қайси бирига амал қилсак ҳам, барибир эмасми?*

Жавоб: Тўғри, барча динлар яхшиликка буюради, гўзал ахлоқни ўргатади, ёмонликдан қайтаради. Лекин Исломнинг бошқа динлардан фарқи шуки, у назарий билимларни амалда ижро қилишни ҳам ўргатади.

Масалан, ибодат, намоз, ҳаж, биродарлик, ахлоқ – буларнинг ҳаммаси амалий раҳнамодир. Ҳиндуизм ва насронийликда ўғрилиқ ман қилинган. Исломда ҳам ман этилган. Фарқ шуки, Исломда махсус амалий йўриқномалар бор, уни татбиқ қилиш билан жиноятлар ўз-ўзидан йўқолади. Масалан, ўғрилиқ жиноятининг жазоси қўл кесишдир. Агар бу қонун ижро қилинса, ўғрилиқ умуман йўқолган бўларди.

1-мисол: Баъзи мамлакатларда ўғрилиқ ниҳоятда кўпайган. Бирон дақиқа ўғрилиқсиз ўтмайди. Агар ўша ерда Ислом низоми жорий бўлса, яъни муҳтожлар фойдасига закотлар адо қилинса, ўғрининг қўли кесилса, бу жиноятлар илдизи билан йўқолади. Яъни, ислом фақат: «Ўғрилиқ қилманглар», – деб буюриб қўймайди. Балки, ўз таълимотлари билан шу жиноятнинг бутун сабабларини бартараф этади, буйруққа амал қилишни осонлаштиради.

2-мисол: Ислом зинодан қайтаради. Зинонинг сабаби шаҳватдир. Шаҳватнинг сабаби эса аёлга қараш ва биргаликда ёлғиз қолишдир. Шунинг учун шариат номаҳрамга назар солишдан, бегона эркак ва аёлни бирга ёлғиз қолишдан қайтаради.

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ
ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ

«(Эй Муҳаммад алайҳиссалом), мўминларга **айтинг, кўзларини** (номаҳрам аёлларга тикишдан) **тўссинлар ва авратларини** (ҳаромдан) **сақласинлар!** Мана шу улар учун энг тоза (йўлдир). Албатта, Аллоҳ улар қилаётган ишлардан хабардордир» (Нур, 30).

Аёллар кийимининг олти шарты бор:

- 1) юз ва қўлдан бошқа ҳамма жойини берки-тиши;
- 2) тор бўлмаслиги;
- 3) тана кўринадиган даражада юпқа ё шаффоф бўлмаслиги;
- 4) одамлар эътиборини тортадиган бўлмаслиги;
- 5) ғайримуслимлар кийимига ўхшамаслиги;
- 6) эркаклар кийимига ўхшамаслиги лозим.

Қуръон аёлларга аврат жойларини ёпиб юришга буюриш билан уларнинг ор, номус, ҳурмат, ҳаёсини сақлашни кўзлайди. Агар шу ҳолда ҳам зинога қўл урса, никоҳда бўлса, тошбўрон қилинади. Акс ҳолда, юз дарра урилади.

82. Савол: Ислом динида бағрикенглик ва биродарликнинг асослари нима?

Жавоб: 1. Масалан, яҳудий динини олайлик: Матто Инжилнинг 10-боб, 5-6 оятларида айтиладики: «Исо а.с. шогирдларига бундай деди: Сизлар бошқа қавмларнинг изидан борманглар,

балки Бани Исроилнинг йўқолган қўй-эчкиларига қаранглар». Оятда яҳудийлардан бошқа қавмларга бориш ман қилинган.

Яна бир жойда келадики: «Чўчқаларнинг олдига борманглар». Бу ерда бошқа миллатлар чўчқага ўхшатилади.

Бошқа жойда келадики: «Мен сизлар учун юборилмаганман, балки Бани Исроилнинг йўқолган қўйларига қараш учун юборилганман». Яъни, Бани Исроилнинг адашган қавмини ҳидоят қилиш учун юборилган. Маълум бўладики, яҳудий дини фақат Бани Исроилга — яҳудийларга хос.

2. Ҳиндуизм ва насронийликка келсак, уларда раҳбоният (тарки дунёчилик) шарт қилинган. Агар бу динларга мувофиқ, одамлар раҳбониятга берилиб, уйланишни тарк қилишса, жамиятдан ажралиб ёлғиз ҳаёт кечира бошлашса, замонлар ўтиб, дунёда одам қолмайди, инсоният инқирозга учрайди.

Исломда эса тарки дунёчиликка ижозат йўқ. Пайғамбаримиз **«Исломда раҳбоният йўқдир»**, – деди. Шунингдек, Ислом ёшларни уйланишга буюрди, инсонларни бирлашиб, биродар бўлишга, хайру саховат қилишга, ахлоқни тузатишга ва ниҳоят, дунё ва охиратда бахту саодатга эришишга тарғиб қилади.

وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا

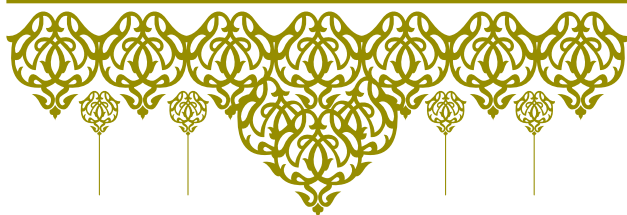
«**Айтинг: «Ҳақиқат (Ислом) келди ва ботил (куфр) ўчиб-йўқолди. Чунки ботил йўқолгувчи нарсадир» (Исро, 81).**

Аллоҳ барчамизни ҳақ йўлда собит ва барқарор айласин!

МУЛЛА ЙЎЛДОШ
ХИЛВАТИЙ

ЧАРОҒИ МАКТАБ

Нашрга тайёрловчилар:
Озода БОЛТАБОЕВА
Муҳаммадсодиқ САЙФУЛЛАЕВ

Муҳаррир:
Алимардон ҲАЙИТОВ

Тақризчи:
Муҳаммаджон ЮСУПОВ

ҲИДОЯТ ЧИРОҒИ

*Бу мазҳаб, мазҳаби ҳақдур,
бу йўлда собит ўл доим,
Дуруст эт эътиқодинг, мунда
бўлғил эрта-кеч қойим.
(Хилватий)*

Аллоҳ таолога беадад ва беҳисоб ҳамду санолар бўлсин ва яна бизларга тўғри йўлни кўрсатган Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломга салоту саломлар бўлсин!

Исломий илмлар орасида ақида илми энг муҳим ва энг асосий ҳисобланади. Бу илм жабҳаси нозик бўлгани учун ҳам Қуръони карим ва ҳадиси шарифларда муфассал баён қилинган. Мўмин-мусулмонлар ғайб хабарларидан воқиф этилган. Ақида исломий илм соҳаси сифатида амал эмас, имон масаласидан, яъни, имон асосларидан, эътиқод қилинадиган ва аниқ ишониладиган нарсалардан баҳс юритади. Комил мўмин-мусулмон бўламан деган одам албатта, Аллоҳ ва расулидан нақл қилинган ғайбий хабарларга имон келтиради, эътиқодини тўғрилайди. Йўқса, ақидаси дуруст эмас, дини ноқис ва амали қабул бўлмайди.

Ақида илмининг шориҳларидан Шайх Нарзуллоҳхон Ғарибий ёзади:

*Ақидасини тўғри этмаган кас,
Шариатга ўзин росих этолмас.*

*Ақидани билинг, эй аҳли Ислом,
Ақида билмаган мўмин эрур хом¹.*

Асарда ақида мавзуси билан алоқадор: Аллоҳ таолонинг зот ва сифатлари, фаришталари, юборган китоблари, пайғамбарлари, қиёмат куни ҳақлиги, қазо ва қадар воқеалари, қайта тирилиш, жаннат ва дўзах ҳақлиги, мўъжиза ва каромот каби Ислом шартлари билан боғлиқ масалалар асосли ва ихчам тарзда ёритилган.

Ўтмиш ва замонавий уламоларимизнинг ақида илмига оид бир қатор асарлари мавжуд. Аммо ўзбек адабиётида шеърӣ йўл билан шариат аҳкомларини, фикҳ ва ақидага доир ҳукм ва масоилларни баён қилган манбалар эса у қадар кўп эмас. Жумладан: Алишер Навоийнинг «Сирожул-муслимин», Заҳриддин Муҳаммад Бобурнинг «Мубаййин», Сўфи Оллоҳёрнинг «Маслакул-муттақин» ва «Саботул-ожизин», Гиёсийнинг «Миръоти шаръ», Ғарибийнинг «Қасидаи Амолий» шарҳи ва тавҳид манзумаси» каби китобларни эслаб ўтиш мумкин. Шубҳасиз, мазкур асарлар эътиқод ва маънавиятимизга оид нодир манбалар ҳисобланади.

Ўзбек адабиётининг таниқли вакилларида бири Хилватий Намангоний (1858–1921) ҳам салаф шоирларга эргшиб, Имом Аъзам мазҳаби ва Имом Мотуридий ақидасига мувофиқ «Чароғи мактаб» номли бир манзума ёзган. Ақидавӣ масалаларни қамраб олган бу китоб ҳижрий 1325 (мелодий 1907) йилда Тошкентдаги О.А. Порцев босмахонасида чоп этилган. Китобнинг «Чароғи мактаб» деган номи ёзилган дастлабки саҳифасидаги ҳалқа ичида:

¹ Шайх Назруллоҳхон Эшон (Ғарибий). «Қасидаи Амолий» шарҳи ва тавҳид манзумаси». «Тошкент Ислом университети» нашриёт-матбаа бирлашмаси. Тошкент, 2008. 52–б.

«Бу рисола ақоиди манзумадур. Муаллимларга лозимдурки, атфолларга (болаларга) ўқутуб ёд олдургайлар», деган тавсия бор. Дарҳақиқат, бу мўъжаз китобча мазмунан пишиқ ва ёдлашга ҳам қулай бўлгани учун уни ўз давридаёқ ёш талабалар мактабларда ёд олишган. Унга амал қилиб, аҳли суннат вал жамоат эътиқоди асосида тарбияланганлар.

Асар 110 байтдан иборат бўлиб, арузнинг ҳазаж баҳри, яъни мафойилун, мафойилун, мафойилун тақтеъсида (парадигмаси: v--- v--- v---) маснавий усулида ёзилган.

Матнлар мазмунига мувофиқ араб ва форс тилларида сарлавҳалар қўйилган. Биз китобнинг илмийлиги ва муаллиф услубини инобатга олиб, сарлавҳаларни ўз ўрнида қолдирдик ва остида таржимасини бердик.

Хилватий ақидага оид бу асарини жуда кўп манбаларни кўздан кечиргандан кейин ёзган. Шу жумладан, Ҳанафий уламоларидан Иброҳим Ҳаққий деган олимнинг ҳам китобини назардан ўтказганини асар хотимасида қайд этади:

*Ақойиғ матни бирла шарҳини мағди назар қилдим,
Бу йўлда бир неча алломани Хизри сафар қилдим,
Яна бир нусхаки, Иброҳими Ҳаққий қилиб эрди,
Ақойиғ зикрини ул нусхада таҳрир этиб эрди.*

*Ани ҳам сурмаи биниш қилиб ҳар су нигоҳ эттим,
Азизлар соясида шукри лиллаҳ, қатъи роҳ этим.*

Агар яқин ўтмишга назар ташласак, айнан илмсизлик ва ақидасизлик боис ёшларимиз орасида эътиқодий адашишлар ва хатолар бўлганини кўрамыз. Аллоҳга шукрки, масъул идоралар ва уламоларимизнинг саъй-ҳаракатлари туфайли бу борада ижобий ўзгаришлар ва самарали ишлар қилинди.

Одатда, шеърий йўл билан ёзилган асарларнинг таъсири кучли ва эсда қолиши ҳам қулай бўлади. Хилватийнинг ушбу рисоласи шундай хусусиятга эга. Ўйлаймизки, китобхонлар ҳам бу асарни ўқиб, эътиқод бобидаги билим ва тасаввурларини янада оширишади, тегишли маънавий хулосалар чиқаришади.

Аллоҳ барчамизни ҳидоят йўлида собит ва барқарор айлсин!

Сайфиддин САЙФУЛЛОҲ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

БИСМИЛЛАҲИР РОҲМАНИР РОҲИМ!

Худо Раббим эрур ҳаққо, Муҳаммаддур расулуллоҳ,
Ҳам ислом динидур диним, китобимдур Каломуллоҳ.

Ақойид ичра аҳли суннат ўлди ҳодийи роҳим,
Амалда Бу Ҳанифа мазҳабиға солди Аллоҳим.

Эрур Одам сафий зурриятидин наслиму зотим,
Халилуллоҳнинг миллатларида сабт эрур отим.

در بیان صفات سلّیّہ واجب تعالیٰ

Вожиб таолонинг сифоти салбияси баёни

Худонинг мисли, монанди, шабиҳи бўлмағай асло,
Муназзаҳдур шабиҳу мислдин маъбуди беҳамто.

Туғулмақ бирла туғдурмоқ, шерикдин пок эрур Холиқ,
Аҳаддур, тенгги йўқдур, ўз каломида эрур содиқ.

На жисму на араз эрмас макон ичра, на жавҳардур,
Емас-ичмас, замон кечмас, Худо халлоқи акбардур.

Тағаййурдин, табаддулдин муназзаҳдур Худовандим,
Бу пандим маҳкам ушла хотирингда, эй жигарбандим.

Эрур алвону ашколдин муназзаҳ Сониғи олам,
Анга йўл топмагай жаҳлу қусуру айбу нуқсон ҳам.

Маконлардин, замонлардин, жиҳатлардин муаллодур,
Муҳити жумла ашё илмила ҳар ишга донодур.

На ерда, на фалақда, на шаҳарларда, на саҳрода,
На боғу гулшану дашту биёбонда на дарёда.

На машрикда, на мағриб, на шимолу, на жануб ичра,
Вале ёдин қилурлар аҳли ирфонлар қулуб ичра.

Ҳамиша бордур ул Бори таоло аввалу охир,
Ҳувал аввал, ҳувал охир, ҳувал ботин, ҳуваз зоҳир.

Удур аввалки, йўқдур аввалига ибтидо ҳаргиз,
Удур охирки, йўқдур охирига интиҳо ҳаргиз.

Раҳи Парвардигориким, вужуди они вожибдур,
Сародин то сурайё жумлаи ашёга соҳибдур.

در بیان خلقت اشیا بامر واجب تعالی

Вожиб таоло амри билан ашёларнинг яратилиши

Бу олам эрди нопаддо, эди танҳо Худо пайдо,
Ани амри била бўлди жамиғи мосиво пайдо.

در بیان آن که خداوند بر حق غنی مطلق است

*Ҳақ Таолонинг барҳақ ва
ғанийи мутлақлиги тўғрисида*

Ҳеч ишда ғайрга муҳтож эмасдур Қодири барҳақ,
Ғанидур барча оламдин ўшал донандаи мутлақ.

حوادث باو تعالی حلول نکند و او تعالی بحوادث

*Ҳодисалар Аллоҳ таолога ҳулул қилмайди ва
У Аллоҳ таоло ҳодисаларга ҳулул этмайди*

Ҳулул этмас ҳаводис анга бир шай
бўлмағай вожиб,
Баробардур анинг илмига жумла ҳозир у гойиб.

Ҳулул этмас биров зотиға, бир одамга
жавр этмас,
Ҳакимедур, ки они ҳикматига ҳеч киши етмас.

افعال خداوند تعالی خالی از حکمت نیست
*Худованди Таолонинг ишлари
ҳикматдан холи эмасдур*

На иш қилса баҳикматдур, абас феъл
айламас ҳаргиз,
Қўкармас беҳуда гулзори сунъийда хасу ночиз.

اصلح العباد لا يجب على الله تعالى
*Бандаларга манфаат, яхшилик етказиш
Аллоҳ таолога вожиб эмас
(Аллоҳ хоҳлаган ишини қилади)*

Эмасдур бандаларни аслаҳи ҳаргиз анга лозим,
Биров ҳукмича иш қилмас, мунга бўл,
собиту жозим.

هو متصف بصفات الكاملة ازلاً و ابدًا
*Аллоҳ таоло азалий ва абадий комил
сифатлар билан сифатланган*

Сифоти бокамола муттасифдур бешаку бе райб,
Эрур барро анингдин васфи нуқсони сифоти айб.

Эрур ҳар бир сифоти бетағаййур ўзида мавжуд,
Эмасдур бир сифатға мунтазир ул
ҳазрати Маъбуд.

الكلام فى الصّفاة الثّبوتية

Аллоҳ таолонинг сифоти субутиййаси ҳақида сўз

Сакиздур чун сифоти зоти: Илм ила, Иродатдур,
Ҳаёту Қудрат, эй дил, ҳам сифотидин иборатдур.

Сифотидин бири Таквин эрур сўнгра Басар ҳам Самъ,
Бири билгил Калом, эй сийнаси пурнур ҳамчун шамъ.

Алим улдурки, зотига ҳама маълум ўлур бешак,
Ҳама мавжуди махлуқ, ҳама зарротлар як-як.

Мурид улдурки, ҳар яхши ёмонни хоҳласа бўлғай,
«Тирил» деса, тирилғай, «ўл» деса, ҳар жонивор ўлғай.

Басир улдурки, ҳар махфию зоҳир анга зоҳирдур,
Вале кўздин муназзаҳ, жумла шай анга мазоҳирдур.

Самиъ улдурки, ҳар пасту баланд овоз эшитгайдур,
Қулоқдин поку ҳар мазлумнинг додиға етгайдур.

Калом улдурки, сўзлар Ҳақ, вале, биллоҳ, каломи Ҳақ
Муназзаҳдур ҳуруфу савт ила алфоздин мутлақ.

Баридур Ҳақ даҳан ила забону ком ила лабдин,
Агар мўмин эурсан чиқмагил ҳаргиз бу мазҳабдин.

Субутия сифотиким, на айнаи Ҳақ на ғайридур,
Бу янглиғ эътиқод этмоқ мусулмонларни хайридур.

Қадиму доиму зотиға қойимдур сифотуллоҳ,
Ҳамиша мутгасифдур, бу сифоти бирла зотуллоҳ.

و ملائكة الله تعالى حق و هم لا يتصفون
بالذكورة و لا بالانوثة

*Аллоҳу таолонинг фаришталари ҳақдур.
Улар эркак ва аёллик билан
сифатланмайдилар*

Малойиклар тамоман Ҳақ Таолонинг ибодидур,
Аларни шуғли доим тоати Тангрини ёдидур.

Алар эркак эмас, хотун эмас, ичмас, емас асло,
Алардин бўлмағайдур зарраи журму гунаҳ пайдо.

Малакларким, туну кун кори бори тоати Рабдур,
Ичида тўрт фаришта ҳазрати Ҳаққа муқаррабдур.

Алар Жаброилу, Мекоилу, андин сўнгра Исрофил,
Бири Азроил они қобизи арвоҳлар билгил.

Хавоси бу малаклардин хавоси одам афзалдур,
Авомидин авомуннослар аълою акмадур.

Набийларга Худо юз тўрт кутубни нозил айлабдур,
Набийлар мўжизотин бу кутубга комил айлабдур.

Алар тўрти китобдур, ўзгаси жумла саҳифадур,
Худовандим каломидур, саҳифадур, шарифадур.

Бири онинг Забур, ул ҳазрати Довудға нозилдур,
Бири Тавротдур, анга Калимуллоҳ омилдур.

Бири Инжил эрур, Исойи руҳулуллоҳға келмишдур,
Ҳабибуллоҳға Фурқонни Худойим нозил этмишдур.

جميع الانبياء عليهم الصلوة و السلام
معصومون من الذنوب

*Жамиъи пайғамбарлар алайҳимуссалоту
вассалом гуноҳлардан покдурлар*

Тамоми анбиёи мурсалин маъсум эрур, биллоҳ,
Гуноҳдин пок эрур жумла набиюллоҳ, расулуллоҳ.

Эдилар васфи хушга мутгасаф ул жумла пайғамбар,
Эдилар соҳиби хулқи ҳамида барчаси яксар.

Ҳалиму ботавозуъ, содиқу доно эди жумла,
Сахий ҳамчун булут, жаввод чун дарё эди жумла.

Муназзаҳ эрди жумла кизбу узру ҳумқу китмондин,
Мубарро эрдилар жаҳду хиёнат, занбу исёндин.

قال بعضهم يجب أن يعلم أسماء الانبياء
عليهم الصلوة و السلام

*Баъзилар пайғамбарлар алайҳимуссалоту
вассаломларнинг исмларини
билмоқликни вожиб дебдурлар*

Набийлар исмини билмак дедилар баъзилар вожиб,
Қулоқ тут, санга тақрир айлай, эй огоҳдил соҳиб.

Йигирма бешини қилмиш Худо Қуръон аро мазкур,
Бўлур лутфи Худо бирла алар бу сафҳада мастур.

Бири Одам, бири Идрис, Нуху Ҳуд, Солиҳ бил,
Ҳам Иброҳиму Исҳоқ, Забиҳуллоҳ Исмоил.

Бири Яъқуб, бири Юсуф, Шуайбу Лут ила Яҳё,
Закариё ила Ҳорун, биридур ҳазрати Мусо.

Набиюллоҳ — Довуду Сулаймон, ҳазрати Илёс,
Бири Айюб, биридур Алясаъ жумла зил анфос.

Бири Юнус, бири Исо бири Зулкифл пайғамбар,
Биридур Мустафо хайрул башар, шоҳи русул сарвар.

اختلف الناس فى نبوت عزيز و لقمان
و اسكندر عليهم السلام

*Узайр, Луқмон, Искандар
алайҳимуссаломларнинг пайғамбарлиги
борасида ихтилофлар қилдилар*

Сикандар бирла Луқмону Узайра ихтилоф ўлмиш,
Аларни баъзи пайғамбар демиш, баъзи валий билмиш.

اول الانبياء آدم و آخرهم و افضلهم
محمد عليه السلام

*Пайғамбарларнинг аввали Одам ва уларнинг
охури ва афзали Муҳаммад алайҳиссаломдир*

Жамиъи анбиёнинг аввалидур Ҳазрати Одам,
Ҳамадин афзалу акмал, Муҳаммад хотиму хотам.

Икисининг аросида ўтубдур неча пайғамбар,
Ҳисобин билмагай онларни ғайр аз Холиқи довар.

Сўрабдур шофеъи явмул жазодин бир хирад мазҳар:
«Ҷаҳонга неча пайғамбар келибдур, эй маҳи анвар?»

Бу сўз воқеъ ўлубдур ул дам ул шоҳи
мукаррамдин;
«Йигирма тўрт мингу юз минг паямбар ўтмиш
оламдин».

*Вале авло будурким, қаср қилмасмиз агад ичра,
Тамомифа эрурмиз мўътақид жону вужуд ичра.*

*Худо Қуръонда жумла анбиёни қилмади қисса,
Қилибдур қисса баъзи ҳиссани, қолди дигар ҳисса.*

*Эдилар мухбирину содиқину носихин куллан,
Эдилар оқилину комилину солиҳин куллан.*

*Худодин элга таблиғи шароъе қилдилар жумла,
Ҳақойиқни халойиқларга шойиъ қилдилар жумла.*

*Аларга сидқ ила иймонимиз бордур, биҳамдиллаҳ,
Алар ишқида куйгон жонимиз бордур, биҳамдиллаҳ.*

موت الانبياء لا يبطل رسالاتهم اصلاً

***Пайғамбарларнинг ўлими уларнинг
пайғамбарлигини ботил қилмайди***

*Рисолоти русул мавт ила ботил бўлмағай қатъан,
Вале бизни пайамбар динидин мансух эрур жамъан.*

*Қиёмат кунғача бу дини олий қолгуси боқий,
Жаҳон — майхона, биз — майхора, дин соғар,
набий — соқий.*

في معراج نبينا محمد عليه الصلوة و السلام

***Муҳаммад алайҳиссалоту вассаломнинг
меърожлар баёнида***

*Муҳаммад мустафо меърожи ҳақдур осмон ичра,
Фалаклардин ўтуб то арши курси ломакон ичра.*

*Бу меърож уйқуда эрмас эди, бедор эди ул шоҳ,
Юборди Жаброил бирла Буроқни лутф этиб Аллоҳ.*

Савор ўлди Буроқға сурати шахс ила ул ҳазрат,
Муяссар бўлди ул тун анга беҳад давлату иззат.

Ҳикоят айлағай бу сўзни: «Субҳоналлазий асро»,
Ки борди Уммаҳоний уйидин то масжиди Ақсо.

Ики рақъат намоз ўқуб, фалак сори уруж этти,
Жиҳоти ситтадин, сифлию улвидин хуруж этти.

Мақому манзилатким, берди анга Холиқи довар,
Анго етмабдурур аввалдин охир ҳеч пайғамбар.

Яна бир соат ўтмай келди ётгон хобигоҳиға,
Ибодат айлади йиғлаб, то субҳидам Илоҳиға.

افعال العباد كلّها من الله تعالى

Бандаларнинг барча феъллари Аллоҳ талогандур

Ҳама афъоли халойиқ, хайру шарр жумла Худодандур,
Гуноҳу тоати ҳар банда тақдиру қазодандур.

Тамоми бандаларни неку бад афъолу аҳволи,
Яқин бил, Ҳақни илму ҳукми халқидин эмас холи.

Қиёму қаъдау зиҳку букоу куфру иймони,
Калому самту қаҳру лутфу манъу жуду эҳсони.

Низоу сулҳу қабзу басту қубҳу ҳусну атвори,
Вадоду буғзу мадҳу замму иқрорию инкори.

Ҳаёту мавту тулу қасру умри талху ширини,
Фасоду сиҳҳату вазъи маошу дину ойини.

Тамоми бешаку бе шубҳа бе изни Худо бўлмас,
Бу маъни сидқига бир кимсадин чуну чаро бўлмас.

На ким сандин бўлур пайдо Худованди аҳаддандур,
Валекин касби сандин, халқи Аллоҳ ус –самаддандур.

Ирода Ҳақдину, бор ихтиёри жузъий ҳам санда,
Ки ҳар афъолу атвориға мажбур ўлмағай банда.

Ямону яхши феълу қавлким, сандин бўлур содир,
Жазо бергай санго бар вафқи кирдоринг ўшал Қодир.

Агар бўлса жамила қилмишинг, ажринг савоб ўлғай,
Агар бўлса қабиҳа, оқибат зажру итоб ўлғай.

ان الله تعالى لا يرضى عن قبائح افعال عباده

*Аллоҳ таоло бандаларининг қабиҳ
феълларига рози бўлмайди*

Қулини хубс атвориға рози бўлмағай Мавло,
Гунаҳ олудалардин Тангри хушнуд ўлмағай асло.

ان الله تعالى يحب ان يكون عباده عاملين بافعال

الحميدة و الاخلاق المرضية

*Албатта, Аллоҳ таоло бандаларининг
чиройли амаллар қилишини ва
гўзал хулқли бўлишини яхши кўради*

Чу қилса феълу ахлоқин ҳамида бандаи маҳмуд,
Бўлур андин Худовандим ҳамиша розию хушнуд.

Савобиким, берур тоат элиға маҳзи фазлидур,
Иқобиким, қилур исён элини айни адлидур.

Эмас вожиб Ҳаққа бермак савоб аҳли итоатға,
Ҳам истехқоқ собит бўлмағай аҳли ибодатға.

Муқориндур амалга иститоатким эрур қудрат,
Амал таркиға осий ўлмас, ўлса, банда беқувват.

Ки банда вусъида йўқ ишка Халлоқи жаҳон оро,
Муқаррар таклиф этмас бандаи бечорани асло.

الحرام رزق و الشبهة رزق

Ҳаром ва шубҳали нарсалар ҳам ризқдир

Ҳарому шубҳа ҳам рўзи бўлур фарзанди одамға,
Худо тақдиридин иймон кетур Халлоқи оламға.

Ер ўз ризқини ҳар ким, кимсани ризқин емас дигар,
Киши ризқи тамом ўлса, ажал тутқай анга соғар.

إذا جاء أجل العبد يموت آية ساعة كانت

*Қандай вақтда бўлмасин,
банданинг ажали етса, ўлади*

Ажал етганда ўлғай банда бешак ҳар қаю соат,
Тамом ўлгач, ҳаёти марг бермас бир нафас муҳлат.

Бировким тиф ила, ўқ бирла ўлса ул ажал бўлғай,
Ки тақдири азал ҳар навъе бўлса, бебадал бўлғай.

الايمن بالغيب مقبول لا غيره

*Ғайбга иймон келтириш мақбулдир,
ундан бошқасига эмас*

Эрур мақбул иймони бағайб, эй орифи огоҳ,
Эмас иймони йаъси марду зан мақбули индаллоҳ.

و سوال القبر حق

Қабрдаги савол ҳақдир

Сўрар Мункар, Накир гўр ичра майитдинки,
Раббинг ким?

Эрур қибланг надур, дининг қаю диндур,
Набийинг ким?

Жавобин берган одам роҳати неъматда хоб этгай,
Жавобин бермогонни ул малаклар кўб азоб этгай.

والبعث حق و صحايف الاعمال حق

*Ўлимдан сўнг тирилмоқлик ва номаи аъмолни
келмоқлиги ростдур*

Жаҳонга ким келур ўлгай, қиёматда тирилгай ҳам,
Ҳамани номаи аъмолини анда берилгай ҳам.

Агар ўнг қўлга тегса, номаи аъмол, ишинг ўнгдур,
Чу келса орқадин, чапдин, маъозаллоҳ, тутулғунгдур.

و الحساب حق

Ҳисоб-китоб ростдур

Ҳисоб айлар Худо ҳар бандани аъмолу ақволин,
Сўрар бир-бир жамиғи неку бад атвору ашғолин.

وشفاعة الانبياء عليهم السلام و للاخيار بإذن الله تعالى حق

*Аллоҳнинг изни билан пайғамбарларнинг ва
солиҳ кишиларнинг шафоатлари ҳақдур*

Шафоат айлагайлар осий қулларни биизниллоҳ,
Ўшал кун анбиёу аҳли илму авлиёуллоҳ.

و الوزن حق و الصراط حق

*Тарози (савоб ва гуноҳ амалларнинг
тортилиши) ва сирот (кўприги) ростдур*

Тарозу бордур, анда тортилулур аъмоли марду зан,
Сиротдур дўзах устида, юрар анга ҳама безан.

Тарозудин, сиротдин мўъмину солиҳ ўтар осон,
Тушар дўзахга куффор аҳли, баъзи соҳиби Қуръон.

المؤمنون يدخلون الجنة و يتلذذون بانوار النعم فيها

و يخلّدون و لا يخرجون عنها ابداً و الكافرون

يدخلون النار و يتعذبون خالدين فيها ابداً

*Мўъминлар жаннатга кирадилар ва турли
неъматлар билан лаззатланадилар ва у ерда
абадий қоладилар, кофирлар эса дўзахга
кирадилар ва азобланадилар, у ерда абадий
қоладилар*

Кирар жаннатга мўъминлар, ичар Кавсар шаробидин,
Кетар дўзахга кофирлар, қутулмаслар азобидин.

Ҳамиша аҳли жаннат нози неъматда муҳалладдур,
Ҳамиша аҳли дўзах ранжу кулфатда муаббаддур.

المؤمن العاصي لا يخلّد في النار

Гуноҳқор мўъмин дўзахда абадий қолмайди

Агарчи мўъмини осий жаҳаннамга асир ўлғай,
Кирар жаннатга охир анга иймон дастгир ўлғай.

و رؤية الله تعالى حق

Аллоҳнинг жамолини кўришлик ҳақдур

Кўрар жаннат ичида жумла мўъминлар жамоли Ҳақ,
Намоён ўлғуси анда жамоли бемисоли Ҳақ.

الجنة و النار موجودتان الآن لا تنفيان و لا

يفنى اهلها

*Жаннат ва дўзах ҳозирда ҳам мавжуддир ва
уларнинг аҳли ҳам боқийдур*

Беҳишту дўзах алҳол бору аҳли боқийдур,
Бу сўз оят ила байнал машойих иттифоқидур.

القول فى علامات القيامة

Қиёматнинг аломатлари ҳақида сўз

Аломоти Қиёматдин хабар берди Расулуллоҳ,
Муқаррардур анга тасдиқ этинг, эй бандаи огоҳ.

Хуружи доббатул арз ила Дажжоли саки саҳро,
Яна яъжужу маъжужу нузули ҳазрати Исо.

Чиқар кун мағрибдин ҳам, яна бўлғай тутун пайдо,
Бўлур зулмат андин қирқ кеча-кундуз ҳама дунё.

Яна уч йўл хусуф ўлғой, бири машриқда бўлғойдур,
Жазиратул арабда, бириси мағрибда бўлғайдур.

Бири булким, бўлур мулки Ямандин оташе пайдо,
Халойиқни сурар саҳрои маҳшарга, денг «Оманно».

Кабира бирла нобуд ўлмағай мўъминни иймони,
Кабира бирла кофир бўлмағай ҳаргиз мусулмони.

Ҳам этмас тоату хайротини беҳудау бекор,
Ҳам ўлмасдур кабира аҳли ҳаргиз холиди финнор.

Магарким эътиқод айлар ҳалол они, маъозаллоҳ,
Бўлур ул эътиқоди ботилийдин кофири гумроҳ.

Худойим ширкдин ўзга гуноҳни мағфират этгай,
Гуноҳкори муваҳҳид, лутфи Ҳаққа оқибат етгай.

Гуноҳинг қанча бўлса, тавба қилсанг, авф этар Бори,
Худо осийу тоибни эрур саттори, ғаффори.

Кабир афви жоиздур, сағойирни итоби ҳам,
Эрур бетавба афв этса жавоз, ул арҳаму акрам.

Жаҳондин кетса бетавба кабойир соҳиби, яъни,
Гуноҳин ўтса жоиз Сонеъи ҳар сурату маъни.

Қабул айлар дуои бандани фазлу карам бирла,
Берур ҳожоти абдин, қуймағай дарду алам бирла.

الكلام فى الاسلام و الايمان

Ислом ва иймон ҳақида сўз

Эрур ислому иймон шайъи воҳид, эй мусулмонлар,
Фидо айланг мусулмонлик йўлида жисм ила жонлар.

Наким Ҳақ наздидин келтурди бизга олами сарвар,
Муқирмиз тил била ул жумласи дилда мусаддақ ҳам.

Муҳаққаддурки аъмол ўлмағайдур дохили иймон,
Билинг иймонда йўқ васфи зиёдат, туҳмати нуқсон.

Демангким: Иншоаллоҳ мўъминам,
Ки бўлсин ғарқаи дарёи ваҳдат сурату маъно.

Эрур баски, сифоти банда тасдиқ ила иқрори,
Бу маъни бирла иймон касбийу махлуқ эрур бори.

Вале Ҳақ банда қалбин маърифатдин айлаб равшан,
Бу маъни бирла иймон Тангридин ваҳбий эрур безан.

Саҳиҳу мўътабардур бешак иймони муқаллид ҳам,
Валекин тарки истидлолига осим бўлур одам.

المعجزات للأنبياء عليهم السلام حقّ

*Пайғамбар алайҳимуссаломларнинг
мўъжизалари ростдур*

Набийни мўъжизоти ҳақ, биизни Холиқи мутлақ,
Расулға сўзлади сангу шажар, бўлди қамар ҳам шақ.

كرامات الاولياء حقّ

Авлиёларнинг кароматлари ҳақдур

Инонғил, ҳақ эрур бешак, каромати валиййуллоҳ,
Валийдур, соҳиби хулқи карим, орифи огоҳ.

Валийлар тайй қилур, бир лаҳзада кўп дашту саҳрони,
Қилур йўл авлиёларға Худойим рўйи дарёни.

Топарлар вақти ҳожатда таом ила либос онлар,
Аларга сўзлагай изни Худованд ила ҳайвонлар.

Сув остида юрарлар, ҳам ҳавода айлашур тайрон,
Аларга айламас таъсир ҳаргиз оташи сўзон.

Набийлар бирла валидин бу ишлар харқи одатдур,
Алардин ҳарна келса, Ҳақ Таолодин иноятдур.

Набийдин харқи одат зоҳир ўлса, мўъжизот ўлғай,
Кароматдур анга мазҳар чу марду хуш сифот ўлғай.

Набийлар рутбасиға етмагай ҳаргиз валийуллоҳ,
Алардин соқит ўлмас бил муқаррар амру наҳйиллоҳ.

Валилар афзали Сиддиқи Акбар, баъда Умар,
Эрур андин кейин Усмон, эрур андин кейин Ҳайдар.

Бу тўрти ҳам хилофатда бу зикр ила мураттабдур,
Буларни яхши кўрган кимса Тангрига муқаррабдур.

Булардин сўнг валийлар афзалидур жумла асҳоб,
Аларга нозил ўлсун кеча-кундуз раҳмати Ваҳҳоб!

Муҳибби хонадони оли асҳобим, биҳамдиллоҳ,
Эрурман бандаи асҳоби ёрони Расулуллоҳ.

القول فى العشرة المبشّرة رضوان الله تعالى

*Жаннатий деб башорат берилган ўн саҳоба
ризвонуллоҳи таоло ҳақида сўз*

Саҳоба аҳлидан ўн шахси жаннатга мубашшардур,
Абу Бакру Умар, Усмони зуннурайну Ҳайдардур.

Зубайру, Абдураҳмон, Талҳа, Саъд ибни Абилваққос,
Яна Саид ибни Зайд, Бу Убайда бу ҳама ашхос.

Шаҳодат берамизким, жаннат аҳлига эрур сарвар,
Ҳасан бирла Ҳусайну Фотима – авлоди пайғамбар.

Алардин ўзгага ҳукми беҳишт бор эмас зебо,
Ки илми ғайб эрур, билмас они жуз ҳазрати Мавло.

Саҳоба аҳлидин сўнг авлиёлар афзали бе қил,
Эрурлар тобеъин бешак, бу янглиф эътиқод эттил.

القول فى الخلافة و الامارة و تعريف الامام

*Халифалик, амирлик ва имомат таърифи
тўғрисида сўз*

Хилофат бўлди ўттиз йил, анингдин сўнг аморатдур,
Иморатдин риёзи шаръ хуш файзи тароватдур.

Мусулмонларга лобуддур имоми соҳиби шавкат,
Қавийю нофизул ҳукми муъийниддини вал миллат.

Ҳудуди шаръи аҳком ўлса андин жорийу зоҳир,
Фасоду зулми жавр аҳлиға бўлса ғолибу қоҳир.

Шиори дини ислом ўлса зоҳир эҳтимомидин,
Замона бўлмаса ғофил шариатни низомидин.

Яна шулки халойиқ кўзларидин бўлмайин пинҳон,
Жамиъи неку бадга зоҳир ўлса ҳазрати султон.

Бани Ҳошимға, авлоду Алиға хос эмас безан,
Қурайшиларга доирдур иморат мансаби, эй тан.

Эмасдур шарт маъсум ўлмоғи ҳам афзали ашхос,
Ки соҳиб исмату афзалға бу мансаб эмасдур хос.

Валекин шарт эрур ислому ҳуррият, балоғат ҳам,
Зукурат, инчунин, ақлу саёсат, баъсу қудрат ҳам.

Фужуру фисқ ила, жавр ила ўлмас мунъазил султон,
Ки килки фисқ чекмас лавҳи ҳукмиға хати бутлон.

الصَّلَاةُ خَلْفَ كُلِّ بَرٍّ وَفَاجِرٍ جَائِزٌ

*Солиҳ ва фожир кишиларнинг орқасида
намоз ўқимоқ жойиздур*

Намозда бирру фожирларга қилсак иқтидо бўлғой,
Жаноза ҳам аларга ўқусак шаръан раво бўлғой.

المسح على الخفين جائزٌ و اهلُ الحقِّ

لاينكرون في جوازه

*Маҳсиға масҳ тортиш жоиздир ва ҳақ аҳли
унинг жоизлигини инкор қилмайди*

Сафарда ҳам, ҳазарда масҳ тортмоқлик эрур жоиз,
Жавози масҳга инкор қилмас аҳли ҳақ ҳаргиз.

Узумни шарбати, хурмо суйиким, бўлмаса мускир,
Мубоҳ ўлмоқлиғига эътиқод эт, бўлмағил мункир.

Ато¹ бирла дуомиздин кўрарлар манфаат амвот,
Аларни шод этинг, айлаб дуолар ҳам қилиб хайрот.

در بیان مردهءِ نارسیدهءِ کفّار

Кофирларнинг вафот этган болалари ҳақида

Дедилар мушрикин атфолиға неча сухан эрлар,
Аларни баъзилар жаннат элини ходими дерлар.

Дедилар баъзи дигарким, сифори баччаи куффор,
Бўлур куффор эли янглиғ тамоми дохили финнор.

Дедилар баъзи дигарким, алар Аъроф аро қолғай,
Аларни Ҳақ на дўзахга, на жаннат боғига солғай.

Кироман котибин куффора ҳам ҳамроҳ эмиш доим,
Эрурлар куфри кирдорин китобат қилғали қойим.

¹ Эҳсон, садақа

والمعدوم ليس بشيء و اطلاق الشيئية

على الله جائز

Йўқ нарса шайъ (нарса) эмас ва Аллоҳга нарса (Зот) деб нисбат бериш жоиз

Наким маъдум эрур они демишлар аҳли ҳақлар шайъ,
Эрур шайъ лекин ашё жинсига монанд эмас ул Ҳай.

يمان كوزو سحر تأثيرى حق دور

Ёмон кўз ва сеҳр таъсири ҳақдур

Ёмон кўз бирла соҳир сеҳри таъсири эрур воқитъ,
Алар таъсиридин бўлмиш мазаррат зоҳиру шойиъ.

اعقل الانبياء و اعلمهم افضل عن اعقل سائر

الناس و اعلمهم

*Оқил ва олим пайғамбарлар барча
инсонлардан оқилроқ ва олимроқдирлар*

Халойиқ ақлу илмидин улуми анбиё афзал,
Эрурлар анбиёлар ўзгалардин аъламу аъқал.

أحوال مجتهدين

Дин йўлида ижтиҳод қилувчиларнинг аҳволи

Далилдин мужтаҳидлар жаҳд ила хориж этар аҳком,
Алардин гар хато воқитъ бўлур афв айлагай аллом.

Ки ҳақ бирдур, ики бўлмас вале оят ила ахбор,
Кўтаргай зоҳириға гарчи маъни ҳамл ўлур бисёр.

نوميد شدن از رحمت حق و ايمین شدن از

عذاب او كفر است

*Ҳақнинг раҳматидан ноумид бўлиш ва
азобидан хотиржам бўлиш куфрдур*

Азобу раҳмати Ҳақдин эрур навмиду эминлиғ,
Шариат буйруғи бирла залолу куфру бединлиғ.

حلال شمردن ذنوب كفر است

Гуноҳларни ҳалол ҳисоблаш куфрдур

Ҳам истиҳлоли занб, эй ёр, куфри муттафиқ бўлғай,
Ҳалол ад қилса¹ исён ҳар киши кофир баҳақ бўлғай.

تحقير نمودن شريعت كفر است

Шариатни таҳқирламоҳ куфрдур

Шариатни киши таҳқир қилса, бўлғуси кофир,
Маъозаллоҳ, бўлур мағзуби Ҳақ ул фосиқу фожир.

الفاظ كفر بر زبان راندن و تصديق قول كاهن

نمودن كفر است

*Куфр сўзларни айтиш ва коҳиннинг сўзини
тасдиқ қилиш куфрдур*

Забонға лафзи куфр олмоқ, инонмоқ қавли коҳинга,
Хилофи йўқ эрурким, куфрдур Ҳаллоқи коинға.

و النصوص تحمل على ظوا هرها و التأويل فيها غير

جائز الا في بعض مواضع التي لا يجوز الحمل

على ظوا هرها فيجوز التأويل فيها

*Насслар зоҳирига ҳамл қилинади (йўйилади),
уларни таъвил қилиш жоиз эмас,*

¹ Ҳалол ад қилмоқ – ҳалол ҳисобламоқ

***фақат зоҳирга йўйиш жоиз бўлмаган баъзи
ўринлардагина таъвил қилиш жоиздир***

Нусус зоҳирга бўлмай ҳамлу, таъвили эмас жоиз,
Агар иймонинг ўлса рост, таъвил этмагил ҳаргиз.

Удул этмак нусусни зоҳиридин куфр эрур, эй ёр,
Нусусни зоҳиридин ўтган ўлгай доҳили финнор.

Магарким бўлмаса жоиз ани зоҳирга ҳамл этмоқ,
Раводур анда таъвил ила мақсад кўйиға етмак.

Яна радди нусус, эй ошно, куфру залол ўлгай,
Нусус рад айлаган одамни куфри баркамол ўлгай.

هر چیزیکه خداوند تعالیٰ به بندگان امر کرد است

بفرضیت آن کردن نهادن

***Худои таоло бандаларига нимани амр қилган
бўлса, унинг фарзлигини билмоқ ва унга
амал қилмоқ***

Фароизким, Худовандим ибодиға буюрмишдур,
Ани кимки адо қилди висолиға етурмишдур.

Тамоман фарз билдим ҳукмига тавъан ризо бўлдум,
Биҳамдилаҳ, азалдин солики роҳи ҳудо бўлдум.

القول فی شروط الاسلام

Ислом шартлари тўғрисида сўз

Шурути беш эрур исломни: аввали эрур тавҳид,
Намоз иккинчи, сейум рўзадур, эй толиби тафрид.

Закоту ҳаж эрур фарзи муқаррар ағниёларға,
Бу икки фарз эрмасдур фақиру бенаволарға.

القول فى فرائض الصلوة

Намоз фарзлари ҳақида сўз

Намозда фарзлар ўн тўрт эрур, еттиси хориждур,
Шароитдур намоз учун мусаллога маъориждур.

Шароитни бири вақту бири они таҳоратдур,
Либоси тоҳиру ҳам жойи поку сатри авратдур.

Бириси Каъбага мустақбал ўлмоқдур, бири ният,
Бу мазкура эрур шарти намоз, эй покиза сийрат.

Ўшал еттики, аркондур бириси такбири увлодур,
Қиём ила қироат ҳам рукуъ аз баҳри мавлодур.

Сужуду қаъдаи охир, хуруж ўз сунъила, эй жон,
Бу мазкурот эрур, эй дил, намозга дохили аркон.

الكلام بفرضية الوضوء والغسل و التيمم

Таҳорат, гусл ва тайаммумдаги фарзлар тўғрисида

Вузуъ муҳдасга фарз ул вақтким, турса намоз учун,
Худойи бениёзига муножоту ниёз учун.

Вузуъ фарзи: юзу дасту аёғни шустушу қилмоқ,
Биридур масҳи сар бар важҳи шаръ этмоқ, неку қилмоқ.

Бириси масҳи лиҳйа, соҳиби лиҳйа киши бўлса,
Худога етгуси кимки вузуъ бирла иши бўлса.

Нифосу ҳайз бўлса мунқатеъ, баъд аз жанобат ҳам,
Занону мардга гусл айламак фарз ўлди, эй одам.

Таяммум қилғой ул жумла агар ожиз эрур сувдин,
Худо амрин бажо қилғил, қутулғил жумла қайғудин.

Таяммум фарзи икки зарб: бир зарби эрур юзга,
Биридур қўл учун солғил, қулоғинг бу ширин сўзга.

Уруб бир йўл юзингга масҳ қилғил панжаи кафни,
Яна бир йўл иликка, ҳукми шул мазмуни мусҳафни.

Таяммумнинг шурути беш эрур, эй соҳиби давлат,
Саъийду тоҳиру масҳ, бири ажзу бири ният.

Тариқи шулки, ниятни дуруст айлаб уросан қўл,
Ўшал шайгаки, бўлса тоҳир жинси заминдин ул.

الكلام فى اركان الصّوم

Рўза арконлари ҳақида сўз

Эрур уч рўзани фарзи эшит, эй марди хушсийрат,
Емак, ичмакни, ватъ этмакни тарк этмак
маъан ният.

Қачондиндур тулуъи субҳдин кун ғойиб ўлгунча,
Саводи шаб муҳити ичра бу олам чўмилгунча.

القول فى فروض الحجّ

Ҳаж фарзлари ҳақида сўз

Эрур ҳажнинг фурузи уч: бири эҳром эрур, эй моҳ,
Бири вақфи жабал бўлғай, биридур тавфи байтуллоҳ.

Ҳама асҳоби аҳли Ҳақ, салафнинг, тобеъинларнинг,
Жамиъи мужтаҳиддинлар, имоми муслиминларнинг.

Раҳи иймонда қилгон эътиқодин лутфи Ҳақ бирлан,
Мубаййан айладим оламга беш-олти варақ бирлан.

Ақойид матни бирла шарҳини мадди назар қилдим,
Бу йўлда бир неча алломани Хизри сафар қилдим.

Яна бир нусхаки, Иброҳими Ҳаққий қилиб эрди,
Ақойид зикрини ул нусхада таҳрир этиб эрди.

Ани ҳам сурмаи биниш қилиб ҳар су нигоҳ эттим,
Азизлар соясида шукру лиллоҳ, қатъи роҳ эттим.

Бу мазҳаб мазҳаби ҳақдур, бу йўлда собит ўл доим,
Дуруст эт эътиқодинг, мунда бўлғил эрта-кеч қойим.

خاتمة الكتاب

Хотимат ул-китоб

Наким таъблиғ этибдур Мустафо иймонимиз бордур,
Анга бўлсун фидо, токим бадада жонимиз бордур.

Маъозаллоҳ, хатоан ёки амдан, ёки нисёдин,
Қулунгдин содир ўлса куфр, яъни нуқси иймондин.

Ман ул куфри залолатдин бари бўлдум, Худовондо,
Сани ёдингдин ўзга бўлмасун кўнглум аро пайдо.

Шариатга муҳолиф бўлса гар гуфтору кирдорим,
Ружуъ эттим алардин, сангадур тасдиқу иқрорим.

Бу манзума ақойидни «Чароғи мактаб» эт, ё Раб,
Дабистонлар шабистониға моҳу кавкаб эт, ё Раб.

Қаю мактабда бўлса бу саодатномае номи,
Бадал бўлғай саҳарға ул шараф ҳангомани шоми.

Маҳалли нур ўлур қалби сабийлар нахли аймандек,
Кўкаргай дилларида нахли иймон сарву савсандек.

Туфулийят чоғидин баччалар аҳли камол ўлғай,
Ҳама мақбули даргоҳи Худойи Зулжалол ўлғай.

Ёрур бу нусха бирла аҳли мактаб базмининг шоми,
«Чароғи мактаб» ўлди бу сабабдин ушбунинг номи.

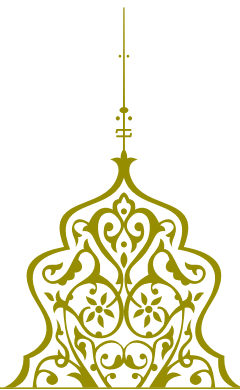
Илоҳо, Хилватий бечорани тавфиқини том эт,
Салоҳин баркамол эт, икки оламда наку ном эт.

* * *

*Ар-роқим Мулло Юсуфжон бин мулло
Зокиржон 1325 (1907) йил*

Шайх Назруллоҳхон Ғарибий

شرح الأمالي

«ҚАСИДАИ АМОЛИЙ»
шарҳи

Нашрга тайёрловчилар:
Сайфиддин САЙФУЛЛОҲ
Абдулвоҳидхон НАЗРУЛЛОҲХОН ўғли

Тақризчи:
Фатҳиддин МАНСУРОВ

Шайх Нарзуллоҳхон Эшон (Ғарибий) домланинг «Амолий» қасидасига ёзган шарҳи ҳамда «Тавҳид манзума»си аҳли суннат вал жамоат ақидасини ёритишга бағишланган муҳим манбалардан биридир. Халқимизни соғлом эътиқод руҳида тарбиялашда хизмат қиладиган мазкур асарлар тили содда ва мазмуни пишиқ бўлиб, ундан кенг жамоатчилик баҳраманд бўлади, деган умиддамиз.

© Сайфиддин САЙФУЛЛОҲ

*Кириг Хак йўлига ул асли мақсуд,
Ризойи ҳазрати Бечундагур суд.
Ақидасини тўғри этмаган кас,
Шариатга ўзин росих этолмас.
Ақидани билинг, эй аҳли Ислон,
Ақида билмаган мўмин эрур хом.*

(Шайх Назруллоҳхон Ғарибий)

СОҒЛОМ ЭЪТИҚОД - МЎЪМИНГА НАЖОТ

Ислон дини, Ислон маданияти асосида мукамал, яхлит, бир бутун таълимот ётади. Лекин ислоний илмлар орасида эътиқодий ҳукмларнинг бирламчи ва зарурлигини алоҳида таъкидлаш керак.

Соғлом эътиқод нафақат шахс, балки, жамият ҳаётида ҳам муҳим ўрин тутати. Жамиятдаги шахсларнинг эътиқоди тоза ва қарашлари соф бўлса, ўша жамиятда тинчлик-тотувлик ва диний қардошлик мустаҳкам бўлади. Аксинча, бузуқ эътиқодли кишилар жамиятда ҳамиша жанжал-тўполонга сабаб бўлиб келганлар. Тарихдан ҳам маълумки, ислонга қарши фаолият кўрсатган баъзи миссионерлар аввало мусулмонларнинг эътиқодларига путур етказишга ҳаракат қилганлар...

* * *

Али ибн Усмон Ўшй ханафийнинг¹ «Амолий», «Ломия» ва «Каломия» номлари билан машҳур

¹ Али ибн Усмон ибн Муҳаммад ат-Таймий ал-Ўшй Сирожиддин ал-Ғарғоний ҳижрий 575 (мел. 1179) йилда вабо касалидан вафот этган. У "Ғулар ул-ахбор ва дулар ул-ашғор фил-ҳадис", "Ғатовои Сирожийя", "Қасидат ул-Амолий", "Машорик ул-анвор шарҳи нисобил-ахёр", "Явоқит ул-ахбор" каби асарлар ёзган.

бўлган қасидаси арузнинг ҳазажи мусаддаси маҳзуф – мафоъийлун, мафоъийлун, фаъулун (у – – у – – у – –) вазнида ёзилган бўлиб, ақидавий асосларни шеърий шаклда, мухтасар тарзда баён этган. Унга ислом уламолари, жумладан, аллома Алиюл Қорий ҳам шарҳ битган. Мазкур қасида ўтмишда мадрасаларда дарслик сифатида ўқитилиб келинган ва талабаларга махсус ёдлатилган.

* * *

Қўлингиздаги китоб ҳам «Амолий» қасидасига ёзилган мукамал шарҳлардан биридир. Мазкур қасидага ўтган асримизнинг забардаст алломаси, нақшбандий шайхи – Эшони Назруллоҳхон (Ғарибий) домла шеърий йўл билан қасиданинг ўз вазини сақлаган ҳолда шарҳ битган.

Самарқанднинг Хатирчи туманида туғилиб, Фориш туманининг Норвон қишлоғида яшаб ўтган Нарзуллоҳхон Эшон (Ғарибий, 1908–1986) ҳазратлари шўролар даврининг ноҳақ жабру жафоларига қарамасдан, умрининг аксар қисмини илму маърифатга ва халқ хизматига бахшида қилган инсондир. У зот араб, форс ва ўзбек тилларида Ғарибий тахаллуси билан шеърий асарлар ёзган. Бу тахаллусни танлашида ҳам теран рамзий маъно бор. Айниқса, ўз диёрида ғариб бўлиб, даҳрий ватанфорушлар исканжасидан қочиб юрган ва дунёни фоний билган киши учун муносиб тахаллусга ўхшайди...

Ғарибий домла қол илмида мукамал олим бўлиш билан бирга тасаввуф таълимотининг билимдони, йирик нақшбандий шайхи, юксак ҳол аҳли экани эътироф этилган. Домла доим суннатга амал қилиб, ҳазрат Абдулхолиқ Ғиждувоний, Баҳовуддин Нақшбанд ва Хожа Аҳрори Валий каби комил инсонлар йўлини муносиб давом эттирган.

Том маънода у улуғ зотларнинг илм, амал ва ихлос йўлидаги ворисларидан бўлган. Аллоҳ таоло у кишига юксак фаросат ва каромат берганлиги айрим манбаларда қайд этилган¹.

Ғарибий домла 1986 йил вафот қилганлар. У зот Пайариқ шаҳридаги, Оқтош ота қабристонига дафн қилинган. Аллоҳ руҳини шод ва қабрини пурнур айласин.

Ғарибий домланинг ҳаётий фаолияти, гўзал сийрати, намунали хулқи қанчалик ибратли бўлса, у кишининг ёзиб қолдирган илмий, адабий ва маърифий асарлари ҳам шу қадар қимматли ва ҳикматлидир. Домла салоҳиятли шоир сифатида ғазал, мухаммас, мувашшаҳ, таърих, қитъа, рубоий каби жанрларда муваффақиятли ижод қилган. Айниқса, Жомий, Навоий ва Ҳазиний каби етук шоирлар ғазалларига боғлаган мухаммаслари ижод аҳлининг таҳсинига сазовор бўлиб келмоқда.

Шуни алоҳида таъкидламоқчимизки, Шайх Нарзуллоҳхон «Амолий» қасидасини оддий таржима қилган эмас, балки ҳар бир байтдаги нозик маъноларни Қуръон ва ҳадис асосида шарҳлаган. Мисол учун иккинчи байтни олиб кўрайлик:

اَللهُ الْخَلْقُ مَوْلَانَا قَدِيمٌ
وَ مَوْصُوفٌ بِاَوْصَافِ الْكَمَالِ

*Илоҳул халқи мавлоно қадимун,
Ва мавсуфун биавсофил камоли.*

Байтнинг мазмуни шундай: **Жумла махлуқот-нинг Холиқи ва Маъбуди қадимдир.** Мавжудлиги

¹ Қаранг: Ўроқхон (Рафиъиддинхон) хожи Шайх Нарзуллоҳхон ўғли. Ибратли ҳаёт гулшани. Тошкент, "Мовароуннаҳр", 2005.

ўзидандир, бошқадан эмас. **Ва барча сифатлари мукамаллик билан мавсуфдир.**

Ғарибий домла эса юқоридаги байтни шундай шарҳлаган:

*Эрур маъбуду барҳақ ул Худованд,
Анга бўлмас назиру зигду монанд.
Халойиқни Илоҳи ул эрурким,
Ҳамадандир ани зотиға таъзим.
Қадимдур ул, қадим зотиға собит,
Адамдигдур муназзаҳ англа қонит.
Ҳама махлуқиға мавлову молик,
Кимики бўлмади мундоқ, ҳолик.
Эрур комил ани авсофи бори,
Эмас мансуб нуқсон бори сори.
Муқаддас зоти авсофи мубарро,
Ҳудусу айб бўлмас анда асло.*

Домланинг шарҳи орқали биз мазкур байтнинг бошқа қирраларини ва нозик томонларини ҳам билиб оламиз. Жумладан, асли матн билан боғлиқликда Аллоҳ таолонинг зидди ва монанди йўқлиги, барча Унга таъзим (сажда) қилиши, Зотининг ҳамиша боқийлиги, Аллоҳ таолодан бошқанинг бундай сифатларга эга эмаслиги каби тушунчаларни ҳосил қиламиз. Яна бир жиҳати, Ғарибий домла ақидавий масалалар билан боғлиқ маъноларни шарҳлар экан, китобхонни ҳамиша ҳушёр бўлишга, айниқса, Аллоҳ таолонинг зоти ва сифатлари ҳақида нотўғри тасаввур ва шубҳалардан йироқ бўлишга чақиради. Илмда собит ва қатъий хабарлар билан кифояланиш ва баъзи масалаларда талашиб-тортишмаслик зарур ва фойдали эканлиги ҳам бот-бот таъкидланади.

Домла тавҳид ҳақида ҳам олтимиш беш сатрдан иборат алоҳида манзума битганлар. Ақида масалаларини ёритишга бағишланган ушбу манзума ҳам ўзининг илмийлиги ва таъсирчанлиги билан

эътиборга молик. Биз «Амолий» қасидасидан сўнг уни ҳам қисқароқ шарҳлаб илова қилишни лозим топдик. Чунки ҳар иккала асар бир-бирини тўлдиради ва ўқувчига кенгроқ маълумот беради.

Китобхонларга фойдаси тегар, деган умидда китоб охирида айрим сўзлар луғатини ҳам бердик.

Дарҳақиқат, домла ислом оламида машҳур бўлган «Амолий» қасидасини шеърий тилда маҳорат билан таржима қилиб, жуда савобли ишни амалга оширган. Сабаби, биринчидан, домла исломий илмнинг энг муҳим соҳаси – ақида илмига диққатни жалб этиб, илм толибларини шу соҳадан яхши хабардор бўлишга чақирган. Сўфи Аллоҳёр айтганидек:

*Ақида билмаган шайтона элгур,
Агар минг йил ибодат қилса елгур.*

Иккинчидан, Ғарибий ҳазратлари «Амолий» қасидасининг толиби илмларга зарурлигини назарда тутиб, атайин шеърий тилда унга шарҳ битган. Чунки, биринчидан, бу қасидани шарҳлаб, оммабоп ва содда тилда китобхонга етказиш ҳар кимнинг қўлидан келмайди. Иккинчидан, домла шеърий асарларнинг алоҳида таъсир кучига ва тезда ёдда қолиш хусусиятига эга эканини ҳам инобатга олган.

Домланинг «Амолий» қасидасига бағишлаган шарҳи ҳамда тавҳид ҳақидаги манзумаси мадрасаларда дарслик сифатида ўқитилса, айни муддао бўларди. Зеро, бу асарлар аввало ёдлаш ва тушуниш учун жуда қулай. Қолаверса, ўз юртимиздан етишиб чиққан алломаларнинг асарларини толиби илмларимизга етказиш аждодларимизга нисбатан ҳурмат-эҳтиром рамзидир.

Зеро, домла китобхонлардан ва барча «ёронлар»дан дуо талаб қилиб бундай ёзган:

*Дуода ёд айланг эй ёронлар,
Бу ожиз бандани назмин кўранлар.
Тазарруъ вақти истиғфор айланг,
Кўнгулни холи аз ағёр айланг.
Бўлубон мубтаҳил айланг дуони,
Васила айлаб анда Мустафони.
Худованди Карим этгай ижобат,
Дуони айланг анда истиғомат.
Биродар ул дуоким захри ғайби,
Қилур мўминга мўмин, йўқдур райби.
Бўлур мақбул Ҳаққа мустажобат,
Дуони айлангизлар вирди оғат.*

Аллоҳ барча уламои киромларимиз қатори
Ғарибий домлани ҳам ўз раҳматиға олсин! Халқи-
миз соғлом эътиқодли бўлиши учун ушбу мўъжаз
китобчани ҳам фойдали ва баракотли қилсин!

Тўғри йўлдан юрганларга салом бўлсин!

Сайфиддин САЙФУЛЛОҲ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَقُولُ الْعَبْدُ فِي بَدْءِ الْأَمَالِي
لِتَوْحِيدٍ بِنَظْمٍ كَاللَّالِي

**1. Яқулул абду фи бадъил амоли,
Литавҳидин биназмин кал лаоли.**

Дедилар нозими фоҳим бу сўзни,
Анга диққат билан ким солса кўзни.

Баён айлар сўзи тавҳиди Бечун,
Гуҳарлар, баҳри назми ичра машҳун.

Худо маъбуди барҳақ анга эй ёр,
Муни билгай кимики бўлса диндор.

Самад улдур, ҳамадур анга муҳтож,
Адамдин барчани ул қилди ихрож.

Эрур аввал, ани йўқ ибтидоси,
Эрур охир, ани йўқ интиҳоси.

Эрур зоҳир, сифатни ўйласанг сан,
Вале зотида ботин қилмоғил занн.

اَللهُ الْخَلْقُ مَوْلَانَا قَدِيمٌ
وَ مَوْصُوفٌ بِاَوْصَافِ الْكَمَالِ

**2. Илоҳул халқи мавлоно қадимун,
Ва мавсуфун биавсофил камоли.**

Эрур маъбуди барҳақ ул Худованд,
Анга бўлмас назиру зидду монанд.

Халойиқни илоҳи ул эрурким,
Ҳамадандир ани зотиға таъзим.

Қадимдур ул, қадим зотиға собит,
Адамдиндур муназзаҳ англа қонит.

Ҳама махлуқиға мавлову молик,
Кимики бўлмади мундоқ, ҳолик.

Эрур комил ани авсофи бори,
Эмас мансуб нуқсон бори сори.

Муқаддас зоти авсофи мубарро,
Ҳудусу айб бўлмас анда асло.

هُوَ الْحَيُّ الْمُدَبِّرُ كُلِّ أَمْرٍ
هُوَ الْحَقُّ الْمُقَدَّرُ ذُو الْجَلَالِ

**3. Ҳувал Ҳаййўл мудаббир кулла амрин,
Ҳувал ҳаққул муқаддир Зулжалоли.**

Эрур ҳай доимо Ҳақ, ҳаргиз ўлмас,
Ҳаёти васфи зоти – жондин эрмас.

Жасад жон бирладур ҳайвони мавжуд,
Булардандур маназзаҳ, пок Маъбуд.

Эрур вожиб вужуди Ҳақ таъоло,
Адам йўл топмоғи зотиға ҳошо.

Ҳама иш охиридур анга маълум,
Ки бирни бор айлар, бирни маъдум.

Ҳама иш – неку бад ондин эрур, ким
Ўзингни айлагил амриға таслим.

Муқаддарда на тақдир айлаган ул,
Бўлур албатта деб, банд айла кўнгул.

مُرِيدُ الْخَيْرِ وَالشَّرِّ الْقَبِيحِ
وَلَكِنْ لَيْسَ يَرْضَى بِالْمُحَالِ

**4. Муридул хайри вашшаррил қабиҳи,
Ва локин лайса ярзо билмуҳоли.**

Ирода айлаюр Ҳақ хайру шарни,
Қулоққа ол бу қавли мўътабарни.

Наким яхши – ёмон бизлар қилурмиз,
Анга биз барчага косиб эрурмиз.

Худо афъолимиз некига хушнуд,
Ёмониға эмасдур рози Маъбуд.

Яратгай Ул бизинг афъолимизни,
Билур ҳар неку бад аъмолимизни.

Ямон афъолни касби ҳам ёмондур,
Худовандимға андин не зиёндур.

Ҳаким, ул ҳикмати бор ҳарна ишда,
Ки яъни неку бадни халқ этишда.

صَفَاتُ اللَّهِ لَيْسَتْ عَيْنَ ذَاتٍ
وَلَا غَيْرًا سِوَاهُ ذَا انْفِصَالٍ

**5. Сифотуллоҳи лайсат айна зотин,
Ва ло ғайран сивоҳу занфисоли.**

Сифоти Ҳақ ани зоти эмасдур,
Ва лекин ғайри зоти дема эй нур.

Қадим англа ани барча сифотин,
Ки бил тавқифи они барча отин.

Сифоти лам язал – зотиға қойим,
Булубон мунтабиҳ, сан бўлма ноим.

Сифат зотидан ажралмас ҳамиша,
Ақоидни билурни айла пеша.

Сифотида они йўқ ҳеч нуқсон,
Таноҳи йўқ аларда англа эй жон.

Эрур комил ани барча сифоти,
Завол ўлмас аларда ҳамчу зоти.

صَفَاتُ الذَّاتِ وَالْأَفْعَالِ طُرّاً
قَدِيمَاتُ مَصُونَاتِ الزَّوَالِ

**6. Сифотуз зоти вал афъоли турран,
Қадимотун масунотуз заволи.**

Иродау, ҳаёту, илму, қудрат,
Яна самъу, басар эй пок тийнат.

Яна бўлди калом они сифоти,
Буларни барчасини англа зоти.

Худойим, Холиқи ашё эрурким,
Ани зотиғадур махсус таъзим.

Яратқучи эрур, ул ўлдирувчи,
Ҳама халқини ризқини берувчи.

Булар бўлди сифоти феълидин бил,
Бўлак ҳам кўп эрур бе қолу бе қийл.

Сифоти Ҳақда бўлмасдур заволи,
Қадимдур, барчасидодур камоли.

نَسَمِيَّ اللّٰهَ شَيْئًا لَا كَالْأَشْيَاءِ
وَذَاتًا عَنْ جِهَاتِ السَّتِّ خَالٍ

**7. Нусаммиллоҳа шайъан ло кал ашё,
Ва зотан ан жиҳотис ситти холи.**

Қилурлар шийъатини Ҳаққа итлоқ,
Вале ашё эмасдур анга мисдоқ.

Ани маъноси шулким, Ҳақдур шоий,
Ки яъни ҳоҳлағувчидур Илоҳи.

На хоҳиш этса ул Халлоқи бечун,
Бўлур ул бетаваққуф эй фалотун.

Худовандимни дермиз зот билғил,
Муназзаҳдур жиҳатдан йўқ эрур қил.

Жиҳотис сит эрур мумкинга лозим,
На ким мумкинга лозим англа жозим.

Эрур Вожиб таъоло барчадин пок,
Ки бу маънони яхши айла идрок.

وَلَيْسَ الْإِسْمُ غَيْرًا لِلْمُسَمَّى

لَدَى أَهْلِ الْبَصِيرَةِ خَيْرَ آلٍ

- 8. Ва лайсал исму ғайран лил мусаммо,
Лада аҳлил басираҳ хайри оли.**

Худовандимгадур «асмоу ҳусно»,
Деда баъзи кутубда айлаб эҳсо.

Бўлуб тўрт минг муайян барча оти,
Муносиб отиға барча сифоти.

Ки ҳар исмида они минг шараф бор,
Дилу жонинг била бўлғил харидор.

Агарчи исми кўчдур, зотидур бир,
Шериғи йўқ они эй марди нихрир.

Худо исми мусаммосини айни,
Буни билмоқ мусулмонлиқни зайни.

Дедилар аҳли суннатлар бу сўзни,
Йироқ этма алар қавмидин ўзни.

وَمَا إِنْ جَوْهَرُ رَبِّي وَجِسْمٌ

وَلَا كُلُّ وَبَعْضُ ذُوِ اشْتِمَالٍ

- 9. Вамо ин жавҳарун рабби ва жисмун,
Вало куллун ва баъзун зуштимоли.**

Худовандим эмасдур жисму жавҳар,
Таҳайюздан эрур ул пок яксар.

Жамиъи жузъу кулдин Ҳақ эрур пок,
Тасарруф айлаюр ул мулки маллок.

Қаю шай жисмдур, уддур мураккаб,
Бўлур таркиби ўз зотиға ансаб.

Ҳакиму Қодиру, Ҳайю, Тавоно,
Ҳамани айлади қудратла иншо.

Жамиъи жисму жавҳар Ҳаққа муҳтож,
Ул айлар нурни зулматға ийлож.

Ки бас эрмас Худойим жисму жавҳар,
Бу сўзни сидқи дилдан айла бовар.

وَفِي الْأَذْهَانِ حَقٌّ كَوْنُ جُزْءٍ
بِلَا وَصْفِ التَّجْزِئِ يَا ابْنَ خَالٍ

**10. Ва фил азҳони ҳаққун кавну жузъин,
Било васфит тажаззи, ябна холи.**

Ўшал жузъи қабул этмас тажаззи,
Ани мо фавқидин айлаб тараққи.

Тоғиб таркиб бўлғай жисм эй нур,
Булўр мавжуд хорижда они кўр.

Вале таркибсиз ул жузъини бил,
Калом аҳли дедилар англа бу қил.

Вужудин ақл исбот этгусидур,
Агарчи бўлди ул таркибдин дур.

Хилоф этди философ ушбу сўзда
Ҳаюло бирла сурат тутди кўзда.

Тажаззи қилмаган жузъ мумтаниъ деб,
Муроди сори сўзни берди тартиб.

وَمَا الْقُرْآنُ مَخْلُوقًا تَعَالَى
كَلَامُ الرَّبِّ عَنْ جِنْسِ الْمَقَالِ

**11. Вамал Қуръону махлуқан таъоло,
Каломур Рабби ан жинсил мақоли.**

Эрур Қуръон Худойимни каломи,
Эмас махлуқ оётин тамоми.

Бўлак сўзларни жинсидан эмасдур,
Сифоти зотисидиндурки, машҳур.

Каломи нафсиси зотиға қойим,
Завол ўлмас ҳамиша анга доим.

Қадим деб эътиқод эт, дема ҳодис,
Қиём ўлмас Худойимға ҳаводис.

Қироат бирла нақшидурки мактуб,
Булар махлуқдур, албатта, эй хўб.

Ҳулул этмас каломи нақши ҳаргиз,
Буларға ушбунни бовар қилингиз.

وَرَبُّ الْعَرْشِ فَوْقَ الْعَرْشِ لَكِنْ
بِلَا وَصْفِ التَّمَكُّنِ وَاتِّصَالِ

**12. Ва Раббул арши фавқал арши локин,
Било васфит тамаккун ваттисоли.**

Худовандим яратди Арши аъло,
Ани айлаб муҳити барча ашё.

Эрур Холиқи ҳам англа Молик,
Ки сан фавқият исбот этма солик.

Тасарруф айлаюр ул Арши аъзам,
Қачон етгай бу амра фаҳми одам.

Халафлар «Иставо»ни қилди таъвил,
Ки «Иставло алал Арши»га бе қийл.

Вале тафвиз қилдилар салафлар
Муродин Ҳақ билибон қилди бовар.

Тажассус айламасдан айла тафвиз,
Вагарна, етгуси кўнглингга тамриз.

وَمَا التَّشْبِيهُ لِلرَّحْمَانِ وَجْهًا
فَصْنُ عَنْ ذَاكَ أَصْنَافَ الْأَهَالِ

**13. Ваматташбиҳу лирраҳмони важҳан,
Фасун ан зока аснофал аҳоли.**

Худовандимға йўқ ташбиҳига йўл,
Кими ташбиҳ қилди бўлди маъзул.

Худойим ўхшамас бир нарсаға ҳеч,
Ҳама муҳтож анга эртаю кеч.

Ҳаками мутлақ улдур, мисли йўқдур,
Ташаббуҳдин ўзингни айлағил дур.

Худога ўхшамас ҳам ҳеч бир шай,
Муназзаҳ, пок бундан Холиқи ҳай.

Муаттил бўлма, нафй этма сифотин,
Тилингдан қўйма доим исми Зотин.

Дилингни этмағил ҳар ён равона,
Тояр ерға бориб тойрилма ёна.

وَلَا يَمْضِي عَلَى الدِّيَّانِ وَقْتُ
وَأَزْمَانُ وَأَحْوَالُ بِحَالٍ

**14. Вало ямзи аладдайяни вақтун,
Ва азмонун ва аҳволун биҳоли.**

Замону вақт бўлмас Ҳаққа жори,
Алар ҳодис эрур халқ этти бори.

Замондур мухталиф аҳволи бирла,
Музийю ҳолу истиқболи бирла.

Сифатдур, ҳоли истиқрорсиздур,
Тафосили мутавваллардадур кўр.

Замону ҳолу ҳам вақти муайян,
Самад муҳтожидур ҳар турфагул айн.

Нечук бўлғай Худо онларға муҳтож,
Кудуратни дилингдан айла ихрож.

Ҳаводисдин, тоғайюрдин Худо пок,
Берур ул қатраи обига идрок.

وَمُسْتَعْنٍ إِلَهِي عَنْ نِسَاءٍ
وَأَوْلَادٍ إِنَاثٍ أَوْ رِجَالٍ

**15. Ва мустағнин илоҳи ан нисоин,
Ва авлодин иносин ав рижоли.**

Зану фарзанддин Халлоқи бечун,
Муназзаҳдур бу сўз Қуръонда машҳун.

Худоға бўлмағай ҳаргиз баробар,
Шайи махлуқидин англағ бародар.

Бу маъни сураи Ихлоса мантуқ,
Бунга мункир бўланларда хирад йўқ.

Ки бундин мунфаҳим радди насоро,
Худоға банда – Марям бирла Ийсо.

Емоқ-ичмоққадур муҳтож онлар,
Агарчи мурдаларга берди жонлар.

Ва лекин эрмас Ийсо қудратидин,
Худо кўрсатти Ийсода табиъин.

كَذَّا عَنْ كُلِّ ذِي عَوْنٍ وَنَصْرٍ
تَفَرَّدَ ذُو الْجَلَالِ وَ ذُو الْمَعَالِي

**16. Казо ан кулли зи авнин ва насрин,
Тафаррад зулжалол ва зул маъоли.**

Ганидур, ҳазрати Ҳақ оламиндин,
Юборди ваҳйини Руҳул аминдин.

Ҳабибиға Худойи ло язол ул
Ани аҳкоми бизға роҳи мақбул.

Худовандимға йўқдур авну носир,
Ионатга бўлур муҳтожу қосир.

Эрур Ҳақ – Қодиру, Ҳайю Тавоно,
Самиъу ҳам Басиру неку доно.

Самаддур, эҳтиёжи бўлмас асло,
Анга муҳтождурлар барча ашё.

Худо бир, икки деб қилма гумони,
Гумонлик топмағай ҳаргиз амони.

يُمِيتُ الْخَلْقَ قَهْرًا ثُمَّ يُحْيِي
فَيَجْزِيهِمْ عَلَى وَفْقِ الْخِصَالِ

**17. Юмитул халқа қаҳран сумма юҳйи,
Фаяжзийҳим ало вафқил хисоли.**

Эрур ҳақ, бўлғуси рўзи қиёмат,
Ани ҳақ билмаган қилғай надомат.

Қиёмат қойим ўлмоққа етушса,
Халойиқ, еру кўкка ларза тушса.

Худойим ўлдирур ҳар зи нафасни,
Тирик қўймас жаҳонда ҳеч касни.

Жалолийят била қилғай тажалли,
Ҳама Мавлоға ҳукм ўлган маҳалли.

Жамолият била ул ҳайю бечун,
Тирилтирғай ҳама халқини ул кун.

Берур Қодир амалларни жазоси,
Дилингни нарм қилгил, бўлма қоси.

لَا أَهْلَ الْخَيْرِ جَنَّاتٍ وَ نُعْمَى
وَلِلْكَفَّارِ إِدْرَاكُ النَّكَالِ

**18. Лиаҳдил хайри жаннотун ва нуъмо,
Ва лил куффори идрокун наколи.**

Эрур жаннат тақиларға муҳайё,
Суюклик қуллариға жойу маъво.

Кимини айласа ҳоди иноят,
Анга во этгусидур боби тоат.

Агар фазлига олса бандасин Ҳақ,
Қилодур қайди ғамдин они мутлақ.

Бериб жаннат саройин этгай икром,
Қусуру ҳурларни айлар инъом.

Худо адлини бўлди муқтазоси,
Ҳама куффорни дўзах жазоси.

Паноҳ берсун Худойим ул макондин,
Бўлуб каж қолмагин роҳи амондин.

وَلَا يَفْنَى الْجَحِيمُ وَلَا الْجَنَانُ
وَلَا أَهْلُهُمَا أَهْلَ انْتِقَالٍ

**19. Ва ла янфал жаҳиму вал жинону
Ва ла аҳлуҳумо аҳлантиқоли.**

Фано дўзахга йўл топмасдур эй хўб,
Кими инкор қилди, бўлди маъйуб.

Эрур албатта ул дўзах макони,
Муаббад кўйгусидур жисму жони.

Фано бўлмоқ умидин этгай онлар,
Қолур холид, фано бўлмас, ямонлар.

Анингдек бўлмагай фоний жинони,
Наъиму қасру турлук ошёни.

Кирур мўъмин қули яхши маконға,
Бўлур восил ўшал дорул амонға.

Муаббад яъни холид шоду хуррам,
Бўлурлар кўрмағайлар зарраи ғам.

يَرَاهُ الْمُؤْمِنُونَ بِغَيْرِ كَيْفٍ
وَ ادْرَاكِ وَ ضَرْبٍ مِنْ مِثَالٍ

**20. Йароҳул муъминун биғайри кайфин,
Ва идрокин ва зарбин мин мисоли.**

Дедилар аҳли суннат вал жамоат,
Алар қавлиға айлармиз итоат.

Живоз этгай Худо дийдорини ақл,
Вуруд ўлган эрур анга неча нақл.

Биҳишт аҳлиға ҳақдур анда дийдор,
Жиҳатсиз, кайфиятсиз, англа, эй ёр.

Кўрар ҳар кимса ўз шаъниға лойиқ,
Бўлурлар баъзилар баъзиға фоиқ.

Жамолини аларға айлар эҳсон,
Мушаррраф бўлгусидур аҳли иймон.

Мусулмонликда ўзни маҳкам эттил,
Худо раҳм этса бу мақсадға етил.

فَيَنْسَوْنَ النَّعِيمَ إِذَا رَأَوْهُ
فَيَا حُسْرَانِ أَهْلِ الْأَعْتِرَالِ

**21. Фаянсавнан-наъим изо раавҳу,
Фаё хусрона аҳлил иътизоли.**

Худо дийдорини кўрган замони,
Унутгайлар ҳама нашъу намони.

Жамолин руъятин этса ирода,
Бўлур масрурлик беҳад зиёда.

Эрурлар муътазил руъятга мункир,
Ўшандоқ мунсии неъматга мункир.

Кимики, мазҳабида муътазилдур,
Мунидек рутбадин ул мунъазилдур.

Бўлур маҳрум руъятдин ўшал кас,
Агарчи кирса жаннат Ҳақни кўрмас.

Динингни пок эт, эй абди Холиқ,
Қилиб зоҳирни ботинга мувофиқ.

وَمَا إِنْ فِعْلٌ أَصْلَحَ ذَا فِتْرَاضٍ
عَلَى الْهَادِي الْمُقَدَّسِ ذِي التَّعَالَى

**22. Ва ма ин феълун аслаҳ зафтирозин,
Алал ҳодил муқаддас зит-таъоли.**

Худовандим — Ҳакиму Холиқу Ҳай,
Анга вожиб эмасдур ҳеч бир шай.

Ибодин ислоҳи вожиб эмасдур,
Вужубини мусулмонлар демасдур.

Вагарна кофири мискинкидур хор,
Чиқармасди адамдин они Жаббор.

Кимини хоҳлади ул қилди гумроҳ,
Қилиб кофир маконин айлади чоҳ.

Кимини хоҳлади қилди ҳидоят,
Этибон хилъати иймон каромат.

Чарову чунга йўл йўқ, эй бародар,
Ақида баҳрига бўлгил шиновар.

وَفَرَضُ لَازِمٌ تَصْدِيقُ رُسُلٍ
واملاك كِرَامٌ بِالنَّوَالِ

**23. Ва фарзун лозимун тасдиқу руслин,
Ва амлокин киромин бин наволи.**

Жамиъи анбиё барҳақ эрурлар,
Фазилатда ҳама асбақ эрурлар.

Гунаҳ дуди алар зайлиға етмас,
Ҳама маъсуму исмат ҳеч кетмас.

Ва лекин баъзиларда бўлди зиллат,
Дема зиллатки, бордур анга ҳикмат.

Малаклардур Худойимни ибоди,
Алардин содир ўлмасдур иноди.

Ташаккулға алар қодир эрурлар,
Умури Ҳақ алар мулкида яксар.

Дилу жондин малоикға инонмоқ,
Мусулмонлиқ йўлиға ўзни солмоқ.

وَحَتَمُ الرُّسُلِ بِالصَّدْرِ الْمُعَلِيِّ
نَبِيٍّ هَاشِمِيٍّ ذِي جَمَالٍ

**24. Ва хатмур русли биссадрил муъалло
Набиййин, ҳошимиййин зи жамоли.**

Набилар хотамидурлар Муҳаммад,
Насабда ҳошимийдурлар Муҳаммад.

Эрурлар манбаи жуду саховат,
Ҳама ул зотдин топти шарофат.

Вужуди боиси ижоди олам,
Жамоли нурбахши Нуху Одам.

Улуғлар барча кавкаб, шамси фазл Ул,
Васила айлаган андин топар йўл.

Худойим ҳақларида айди «Лавлок»,
Яратмасдим замину барча афлок.

Кими бўлди Ҳабибуллоҳға уммат,
Саодатға етибон топди давлат.

إِمَامُ الْأَنْبِيَاءِ بِلَا اخْتِلَافٍ
وَتَأَجُّ الْأَصْفِيَاءِ بِلَا اخْتِلَالٍ

**25. Имомул анбиё билахтилофин,
Ва тожул асфиё билахтилоли.**

Расулуллоҳнинг олий мақоми,
Паямбарларни бўлдилар имоми.

Набилар масжиди Ақсода Они,
Имом этти мушарраф бўлган они.

Имоми анбиёдур, йўқ хилофи,
Кими мўъмин қилур ул эътирофи.

Эрурлар манбаи фазлу иноят,
Эрурлар қосими файзу дирият.

Жамиъи асфиё тожи эрурлар,
Рағоиб манбаи – ул пок сарвар.

Макорим маъдани – ул соҳиби жоҳ,
Паямбарлар нужуму, ул тўлан моҳ.

وَبَاقٍ شَرْعُهُ فِي كُلِّ وَقْتٍ
إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَارْتِحَالٍ

**26. Ва боқин шаръуҳу фи кулли вақтин,
Ило явмил қиёмат вартихоли.**

Кими бўлса мусулмонликда росих,
Шариатни билур, аҳкоми носих.

Машақатларки, бор эрди муқаддам,
Қўтарди насх этиб шаръи муаззам.

Бўлур боқий шариат то қиёмат,
Бу янгли айдилар соҳиб дируют.

Нузули ҳазрати Ийсо бўлур ул,
Халифалик қилур шўйла тутар йўл.

Агарчи келса анга ваҳйи гоҳо,
Вале таждид қилмас ҳукм барпо.

Шариат мужмаи мансух бўлмас,
Мунга мўъмин киши инкор қилмас.

وَحَقُّ أَمْرٍ مُعْرَاجٍ وَ صِدْقُ
فَفِيهِ نَصٌّ أَخْبَارٍ عَوَالِي

**27. Ва ҳаққун амру миърожин ва сидқун,
Фафийҳи нассу ахборин аволий.**

Наби меърожи ҳақдур, эй мусулмон.
Уруж этти самоға жисми бирлон.

Дамида эттилар ул шоҳи «Лавлок»,
Ажаб бир қудрати Ҳақ бирла ул пок.

Маконлардан ўтубон ломаконға,
Худойим қилди эҳсон меҳмонға.

Аҳад дарёсиға бир чашмаи мим,
Қўшулуб айлади зотини таслим.

Тилаб уммат гуноҳин анда Ҳақдин,
Топиб мақсудини ул зоти бе кин.

Хабарларда бу сўзлар бор мастур,
Маъорижда тафосил айла манзур.

وَإِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَفِي أَمَانٍ
عَنِ الْعَصِيَانِ عَمْدًا وَانْعِزَالٍ

**28. Ва иннал анбиё лаффи амонин,
Анил исёни амдан ванъизоли.**

Дейурлар маъсиятни зидди тоат,
Паямбарларға бўлмасдур залолат.

Набилар барча исёндин амонда,
Ҳамиша хоҳи зоҳир, хоҳ ниҳонда.

Алар билқасд қилмаслар гуноҳи,
Алардин содир ўлмасдур табоҳи.

Кабира содир ўлмас ҳеч асло,
Ки яъни қасду ё саҳв ила аммо.

Сафоирни деди жоиз аимма,
Вале хиссатлигин мансуб қилма.

Алар ҳаққида пок эт эътиқодинг,
Аимма қавлида тут инқиёдинг.

وَ مَا كَانَتْ نَبِيًّا قَطُّ اُنْثَى
وَلَا عَبْدٌ وَ شَخْصٌ ذُو اِفْتِعَالٍ

**29. Ва мо конат набиййан қатту унсо,
Ва ло абдун ва шахсун зуфтиъоли.**

Паямбарликға шарт ўлди зукурат,
Музаккардур ҳама аҳли нубувват.

Паямбар бўлмади ҳеч бир заифа,
Агарчи бўлса Марямдек шарифа.

Валийялар бўлурлар маръалардин,
Нубувватсиз халойиқ ичра таъйин.

Яна ҳуррият ўлди шарт эй ёр,
Улус қул амрин этмоқдин қилур ор.

Паямбар хулқи баддиндур мубарро,
Макорим жомийидурлар муалло.

Паямбар бўлмагай хулқи ямондин,
Ямон ахлоқлик қолгай амондин.

وَ ذُو الْقَرْنَيْنِ لَمْ يُعْرِفْ نَبِيًّا
كَذَا لُقْمَانُ فَاحْذَرْ عَنْ جِدَالِ

**30. Ва Зул қарнайни лам йуъраф набиййан,
Казо Луқмону фаҳзар ан жидоли.**

Наби деди Сикандарни Муқотил,
Деди баъзи валидур шоҳи одил.

Ани умрин деди қийл икки минг йил,
Бу ҳам ўтти жаҳондин ўйлаким ел.

Яна рўйи замин мулки бўлубон,
Жаҳонда шоҳ бўлди, сурди даврон.

Гараз қилмай вафо бу даҳри фони,
Етурмай орзуға олди жони.

Деди баъзи валидур, лек Лукмон,
Наби эрмас, Сикандардек аё жон.

Вале қатъ этмағил сен нафйу исбот.
Буни аслам деди баъзи неку зот.

وَ عِيسَى سَوْفَ يَأْتِي ثُمَّ يُتَوِي
لِدَجَالٍ شَقِيٍّ ذِي خَبَالٍ

**31. Ва Ийсо савфа яътий сумма йутвий,
Лидажжолин шақиййин зи хаболи.**

Чиқар Дажжолли бад охир замонда,
Улус бўлғай фасодидин зиёнда.

Ани макри бўлур халқ ичра зоҳир,
Ҳамага ғолиб ўлғай марди соҳир.

Муҳосир айлағай Маҳдини ул шум,
Қамалғай қалъаи Қудс ичра маъсум.

Ўшалдам Ҳазрати Исо самодин,
Тушубон қутқарур элни инодин.

Ҳалок айлар фасодандешни ул,
Паришонлиқдин ўлғай жамъ кўнгил.

Хуружи ҳазрати Маҳдийи фоиқ,
Хабар берган эрурлар Шоҳи Содиқ.

كَرَامَاتُ الْوَلِيِّ بِدَارِ دُنْيَا
لَهَا كَوْنٌ فَهُمْ أَهْلُ النَّوَالِ

**32. Каромотул валийи биддори дунё,
Лаҳо кавнун фаҳум аҳлун наволи.**

Каромоти вали ҳақдур ҳамиша,
Аларға тоати Ҳақ кору пеша.

Валилар мудбири дунё бўлурлар,
Валилар муқбили уқбо бўлурлар.

Алардин содир ўлса харқи одат,
Қилурлар тасмия они каромат.

Нубувват даъвосина бўлса макрун,
Дейурмиз мўъжиза йўқдир чаро-чун.

Худо қудратнамолик айлаб изҳор,
Чиқаргай хориқи одат бўлан кор.

Ўшал хориқки, тобеъдин кўрунур,
Бўлур матбуъидин мўъжиза эй нур.

وَلَمْ يَفْضُلْ وَلِيٌّ قَطُّ دَهْرًا
رَسُولًا أَوْ نَبِيًّا فِي انْتِحَالِ

**33. Ва лам яфзул валиййун қатту даҳран,
Росулан ав набиййан финтиҳоли.**

Валини рутбаси етмас набиға,
Наби матбуъ бўлғайлар валиға.

Набилар ваҳй олғайлар Худодин,
Аничун бўлди ортуқ авлиёдин.

Расул улдурки соҳиби шаръ бўлгай,
Улусга Ҳақни ҳукмини етургай.

Аъамм билгил расулдин сен набини,
Расул ортуқ набидин эй амини.

Расулардин нечадурлар «улул азм»,
Булар ортуқ ҳамадин айлагил жазм.

Бу янгли эътиқод эт абди Жаббор,
Ақида билмаганга ҳол душвор.

وَالصَّدِيقِ رُجْحَانُ جَلِيٍّ
عَلَى الْأَصْحَابِ مِنْ غَيْرِ اخْتِمَالٍ

**34. Ва лиссиддиқи ружҳонун жалиййун,
Алал асҳоби мин ғайриҳтимоли.**

Абу Бакр афзали асҳобдурлар,
Улусга гавҳари ноёбдурлар.

Ҳабибуллоҳ дедилар они Сиддиқ,
Нечунким бе таваққуф қилди тасдиқ.

Шаби меърож кўргонин ҳикоят,
Анга қилди, ишонди ушбу соат.

Расулуллоҳни эрди ёри ғори,
Анга қилди ҳама мулкин нисори.

Паямбарларни ортидин ким ул зот,
Халойиқ афзали соҳиб каромот.

Биринчи ёри Ҳазрат ул кироми,
Итоат этди анга хосу оми.

وَلِلْفَارُوقِ رُجْحَانٌ وَ فَضْلٌ
عَلَى عُثْمَانَ ذِي النُّورَيْنِ عَالٍ

**35. Ва лил форуқи ружҳонун ва фазлун,
Ало Усмона зиннурайни оли.**

Умар одил икинчи ёри Ҳазрат,
Босиб фуссоқни даврида ҳайрат.

Қилиб умри азизин сарфи дин ул,
Адолат бирла тутди мунтазам йўл.

Қилиб ботил била ҳақни чунон фарқ,
Тўлуб овозасидин ғарб ила шарқ.

Ани форуқ дерлар шул сабабдин,
Уруб ўғлиға дарра хавфи Рабдин.

Эрур бу нур Усмондин зиёда,
Улусға партави айни зиёда.

Муҳаббатни чиқарма турфатул айн,
Дилингға лозим этгил ҳубби шайхайн.

وَذُو النُّورَيْنِ حَقًّا كَانَ خَيْرًا
مِنَ الْكَرَّارِ فِي صَفِّ الْقِتَالِ

**36. Ва зиннурайни ҳаққан кона хайран,
Минал каррори фи саффил қитоли.**

Учунчи ёри Ҳазрат эрди Усмон,
Муборак илгида жамъ ўлди Қуръон.

Ҳаёву ҳилмға ул эрди маъдан,
Ғино мулкиға минган шоҳи аҳсан.

Сахода эрдилар бир баҳри зоҳир,
Вале бўлмас эдилар анга фохир.

Чунон сарф этдилар Ҳазрат учун мол,
Баён этмоқидан бўлгай забон лол.

Ики нурайнга жуфт улди ул ёр,
Ки «зиннурайн» дерлар боиси бор.

Фазилатда эрур ортуқ Алидин,
Ўшандоқ Муртазо отлиғ валидин.

وَاللِّكَرَّارِ فَضْلٌ بَعْدَ هَذَا
عَلَى الْغَيَّارِ طُرّاً لَا تُبَالِ

**37. Ва лил каррори фазлун баъда ҳозо,
Алал агёри турран ло туболи.**

Алиййул Муртазо ул илм кони,
Туфулийятда келтурди имони.

Шужоатда эди Каррор ҳови,
Муъовия анга эрмас мусови.

Ки ул уч ёрдин сўнгра бу гавҳар,
Ҳама асҳобдин авло эрурлар.

Никоҳа солдилар хайруннисони,
Ки яъни Фотима кони сафони.

Бўлур Тўртинчи ёри Шоҳи Олам,
Оқузди куфр элидин беадад дам.

Қилич бирла очибон боби Хайбар,
Атандилар халойиқ ичра Ҳайдар.

وَلِلصِّدِّيقَةِ الرَّجْحَانُ فَاعْلَمْ
عَلَى الزَّهْرَاءِ فِي بَعْضِ الْخِلَالِ

**38. Ва лиссиддиқатир ружҳону фаълам,
Алаз заҳрои фий баъзил хилоли.**

Дедилар баъзилар Сиддиқа ортуқ,
Нечунким ровиядур шубҳаи йўқ.

Биҳишт ичра бўлур Ҳазрат била бир,
Ани тафзилиға боисдур бул сир.

Дедилар баъзилар Фотима авло,
Ани хислатларидин шулки Заҳро.

Халойиқ афзалини нури айни,
Ани фарзандлари умматни зайни.

Баробар деб нечалар дедилар сўз,
Далилларда таъоруз бўлди сол кўз.

Бу сўзда вақф қилмоқ бўлди аслам,
Бу янгли дедилар ниҳрири аълам.

وَلَمْ يَلْعَنُ يَزِيدًا بَعْدَ مَوْتِ
سَوَى الْمَكْتَارِ فِي الْإِغْرَاءِ غَالِ

**39. Ва лам ялъан Язидан баъда мавтин,
Сивал миксори фил игрои голи.**

Язидға лаънат айтмоқдур қабоҳат,
Бу янгли деди баъзи бо дироят.

Язид эрди мусулмон, аҳли қибла,
Умид улдирки, қилган бўлса тавба.

Аничун лаънат айтмоқ нораводир,
Ҳамани ҳолиға олим Худодир.

Деди аллома лаънат айламоқ хўб,
Равофиз анга лаънат айдилар кўп.

Сукут афзал деди, баъзи мусулмон,
Нечунким, аҳли қибла эрди эй жон.

Кўруб сўзларни сўзни асламин ол,
Шарафға сол ўзунгни ўтмайин сол.

وَإِيمَانُ الْمُقَلِّدِ ذُو عَتَبَارٍ
بِأَنْوَاعِ الدَّلَائِلِ كَالنَّصَالِ

**40. Ва иймонул муқаллид зуътиборин,
Бианвоъид далоил каннисоли.**

Муқаллидни эрур иймони мақбул,
Муҳаққиқларни айгон сўзлари шул.

Дилинда жазм эриб айтса шаҳодат,
Қабул этгай Худойи бо иноят.

Эрур иймон чин дилдин инонмоқ,
Тили бирла анга иқрор қилмоқ.

Мусулмонларға истидлол даркор,
Муассирға далолат қилғай осор.

Кимики, Ҳаққа истидлол қилмас,
Бўлур оси бу боисдин ўшал кас.

Бу йўлга кир, дилингни айламай кир,
Билур ҳар ёшурунни Олими сир.

وَمَا عُدْرٌ لِّذِي عَقْلٍ بِجَهْلٍ
بِخَلَّاقِ الْأَسَافِلِ وَالْأَعَالِي

**41. Ва мо узрун лизи ақлин бижаҳлин,
Бихаллоқил асофил вал аъоли.**

Кимиға Ҳақ таоло берди идрок,
Тафаккур қилса аслин қабзаи хок.

Ўзини ўйласа бир қатраи об,
Адам даштидин этти бор Ваҳҳоб.

Ҳама мавжудлар Мужидға муҳтож,
Таъоқубла келур афвож-афвож.

Кимики Сониғини билмади ул,
Эмас маъзур, топмас узриға йўл.

Тафаккур этмаса ким марди софил,
Худо зотини билмай юрса жоҳил.

Залолат қайдиға банд этгай ўзни,
Қачон билгай жаҳонда яхши сўзни.

وَمَا إِيْمَانُ شَخْصٍ حَالٍ بِأَسٍ
بِمَقْبُولٍ لِفَقْدِ الْأَمْتِثَالِ

**42. Ва мо иймону шахсин ҳола баъсин,
Бимақбулин лифақдил имтисоли.**

Ўлум ҳолиға етган вақтини бил,
Аимма баъси ҳолат деди бе қил.

Бўлур ул ҳолатиким ибни Одам,
Ани албатта кўрғай охири дам.

Қаронғу бўлгуси олам кўзиға,
Забони лол ўлур сўзлар сўзиға.

Ўшалдам кофире келтурса иймон,
Қабул ўлмасдур ул бўлмас мусулмон.

Ўшалдам музниби ёнса гунаҳдин,
Неча қилган хато, кори табаҳдин.

Қабул ўлмас ўшал тавба аё кас,
Саломатлиқда ўйла пеш ила пас.

وَمَا أَفْعَالُ خَيْرٍ فِي حِسَابٍ
مِنَ الْإِيمَانِ مَفْرُوضِ الْوَصَالِ

**43. Вамо афъолу хайрин фи ҳисобин,
Минал иймони мафрузал висоли.**

Дилингни тасдиқи, иқрор бирлон,
Бу икки рукн бирла бўлгай иймон.

Амални демағил иймонға дохил,
Бу сўздин юрмағил оламда ғофил.

Амал бўлса агар ул жузъи иймон,
Мусулмонларға бўлмас анда осон.

Амал йўқларда иймон бўлмас анда,
Бўлур кўплар жаҳонда осий банда.

Амалсизлар эрур осий мусулмон,
Ибодиға эрур кўп фазли Маннон.

Кўнгулға берма фикри иътизоли,
Ташаббус айлағил зайли иоли.

وَلَا يُقْضَىٰ بِكُفْرٍ وَ ارْتِدَادٍ
بِعَهْرٍ أَوْ بِقَتْلٍ وَ اخْتِرَالٍ

**44. Ва ло юқзо бикуфрин вартидодин,
Биъаҳрин ав биқатлин вахтизоли.**

Мусулмони агар қилса гунаҳни,
Муносиб бўлмаган кори табаҳни.

Қилиб катта гунаҳ — ул марди софил,
Киши қонини тўқди, бўлди қотил.

Ва ё бир мўъминие, қилди зинони,
Ўзидин кеткузиб яхши баҳони.

Ва ё бир мўъминиким, олди йўлни,
Ҳамаға банд қилди ўнгу сўлни.

Булар бирла демаслар кофир они,
Кабира бирла кетмасдур имони.

Кабира қилмагай иймондан ихрож,
Вале ёндошмағил, сен гирдидин қоч.

وَمَنْ يَنْوِ ارْتِدَادًا بَعْدَ دَهْرٍ
يَصِرْ عَنْ دِينِ حَقٍّ ذَا انْسِلَالٍ

**45. Ва ман янвиртидодан баъда даҳрин,
Ясир ан дийни ҳаққин зансилоли.**

Кимики нийят этса куфрини ул,
Мусулмонлиқдин анга тортқуси йўл.

Ки яъни нури иймон кетгай аңдин,
Паноҳ берсун Худойим суи заңдин.

Бу қилган қасди бирла марди нодон,
Чиқар Ислом динидин ўшал он.

Худо қилди талаб иймон саботин,
Сабот бирла топар мўъмин баротин.

Бародар жонидирсан, бўлма жони,
Самони бўлса бу қасдинг сам они.

Билибон рост бўлғил тўғри нийят,
Мусулмонзодасан, эй пок тийнат.

وَلَفْظُ الْكُفْرِ مِنْ غَيْرِ اعْتِقَادٍ
بِطَوَّعٍ رَدُّ دِينٍ بِاِغْتِفَالٍ

**46. Ва лафзул куфри мин ғайриътиқодин,
Битавъин радду дийнин биғтифоли.**

Такаллум айламоқда куфр сўзни,
Аимма айдилар мундоқ румузни.

Агар бўлса ўшал мин ғайри икроҳ,
Ризоси бўлса ул сўзларда эй моҳ.

Бўлуб ғафлатни хобида ўшал кас,
Чиқарса куфр сўзни суд қилмас.

Бўлур исломдин мардуд кофир,
Кетур тоатлари бўлгуси хосир.

Талоқ ўлгай ани манкуҳаси ҳам,
Бу янгли ҳукм айлар шаръи аъзам.

Шаҳодат тоза қилмоқ анга лозим,
Никоҳин тоза айлар шуйла жозим.

وَلَا يُحْكَمُ بِكُفْرِ حَالٍ سَكْرٍ
بِمَا يَهْدَى وَيَلْعُو بَارْتِجَالٍ

**47. Ва ло юҳкам бикуфрин ҳола сакрин,
Бимо яҳзий ва ялғу биртижоли.**

Май ичса бир кимарса бўлса ул маст,
Мақомидин ўзини айласа паст,

Гафурса беибо ҳар неку бадни,
Дилиға олмайин хавфи Самадни.

Бу ҳолатни аимма эттилар фарқ,
Агар билмас қайу ғарбу қайу шарқ.

Ўшал ҳолатға борса бўлди сакрон,
Қилинмас ҳукм куфриға мусулмон.

Агар фарқ этса ул арзу самони,
Дедилар кофир андоқ дил қарони.

Қарокўз, қоч андоғ дилқародин,
Гуноҳни қилмағил қўрқиб Худодин.

وَمَا الْمَعْدُومُ مَرِيئًا وَ شَيْنًا
لَفَقَهُ لَاحَ فِي يَمَنِ الْهَلَالِ

**48. Ва малмаъдуму маръиййан ва шайъан,
Лифиқҳин лоҳа фий юмнил ҳилоли.**

Эмас маъдум, маръий эй биродар,
Нечунким шайъ эмасдур айла бовар.

На ким мавжуд бўлса бўлгуси шайъ,
Вужуду шайъ муродиф шуйладур раъй.

Адамни нафй ила шундоқ дедилар,
Бу фаҳм ўлди мисоли моҳи анвар.

Бу билсанг аҳли суннат эътиқоди,
Алар қавлига айлаб инқиёди.

Муни аксиға дилни этмағил банд,
Ки яъни муътазилдек эй хирадманд.

Дилингни хор айлаб, бўлма хора,
Жаҳонга келмайурсан икки бора.

و غَيْرَانَ الْمَكُونِ لَا كَشَى
مَعَ التَّكْوِينِ خُذْهُ لِكَيْتَحَالَ

**49. Ва ғайронил мукавван ло кашайъин,
Маъат таквини хузҳу ликтиҳоли.**

Мукавван бирла таквиндур муғойир,
Эмас бир феълу мафъул анга зоҳир.

Эмасдур муттаҳид ижоду мавжуд,
Эрур ғайр ушбу сўздир қавми машҳур.

Эрур ижод бир амри изофи,
Бу иллат жумласидин йўқ хилофи.

Мусаббиб бирла бўлмасдур сабаб бир,
Сабабни маншаин бил васфи Қодир.

Адамдин айлади мумкинни пайдо,
Қилур махлуқиға ҳукмини ижро.

Қадиму мабдаи ижоди мазкур,
Кўзингга сурма қил бу қавли машҳур.

وَإِنَّ السُّحْتَ رِزْقٌ مِثْلَ حِلٍّ
وَإِنَّ يَكْرَهُ مَقَالِي كُلِّ قَالٍ

**50. Ва иннас суҳта ризқун мисла ҳиллин,
Ва ин якраҳ мақоли куллу қолин.**

Худо халқ айлади бу жумла олам,
Ки яъни мўрдин то жинси одам.

Берур зи руҳни ризқини Розиқ,
Яратгандур ани ризқила Холиқ.

Берур кайфиятиға ақл етмас,
Худони ҳикматини кимса билмас.

Ҳаромам ризқ ҳам ҳилдек аё жон,
На ким йер, барча кофир ҳам мусулмон.

Ани қубҳини Ҳаққа қилма мансуб,
Эрур касб этганиға банда маъйуб.

Ҳаромин касб қилма, эй писар қоч,
Таваккул айлаганлар қолмагай оч.

وَفِي الْأَجْدَاثِ عَنْ تَوْحِيدِ رَبِّي
سَيِّئَلَى كُلِّ شَخْصٍ بِالسُّؤَالِ

**51. Ва фил аждоси ан тавҳиди Раббий,
Сайубло куллу шахсин биссуоли.**

Бу дунёдин кимики рихлат этти,
Бу манзилдин ўтиб Барзахга етти.

Ўшал одамға гўр ичра сўроқ бор,
Ки хоҳи кофир ўлсун, хоҳи диндор.

Накиру Мункар ул икки малакким,
Ёмонлар ҳайбатидин айлайур бим.

Дегай «Ман роббука» яъни Худойинг
Ким, айғил, ким Набиййинг — раҳномойинг?

Яна дининг на деб сўрса ўшал дам,
Жавобини берур мўъмин мукаррам.

Ёмонлар «билмайурман», деб жавобе
Берурлар, етгай онларға азоби.

وَلِلْكَفَّارِ وَالْفَسَّاقِ يُقْضَى
عَذَابُ الْقَبْرِ مِنْ سُوءِ الْفِعَالِ

**52. Ва лил куффори вал фуссоқи юқзо,
Азобул қабри мин суъил фиъоли.**

Азоби қабр чин кофирлара бил,
Кўродур баъзи осилар ҳазар қил.

Гуноҳу маъсиятни қилма мўъмин,
Мабодо кўрмағил гўр ичар шумин.

Хилоф этма равофиз, муътазилдек,
Мисоли аҳли бидъат, муфтаъилдек.

Кўрарсан зоҳиран арзу самовот,
Фавосил байнида ҳар турли оёт.

Булардур қудрати Вожиб таоло,
Тафаккур айлаган ҳар қайси доно.

Билодур ул азоби қабрини ҳақ,
Кимиға ҳукм қилса, ҳукми мутлақ.

دُخُولُ النَّاسِ فِي الْجَنَّاتِ فَضْلٌ
مِنَ الرَّحْمَنِ يَا أَهْلَ الْأَمْالِ

**53. Духулин носи фил жанноти фазлун,
Минар Раҳмони ё аҳлал амоли.**

Киарар мўъмин қули жаннатға эй шоб,
Вале кирмоқи маҳзи фазли Ваҳҳоб.

Мунидек дедилар Султони аброр,
Эшиттил жон қулоғи бирла эй ёр.

Амал бирла киши кирмас жинонға,
Жинон ул манзили дорул амонға.

Кишини нийяти гар бўлса холис,
Бўлур дарёи раҳмат ичра ғоис.

Кишини нийяту феъли ямондур,
Мақоми нор анга тавъамондур.

Амални қўйма, доим қил амални.
Бўлубон пок ният қил жадални.

حِسَابُ النَّاسِ بَعْدَ الْبَعْثِ حَقٌّ
فَكُونُوا بِالتَّحَرُّزِ عَنْ وَبَالِ

**54. Ҳисобун носи баъдал баъси ҳаққун,
Ғақуну биттаҳарруз ан ваболи.**

Қиёмат ҳақ эрурким, рўзи маҳшар,
Сўролур халқ, феъли хайр ё шар.

Ҳисоб олгай Худойи қодири Ҳақ,
Ани ҳукми эрур халқиға мутлақ.

Ўшал рўзи жазо зулм айлаганлар,
Бўлур мазлумини олдида музтар.

Қасосини олур мазлум ул дам,
На ким ваҳшу туйуру жинси одам.

Гунаҳдин қоч, гунаҳдин, эй мусулмон,
Кишиға зулм этиб бўлма паришон.

Қани бир лаҳза ўйлаб йиғла қони,
Они ёдини тилдин қўйма они.

وَيُعْطَى الْكُتُبُ بَعْضًا نَحْوَ يَمْنَى
وَبَعْضًا نَحْوَ ظَهْرٍ وَالشَّمَالِ

**55. Ва йуътол кутбу баъзан наҳва йумно,
Ва баъзан наҳва заҳрин ваш шимоли.**

Берурлар номани баъзи кишиға,
Мувофиқ мундоғи қилган ишиға.

Ки яъни ўнг тарафдин шоду хуррам,
Улус ичра ўқур мактубин ул дам.

Иноят ёр ўлур ул кимсаға бас,
Оғир кунни анга аҳволи бўлмас.

Берурлар баъзиға сўл жонибидин,
Масовийким ёзилган котибидин.

Берур баъзиға заҳридин китобин,
Бул иккиси тотар дўзах азобин.

Паноҳ берсун, паноҳ истанг Худодин,
Насиб этсун шафоат Мустафодин!

وَحَقُّ وَزْنُ أَعْمَالٍ وَجَرِيٌّ
عَلَى مَتْنِ الصَّرَاطِ بِلَا اهْتِبَالٍ

**56. Ва ҳаққун вазну аъмоли ва жарюн,
Ало матнис сироти билаҳтиболи.**

Қиёматда эрур ҳақ, вазни аъмол,
Ани кайфиятиға ақл эрур лол.

Тарозуйи амални рост тутғил,
Бу сўзни жон қулоқидин эшитғил.

Кишини яхши аъмоли келур кўб,
Бўлур ул аҳли жаннатларға маҳбуб.

Наузу биллаҳким, шакку вуболи,
Келур бўлса зиёд ўлгай на ҳоли.

Сирот устидан ўтмоқ ҳақ, муқаррар,
Ўтарлар яхши қуллар мисли сарсар.

Тушарлар ўз макониға ямонлар,
Ки яъни «манзили оний»ға онлар.

وَمَرْجُو شَفَاعَةِ أَهْلِ خَيْرٍ
لِلْأَصْحَابِ الْكِبَائِرِ كَالْجِبَالِ

**57. Ва маржуввун шафоат аҳли хайрин,
Ли асҳобил кабоир кал жиболи.**

Гуноҳкор умматин тонгла қиёмат
Расулуллоҳ айларлар шафоат.

Шафоат айлаюрлар анбиёлар,
Шаҳиду илми комил авлиёлар.

Шафоат айлағайлар бандаларни,
Хижолат остида шармандаларни.

Гунаҳ дуди қаро қилган мукаддар,
Кўнгуллар бўлгусидур соф анвар.

Агарчи осийсан беҳад гунаҳкор,
Шафоатдин умидинг узма зинҳор.

Ҳазар қилгил хатарлик роҳлардин,
Айурма ўзни дил огоҳлардин.

وَلِلدَّعَوَاتِ تَأْتِيرٌ بَلِيغٌ
وَقَدْ يَنْفِيهِ أَصْحَابُ الضَّلَالِ

**58. Валиддаъавоти таъсирун балиғун,
Ва қад янфийҳи асҳобуз залоли.**

Дуоға қўл кўтарса аҳли тавқир,
Бўлур онларни даъвосинда таъсир.

Қазоуллоҳ муаллақ бўлса яъни,
Дуоға гар мувофиқ келса айни,

Дуо бирла бўлар ушбу қазо рад,
Улуғларни дуоси бўлгуси сад.

Дуо рад айламас гар бўлса мубрам,
Билодур ҳикматин Халлоқи олам.

Тилингни сақлағил, яхши дуо ол,
Саманди ҳимматингни ўнг тараф сол.

وَ دُنْيَانَا حَدِيثٌ وَ الْهِوْلَى
عَدِيمُ الْكَوْنِ فَاسْمَعُ بِاجْتِدَالٍ

**59. Ва дунёно ҳадисун вал ҳайуло,
Адимул кавни фасмаъ бижтизоли.**

Дуойи бадни олма келса қўлдин,
Ҳазар айла балодин, ўнгу сўлдин.

Ҳама махлуқ ғайр аз Ҳақ таоло,
Эрур ҳодис адамдин бўлди пайдо.

Яқин билгил, ҳама ажзои олам,
Ҳудуси муттафақдур, эй мукаррам.

Адам бўлса қаю зотиға тори,
Мусови аслисинда йўқу бори.

Бўлур маъдум охир дори фоний,
Муқаддар муддати етган замони.

Адам бўлса сани аслинг ажабким,
Бўлурсан бу сифат беҳавфу бе бим.

Қулоқдин пунбаи ғафлатни олгил,
Ўзингни яхшилар роҳиға солғил.

وَلِلْجَنَّاتِ وَالنَّيِّرَانِ كَوْنٌ
عَلَيْهَا مَرَّ أَحْوَالٍ خَوَالٍ

**60. Валил жанноту ван нийрону кавнун,
Алайҳо марра аҳволин хаволи.**

Муҳайё айлаган жаннотини Ҳақ,
Юборди дўстиға оётини Ҳақ.

«Уъиддат» айлаюр қатъий далолат,
Муҳайёсиға эй соҳиб фаросат.

Ки ул «лил муттақийн» маъносини бил,
Бўлур жаннат муваҳҳидларға манзил.

«Уъиддат» бор мунидек нор учун ҳам,
Яна «лил кафирин» маддули пурғам.

Макон бўлғай ҳама кофирлара жой,
Муҳайёдур бу ҳам эй соҳиби рой.

Ўзингга лозим эт хавфу ражони,
Муяссар этса шояд яхши жони.

وَذُو الْإِيمَانِ لَا يَبْقَى مُقِيمًا
بِشُؤْمِ الذَّنْبِ فِي دَارِ اشْتِعَالٍ

**61. Ва зул иймони ло ябқо муқиман,
Бишуъмиз занби фий дориштиъоли.**

Агар иймонлик ўлса ҳар мусулмон,
Бўлур иймон ани дардиға дармон.

Агарчи осию рўйи сиёҳдур,
Тамуғ аҳволидин ҳоли табоҳдур.

Гунаҳ шуми била қолмасдур анда,
Чиқодур охири иймонли банда.

Ўзингга яхшилиқни айла одат,
Худойим сақласун иймон саломат.

Ҳама дам хотимани ёдинга ол,
Бу ғамни қилмагил хотирдин ирсол.

Ҳама мўъмин қулини охири дам,
Чиқарсун руҳини иймонла хуррам.

لَقَدْ أَلْبَسْتُ لِلتَّوْحِيدِ نَظْمًا
بَدِيعَ الشَّكْلِ كَالسَّحْرِ الْحَالِ

**62. Лақод албасту лит-тавҳиди назман,
Бадиъаш шакли кас-сеҳрил ҳалоли.**

Дедилар нозим, анланг айюҳаннос,
Калом илмиға бердим назми либос.

Либоси назмда бир турфа шавқи,
Бўлур кўрган кишиға бор завқи.

Бу боисдин бериб назмиға оро,
Ани фаҳмидин олгай баҳра оро.

Кими бўлса муҳаббат ошноси,
Қилур тавҳид илмин раҳнамоси,

Киши тавҳид илмин қўлга олмай,
Муҳаббат жомидин ичгай қачон май.

Ҳама аҳкомин булдуру асоси,
Етар мақсуда ҳар ким тутса поси.

يُصَلِّي الْقَلْبَ كَالْبُشْرِ بِرَوْحٍ
وَيُحْيِي الرُّوحَ كَالْمَاءِ الزُّلَالِ

**63. Йусаллил қалба кал бушро биравҳин,
Ва йуҳйир руҳа кал моъиз-зулоли.**

Кими бу илмни билмоқ ҳавасға,
Эрур аввал бу лозим ушбу касға.

Муҳаббат пўтасини белга боғлаб,
Дамодам ошуруб рабтини ағлаб.

Ўзин аҳли диroyтларға ходим,
Қилиб бу назмни билмоққа жозим.

Бўлиб кирса агар олса гуҳарни
Топар фирузлиқ доим зафарни.

Бу назм ичра бу янгли бўлса фоид,
Нечунким бул эрур назми ақоид.

Ақида асдур, аҳкомидур фаръ,
Илайҳи юснаду ма яҳкумуш-шаръ.

فَحُوضُوا فِيهِ حِفْظًا وَاعْتِقَادًا
تَنَالُوا جَنَسَ أَصْنَافِ الْمَنَالِ

**64. Фахузу фиҳи ҳифзан ваътиқодан,
Таноли жинса аснофил маноли.**

Киринг бу баҳри назмим ичра эй ёр,
Вале кирган билан ихлос даркор.

Қилиб кўшиш биродарлар қилинг ёд,
Қилодур тўғри йўлга сизни иршод.

Қилибон ҳифз ҳам маънини маҳкам,
Қилиб дилға ани на бешу на кам.

Киринг Ҳақ йўлиға ул асли мақсуд,
Ризойи ҳазрати Бечундадур суд.

Ақидасини тўғри этмаган кас,
Шариатда ўзин росих этолмас.

Ақидани билинг эй аҳли Ислон,
Ақида билмаган мўъмин эрур хом.

وَكُونُوا عَوْنَ هَذَا الْعَبْدِ دَهْرًا
بَذِكْرِ الْخَيْرِ فِي حَالِ ابْتِهَالٍ

**65. Ва куну авна ҳазал абди даҳран,
Бизикрил хайри фий ҳолибтиҳоли.**

Дуода ёд айланг эй ёронлар,
Бу ожиз бандани назмин кўранлар.

Тазарруъ вақти истиғфор айланг,
Кўнгилни холи аз ағёр айланг.

Бўлубон мубтаҳил айланг дуони,
Васила айлаб анда Мустафони.

Худованди карим этгай ижобат,
Дуони айланг анга истидомат.

Биродар ул дуо ким заҳри ғайби,
Қилур мўъминга мўъмин, йўқдур райби.

Бўлур мақбул Ҳаққа мустажобат,
Дуони айлангизлар вирди одат.

لَعَلَّ اللَّهَ يَعْفُوهُ بِفَضْلِ
وَيُعْطِيهِ السَّعَادَةَ فِي الْمَالِ

**66. Лаъаллаллоҳа яъфуҳу бифазлин,
Ва йуътиҳис саъодаҳ фил маъоли.**

Умидим шулки, журмим кечса Ғаффор,
Уюбимни карамла ёпса Саттор.

Афув исми ани ул айласа афв,
Бўлодур журму исён чиркини маҳв.

Худони раҳматин поёни бўлмас,
Кими марҳум, ул армони бўлмас.

Агар раҳмат манга қилса иноят,
Саодатдур, саодатдур, саодат.

Агар лутфу иноят бирла уқбо,
Умурин манга осон этса Мавло,

Бўлур ҳосил ўшал ҳолат муродим,
Худовандимға бордур эътимодим.

وَإِنِّي الدَّهْرَ أَدْعُو كُنْهَ وَسْعِي
لِمَنْ بِالْخَيْرِ يَوْمًا قَدْ دَعَا لِي

**67.Ва иннид даҳра адъу кунҳа вусъи,
Лиман билхайри явман қад даъоли.**

Умидимдур дуо ихвонлардин,
Ўқуғон соҳиби айқонлардин.

Дуо этса ўқурда вақти итмом,
Мани руҳимға холис, эрта ё шом.

Бўлуб рози дуо айларман они,
Етурсин мақсадиға жовидони.

Худойимға васила руҳим ўлғай,
Етар мақсудиға масрур бўлғай.

Шу янгли фаҳм айлаб қилди таҳрир,
Агарчи бўлмаса ҳам марди ниҳрир.

Ғарибийи наҳифу бебизоат,
Қалам юргизди айлаб сарфи тоқат.

Шайх Назруллоҳхон Ғарибий

**ТАВҲИД
МАНЗУМАСИ**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Эй ёронлар, барча ашёға ҳақиқат бор ҳақ,
Илм анга собит эрур, сиз қилмангиз инкор ҳақ,
Илмни асбоби учдур, англангиз даркор ҳақ,
Ақдур, ҳисси салиму, сидқ ўлан ахбор Ҳақ,
Илмни асбобини билгай ҳама диндор ҳақ.

Илмни асбобидан билманг сиз ул илҳомни,
Шаръ амридин нариға қуймангизлар гомни,
Барча жузъи бирла олам ҳодис, эрта-шомни,
Ихтилофини кўрарсиз нўшини, оломни,
Муҳдиси Вожиб таоло воҳиди қаҳҳор Ҳақ.

Ҳар киши ақлин югуртиб андаки қилса назар,
Ушбу кўрган осмону ер ҳама шамсу қамар,
Ушбу ер устида бўлган бўстони пуршажар,
Турли лаззат бирла анвойи дарахти пурсамар,
Барчаси осоридурлар, Мужиди осори Ҳақ.

Мунҳасирдур Ҳақни зоти – ҳам сифотиға қидам,
Ул эрур аввал ки собиқ бўлмади анга адам,
Охир ул барча сифат бирла Худойи бокарам,
Зотида ботин эрур фикр айлаган қилгай надам,
Барча ашё мужиди Вожиб таоло бор Ҳақ.

Ҳақ таоло жисм эмас, жавҳар эмас, маҳдуд эмас,
Пок мумкин лозимотидан бу янгли англа бас,
Кунҳи зотиға етолмайдур Худони ҳеч кас,
Қилғуси анга далолат ўйласанг мўру мағас,
Маърифатни маншаъи маснуъи бўлди кор ҳақ.

Айни зоти демағил Ҳақни сифотин эй киром,
Зотини ғайри эмас, зотиға қоимдур тамом,
Неку бадни халқ этур ул ҳикматида бор низом,
Ул Самад, муҳтож эрурлар анга барча хосу ʼом,
Лабни во қилма на билғунг ёширун асрори Ҳақ.

Билки Қуръондур каломуллоҳ васфи Зулжалол,
Ҳодис эрмасдур, қадим, ҳаргиз анга бўлмас завол,
Зотиға қоим эрур, бўлмас ҳулулу интиқол,
Ушбу нақшиким ёзурмиз ҳам ўқурмиз анга дол,
Аҳмади Мурсални қилди манбаи анвори Ҳақ.

Бил малоикни вужудини ҳама жисми латиф,
Эру ё хотун демак васфидин онлардур назиф,
Аклу шурб этмоқдин жумла мубарродур шариф,
Шак кетурғуси малакға кимни иймони заиф,
Сидқи дил бирла малакға айлағил иқрори ҳақ.

Ҳақ таолодин кутублар келди бе шакку яқин,
Бир юзу тўрт деди баъзи қилма ҳасрин аҳли дин,
Анбиёларга юборди Ҳақ алар барча амин,
Анбиё бирла ҳидоят топдилар аҳли замин,
Бовар айлаб жамъисини билғуси ахёр ҳақ.

Қабрда икки малак ўлган кишини сўрғуси,
Куфр эли ҳам баъзи осийлар азобин кўрғуси,
Яхшиларга неъматини жаннат насими етғуси,
Ким диёнатли эрур, албатта, бовар этғуси,
Баъзига бўлғай васиъу баъзиларга тор ҳақ.

Фоний бўлғай ушбу дунё охири етган замон,
Ҳақ бўлур бир кун қиёмат, бўлма ғофил эй жувон,
Яхшилик кўрсанг жаҳонда ёки кўрсанг ҳам ёмон,
Барчани тақдирдан англаб анга келтурғил имон,
Ташла Ҳақға ўзни доим бўлғусидир ёр Ҳақ.

Тонгла маҳшарда халойиқни Худойим тиргизур,
Вазн этиб қилган амални номани қўлга берур,
Келса чапдан ҳар кишиға етмағай анга сурур,
Ўнг тарафдин олгучилар барчаси масрур ўлур,
Киргуסי жаннатға онлар кўргуסי дийдори Ҳақ.

Ҳавзи кавсар ҳақ, сирот кўприк эрур ҳақ, дўстлар,
Ҳар кишиға қилса осон ўтгуסי мисли шарар,
Эй Ғарибий, тавба қил, юрма бу янгли беҳабар,
Ташлағил ҳою ҳавасни, айлағил дийдангни тар,
Ким муонидларға қилғондур муҳайё нор Ҳақ.

ТАВҲИД МАНЗУМАСИНИНГ ШАРҲИ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

**Эй ёронлар, барча ашёга ҳақиқат бор ҳақ,
Илм анга собит эрур, сиз қилмангиз инкор Ҳақ,**

Яъни: Эй дўстлар, ҳамма нарсанинг ҳақиқати бор. Энг олий ҳақиқат Аллоҳдир. Шубҳасиз, Аллоҳнинг дунёни яратганлиги ҳақдур. Буни илм ҳам тасдиқлайди. Сиз бу яратишни асло инкор қилманг!

**Илмни асбоби учдур, англаниз даркор ҳақ,
Ақлдур, ҳисси салиму, сидқ ўлан ахбор Ҳақ,**

Ҳақиқат йўлида илмнинг уч сабабини билмоқ керак, яъни: 1. Ақл, 2. Соғлом ҳиссиёт, 3. Тўғри хабар.

Илмни асбобини билгай ҳама диндор ҳақ.

Илмнинг асбоб-сабабларини ҳамма диндорлар албатта, ҳақ деб биладилар.

**Илмни асбобидан билманг сиз ул илҳомни,
Шаръ амридин нариға қўймангизлар гомни,**

Илҳомни илм сабабларидан деб билманг. Шариат буйруғидан ташқарига қадам қўйманг. Илҳом

бу жонли ва жонсиз нарсаларга етадиган хос ҳолатдаги хос хабар...

**Барча жузъи бирла олам ҳодис, эрта-шомни,
Ихтилофини кўрарсиз нўшини, оломни,**

Олам барча бўлаклари билан ҳодис, яъни яратилган. Сиз унда эртаю кечнинг алмашилиб туришини, яхшилигу ёмонликларнинг қарама-қаршиликларини кўриб турасиз.

Муҳдиси Вожиб таоло воҳиди қаҳҳор Ҳақ.

Мана шу гўзал, ҳикматли олам, коинотнинг барча бўлаклари – ҳамма-ҳаммасининг ижодкори, яратувчиси, ягона буйсундирувчиси Вожиб таолодир.

**Ҳар киши ақлин югуртиб андаки қилса назар,
Ушбу кўрган осмону ер ҳама шамсу, қамар,**

Ҳар бир киши ўзи кўриб турган осмону ер, қуёшу ой ҳақида ақл юргизиб бир кўз ташласа,

**Ушбу ер устида бўлган бўстони пуршажар,
Турли лаззат бирла анвойи дарахти пурсамар,**

Шунингдек, ер устида яратилган гўзал, серҳосил боғлару турли лаззат берадиган анвойи, сермева дарахтларга ҳам ақл билан назар солса,

Барчаси осоридурлар, Мужиди осори Ҳақ.

Бу нарсаларнинг ҳаммаси Аллоҳ таоланинг асарларидир. Аллоҳ таоло эса буларнинг ижодкори – пайдо қилувчиси ҳисобланади.

**Мунҳасирдур Ҳақни зоти – ҳам сифотиға қидам,
Ул эрур аввал ки собиқ бўлмади анга адам,**

Аллоҳ таолонинг зоти ва сифатлари қадимдур.
У – Аллоҳ таоло аввалдур, яъни ундан олдин
ҳеч нарса бўлмаган, Унинг зоти ва сифатлари
абадийдир. Уларга йўқлик йўл тополмайди.

**Охир ул барча сифат бирла Худойи бокарам,
Зотида ботин эрур фикр айлаган қилгай надам,**

Аллоҳ аввал дедик. Барча сифатлари билан
карамли Худо – охир ҳам Ўзидир. Аллоҳ таоло
Ўз зотида ботиндир – пинҳондир. Унинг Зоти
қандайлигини ҳеч ким билмайди. Кимки ўз
раъйича Унинг зотини бирор нарсага ўхшатса,
адашади, пушаймон бўлади.

Барча ашё мужиди Вожиб таоло бор Ҳақ.

Ҳамма нарсани пайдо қилган Зот ҳақиқатдан
ҳам бордур–мавжуддир.

**Ҳақ таоло жисм эмас, жавҳар эмас, маҳдуд эмас,
Пок мумкин лозимотидан бу янгли англа бас,**

Аллоҳ таоло жисм–модда эмас, жавҳар–бўлакка
бўлинмайдиган сўнгги қисм (ядро) ҳам эмас.
Махлуқотга хос бўлган бирикиш ва таркиб топиш
хусусиятидан покдур. Ана шундай деб тушун!

**Кунҳи зотиға етолмайдур Худони ҳеч кас,
Қилғуси анга далолат ўйласанг мўру магас,**

Аллоҳ зотининг моҳиятига ҳеч ким ета олмаган
ва ета олмайди ҳам. Фикр қилсанг, Унинг борлиги
ва яратувчилигига чумоли ва ҳашаротлар далолат
қилади.

Маърифатни маншаъи маснуъи бўлди кор ҳақ.

Аллоҳнинг иши, яъни яратиклари Уни таниш
манбаига айланди.

**Айни зоти демағил Ҳақни сифотин эй киром,
Зотини ғайри эмас, зотиға қоимдур тамом,**

Эй азиз, Худонинг сифатларини айнан Ўз зоти деб уйлама. Шу билан бирга сифатларини зотидан айри деб ҳам эътиқод қилма. Барча сифатлари зотида қоимдир.

**Неку бадни халқ этур ул ҳикматида бор низом,
Ул Самад, муҳтож эрурлар анга барча хосу ʼом,**

Аллоҳ яхши-ёмонни ўзига хос ҳикмат билан яратади. Ўша ҳикматида тартиб бўлади... У беҳожатдир. Унга барча хосу авомлар муҳтождирлар.

Лабни во қилма, на билғунг ёширун асрори Ҳақ.

Сирлар ҳақида ҳар нарса деб гапираверма, Аллоҳнинг яширин сирларини қайдан биласан?

**Билки, Қуръондур — каломуллоҳ, васфи Зулжалол,
Ҳодис эрмасдур қадим, ҳаргиз анга бўлмас завол,**

Қуръон Аллоҳнинг каломи бўлиб, Калом сифатиға далилдир ва улуғ сифатли Зотнинг васфидир. Қуръон пайдо бўлган эмас – қадимдир. Аллоҳнинг Қуръон ҳақида: «**Албатта, бу Зикрни** (Қуръонни) **Биз ўзимиз нозил қилдик ва уни Ўзимиз асрагувчимиз**» (*Ҳижр, 9*), деган ваъдаси бор. Шундай экан, Аллоҳнинг ваъдаси ҳақдир, Қуръон то қиёматгача йўқ бўлмайди.

**Зотиға қоим эрур, бўлмас ҳулулу интиқол,
Ушбу нақшиким ёзурмиз ҳам ўқурмиз анга дол,**

Аллоҳ Ўз зотида қоимдур, кўчмайди ҳам, ўзгармайди ҳам. Биз ёзаётган хатлар, ўқиётган нарсалар ўзгаради, кўчади, шу боис улар махлуқ-дирлар, лекин Аллоҳнинг каломи махлуқ эмас.

Аҳмади Мурсални қилди манбаи анвори Ҳақ.

Аллоҳ таоло Аҳмади Мурсал – Муҳаммад алайҳиссаломни нурлар манбаи қилиб яратди.

**Бил малоикни вужудини ҳама жисми латиф,
Эру ё хотун демак васфидин онлардур назиф,**

Фаришталарнинг жисми латиф бир кўринишда лекин уларда эру хотинлик сифати йўқ.

**Аклу шурб этмоқдин жумла мубарродур шариф,
Шак кетурғуси малакға кимни иймони заиф,**

Фаришталар емоқ-ичмоқ сифатларига эга эмас, улар ҳамиша тоат-ибодатда, Аллоҳ нимани амр қилса, бажарадилар. Кимнингки, имони заиф бўлса, фаришталарни инкор қилади.

Сидқи дил бирла малакға айлағил иқрори ҳақ.

Чин дилдан фаришталарга иқрор бўл, имон келтир.

**Ҳақ таолодин кутублар келди бе шакку яқин,
Бир юзу тўрт деди баъзи қилма ҳасрин аҳли дин,**

Осмондан китоблар тушгани ҳақдур. Баъзилар 104 та деганлар. Эй аҳли дин, бунинг саноғини чегаралаб қўйма! Аниғини Аллоҳ билади.

**Анбиёларга юборди Ҳақ алар барча амин,
Анбиё бирла ҳидоят топдилар аҳли замин,**

Аллоҳ бу китобларни пайғамбарларга юборди. Уларнинг барчаси омонатдор ва ишончлидир. Улар воситасида ер юзининг халқлари ҳидоят топдилар.

Бовар айлаб жамъисини билгуси ахёр ҳақ.

Яхши инсонлар пайғамбарларнинг ҳаммасига имон келтирадилар.

**Қабрда икки малак ўлган кишини сўрғуси,
Куфр эли ҳам баъзи осийлар азобин кўрғуси,**

Икки фаришта (Мункар–Накир)нинг қабрда ҳар бир ўлган кишини сўроқ қилиши ҳақдир. Қабрда кофирларга ва баъзи гуноҳкорларга азоб етиши ҳақдир.

**Яхшиларга неъматни жаннат насими етгуси,
Ким диёнатли эрур албатта бовар этгуси,**

Қабрда яхши инсонларга жаннат томонидан бир дарча очиб қўйилади. Улар жаннат неъматларини кўриб, шабадасидан баҳраманда бўлиб турадилар. Диёнатли кишилар бу сўзларга албатта ишонадилар.

Баъзига бўлғай васиъу баъзиларга тор ҳақ.

Қабр баъзи инсонларга кенг ва баъзиларга тор бўлади.

**Фоний бўлғай ушбу дунё охири етган замон,
Ҳақ бўлур бир кун қиёмат, бўлма ғофил эй жувон,**

Қиёмат яқинлашганда бу дунё охирига етиб, йўқ бўлади. Албатта, қиёмат бўлади ва ҳар бир киши ҳисоб-китобга тортилади. Шунинг учун, эй йигит, ғафлатда умр ўтказма, тадориғингни кўр.

**Яхшилик кўрсанг жаҳонда ёки кўрсанг ҳам ёмон,
Барчани тақдирдан англаб анга келтурғил имон,**

Дунёда қандай яхшилик ёки қандай ёмонлик кўрсанг, барчасини тақдирдан деб бил ва тақдирнинг Аллоҳдан эканига ишон.

Тошла Ҳақга ўзни доим бўлгусидир ёр Ҳақ.

Ўзингни доим Аллоҳга топширгин, Унга суян. У сенга ёру мадаккор бўлади.

**Тонгла маҳшарда халойиқни Худойим тиргизур,
Вазн этиб қилган амални номани қўлга берур,**

Қиёмат куни Аллоҳ аввал-охир ўтган жин ва одамзодни қайта тирилтириб, номаи аъмолларини тарозига тортади ва қўлларига тутқазади. Шунга кўра жаннат ё дўзахга равона бўлади.

**Келса чапдан ҳар кишига етмағай анга сурур,
Ўнг тарафдин олгучилар, барчаси масрур ўлур,**

Ўша пайтда кимнинг номаи аъмоли чап тараф ёки орқасидан берилса, у кишига хурсандчилик бўлмайди, дўзахга кетади. Аммо ўнг тарафдан номаи аъмолини олувчилар хурсанд бўлиб, жаннатга дохил бўладилар (Аллоҳ барчамизга насиб айласин).

Киргуси жаннатга онлар кўргуси дийдори Ҳақ.

Ўша ўнг тарафдан номаи аъмолини олган кимсалар жаннатга кириб Аллоҳнинг дийдорини кўрадилар. (Аллоҳ барчамизни шу улугъ неъматга етказсин).

**Ҳавзи кавсар ҳақ, сирот кўприк эрур ҳақ дўстлар,
Ҳар кишига қилса осон ўтгуси мисли шарар,**

Қиёмат куни Пайғамбаримизга ато қилинган Кавсар ҳовузи борлиги ҳақ. Қиличдан ўткир, қилдин ингичка Сирот кўприги борлиги ҳам ҳақ. Аллоҳ кимгаки Сирот кўпригидан ўтишни осон қилса, яшиндек тез ўтиб кетади.

**Эй Ғарибий, тавба қил юрма бу янгли беҳабар,
Ташлағил ҳою ҳавасни айлағил дийдангни тар,**

Эй Ғарибий, бундай ғафлатда юрмасдан, гуноҳларингга тавба қил. Ўткинчи ҳою ҳавасни

ташлаб, шикасталик қил, Аллоҳга йиғла, мушкул-ларингни осон қилсин.

Ким муонидларга қилғондур муҳайё нор Ҳақ.

Чунки Аллоҳ таоло мутакаббир, саркаш ва туғёнга кетувчиларга дўзахни тайёрлаб қўйгандир. Улар дўзахда аламли азобга гирифтор бўладилар. Аллоҳ бизларни дўзах азобидан асрасин! ОМИН.

ЛУҒАТ

А

Абд — қул, банда

Абад — сўнгги йўқ келажак замон, (азалнинг зидди); абадий, доимий

Абдон — баданлар, таналар, кишининг ҳамма аъзоси

Аброр — яхшилар, яхшилик билан танилганлар, пок кишилар

Аввал — энг биринчи

Аввалин — олдингилар

Аввалину охирин — олдинги (аввалги)лар ва сўнггилар

Авҳом — ваҳмлар, беҳуда хаёллар

Адам - 1. Йўқлик; 2. Нобуд, ўлим

Ажал — ажал муддати, ўлиш пайти

Азал — бошланиши, ибтидоси номаълум ўтган замон

Азозил — шайтоннинг асли оти

Айн — ўзак, асл, моҳият, кўз, чашма ва ҳок

Анбиё — пайғамбарлар

Анвор — нурлар

Анвоъ — навълар, турлар

Анга во этгуси — унга очилгуси

Арш — Осмоннинг энг юқориси

Асмои Ҳусно — (Аллоҳ таолонинг) чиройли исмлари

Афъолимиз некига хушнуд — савобли ишларимизга хурсанд

Ашё — нарсалар

Ақоид — эътиқод қилинадиган нарсалар

Абас — беҳуда

Атвор — таврнинг кўплиги, юриш туриш

Афъол — феълнинг кўплиги, қилмиш, ҳаракатлар

Ашё — буюм

Аълам — энг билимли

Аъқал — энг ақлли

Аҳком — ҳукмлар

Ахбор — хабарлар, ҳадислар

Аллом — ўта билимдон

Алфоз — сўзлар

Адув — душман, ёв

Аъдо — ёвлар

Аркон — рукнлар

Аркини давлат — давлат
арбоблари

Ажр — тўлов, мукофот

Асҳоб — эга, хўжайинлар;
дўстлар

Амин — сақловчи;
ишончли

Айн — кўз; зот; булоқ

Авомуннос — халқнинг
кўпчилиги, омма

Б

Бад — ёмон

Бадий — 1. Янги ижод;
2. Гўзал, нафис, нодир;
3. Ажойиб

Бало — офат, зарар

Бард — совуқ

Бари, барий — холи,
холис, пок, тоза, озод,
узоқ (бирор айбдан)

Барча ашё — ҳамма нарса

Басар — кўрмоқ

Басир — кўрувчи; ўткир
кўзли, ўта сезгир

Башар — одам, киши,
инсон

Бақо — боқийлик, аба-
дийлик; борлик

**Баҳри назм ичра маш-
хун** — назм денгизи
ичра тўла гавҳарлар

Бим — қўрқув

Бо карам — саховат со-
ҳиби

Бовар айлаб — ишониб

Ботин — ички, яширин,
зоҳирнинг зидди

Бўстон — боғ

Бадал — эваз

Бар вафқи — ...га му-
вофиқ

Барий — холи, айбсиз,
гуноҳсиз

В

**Ва ло ғайра сифотун
инфисоли** — ва сифати
зотидан ҳам айри эмас

Васиъ — кенг

Васф — сифат

Воқеъ — юз берган; пай-
до бўлган

Вузу — таҳорат

Вужуд — 1. Мавжуд-
лик, борлиқ; 2. Гавда,
жисм

Г

Гом — қадам

Д

Дафъ — қайтариш, рад этиш, кетказиш

Дол — далолат қилувчи

Дохил — кирувчи, кирган

Довар — ҳакам, судя

Ж

Жавҳар — қайта бўлинмас бўлак

Жалолийят — улуғлик, қаҳр

Жамолийят — гўзаллик, юмшоқлик

Жаннат насими — жаннат шамоли

Жузъ — бўлак

Журм — гуноҳ, жиноят

З

Завол — йўқолиш, йўқ бўлиш

Зоҳир — ташқи, кўриниб турган

Зулжалол — улуғлик соҳиби (Аллоҳ)

Занб — гуноҳ, айб

Зунуб — гуноҳлар, айблар

Залолат — гумроҳлик

Зарб — уриш, қаттиқ туртиш

Зоҳир — Кўриниб турган, очиқ, ошкор, юзадаги

И

Ибтидо — бошланиши

Излол — 1. Хорлаш, паст кўриш; 2. Тўғри йўлдан адашиш, залолат (нотўғри йўл)га тушириш

Илм — билим

Интиқол — кўчиш (ўзгариш)

Интиҳо — охир, поён

Ионат — ёрдам

Ирода — хоҳиш

Иставо — баробар бўлди

Ихroj — хориж қилиш, чиқариш

Истиҳлол — ҳалол ҳисоблаш, кириш

Ибод — абднинг кўплиги; қуллар, бандалар

Ибодуллоҳ — Аллоҳнинг қуллари, бандалари

К

Каж — қийшиқ

Кор — иш

Кофий — кифоя қиларли, етарли

Кунҳ — моҳият (асл)

Куфр — динсизлик

Каф — қўлнинг билак учидан бармоқларигача бўлган ички қисми; кўпик

Кавкаб — юлдуз

Китмон — яширин

Коҳин — хурофий йўллар билан ғойибдан хабар берувчи.

Кирдор — қилиқ

Л

Лайса ярзо билмуҳоли — (Аллоҳ) гуноҳ ишларга рози бўлмайд

Лам язал — зоил бўлмайдиган, доим бўлувчи (Аллоҳнинг сифати)

Латиф — юмшоқ, нозик

Лафз — сўз; талаффуз

Лиҳйа — соқол

Лавн — ранг

М

Мағас — пашша, чивин

Малак — фаришта

Манбаъ — чиқадаган жой

Мантуқ — айтилган

Маншаъ — пайдо бўлиш ўрни

Марди ниҳрир — ақлли киши

Маснуъ — ясалган, яратилган

Маҳдуд — чегараланган

Маъбуди барҳақ — ибодатга лойиқ зот (Аллоҳ)

Маъво — манзил

Маъдум — йўқ бўлган, йўқ бўлувчи

Мисдоқ — тасдиқловчи

Мо фавқ — устида

Муқаддар — тақдир қилинган

Муаттал — бекор

Мубарро — пок, муназзаҳ

Мудаббир — тадбир қилувчи

Мужид — ижодкор,
яратувчи (Аллоҳнинг
сифати)

Мумаккин — бир-би-
рига қўшилиб, таркиб
топган

Мумтаниъ — мумкин
эмас, манъ этилган

Мунқод — эргашмоқ,
бўйин эгмоқ

Муназзаҳ — пок, тоза,
соф, ҳеч нарса ара-
лашмаган

Мунтабиҳ — огоҳ

Мунҳасир — чегара-
ланган, чегараловчи

Муонид — саркаш, туг-
ён қилувчи, инкор қи-
лувчи

Мур — чумоли

Муридул хайр — яхши-
ликни ирода қилувчи

Мурсал — юборилган,
элчи, пайғамбар

Мухталиф — ўзгариб
турувчи

Муҳдис — пайдо қилувчи

Мосиво — бошқа бўлак

Мастур — ёзилган, би-
тилган

Мазҳар — кўплиги ма-
зоҳир — кўриниш,
кўрсатиш

Мўътақид — эътиқод
қилувчи, қаттиқ ишо-
нувчи

Маниъ — мустаҳкам,
қўлга киритиб бўлма-
диган қалъа

Муқарраб — яқин суҳ-
батдош

Мухаллад — абадий

Маъдум — йўқ бўлган

Мужтаҳид — ғайратли,
ҳаракат қилувчи

Муттафиқ — бирлаш-
тирувчи, мувофиқ-
лаштирувчи

Муҳолиф — тескари,
зид

Мускир — маст қилувчи

Мункир — инкор
қилувчи

Мунқатиъ — узилган,
ажратилган

Муалло — юксақ, баланд

Мутаассиф — афсус-
ланувчи

Мубарро — маҳрум;
ҳайдалган, чиқариб
юборилган

Муаббад — ҳамиша, абадий

Мағзуб — ғазабга учраган

Мусаллий — намоз ўқувчи, намозхон

Мусалло — жойнамоз

Мавло — хўжа, жаноб (Аллоҳ)

Маволий — хўжалар, жаноблар

Масҳ — суртиш, силаш; таҳоратда кафтни ҳўлаб, маҳсига суртиш; таяммумда қўлни тупроққа уриб зарур бўлган узвга суриш

Мубаййин — баён қилинган; аён бўлган

Мазҳаб — дин; таълимот; йўл; йўналиш

Муттассиф — васфланган, мақталган

Н

Надам — пушаймонлик

Назир — тенгсиз, ўхшашсиз

Назиф — тоза (пок)

Нарм — юмшоқ

Нек — яхши

Низом — тартиб (қоида)

Нозими фоҳим — тушунтирувчи, назм этувчи

Ноим — ухловчи

Нор — олов, дўзах

Навмид — умидсизланмоқ

Нусус — матнлар

Насс — матн; аниқ; мазмун

Нусха — кўчирилган китоб

Нахл — хурмо ниҳоли

О

Осий — гуноҳкор

Осор — асарлар

Охир — энг кейинги

П

Пунбаи ғафлат — ғафлат пахтаси

Пур — кўп

Р

Роҳи амон — имон йўли

Руҳул амин — ишончли

Руҳ — Жаброил (а.с.)

Рафиъ — юксак баланд

Рахт — буюм

С

Салафлар — ўтганлар,
мутақаддиминлар

Самад — беҳожат (Ал-
лоҳнинг сифати)

Самар — мева

Самъ — эшитиш

Сидқ — тўғри (рост)

Собиқ — ўзмаган (ўт-
маган)

Собит — исботловчи,
ўрнашган, турғун,
мустаҳкам, қатъиятли

Сабт — маҳкам туриш,
қайд қилиш.

Сарий — нам тупроқ

Сомиъ — эшитгучи,
тингловчи

Солик — юрувчи; сўфий;
тариқатдаги киши

Сатр — беркитиш, ёпиш,
парда

Сужуд — сажда қилмоқ

Саъид — бахтли

Саҳм — қўрқиш, ваҳима,
ёй ўқи

Сабий — бола, гўдак

Сунъ — яшаш

Сунъи илоҳ — Тангри
иши, яратувчанлиги

Сониъ — ижодкор; яра-
тувчи; ҳунарманд (Ал-
лоҳ)

Савт — овоз, товуш,
оҳанг, куй

Субут — собит, барқарор

Т

Тағайюр — ўзгариш

Таваққуфсиз — тўх-
товсиз

Тавҳид — Аллоҳнинг
бирлиги

Тажаззи — бўлак-бўлак
бўлиш

Тажалли — кўриниш
бермоқ, жилва қилмоқ

Тажассус — жосуслик,
чуқур ўйламоқ

Тамриз — касалланиш,
эътиқод бузилиши

Таноҳи — тугаб қолиш

Тараққи — кўтарилмоқ,
юқори чиқмоқ, юк-
салмоқ

Тарфатул айн — кўз
очиб юмгунча, қисқа
бир фурсат

Тасарруф — бошқармоқ,
эга бўлмоқ

Таслим — бўйсунмоқ

Тафарруд — ягона

Тафосили мутаввал
— узун тафсилотлар,
шарҳу изоҳлар

Ташбиҳ — ўхшатиш

Тақрир — яхши тушун-
тириш

Тафрид — ёлғизланиш;
четланиш

Тарийқ — йўл, усул, қо-
ида, расм-одат

Тавоф — бирор нарса-
нинг атрофида айла-
ниш

Тавф — айланиш,
айланиб юриш

Тавфиқ — динга мувофиқ
яшаш; Аллоҳ ҳидояти

Тавр — юриш-туриш;
ҳулқ

Тоҳир — тоза, пок

Тифл — ёш бола

У

Улум — илмлар

Ф

Фавқийят — юқорилик

Фоний — ўткинчи, йўқ
бўлувчи

Фосиқ — фисқу фасодчи

Фожир — бузуқ, ярамас

Фариза — намоз, рўза,
диний зарурият, фарз
амал

Х

Хирад — ақл

Холиқи ашё — нарсаларни
яратувчи (Аллоҳ)

Хориж — чиқувчи,
ташқари, сирт

Хало — бўшлиқ

Халлоқ — яратувчи,
(Аллоҳ)

Хуруж — чиқиш; юриш

Хиз — сапчиш, сакраб
туриш

Хавос — хос кишилар,
хоснинг кўплиги

Ш

Шажар — дарахт

Шамс — қуёш

Шарар — учқун

Шариф — улуғ

Шабиҳ — ўхшаш

Шарик — ўртоқ

Шарр — ёмонлик, гуноҳ

Шайх — 1. Қари, кекса;
2. Сўфийлар бошлиғи;
эшон

Шайъ — нарса, кўплиги
— ашё-буюм

Шафиъ — воситачи,
ҳимоячи

Шафиқ — шафқатли,
марҳаматли

Шафоат — ўртада туриб
восита бўлиш

Шибҳ — 1. Ўхшаш, мо-
нанд; 2. Кўланка

Шоъйиъ — машҳур,
ёйилган, тарқалган

Шориъ — 1. Тўғри йўл,
катта кўча; 2. Диний
қонун-қоидаларни ту-
зувчи, қонуншунос

Шурут — шартлар

Шуғл — иш, юмуш

Қ

Қамар — ой

Қоим — турувчи

Қоси — қўпол, қаттиқ

Қудрат — қодирлик

Қобиз — олувчи, чангал
солувчи, қобизул арвоҳ
— Азроил алайҳиссалом

Қабз — жон олмоқ

Қойим — айтувчи, сўз-
ловчи; тик; оёқ устида

Қиём — туриш, номозда
тик туриш ҳолати,
ибодат қилмоқ

Қатъ — кесиш, қирқиш

Ғ

Ғаризий — туғма, табиий

Ҳ

Ҳавзи кавсар — жаннат-
даги Пайғамбаримизга
ато қилинажак узун-
лиги бир ойлик масофа
бўлган, суви сутдек
оқ, ҳиди мушқдан ҳам
яхшироқ ҳовуз

Ҳаводис — ўзгариш

Ҳадис — пайдо бўлган

Ҳаёт — тириклик

Ҳаййи бе чун — тирик
ва ўхшашсиз бўлган
(Аллоҳ)

Ҳисси салим — соғлом
ҳиссиёт туйғуси

Ҳодис — кейин пайдо
бўлган

Ҳодии роҳ — йўл бош-
ловчи

Халилulloҳ — Аллоҳ-
нинг суюкли дўсти —

Иброҳим Халилulloҳ
сифатлари

Ҳаводис — воқеалар

Ҳазар — сафарнинг зид-
ди; муқимлик

Ҳамбар — баробар; тенг

Ҳулул — кўчиш, ўтиш,
ўзгасига кўчиш, бошқа
бир нарсага кириб
олиш, бирикиш

Ҳудо — тўғри йўл, ҳидоят

Ҳумуқ — шароб

МУНДАРИЖА

Нодир манбалар	3
----------------------	---

МАХЗАН УЛ-МАҚСУД

Ақида билмаган шайтона эддур	6
Махзан ул-мақсуд	11

АҚИДАВИЙ АҲКОМЛАР (ШУБҲАЛАРДАН ХОЛИ БЎЛИШ)

Комил эътиқод асослари	37
Исломий ақидага оид савол-жавоблар.....	43
Илоҳиёт	43
Нубувват	60
Қуръон ва ҳадис	71
Самъийёт — қулоққа чалинадиган саволлар	81
Аҳкомлар	97
Исломда аёл	108
Маломатчиларнинг саволлари	135

ЧАРОҒИ МАКТАБ

Ҳидоят чироғи	149
Чароғи мактаб	153

«ҚАСИДАИ АМОЛИЙ» ШАРҲИ

Соғлом эътиқод – мўъминга нажот	181
«Қасидаи амолий» шарҳи	187

ТАВҲИД МАНЗУМАСИ

Тавҳид манзумаси	233
Тавҳид манзумасининг шарҳи	237
Луғат	245

**Имом Бухорий номидаги
Тошкент Ислом институти**

СОҒЛОМ ЭЪТИҚОД – МЎМИНГА НАЖОТ

Нашрга тайёрловчилар:
Сайфуддин Сайфуллоҳ
Одилхон кори Юнусхон ўғли

«Sharq» нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси
Бош таҳририяти
Тошкент – 2014

Нашр учун масъул *Эркин Малик*

Мухаррир *Шариф Холмуродов*
Мусаввир *Хурийд Иброҳимов*
Мусахҳиҳа *Зебо Раҳимова*
Саҳифаловчи *Толибжон Қодиров*

Нашр лицензияси АІ № 201, 28.08.2011 й.

Босишга рухсат этилди 17.03.2014 й. Бичими 70x100^{1/16}. Оф-сет босма. Шартли босма табоғи 20,74. Нашриёт-ҳисоб табоғи 10,6. Адади 5000 дона. Буюртма № 0

**«Sharq» нашриёт-матбаа акциядорлик
компанияси босмаҳонаси,
100000, Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41.**